

A stylized logo consisting of the letters 'W' and 'K' in a white, outlined, geometric font, positioned in the upper right corner of the page.

vijesti
muzealaca i
konzervatora

2014

A photograph of a grand, multi-story brick building with classical architectural features, including arched windows and a portico with columns. The building is set in an urban environment with a street, a lamppost, and other buildings in the background. The sky is clear and blue.

“Muzeji pod kapom”

vijesti muzealaca i konzervatora
the news of museum workers
and conservators
2014

tema broja – „muzeji pod kapom“
topic of this issue – “museum under a cap”

Izdavač / Publisher Hrvatsko muzejsko društvo / Croatian Museum Association

Sjedište redakcije / Address of Editorial board

Gliptoteka HAZU, Medvedgradska 2, 10000 Zagreb/ tel.: 01 4686 056 / e-mail: lrdepolo@hazu.hr

Za izdavača / For Publisher Milvana Arko-Pijevac

Urednica / Editor in chief Lida Roje Depolo

Pomoćnica urednice / Editor's assistant Silvija Brkić Midžić

Redakcija / Editorial board Silvija Brkić Midžić, Vedrana Gjukić-Bender, Markita Franulić, Željka Jelavić, Željka Kolveshi, Dubravka Osrečki Jakelić, Lida Roje Depolo

Lektura i korektura / Language editor and proofreading Silvija Brkić Midžić

Prijevod / Translation Ljerka Vajagić

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak / Design and Printing Preparation Studio Rašić

Tisak / Printed by Tiskara Zelina d.o.o.

Naklada / Edition 450 primjeraka / copies

ISSN 1331-2448

Tiskanje dovršeno / Printing completed: ožujak / march 2015.

Tisak časopisa financijski podržali / Printing supported by Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba / The Ministry of Culture of Republic of Croatia & The City Office for Education, Cultural Affairs and Sport, Zagreb

Prvi broj Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske izašao je u Zagrebu travnja 1952. godine / First issue april 1952

Fotografija na ovitku: Zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (foto: Arhiva Strossmayerove galerije starih majstora HAZU)

Autori u ovom broju

Contributors to this Issue

Milvana Arko-Pijevac
muzejska savjetnica
Prirodoslovni muzej Rijeka

Silvija Brkić Midžić
upraviteljica
Muzej medicine i farmacije HAZU, Zagreb

Damir Doračić
viši restaurator
Arheološki muzej u Zagrebu

prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić
upraviteljica
Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU, Zagreb

Ana Filep
kustosica
Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Anita Hodak
muzejska pedagoginja
Prirodoslovni muzej Rijeka

Željko Jamičić
voditelj
Muzej policije, Zagreb

Melita Jesih Matić
vanjska suradnica
Muzej Privredne banke Zagreb

mr. sc. Dubravka Kisić
upraviteljica
Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb

Ariana Kralj
upraviteljica
Gliptoteka HAZU, Zagreb

Slađana Latinović
restauratorica
Arheološki muzej u Zagrebu

Vesna Lipovac
kustosica
HT muzej, Zagreb

Lana Majdančić
kustosica
Muzeji Ivana Meštrovića,
Atelijer Meštrović, Zagreb

mr. sc. Slavica Marković
upraviteljica
Kabinet grafike HAZU, Zagreb

Nada Matijaško
kustosica
Muzej prehrane „Podravka“, Koprivnica

Guido Quien
muzejski savjetnik u mirovini, Zagreb

Borivoj Popovčak
upravitelj
Strossmayerova galerija
starih majstora HAZU, Zagreb

Goran Rajič
kustos
HT muzej, Zagreb

Lida Roje Depolo
muzejska savjetnica
Gliptoteka HAZU, Zagreb

Fernando Soprano
voditelj veza s javnošću
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Tamara Štefanac
ravnateljica
Hrvatski željeznički muzej, Zagreb

dr. sc. Žarka Vujić, red. prof.
Filozofski fakultet, Zagreb
Odsjek za informacijske znanosti

Mario Werhas
ravnatelj
Vojni muzej MORH-a, Zagreb

sadržaj
contents

Tema broja
– „Muzeji pod kapom“

Topic of this Issue
– „Museums Under a Cap“

Lida Roje Depolo Riječ urednice	8
Borivoj Popovčak Strossmayerova galerija starih majstora HAZU	14
Ariana Kralj Gliptoteka HAZU	20
mr. sc. Slavica Marković Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti	26
mr. sc. Dubravka Kisić Hrvatski muzej arhitekture – organizacijska jedinica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti	32
prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU – od zbirke do muzeja u osnivanju	38
Željko Jamičić Muzej policije	41
Nada Matijaško Muzej prehrane „Podravka“: povijest, zbirke, djelatnost	48
Vesna Lipovac i Goran Rajič HT muzej	55
Mario Werhas Vojni muzej Ministarstva obrane Republike Hrvatske	60
Melita Jesih Matić O Muzeju Privredne banke Zagreb	63
Tamara Štefanac Hrvatski željeznički muzej	67

Iz programa Hrvatskog muzejskog društva

From the Programme of the Croatian Museum Association

Sladana Latinović Nagrade Hrvatskog muzejskog društva	74
Fernando Soprano Noć muzeja 2014.	90
Milvana Arko-Pijevac Treći kongres muzealaca Hrvatske	93
Anita Hodak 19. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja	97
Damir Doračić 6. susreti Sekcije restauratora i preparatora HMD-a	99
Ana Filep 18. seminar <i>Arhivi, knjižnice, muzeji – mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture</i>	101

Stručni prilozi

Contributions

Guido Quien Galerija na otoku	106
Lana Majdančić Povijest čuvaonice Atelijera Meštrović u Zagrebu	110
prof. dr. sc. Žarka Vujić Istraživanje korisnika baštine, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2014.	117
Silvija Brkić Midžić Osvrt na novu knjigu Guida Quiena: <i>Priče o stvarima</i>, ULUPUH, Zagreb, 2013.	119

Tema broja –
„Muzeji pod kapom“

Topic of this Issue –
„Museums Under a Cap“

Lida Roje Depolo
Riječ urednice

Borivoj Popovčak
Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

Ariana Kralj
Gliptoteka HAZU

mr. sc. Slavica Marković
Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

mr. sc. Dubravka Kisić
**Hrvatski muzej arhitekture – organizacijska jedinica
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti**

prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić
**Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU
– od zbirke do muzeja u osnivanju**

Željko Jamičić
Muzej policije

Nada Matijaško
Muzej prehrane „Podravka“: povijest, zbirke, djelatnost

Vesna Lipovac i Goran Rajič
HT muzej

Mario Werhas
Vojni muzej Ministarstva obrane Republike Hrvatske

Melita Jesih Matić
O Muzeju Privredne banke Zagreb

Tamara Štefanac
Hrvatski željeznički muzej

Riječ urednice

Novi broj *Vijesti muzealaca i konzervatora* posvećen je specifičnom segmentu muzejske struke – muzejima koji djeluju u sastavu različitih institucija i tvrtki. Temu broja slikovito smo nazvali „muzeji pod kapom“, a naziv teme ističe njihov specifičan i složen status.

Donosimo jedanaest tekstova o muzejima koji djeluju u sastavu drugih institucija i kompanija ili tvrtki. Njihova je struktura poslovanja složenija i umnogome ovisi o odnosu krovne institucije prema svom muzeju. Položaj im varira od slučaja do slučaja, od njegovanja znanstveno-istraživačkog rada do borbe za elementarne radne uvjete.

Svijetli je primjer **Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti** u čijem je sastavu čak pet muzejsko-galerijskih jedinica: Strossmayerova galerija starih majstora, Gliptoteka, Kabinet grafike, Hrvatski muzej arhitekture i Hrvatski muzej medicine i farmacije. Važno je istaknuti da Akademija kao znanstvena i umjetnička ustanova najviše razine u Hrvatskoj permanentno gradi hrvatski kulturni i nacionalni identitet. HAZU kao institucija koja promiče i osniva brojne kulturne institucije ima mnogo više sluha za svoje muzeje, za razliku od drugih državnih institucija, a pogotovo korporacija. Zahvaljujući ugledu i autoritetu Akademije dobivene su mnoge vrijedne donacije koje su povećale funduse muzeja. U tome prednjači **Strossmayerova galerija starih majstora HAZU** čiji se fundus temelji isključivo na donacijama, kako u svom tekstu navodi Borivoj Popovčak, upravitelj: „U samom začetku fundus Galerije temeljio se isključivo na donaciji biskupa Josipa Jurja Strossmayera, što je tada činilo 284 umjetnine, da bi se taj čin darivanja Galerije zadržao se sve do danas, pa je njen fundus od prvotnih 284 umjetnina tijekom 130 godina postojanja prerastao u impozantan i respektabilan zbir od nekoliko tisuća umjetnina, slika, crteža i skulptura.“

Gliptoteka HAZU jedina je Akademijina muzejsko-galerijska jedinica koju nije osnovala Akademija, već je kao formiran muzej ušla u sastav akademije 1952. godine. Gliptoteku je naime 1937. godine osnovao prof. Antun Bauer, koji je svojom donacijom hrvatske moderne skulpture stvorio nukleus muzejskog fundusa. Upraviteljica Ariana Kralj ističe kako je „Gliptoteka ustanova jedinstvenog

fundusa, koji je prioritetno usredotočen na kiparstvo od antike do danas u formi sadrenih odljeva, sadrenih modela i i skulptura u trajnom materijalu. Svojim stalnim postavama, Parkom skulptura, izdavačkom i galerijskom djelatnošću Gliptoteka je vrlo dinamična ustanova s programom usredotočenim kako na prezentaciju već poznatih opusa, tako i na upoznavanje kulturne javnosti s novim likovnim tendencijama.“

Kabinet grafike HAZU, iako je osnovan 1916., s aktivnim radom započinje 1951. godine. Profilirao se u specijaliziranu muzejsko-galerijsku instituciju za grafiku, crtež i plakat. Zbog izuzetne osjetljivosti muzejske građe na svjetlo i promjenjive atmosferske uvjete Kabinet grafike nema stalni postav, a najvrjednija građa iz zbirke izlaže se na povremenim izložbama. Institucija je mnogo učinila na području nakladničke djelatnosti (izdavanje likovnih monografija i kataloga) i kontinuirano radi na „trajnoj zaštiti muzejske građe prema visokim europskim muzejskim standardima. Do sada je opremljeno i mapirano više od 7000 predmeta“, kako navodi upraviteljica mr. sc. Slavica Marković. U sklopu ustanove djeluje kalkografska radionica u kojoj se tiskaju grafičke mape pomoću matrica iz Zbirke, kao i mape suvremenih autora.

Hrvatski muzej arhitekture HAZU osnovan je 1991. godine, u vrijeme kad na svjetskoj sceni raste zanimanje za arhitektonske izložbe, kao i interes javnosti i stručnjaka za sve formate medijalizacije i muzealizacije arhitekture. Osvrćući se na upošljavanje većeg broja znanstvenih novaka koji su radili na pojedinim projektima, upraviteljica mr. sc. Dubravka Kisić navodi: „Struktura radnih mjesta i organizacija rada upućuju na činjenicu da je Muzej strukturalno i funkcionalno urastao u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti, što mu je omogućilo spektar aktivnosti širi od spektra uobičajenih muzejskih djelatnosti. U tom vidu posebno treba istaknuti znanstveno-istraživački rad koji se pokazao nužnom sastavnicom ovog utemeljiteljskog razdoblja djelovanja Muzeja.“

S posebnim zadovoljstvom donosimo i tekst prof. dr. sc. Stelle Fatović-Ferenčić, upraviteljice Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU, o novoosnovanom **Hrvatskom muzeju medicine i farmacije HAZU** koji se kao peta članica pridružuje muzejsko-galerijskim jedinicama HAZU. Fundus

Muzeja koji je nepoznat široj javnosti, a broji nekoliko tisuća predmeta medicinske i farmaceutske baštine, bit će prezentiran u zgradi Muzeja u Gundulićevoj 24. Zaželimo im mnogo uspjeha u adaptaciji prostora i daljnjem radu.

Autor članka o **Muzeju policije**, voditelj Željko Jamičić, upoznaje nas s bogatom tradicijom kriminalističkih muzeja u Hrvatskoj na kojoj je nastao Muzej policije. Ukazuje na kadrovske, organizacijske i financijske teškoće rada unutar jednog velikog sustava kao što je Ministarstvo unutarnjih poslova. Piše o zbirkama koje govore o povijesti redarstvenih snaga na tlu Hrvatske od 13. stoljeća do danas i o permanentnim nastojanjima da muzej dobije svoj stalni postav.

Postojeći Vojni muzej Ministarstva obrane ustrojen je u **Odjel Vojnog muzeja i izložbenih djelatnosti** kao dio Samostalne službe za odnose s javnošću i izdavaštvo Ministarstva obrane RH. Građa iz hrvatske vojne povijesti, pretežno iz Domovinskog rata, smještena je na više lokacija diljem Hrvatske. Pozdravljamo prijedlog Ministra obrane da se postojeći Vojni muzej izdvoji iz sastava Ministarstva obrane RH-a i ustroji u samostalnu ustanovu pod nazivom Hrvatski vojni muzej, kao nacionalni muzej čiji bi postav predstavio vojnu povijest na području Hrvatske od antike do Domovinskog rata, odnosno sudjelovanja Oružanih snaga RH u mirovnim misijama. Osnivači Hrvatskog vojnog muzeja bili bi Ministarstvo obrane, Ministarstvo kulture i Ministarstvo branitelja. Ravnatelj Mario Werhas piše: „Hrvatski vojni muzej svakako predstavlja skup projekt koji bi se realizirao tijekom nekoliko godina, a temelj za realizaciju, osim formalnog ustrojavanja ustanove, predstavlja iznalaženje rješenja za trajni smještaj stalnog postava budućeg Hrvatskog vojnog muzeja.“

HT muzej (muzej pošte i telekomunikacija) vezan je organizacijski i funkcionalno uz ugledne hrvatske kompanije: Hrvatski Telekom unutar kojeg Muzej danas funkcionira, i Hrvatsku poštu – vlasnika prostora koji Muzej koristi. Kustosi Vesna Lipovac i Goran Rajič otvoreno pišu o problemima s kojima se susreću: „Kako je muzej u vlasništvu dviju kompanija koje su ušle u tržišnu ekonomiju, te su upućene na ostvarivanje maksimalnog profita, matične kompanije s vremena na vrijeme postavljaju pitanje opravdanosti financiranja

muzeja.“ Komercijalizacija je postala očiglednom osobito ulaskom trgovačkog lanca prehrambenih proizvoda u prostorije Muzeja u prizemlju Poštanske palače u Jurišićevoj ulici, čiji je logo sve zasjenio. Vrijedan fundus iz povijesti pošte, telekomunikacija i filatelije „ne može biti predmet interesa i rasprave isključivo dviju velikih kompanija, već je potrebno postići plodonosan konsenzus“, smatraju kustosi Muzeja.

Harmoničniji odnos matične kompanije i njegov muzeja vlada u **Muzeju prehrane „Podravka“** u Koprivnici. Prehrambena industrija „Podravka“ iz Koprivnice otvorila je 1982. godine Muzej koji prezentira građu o kulturi prehrane na prostoru Podravine i sjeverozapadne Hrvatske. Autorica članka Nada Matijaško ističe: „Muzej je jedan od rijetkih koji izlaže industrijsku baštinu pa se interes šire zajednice može pratiti kroz kontinuiranu dobru posjećenost i brojne pozive na suradnju.“ „Podravka“ ulaže značajna sredstva za otkup građe i adaptiranje muzejskih prostora.

O **Muzeju Privredne banke Zagreb** piše Melita Jesih Matić, voditeljica Muzeja koja nije djelatnica banke, već honorarna suradnica. Jedini hrvatski bankovno-numizmatički muzej smješten je u najstarijoj bankovnoj palači u zagrebačkom prolazu Oktogon, u Privrednoj banci Zagreb. Dva puta tjedno u poslijepodnevnim satima možemo razgledati stalni postav (numizmatička zbirka, zbirka dionica i štednih kasic) koji ukazuje na dugu tradiciju štednje hrvatskog naroda.

Tekst Tamare Štefanac, ravnateljice **Hrvatskog željezničkog muzeja**, analizira prednosti i nedostatke poslovanja muzeja unutar druge pravne osobe (vlasnik i osnivač Muzeja je Hrvatsko željezničko poduzeće). Od nedostataka spominje dvostruke zakonske okvire koje poslovanje muzeja mora poštivati te nedovoljno razumijevanje vlasnika za muzeološku komponentu rada, kao i nedostatak potrebnog vremena i prostornih uvjeta za kvalitetnu obradu i prezentaciju građe. Autorica teksta navodi i pozitivne strane djelovanja unutar sustava – korištenje infrastrukturnih kapaciteta bez naknade, stručnu pomoć željezničkih djelatnika raznovrsnih zvanja i zanimanja. Muzej ima i poteškoće zbog dislociranosti građe; željeznika vozila su izložena na 14 hrvatskih željezničkih kolodvora. Vlasnik HŽM-a izjasnio se kako nema

financijskih mogućnosti dalje razvijati poslovanje HŽM-a, nego održavati postojeće stanje koje nije zadovoljavajuće.

Zbog iznesenih problema i vrijedne građe od nacionalnog interesa, 2013. godine pri Ministarstvu kulture RH osnovano je Stručno povjerenstvo za praćenje statusa i daljnjeg razvoja Hrvatskog željezničkog muzeja, HT muzeja i Muzeja policije.

Postoje i prednosti koje imaju „muzeji pod kapom“, kao što je besplatno korištenje općih službi krovnih institucija poput računovodstva, pravne službe i drugo. Svakako treba istaknuti i autoritet matične institucije poput HAZU, koja stoji iza rada muzeja.

Manje sretna situacija vlada u muzejima u sastavu kompanija, gdje vladaju oštri zakoni tržišta pa na muzeje znaju isključivo gledati kao na dio marketinga i propagande.

Pohvala djelatnicima „muzeja pod kapom“ što s velikim entuzijazmom i često altruizmom rade u mnogo težim uvjetima od ostalih muzejskih djelatnika i uspijevaju u realizaciji zacrtanih programa. Često se vrlo kreativno snalaze u velikim sustavima državnih institucija ili kompanija, gdje su oni tek jedan, manje važan segment poslovanja.

Prilozi u rubrici **Iz programa Hrvatskog muzejskog društva** svjedoče o dugogodišnjem kontinuitetu i razgranatoj djelatnosti HMD-a.

Ocjenjivački sud Hrvatskog muzejskog društva dodijelio je za 2013. godinu dvije Nagrade za životno djelo i devet Godišnjih nagrada.

Nagrada za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva dodijeljena je Nerini Eckhel, kustosici u mirovini i Daini Glavočić, muzejskoj savjetnici Muzeja moderne i suvremene umjetnosti Rijeka. Dodijeljeno je i devet Godišnjih nagrada HMD-a i tri Posebna priznanja HMD-a, te Pohvala HMD-a za ostvarenja u 2013. godini.

Izveštavamo i o skupovima i susretima, kao i o manifestacijama poput *Noći muzeja* koja je privukla pozornost rekordnih 360.000 posjetitelja.

Milvana Arko-Pijevac, predsjednica HMD-a, autorica je priloga o **Trećem kongresu muzealaca Hrvatske** s međunarodnim sudjelovanjem, u kojemu ističe: „Naglasak Kongresa bio je na upravljanju muzejima, zbirka i informacijama u 21. stoljeću, a što uključuje raspravu oko aktualnog stanja u odnosu na resurse i strategije upravljanja muzejima, digitalizacije zbirke te novih strategija upravljanja muzejskim zbirka (pristupačnost, izlučivanje, jačanje očuvanja *in situ* i komunikacija korištenjem informacijskih tehnologija)“.

Editorial

This new issue of *News of Museum Workers and Conservators of Croatia* is dedicated to a specific segment of the museum profession – museums which operate within different institutions and companies. The topic of the issue is picturesquely called “museums under a cap”, and the title of the topic highlights their specific and complex status.

We bring you eleven texts on the museums that operate within other institutions and companies or firms. Their business structure is very complex and largely depends on the attitude of the roof institution towards its museum. Their position varies from case to case, from fostering scientific-research work to struggling for elementary working conditions.

A shining example is the **Croatian Academy of Sciences and Arts** (*Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*, hereinafter: HAZU) which contains as many as five museum-gallery units: the Strossmayer Gallery of Old Masters, the Glyptothèque, the Department of Prints and Drawings, the Croatian Museum of Architecture and the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy. It is important to emphasise that the Academy, as a scientific and artistic institution of the highest level in Croatia, permanently advances the Croatian cultural and natural identity. The HAZU is an institution that cherishes and establishes numerous cultural institutions and shows much more understanding for its museums, unlike other state institutions and corporations in particular. A large number of donations that have enlarged museum holdings have been

received thanks to the reputation and authority of the Academy. In this respect, **the Strossmayer Gallery of Old Masters** takes precedence, because its holdings are based exclusively on donations, as stated by Borivoj Popovčak, director, in his text: "In the very beginning, the Gallery holdings were based exclusively on the donation of Bishop Josip Juraj Strossmayer (1815 – 1905), consisting of 284 works of art. Donating works of art to the Gallery has been cultivated ever since; hence, the initial holdings, including 284 artworks have in the 130 years of existence grown into an imposing and respectable collection numbering several thousand works of art, paintings, drawing and sculptures."

The Glyptotheque of the HAZU is the only Academy's museum-gallery unit that was not founded by the Academy, but became a constituent part of the Academy in 1952 as an already formed museum. The Glyptotheque was actually founded by Professor Antun Bauer in 1937, whose donation of Croatian modern sculptures established the nucleus of the museum holdings. The director Ariana Kralj points out that " the Glyptotheque is an institution with unique holdings, which are primarily focused on sculpting from antiquity to present day in the form of plaster casts, plaster models and sculptures in durable materials. The permanent collections along with the gallery and publishing activity make the Glyptotheque a highly dynamic institution whose programme focuses on the presentation of the already known opuses and on introducing new art trends to the cultural public."

The Department of Prints and Drawings of the HAZU, although founded in 1916, began functioning actively in 1951. It has been profiled into a specialized museum-gallery institution for prints, drawings and posters. Due to the museum material being exceptionally susceptible to light and changeable atmospheric conditions, the Department of Prints and Drawing keeps no permanent exhibition. The most valuable collection material is displayed in temporary exhibitions. The Institution has excelled in the field of publishing activity (publishing art monographs and catalogues) and continuously works on "the permanent protection of museum material according to the highest European museum standards. More than 7,000 items

have been furnished and mapped to date", reports the director Slavica Marković, MA. There is a Chalcographic workshop within the Institution, where graphic maps are printed using matrices from the Collection, as are maps of contemporary artists.

The Croatian Museum of Architecture of the HAZU was founded in 1991, at a time of growing interest in architectural exhibitions, as well as interest of the public and experts in all formats of medialisation and musealisation of architecture. Reflecting on the employment of a number of junior researchers working on individual projects, the director Dubravka Kisić, MA, cites: "The structure of work posts and the organisation of work highlights the fact that the Museum has, both structurally and functionally, become an inseparable part of the Croatian Academy of Sciences and Arts. This has allowed the Museum to develop a spectrum of activities that is broader than the spectrum of usual museum activities. In this respect, particular attention should be drawn to scientific-research work, which has proved an indispensable constituent of this founding period of the Museum's activity."

It is with particular pleasure that we bring a text by Professor Stella Fatović-Ferenčić, Ph.D., director of the Department of the History of Medicine of the HAZU, dealing with the newly established **Croatian Museum of Medicine and Pharmacy of the HAZU**, which has joined the HAZU museum-gallery units as its fifth member. The holdings of the Museum, still unknown to the general public, consist of several thousand items of medical and pharmaceutical heritage, which will be exhibited in the Museum building at 24 Gundulićeva Street. Let us wish them the best of success in the adaptation of the premises and in their future work.

Director Željko Jamičić, author of the article on the **Police Museum**, introduces us to the rich tradition of crime museums in Croatia, which formed the basis of the present Police Museum. He points to the personnel, organisational and financial difficulties of work within such a large system as the Ministry of the Interior. He writes about the collections that depict the history of the police forces on Croatian soil from the 13th century to the present day and about continuous efforts for the Museum to gain a permanent collection.

The existing Military Museum of the Ministry of Defence has been organized into the **Department of the Military Museum and Exhibiting Activities** as part of the Independent Public Affairs and Publishing Service of the Croatian Ministry of Defence. Material from Croatian military history, predominantly relating to the Homeland War, is housed in several locations across Croatia. We welcome the proposal put forward by the Ministry of Defence to separate the existing Military Museum from the Ministry of Defence of the Republic of Croatia and organize it into an independent institution called the Croatian Military Museum. This would be a national museum whose holdings would depict military history on the territory of Croatia from antiquity to the Homeland War, or to the participation of the Croatian Armed Forces in peace missions. The founders of the Croatian Military Museum would include the Ministry of Defence, the Ministry of Culture and the Ministry of Veterans' Affairs. The director Mario Werhas writes: "The Croatian Military Museum is definitely an expensive project which would be realized over the course of several years. The basis for the realisation, in addition to the formal organisation of the institution, involves finding a solution for the long-lasting accommodation of the permanent collection of the future Croatian Military Museum."

Both organisationally and functionally, the **HT Museum (The Museum of Post and Telecommunications)** is linked to the renowned Croatian companies: Croatian Telecom, within which the Museum functions today, and the Croatian Postal Service – the owner of the premises used by the Museum. The curators Vesna Lipovac and Goran Rajič openly write about the problems they face: "Since the Museum is owned by two companies which have joined a market economy and are thus concentrated on achieving maximal profit, from time to time the parent companies raise a question of the justifiability of financing the Museum." Commercialisation became particularly evident when a supermarket chain entered the premises of the Museum on the ground floor of the Postal Palace in Jurišićeva Street and out-shadowed all the rest with its logo. The valuable holdings from the history of the post, telecommunications and

philately "cannot be the subject of interest and discussions of two major companies only; instead, a fruitful consensus should be reached", believe the Museum custodians.

A harmonious relationship between the parent company and its museum has been established in the **"Podravka" Food Museum** in Koprivnica. In 1982, the Podravka Food Processing Industry from Koprivnica opened a Museum that presents material related to the food culture of the region of Podravina and north-western Croatia. The author of the article Nada Matijaško points out: "The Museum is one of the rare institutions that exhibits industrial heritage. As a result, the interest of the wider community can be observed through continuously good attendance and numerous invitations for cooperation." "Podravka" invests considerable means into the acquisition of the material and the adaptation of the museum space.

The Banking Museum of the Privredna Banka Zagreb is dealt with by the Museum manager Melita Jesih Matić, who is not a bank employee but a part-time collaborator. The only Croatian banking-numismatic museum is located in the oldest bank palace in Zagreb's Oktogon Passage within the Privredna Banka Zagreb. The permanent collections (numismatic collection, stock collection and piggy bank collection), which depict the long tradition of saving among the Croatian people, are open to visitors twice a week in the afternoon hours.

The text by Tamara Štefanec, director of the **Croatian Railway Museum**, analyzes the advantages and disadvantages of operating the museum within another legal entity (the owner and founder of the Museum is the Croatian Railway Company). The disadvantages include a double legal framework which the museum has to obey and the insufficient understanding of the owner for the museological component of work, as well as the lack of necessary time and spatial conditions for qualitative processing and presentation of the material. The author of the text also lists positive sides of operating within a system – the use of infrastructural capacities free of charge and expert assistance of railway employees of different professions and jobs. The Museum has problems related to dislocated material: the railway carriages are exhibited at 14 Croatian railway stations. The owner

of the Croatian Railway Museum has declared that it is financially prevented from further developing the Museum activity and that it can only maintain the existing condition, which is not satisfactory.

The current problems and the valuable material of national interest prompted the establishment of an Expert Commission at the Ministry of Culture of the Republic of Croatia in 2013, with the task of monitoring the status and further developing the Croatian Railway Museum, the HT Museum and the Police Museum.

There are also advantages enjoyed by the "museums under a cap", including the complimentary use of general services of the roof institutions such as accounting, legal and other services. The authority of the parent institution, the Croatian Academy of Sciences and Arts, which stands behind the work of its museums, deserves special mention.

A less happy destiny is met by the museums within companies, which are ruled by strict market laws; hence, the museums are sometimes viewed exclusively as a part of marketing and promotion.

The employees in the "museums under a cap" deserve warm thanks for displaying great enthusiasm and often altruism while working in much harder conditions than other museum workers and for managing to accomplish the set programmes. They often have to resort to creativity in order to function in large systems of state institutions or companies, where they represent only one, less important, segment of business.

The contributions in the column **From the Programme of the Croatian Museum Association** testify to the many years of continuity and well developed activity of the CMA.

The Awards Jury of the Croatian Museum Association has awarded two Lifetime Achievement Awards and nine Annual Awards for the year 2013.

The Lifetime Achievement Award of the Croatian Museum Association was conferred on Nerina Eckhel, retired curator, and Daina Glavičić, museum adviser in the Museum of Modern and Contemporary Art Rijeka. Nine Annual CMA Awards were also presented, as well as Special CMA Recognitions, and a CMA Acknowledgement for Achievements in 2013.

We also report on the gatherings and meetings, as well as events such as *Museum Night*,

which attracted the attention of a record 360,000 visitors.

Milvana Arko-Pijevac, President of the CMA, is the author of the article about the **Third Congress of Museum Workers of Croatia** with international participation, in which she emphasises: "The Congress focused on the management of museums, collections and information in the 21st century, which involved a discussion on the current situation regarding the resources and strategies of museum management, the digitisation of collections, and the adoption of new strategies for the management of museum collections (accessibility, selection, strengthening the *in situ* preservation, and communicating by using information technologies)."

Strossmayerova Galerija starih majstora HAZU

Povratak Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.) kao biskupa đakovačko-bosanskog i srijemskog u domovinu u rujnu 1850. godine jedan je od najznačajnijih datuma u duhovnoj, kulturnoj i političkoj povijesti Hrvatske. Od svoga dolaska biskup je postupno počeo širiti svoje povijesno-umjetničke nazore i ukus koji je izgradio tijekom studija u Beču, kao i u ostalim europskim centrima. Glede likovnosti, njegov su umjetnički vrijednosni sud određivali s jedne strane talijanski *trecento* i *quattrocento*, a s druge romantizam, poglavito religiozno slikarstvo umjetnika *nazarenskog* kruga. Posebice je u ovim potonjima vidio nasljednike talijanskih majstora u prostoru i vremenu devetnaestog stoljeća.

Ideju o osnivanju Galerije slika biskup Josip Juraj Strossmayer dobio je 1859. godine kada je po prvi put posjetio Rim i Italiju uopće.¹

Od te je godine biskup počeo nabavljati slike preko svojih povjerenika, kanonika iz zavoda sv. Jeronima Nikole Voršaka (1836. – 1880.) u Rimu, slikara Ivana Simonettija (1817. – 1880.) u Veneciji, hrvatskog političara i publicista Imbre Ignjatijevića Tkalca (1824. – 1912.), a uz suradnju stručnjaka iz rimske Akademije sv. Luke i vatikanske „Academia dei virtuosi al Pantheon“. U sljedećih deset godina Strossmayer je uspio sakupiti 117 slika. Ove je slike biskup darovao Akademiji 2. listopada 1868. godine. Od tada pa do dana svečanog otvaranja Galerije 1884. godine biskup je sakupio još 167 umjetničkih djela, nastavivši međutim aktivnost darivanja Galerije sve do svoje smrti 1905. godine.

Biskupova donacija, koju su činili i crteži, skulpture, iluminirani rukopisi, tapiserije, misna ruha i razni drugi predmeti primijenjene umjetnosti, sadržavala je iznimno vrijedna djela renesansnih majstora poput Beata Angelica (1395./1400. – 1455.), Giovannija Sassetta (oko 1400. – 1450.), Giovannija Bellinija (1438./1440. – 1516.), Vittorea Carpaccia (1460./66. – 1525./26.), Mariotta Albertinellija (1474. – 1515.), Majstora slike *Virgo inter Virgines* (djel. oko 1483. – 1498.). Slijede još brojni radovi prvenstveno talijanskih, ali i drugih europskih slikarskih škola i radionica Francuske, Španjolske,

Nizozemske u rasponu od 14. do 19. stoljeća. Ovaj impozantan zbir umjetnina zaključuju radovi biskupovih suvremenika *nazarenaca*, umjetnika s kojima je bio u prijateljskim odnosima, poput Johana Friedricha Overbecka (1789. – 1869.), Leopolda Kupelwiesera (1796. – 1862.), Johanna Gebharda Flatza (1800. – 1881.), Edwarda Steinlea (1810. – 1886.) te Alexandera Maximiliana Seitzta (1811. – 1888.) i sina Ludwiga (1844. – 1908.), srednjoeuropskih slikara slavenskih zemalja Češke i Poljske, Jaroslava Čermaka (1831. – 1878.), Jana Matejka (1838. – 1893.), Henrycka Siemiradzskog (1843. – 1902.), te predstavnika hrvatskog slikarstva od idiličnog akademizma, realizma do moderne: Nikole Mašića (1852. – 1902.), Ferde Quiquereza (1845. – 1893.), Vlahe Bukovca (1855. – 1922.) i Celestina Medovića (1857. – 1920.).

Strossmayerova sabiračka djelatnost, u skladu s prvotnom idejom „da narodu svom namakne muzej slika, te da mu on bude školom i pobudom“, bila je usmjerena ka svojevrsnoj likovnoj edukaciji svoga naroda.

Izvjestan broj kopija kapitalnih ostvarenja renesanse i baroka, izrađenih prema biskupovoj narudžbi kako bi se upotpunio dojam i značenje pojedinih razdoblja, najbolji je dokaz te njegove namjere.

U prilog pak vrsnoj umjetničkoj kvaliteti cjelokupne Strossmayerove donacije ponajbolje govori podatak da je u sadašnjem postavu Galerije zastupljeno oko sedamdeset posto umjetnina iz njegove donacije.

***

U samom početku, od osnutka 1861. godine, Akademija nije imala svoje trajno i odgovarajuće sjedište, već je bila smještena u zgradi današnjeg Prirodoslovnog muzeja, a potom u Narodnom domu u Opatičkoj ulici. Postupno, ustrojavanjem Knjižnice i Arhiva HAZU te doniranjem umjetnina 1868. godine, Strossmayer razvija ideju o gradnji primjerenog sjedišta Akademije i Galerije slika. Tako 1875. godine „biskup daruje Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (danas Hrvatskoj) iznos od 40.000 forinti za izgradnju Akademijine palače s prostorima za Strossmayerovu galeriju“.² Istom te

1/ M. Pavić – Milko Cepelić, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, reprint, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1994., str. 673.

2/ M. Pavić – Milko Cepelić, nav. dj., str. 646.

godine Strossmayer je povjerio izradu projekta glavovitom bečkom arhitektu Friedrichu von Schmidtu (1825. – 1891.). Prva predviđena lokacija za podizanje palače bila je „zaravnak nasuprot zgradi realke na Griču“,³ no taj je prijedlog ubrzo odbačen zbog negodovanja građanstva. Gradski odbor za lokaciju Akademije 1876. godine donosi odluku da se ista gradi na južnoj strani Zrinskog trga, što je i inače bilo jedno od ponuđenih rješenja. S tom odlukom bio je suglasan i sâm biskup Strossmayer. S obzirom na novu lokaciju Schmidt je 1877. godine napravio novi projekt Akademijine palače, koji je preradio uz pomoć svog asistenta Hermana Bolléa (1845. – 1926.). Prema tom projektu, zgrada je zamišljena u neorenesansnom stilu i znatno većeg volumena zbog planiranog smještaja zbirke Arheološkog muzeja. Iste je godine i započeta gradnja, a samim je radovima rukovodio Herman Bollé. Palača je dovršena 1880., a te je godine 22. listopada u njoj održana i prva razredna sjednica.⁴ Velik potres koji je te godine zadesio Zagreb znatno je oštetio zgradu i time odgodio njezinu primopredaju i službeno otvorenje.

3/ Snješka Knežević, *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 54.

4/ Vinko Zlamalik, *Sto godina Strossmayerove galerije*, katalog izložbe, Muzejski prostor, Zagreb, 1984., str. 8.

Za unutarnje uređenje palače i galerijskog prostora biskup je osigurao 2000 forinti⁵, a oslikavanje interijera izveo je prema Bolléovim nacrtima slikar Johan (Ivan) Klausen (1855. – 1927.).⁶

Na četvrtu godišnjicu velikog potresa, 9. studenoga 1884., palača je svečano predana Upravi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a Strossmayerova galerija otvorena je za javnost.⁷

***

5/ *Radnje u akademičkoj palači*, Pozor 23 (1884), br. 109, 10. V. 1884., str. 4.

6/ O 'dekoracijskom' slikaru Johanesu Klausenu, koji je živio u Zagrebu od 1881. do 1895., te usko surađivao s Bolléom vidi: Olga Maruševski, Klausen Ivan (Klausen, J.W. Clausen), Hrvatski biografski leksikon II, Zagreb, 1989., str. 693-694; Jasenka Mirenić Bačić, *Dvorana u novom svjetlu*, HaGeZe : Glasilo Hrvatskog glazbenog zavoda, godišnje VXI, br. 1, listopad 2012., str. 1-2.

7/ O palači Akademije i kasnijim preinakama vidi: [Borivoj Popovčak], *Palača Akademije*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografije, (ur.) Gordana Poletto-Ružić, Zagreb, HAZU, 2007., str. 97. Više o povijesti gradnje zgrade vidi: Ljerka Dulibić, Iva Pasini Tržec, *Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i „njezina“ zgrada*, Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca – Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj, Zagreb, 19.-21. listopada 2011., Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 2013., str. 34-41.

• Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, Herman Bollé (1887.-1880.)
Foto: arhiv Strossmayerove galerije starih majstora

Prvi upravitelj Strossmayerove galerije bio je Izidor Kršnjavi (1845. – 1927.)⁸, koji je ujedno i autor prvog stalnog postava.⁹ Kršnjavi je postav koncipirao u dvanaest izložbenih prostora, razdijelivši pojedine dvorane parapetnim zidovima, s time da su na istočnom i zapadnom krilu postojala po dvojna vrata kroz koja se s atrija ulazilo u prostor Galerije. Vidljivo je prema prvom katalogu Galerije, izradu kojega je Kršnjavi povjerio Ćiri Truhelki (1865. – 1942.), da je cjelokupni fundus, temeljen isključivo na biskupovoj donaciji, podijeljen u dvanaest cjelina u šest dvorana. Sveukupno je bilo izloženo 256 umjetnina.¹⁰

Unatoč svojoj kronološkoj nedosljednosti,¹¹ ovaj se postav Strossmayerove galerije zadržao do 1925. godine, kada je izvršena temeljita obnova Galerije, kako u arhitektonskom tako i u povijesno-umjetničkom i muzeološkom smislu. Autor ovih zahvata i nove koncepcije postava bio je Gabriel Térey (1864. – 1927.)¹², koji je spomenute godine na poziv predsjednika Akademije Gavre Manojlovića došao u Strossmayerovu galeriju, kako bi kao priznati stručnjak prostudirao Strossmayerovu zbirku i dao prijedlog za preuređenje Galerije. Zazidavši četiri prozora na uglovnim dvoranama galerije, čime je povećana izložbena površina, a zazidavanjem sjevernih vrata na istočnom i zapadnom krilu, proveo je jedinstvenu artikulaciju razgleda galerije. Térey je, kako primjećuje Vandura, „promijenio tlocrt galerijskog prostora“¹³. „Mađarski je stručnjak 263 umjetnina od ukupno 498, koliko je tada brojio

fundus Galerije, razmjestio u 12 zasebnih dvorana. [...] Osim toga, izložila su se u prve tri dvorane 6 vitrina na stijenama crkvena ruha velike umjetničke vrijednosti, a u 4 staklena stola isto vrijedni predmeti: misali i minijature; u takovu jednom stolu u XII dvorani izložene su medalje i plakete. – Od svih drugih preostalih slika smješteno je 68 na stubištu i u arkadama I. i II. kata, a 11 skulptura u arkadama II. kata. [...]“¹⁴. U prvih šest dvorana galerijskog prostora bile su zastupljene talijanske slikarske škole od 14. do 18. stoljeća, dok su u drugom dijelu predstavljeni nizozemski, francuski i njemački majstori od 15. do 19. stoljeća. Tri posljednje dvorane pripale su hrvatskim, srpskim, slovenskim, češkim, poljskim, ruskim i bugarskim umjetnicima 19. i 20. stoljeća. Iako je i u ovom postavu postojao svojevrсни diskontinuitet, jer su „staronizozemske i njemačke slikarske škole 15. i 16. stoljeća neprirodno smještene između europskog i hrvatskog slikarstva 19. stoljeća“,¹⁵ uslijed nedostatka prostora, Téreyev razmještaj ostat će temeljem budućih koncepcija postava Galerije.

Tijekom arhitektonskih radova na Akademijinoj palači 1947. godine, tadašnji upravitelj Galerije Ljubo Babić (1890. – 1974.) proveo je radove i u samoj Galeriji. Babić je, uklonivši pregradne zidove u zapadnom te u sjevernom krilu, objedinio te prostore u veće dvorane, dok je sjeveroistočni ugao prostora podijelio u dvije manje dvorane. Tom prigodom Babić je reducirao, tj. pročistio postav Galerije, koji je zaključio sa 179 izložaka, razmještenih u deset dvorana.¹⁶ Iz postava je isključio djela devetnaestostoljetnog i suvremenog nacionalnog slikarstva, uključivši ih u fundus Moderne galerije JAZU (danas HAZU), a naše predstavnike barokne i renesansne provenijencije inkorporirao u postav talijanskog slikarstva, dok su posuđena djela dubrovačkih i dalmatinskih majstora iz 15. stoljeća izdvojena u zasebnu, desetu dvoranu. Postavljanje slika u jedan red dovelo je do preglednosti postava, no vođen prvenstveno slikarskim osjećajem za stilistiku, Babić je napravio izvjesne propuste u prezenta-

8/ O Izidoru Kršnjavom, prvom našem školovanom povjesničaru umjetnosti vidi više: Olga Maruševski, *Iso Kršnjavi kao graditelj*, DPUH, Zagreb, 1986.

9/ O uređenju postava Galerije vidi gore: bilj. 5.

10/ Vidi: Sbirka slika Strossmayerove galerije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, JAZU, Zagreb, 1885., str. 1-90.

11/ O manjkavosti ovog prvog postava Strossmayerove galerije vidi: Đuro Vandura, *Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Projekt stalnog postava 1994.*, Informatica Museologica, MDC, Zagreb, 25(1-4) 1994., str. 20.

12/ Gábor (Gabriel) von Térey (1864. – 1927.), povjesničar umjetnosti i muzeolog. Studirao kod Jacoba Burckhardta (1818. – 1897.) u Baselu. Godine 1896. primljen je u Nacionalnu galeriju slika kako bi uredio grafičku zbirku. Iste godine spajanjem Nacionalne galerije i Narodnog muzeja osnovan je u Budimpešti Muzej lijepih umjetnosti (Szépművészeti Múzeum). Térey 1904. godine postaje ravnateljem Galerije starih majstora. Na tom je položaju ostao sve do umirovljenja 1926. godine. Vidi: Radványi Orsolya, *Térey Gábor 1864 / 1927 / Egy konzervatív újító a Szépművészeti Múzeumban*, Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2006., str. 436.

13/ Đuro Vandura, nav. dj.

14/ Vidi: Dodatak VI. izdanju kataloga Strossmayerove galerije slika, JAZU, Zagreb, 1926., str. 3-4.

15/ Đuro Vandura, nav. dj.

16/ Katalog Galerije slika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, JAZU, Zagreb, 1947., str. 1-107.

◁ Prva dvorana
Strossmayerove galerije
2013. godine
Foto: Filip Beusan

◁ Četvrta dvorana
Strossmayerove galerije
2013. godine
Foto: Filip Beusan

ciji, stavljajući primjerice pod isti nazivnik slike rane renesanse i ikone iz 18. stoljeća.

Upravitelj Vinko Zlamalik (1923. – 1991.)¹⁷ u postavu iz 1967. godine zadržao je Babićevu protočnost razgleda i stilsku podjelu. U deset dvorana izložene su 173 umjetnine. U stalnom postavu 1982. godine Zlamalik¹⁸ je povećao broj izložaka na 213. Ovom porastu izloženih umjetnina svakako je doprinijela donacija Ante Topića Mimare 1969. godine.

Početak Domovinskog rata u listopadu 1991. godine umjetnine iz stalnog postava evakuirane su i pohranjene u trezoru SDK u Ulici proleterskih brigada (danas Ulica grada Vukovara). Umjetnine su

17/ Vinko Zlamalik, *Strossmayerova galerija starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, JAZU, Zagreb, 1967.

18/ Vinko Zlamalik, *Strossmayerova galerija starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, JAZU, Zagreb, 1982.

vraćene u Galeriju 3. listopada 1995. godine. Bilo je to prvi put u povijesti Strossmayerove galerije da je bila zatvorena za javnost pune četiri godine. Galerija je ponovno otvorena za javnost na njenu 111. godišnjicu osnutka, 9. studenoga 1995. godine. Tadašnji vršitelj dužnosti upravitelja Galerije Đuro Vandura donekle je zadržao prijašnju koncepciju, postavivši u prvih šest dvorana talijanske majstore od 15. do 17. stoljeća, dok su u tri dvorane predstavljene nizozemske slikarske škole od 15. do 18. stoljeća. Posebnu cjelinu činilo je francusko slikarstvo od 17. do 19. stoljeća u desetoj dvorani Galerije.¹⁹

Zbog radova na pročelju i fasadama palače Akademije te na renoviranju prostora Galerije stalni je postav Strossmayerove galerije tijekom 1999. godine bio demontiran i pohranjen u provizorno

19/ E. Cvetkova, *Stari majstori u novom sjaju*, Večernji list, 10. XI. 1995., str. 17.

spremište u istočnom krilu palače. Sljedeće godine postav je otvoren za javnost u reduciranom obliku u devet dvorana, dok je deseta dvorana uređena za povremene izložbe. Budući da se priprema dugo najavljivana obimna rekonstrukcija kako samog prostora Galerije tako i rasvjete, mikroklimatskog i sigurnosnog sustava, ta je koncepcija uz izvjesne izmjene, tj. zamjene pojedinih umjetnina u postavu, zadržana i do danas.

***

Biskupova je darovnica potaknula mnoge imućnije hrvatske građane da i sami daju svoj doprinos uvećanju galerijskog fonda, bilo da je riječ o djelima koje su posjedovali ili ih nabavili s ciljem da ih daruju Galeriji. Tako već 1885. godine biskup Franjo Gašparić daruje jedno djelo talijanske slikarske škole iz XVI. stoljeća, a nekoliko godina kasnije (1888.) knez Iločki, Baltazar Odeschalchi poklanja dva velika platna Carla Maratte (1625. – 1713.). Društvo umjetnosti, koje je 1879. godine osnovao dr. Iso Kršnjavi, obogatilo je 1889. galerijsku zbirku s pet vrijednih radova nepoznatog alpskog slikara iz XV. stoljeća. Donacija dr. Ivana Ružića jedinstvena je ne samo po broju darovanih umjetnina, po čijoj je količini Ružić odmah iza Strossmayera, već i po tome što je njegova zbirka sakupljena s jasnom nakanom da bude poklonjena Galeriji. S tim je ciljem, naime, Ružić otišao u Rim, onovremeno središte tržišta umjetninama starih majstora. Po povratku 1892. godine cjelokupni materijal daruje Strossmayerovoj galeriji. Ta je njegova gesta popraćena člankom u *Viencu*, u kojem se navodi kako je dr. Ružić „veledušno poklonio Strossmayerovoj galeriji 34 što veće što manje slike različitih umjetničkih škola i jedan crtež koji se pripisuje Andriji Meduliću“²⁰. Donaciju sačinjavaju umjetnine različitih europskih škola u rasponu od 16. pa sve do početka 19. stoljeća.

Donacija francuskog aristokrata Eugène-Emmanuel-Ernesta d'Halwina, markiza de Piennesa (1825. – 1911.) ističe se svojom vrsnoćom i brojem umjetnina. Markizovom donacijom iz 1903. godine znatno je uvećan broj francuskih i nizozemskih majstora u galerijskom fundusu. Iz repertoara francuskih majstora svakako treba izdvojiti portret

Madame Récamier Antoine-Jeana Grosa (1771. – 1835.), remek-djelo izlagano na prestižnim izložbama u Parizu, Lyonu, Londonu, te markizov portret u mramoru od Jean-Baptiste Carpeauxa (1827.-1875.). Godine 1905. zaprimljena je još jedna značajna akvizicija od šest umjetnina iz ostavštine Ivana Krstitelja Tkalčića (1840. – 1905.), povjesničara i prebendara Zagrebačkog kaptola. Zbirka je također sustavno obogaćivana darovnicama Društva prijatelja Strossmayerove galerije od 1929. do 1942. godine. Ante Topić Mimara (1898. – 1987.) darovao je Strossmayerovoj galeriji 84 umjetnine 1948. godine, a zaprimljene su 1967., 1969. i 1974. godine. Od značajnijih donacija u novije vrijeme svakako treba istaknuti onu Margaret Stetten Vanka (iz 1964. godine) koja je darovala Hrvatskoj akademiji ukupno 99 umjetnina svoga supruga Maksimilijana Vanke (1889. – 1963.). Slijedi donacija od 34 umjetnine svjetski poznatog violinista Zlatka Balokovića (1895. – 1965.) iz 1972. godine.

Zbirku od 412 radova Bele Čikoša-Sesije (1864. – 1931.) Strossmayerovoj galeriji darovao je slikar sin Julije Čikoš-Sesija 1974. godine.

Godine 1977. Celestina Uzorinac darovala je 35 djela svoga supruga, slikara Mirka Uzorinca (1891. – 1960.). Ing. Boris Lubiensky 1983. godine poklanja Akademiji 18 djela, a Božena Šulentić darovala je 64 rada Zlatka Šulentića (1893. – 1971.) Strossmayerovoj galeriji 1984. godine. Godine 1986. muzikolog Dragan Plamenac (1895. – 1983.) postumno je ostavio Strossmayerovoj galeriji svoju zbirku od 10 slika starih majstora.

Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti odnosno Strossmayerovu galeriju donirali su i sami umjetnici akademici. Najveća ikad zaprimljena donacija jest ona akademika Ive Šebalja (1912. – 2002.) koji je Akademiji 1988. godine darovao 791 djelo. Akademik Vilim Svečnjak (1906. – 1993.) darovao je 1990. godine 50 slika. Iste godine Matilda Auer je darovala zbirku od 41 slike Roberta Auera (1873. – 1952.).

Ljubica Šonje darovala je Akademiji 1997. godine zbirku od 10 slika, a Kosta Angeli Radovani (1916. – 2002.) oporučno je ostavio 42 skulpture 2003. godine Hrvatskoj akademiji. Zbir od 12 portreta Slavka Šohaja (1908. – 2013.) Akademiji je ostavila njegova supruga Heda Dubac-Šohaj 2010. godine.

²⁰/ Vienac, br. 20, 1892., str. 320.

Posljednja u nizu donacija jest ona Natalie Gottlieb Matovinović iz 2013. godine, koja je fundus Galerije uvećala za 22 slike hrvatskih autora iz 20. stoljeća.

Iz ovog sumarnog prikaza 130-godišnje povijesti Strossmayerove galerije starih majstora vidljivo je kako je taj entuzijazam darivanja, potaknut prvotnom biskupovom gestom, pobudio u našoj sredini neprestano nadograđivanje fundusa Galerije i traje sve do danas. Biskupova je ostavština tako izrasla u monumentalni kulturni projekt koji u stalnom procesu nadopunjavanja i obogaćivanja, temeljenom na sustavu donacija, danas broji oko 3000 umjetnina – mahom slika, ali i grafičkih listova i skulptura.

Misija Strossmayerove galerije usmjerena je ka očuvanju, zaštiti, interpretaciji i prezentaciji djela iz njena fundusa. Dok se sukladno listi prioriteta zaštita i restauracija umjetnina odvija u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom, primarna aktivnost stručnih djelatnika usmjerena je na istraživanje djela, prvenstveno onih unutar stalnog postava Galerije. Istraživanja se provode u svrhu revalorizacije pojedinih atribucijskih odrednica te iznalaženja novih, temeljenih na recentnim istraživanjima i znanstvenom pristupu. Prema strateškom planu dva značajna projekta Galerije bit će izdavanje kataloga fundusa Strossmayerove galerije prema cjelinama, koncipiranog na način monografske publikacije *Strossmayerova galerija starih majstora – Odabrana djela* objavljene 2013. godine, te digitalizacija Schneiderovog fotografijskog arhiva – jedinstvene zbirke fotografskih negatifa na staklenim pločama, snimaka hrvatske slikarske, kiparske i arhitektonske ostavštine.

Uz povremene izložbe koje se od 2013. godine održavaju u X. dvorani Galerije, prezentacija fundusa također se odvija putem posudbi umjetnina. Od 2006. do 2014. godine sveukupno je iz fundusa Galerije posuđeno više od šest stotina umjetnina prestižnim galerijama i muzejima u inozemstvu i u Hrvatskoj.

Strossmayer Gallery of Old Masters of the HAZU

The Strossmayer Gallery of Old Masters of the Croatian Academy of Sciences and Arts was established and opened to the public 130 years ago, on November 9th 1884, on the same day and month it was due to open in 1880, but the earthquake striking Zagreb that year considerably damaged the Academy palace, work of the Viennese master builder Friedrich Schmidt (1825 – 1891), forcing the postponement of the opening. In the very beginning, the Gallery's holdings were based exclusively on the donation of Bishop Josip Juraj Strossmayer (1815 – 1905) that consisted of 284 works of art, of which 256 were made a part of the permanent collection organized by the first director of the Strossmayer Gallery Izidor Kršnjavi (1845 – 1927).

Many Croatian citizens and specialized associations, such as the Arts Society and the Society of Friends of the Strossmayer Gallery, inspired by the Bishop's gesture, decided to enlarge the holdings of the Strossmayer Gallery. Donating works of art to the Gallery has been cultivated ever since; hence, the initial holdings, including 284 artworks have in the 130 years of existence grown into an imposing and respectable collection numbering several thousand works of art, paintings, drawing and sculptures. The works from the holdings of the Strossmayer Gallery, in particular works by old masters from the permanent collection, are often sought after and exhibited at prestigious European galleries and museums in Rome, Paris, Lyon, London, Rotterdam, Cologne and others, which proves the value of the collection itself and the reputation of the Strossmayer Gallery in the world.

Ariana Kralj

Gliptoteka HAZU

Gliptoteka je ustanova jedinstvenog fundusa koji je prioritetno usredotočen na kiparstvo od antike do danas u formi sadrenih odljeva, sadrenih modela i i skulptura u trajnom materijalu.

Prvobitni naziv Gliptoteke bio je Gipsoteka, a od 1937. smještena je u ostatak prostora nekadašnje tvornice kože u prethodnom vlasništvu Vatroslava Šterna na potoku Medveščaku uz obronak brijega Nove Vesi. Od prve tvorničke jednokatnice, koju je 1868. podignuo zagrebački graditelj Janko Jambrišak, do kraja 19. stoljeća kožara je povećavala broj zgrada na čijoj su izgradnji radili arhitekti Janko Grahor, Kruno Waidman, Martin Pilar i Janko Holjac. Godine 1926. izbija velik požar u kojem stradava veći dio objekta te nakon požara ostaju samo zgrade autor kojih je arhitekt Janko Holjac.

Prof. dr. Antun Bauer (osnivač i donator Gipsoteke 1937., Arhiva za likovne umjetnosti HAZU 1944., Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku 1940., Gradskoga muzeja i Galerije umjetnina i Zbirke

Bauer u Vukovaru 1948., Muzejsko-dokumentacijskoga centra 1955., suosnivač Studija za muzeologiju 1965.) useljava 1937. u zapuštenu kožaru velike sadrene modele spomenika, a tijekom nadolazećeg vremena zatim se postupno formira muzejski fundus baziran na skulpturama u trajnom materijalu i na sadrenim modelima. Konceptija postava muzeja u nekadašnjem industrijskom objektu već prije devet desetljeća bila je apsolutno inovativna u svjetskim relacijama, jer tek se posljednjih nekoliko desetljeća u svijetu prenamjenjuju industrijski objekti u muzeje. Od 1952. Gliptoteka (grč. *glyptos* – izduben i *theke* – spremnica; izvorno zbirka gema, a u proširenom značenju muzej skulpture) u sastavu je Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a sustavnim obogaćivanjem fundusa formiraju se zbirke.

Rješenjem iz 2007. godine Gliptoteka je kao kompleks zgrada u svojstvu kulturnoga dobra (Gliptoteka HAZU, Zagreb, Medvedgradska 2, na kč. 627/zg. ul.19429/ k.o. Centar).

Danas je članica ICOM-a (Međunarodne udruge muzeja pri UNESCO-u).

Gliptoteka je ustrojena na čelu s voditeljem i muzejskim odborom (voditelj akademik Đuro Seđer [prethodni voditelji: akademik Želimir Janeš, akademik Ivan Kožarić], članovi akademici Marija Ujević Galetović, Šime Vulas, Igor Fisković, Branko Kincl, i upraviteljica Ariana Kralj). Uz upraviteljicu, djelatnice su Gliptoteke dvije muzejske savjetnice – Lida Roje Depolo i Vesna Mažuran Subotić (ujedno i voditeljice pojedinih zbirki), zatim muzejski dokumentarist, tajnica, tehnička služba – preparatori. Od osnutka do danas upravitelji su bili Antun Bauer, Miroslav Montani, Ana Adamec, Ljerka Gašparović, Mirjana Sakač, Ariana Kralj.

U sklopu Gliptoteke, koja zauzima površinu od oko 13.000 m², stalni su postavi zbiraka kao i 37 čuvaonica muzejskih eksponata. U muzejskom fundusu koji se sastoji od 11.210 umjetnina zastupljeno je 550 autora i niz sadrenih odljeva arhitektonske plastike nepokretne hrvatske kulturne baštine u rasponu od 9. do 14. stoljeća.

Sveukupni fundus podijeljen je u zbirke:

Zbirka sadrenih odljeva antičke skulpture (odljevi kapitalnih djela antičke skulpture iz europskih muzeja realizirani inicijativom Ise Kršnjavoga za tadašnje potrebe Školskoga foruma na današnjem Rooseveltovu trgu).

Zbirka sadrenih odljeva arhitektonske plastike nepokretne hrvatske kulturne baštine od 9. do 14. stoljeća. Zbirka je nastala za potrebe velike izložbe *Umjetnost na tlu Jugoslavije* u Parizu, a naknadno se sukcesivno dopunjavala. U stalnom postavu te zbirke mogu se vidjeti sadreni odljevi Bašćanske ploče, vrata katedrale sv. Dujma u Splitu, portala katedrale u Trogiru, reljefa sv. Nediljice iz Zadra kao i niz fragmenata naše kulturne baštine iz područja Hrvatske, što predstavlja edukativni materijal za đake i studente s aspekta likovnog i povijesnog sadržaja.

Zbirka sadrenih odljeva stećaka koja na malom prostoru prezentira ovo jedinstveno kiparsko stvaralaštvo postavljeno na slobodnom prostoru diljem Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije.

Zbirka kopija fresaka iz crkvice sv. Marije iz Berma u Istri.

Zbirka medalja i plaketa hrvatskih autora 19. i 20. stoljeća.

Zbirka hrvatskoga kiparstva 19. i 20. stoljeća.

Zbirka crteža hrvatskih autora 19. i 20. stoljeća.

Studijske zbirke: Zbirka sadrenih odljeva grbova Dalmacije, Zbirka sadrenih odljeva zavjetnih pločica iz Perasta/Boke kotorske, Zbirka sadrenih odljeva djela Jurja Dalmatinca.

Grad Zagreb predao je 2007. godine na stručnu skrb Gliptoteci svoju donaciju kipara Zlatka Zlatića – male plastike animalističke tematike s ciljanim smještajem u sklopu Zoološkoga vrta u Zagrebu.

U 2014. završena je registracija svih zbiraka Gliptoteke na razini Ministarstva kulture u statusu svojstva kulturnoga dobra. Sva djela evidentirana su u muzejskom računalnom programu M++ i praćena su fotografijama svakoga od njih.

Zasigurno su specifičnost ove muzejske ustanove djela dvojakog statusa – status vlasništva i status pohrane. Između mnogobrojnih muzejskih eksponata bio je pohranjen spomenik banu Josipu Jelačiću autora A. D. Fernkorna, kositreni model sv. Jurja istog autora, a velik je i broj sadrenih modela spomeničke plastike, sto je važno u slučaju

~ Gliptoteka HAZU, Zagreb
Foto: Filip Beusan

Stalni postav Zbirke ~ sadrenih odljeva djela antičkog kiparstva od V. st. pr. Krista do I. st. pos. Krista.
Foto: Filip Beusan

devastacije pojedinog spomenika u javnom prostoru. Uz ostala djela u vlasništvu je jedinstveni ciklus *Panopticum Croaticum* akademika Vanje Radauša.

Značajne zbirke jesu Zbirka hrvatskoga kiparstva 19. i 20. stoljeća kao i Zbirka medalja i plaketa, u kojima se može meritorno sagledati kiparsko stvaralaštvo hrvatskih autora, počevši od onih u 19. st. koji su se školovali u inozemstvu (Beč, München, Prag), a svojim povratkom iniciraju da njihova kvalitetna iskustva budu prenesena u domovinu osnutkom Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu 1907., a zatim i Ljevaonice umjetnina. Tijekom proteklih desetljeća formiran je fascinantan fundus u kojemu su, među ostalim, i djela svih kipara iz redova HAZU (redovitih članova, članova suradnika, izvanrednih članova), a to su Rudolf Valdec, Robert Frangeš Mihanović, Ivan Meštrović, Ivo Kerdić, Želimir Janeš, Vanja Radauš, Antun Augustinčić, Frano Kršinić, Vojin Bakić, Raoul Goldoni, Ksenija Kantoci, Ivan Sabolić, Kosta Angeli Radovani, Dušan Džamonja, Miroslav Šutej, Zlatko Bourek, Ivan Kožarić, Šime Vulas, Marija Ujević Galetović, Kažimir Hraste i Kuzma Kovačić.

Značajna republička likovna manifestacija *Trijenale hrvatskoga kiparstva* (utemeljena 1982.) u cikličkom kontinuitetu svake tri godine priređuje i daje uvid u najbolju produkciju s područja kiparstva onih autora koji djeluju u Hrvatskoj ili koji rođenjem potječu iz Hrvatske.

Uza stalne postavbe, od 1971. uspostavljeni su i galerijski prostori s izložbenom djelatnošću koja se intenzivira od 2001. godine. Izložbenu djelatnost prate katalogi sa stručnim tekstovima muzejskih

savjetnika Gliptoteke u kontinuitetu od prof. dr. Antuna Bauera, Miroslava Montanija, Ljerke Gašparović, Ane Adamec, Božene Kličinović i Mirjane Sakač, a danas Lide Roje Depolo i Vesne Mažuran Subotić. Izložbe prate i tekstovi akademika Miroslava Krleže, akademika Andre Mohorovičića, prof. dr. Radovana Ivančevića, akademkinje Vere Horvat Pintarić, člana suradnika prof. dr. Zvonka Makovića, dr. sc. Leonide Kovač, prof. dr. Ive Šimata Banova, prof. dr. Radovana Ivančevića, dr. sc. Blaženke Perice, Zdenka Tonkovića, prof. dr. Dragana Damjanovića, Davorina Vujčića, članice suradnice dr. Željke Čorak, akademika Igora Fiskovića, dr. Ivanke Reberski, prof. dr. Feđe Vukića, prof. dr. Jasne Galjer, Radovana Vukovića, akademika Josipa Bratulića, dr. Snješke Knežević, Ivica Župana, Marine Baričević, Borisa Greinera, prof. dr. Ješe Dengegrija, Borivoja Popovčaka, Ariane Kralj, Bože Majstorovića, Barbare Vujanović, Mladenke Šolman, Silve Kalčić, Nataše Ivančević, Dominique Naran, dr. Sandre Križić Roban, akademika Luka Paljetka, Pierrea Restanyja, Miroslava Mićanovića, dr. Miška Šuvakovića, Nade Fisković, Mladena Lučića, Darka Glavana, Gorana Tribusona, Branke Hlevnjak, Dražena Katunarića i Elene Cvetkove.

Tijekom proteklih desetljeća realiziran je niz *retrospektivnih izložaba*: Pavle Perić, Juraj Matejev Dalmatinac, Branko Vlahović, Milena Lah – *Ikarov let*, Tomislav Hruškovec, Vanja Radauš, Juraj Škarpa, Ivan Rendić, Hinko Juhn, Mila Wood, Ivo Kerdić, Branislav Dešković, Frane Cota, Mila Kumbatović, Emil Bohutinsky, Ferdo Ćus, Robert Jean Ivanović, Ferdo Ivanščak, Grga Antunac, Jozo

Turkalj, Belizar Bahorić, Stjepan Planić (u suradnji s IPUH-om), Vera Fischer, Juraj Dobrović, Vera Dajht Kralj, Branislav Ivanković, Šime Perić – skulptura, Heda Rušec – staklo, Vlado Martek, Joško Eterović, Tome Serafimovski, Jagoda Buić Wuttke – *Carta cantata*, Josip Vaništa – *Gorgona i postgorgona*, Ante Orlić, Vojta Braniš, Oskar Herman, Vladimir Herljević, Rudolf Gerhardt Bunk, Marijan Kocković, Maja Landau Nejašmić, Dinko Kovačić – arhitekt, Branka Uzur, kao i *samostalne izložbe*: Zlatko Kopljar, Ljubo de Karina, Marina Tujdina Badurina, Edith Merle, Tomislav Vončina, Jasenka Tučan Vaillant, Dubravka Rakoci, Sanja Stani, Milčo Mančevski, Bojana Švertasek, Edo Murtić, Miroslav Šutej, Duje Jurić, Marijan Molnar, Vlasta Žanić, Vasko Lipovac, Zlatan Vrkljan, Marina Orlić, Ivan Faktor, Dražen Trogrlić, Nikola Ukić, Robert Šimrak, Ivan Kožarić, Goran Petercol, Antonija Šimrak Balić, Neven Bilić, Damir Fabijanić, Boris Bučan, Mario Beusan, Oleg Hržić, Stanko Abadžić, Akiko Sato, Matko Vekić, Mojca Smerdu, Ana Elizabet, Emil Bobanović Čolić, Mladen Galić, Branko Ružić, Jan Reich, Damir Sokić, Zoltan Novak, Dora Kovačević, Adi Nes, Zvonimir Šepat, Oskar Kogoj – Nenad Fabijanić, Stanko Abadžić, Dean Jokanović Toumin, Peruško Bogdanić, Josip Zanki, Anton Vrlić, Loren Živković Kuljiš, Kata Mijatović, Ljerka Njerš, Zdenka Pozaić, Nika Radić, Đorđe Jandrić, Tomislav Ostoja, Luigi Viola, Alem Korkut, Lina Franko Zeitz i Izvor Pende, Marijana Birtić, Rene Bachrach Krištofić, Jan Saudek, Dina Merhav, Neil Poulton, Nikola Vrljić, Zlatko Bourek, Kažimir Hraste, Vesna Pokas, Silvan Omerzu, Toni Meštović i Nadija Mustapić, Gustav Deutsch i Hanna Schimek, Goran Štimac.

Također, dio je programa i niz izložaba s područja arhitekture, dizajna, fotografije kao i tematskih izložaba poput *Od I. Gundulića do M. Krleže – portreti poznatih hrvatskih književnika*, *Staklo u suvremenom hrvatskom kiparstvu*, *Vaniština popudbina*, *Branimir Donat i vizualna poezija*, *Skulptura u kamenu*, *Green Box – suvremena kineska umjetnost*, *Ivan Meštović – Cavtat*, *Gospa od anđela – mauzolej obitelji*, *Hrvatski učenici Friedricha Schmidta – bečka Akademija i hrvatska arhitektura 19. st.*, *Nepoznato u poznatom – Kerdić, Matijević, Bernfest medalje i plakete*, *Rani crteži doajena hrvatske umjetnosti poslije II. svj. rata iz Zbirke crteža*, *Skulptura u kamenu*, *Nedovršene*

modernizacije između utopije i pragmatizma, *Konzervatorski svjetlopsi*, *Kultura pušenja*, *Prostori sudjelovanja – 20 godina planiranja zadarske županije*, *Novi hrvatski realizam*, *Fokus – domaćica*, *Sub-art*, *Tabula rasa – primarno i analitičko u hrvatskoj umjetnosti* i ostale.

Uspostavljena je i intenzivna suradnja na izložbenim projektima s veleposlanstvima Austrije, Australije, Španjolske, Portugala, Češke, Rumunjske, Francuske, NR Kine, Litve, Poljske, Mađarske, SAD-a, Njemačke, Norveške, Danske, Finske, Japana. Tako su realizirane izložbe *Dandy 21. stoljeća*, *Suvremeni japanski plakat*, *Edward Curtis i sjevernoamerički Indijanci*, *Erich Mendelsohn – arhitekt*, *Iz Zbirke Monsignora Otta Bauera*, *Jose de Guimares*, *Azulejos Portugala*, *Christopher Doyle*, *Svjesno – jednostavno stvaranje alternativne kulture proizvoda*, *Promatrač dizajna*, *Suvremena japanska keramoskulptura*, *Tuš ne tuš*, *Identitet – suvremena umjetnost Litve*, *Vize za slobodu*, *Froma i energija – arhitektura u i iz Austrije*, *Suvremena norveška arhitektura*, *Japanski urbanistički projekti iz 1960-ih*, *Kako smo živjeli – danska arhitektura 1945. – 1976.*

↳ Zbirka sadrenih odljeva fragmenata nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od IX. do XV. st.

Foto: Filip Beusan

Iz stalnog postava Zbirke ~ hrvatskog kiparstva od XIX. do XXI. st. (dvorana s djelima Roberta Frangeša Mihanovića)
Foto: Filip Beusan

Sa izložbe Josipa Vanište: ~ Vrijeme Gorgone i Postgorgone 1961. – 2010. (Galerija I)
Foto: iz arhiva Gliptoteke HAZU

Izložbena djelatnost odvija se u četirima galerijskim prostorima: Galeriji I., Galeriji II., Galeriji III., Galeriji IV. Uz postojeće stalne postavne na površini od oko 7.000 m² otvoren je 2001. godine i *Park skulptura* u kojem se tijekom ljetnih mjeseci također priređuju izložbe i koncerti, projekcije filmova.

Tijekom svake godine za potrebe drugih muzejsko-galerijskih ustanova Gliptoteka posuđuje više od 100 djela iz svojega fundusa za izlaganje na retrospektivnim, monografskim i tematskim izložbama u zemlji i inozemstvu.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Razred za likovne umjetnosti) utemeljila je 2007. godine znanstveno-umjetničku ediciju *Artis Historia* i Gliptoteka je izvršno uredništvo (uredništvo: akademkinja Vera Horvat Pintarić, akademik Vladimir Marković, akademik Igor Fisković). U istoimenoj ediciji objavljene su knjige *Tradicija i moderna, Kritike i eseji i Umijeće opisivanja* akademkinje Vere Horvat Pintarić. U pripremi su knjige akademika Vladimira Markovića *Prošlost i promjene – crkve 17. i 18. st. u Dalmaciji* i člana suradnika Zvonka Makovića *Konjanička skulptura od Marka Aurelija do kralja Tomislava*, te knjiga akademika Igora Fiskovića.

Izuzev navedene edicije, Gliptoteka je objavila monografije *Gorki Žuvela – izmislite sebe*,

Frano Kršinić, Ivan Lozica, Grga Antunac, knjigu *Spomenici i fontane u gradu Zagrebu* (u suradnji s Arhivom za likovne umjetnosti i Zavodom za zaštitu spomenika grada Zagreba), knjigu *Tabula rasa – analitička i primarna umjetnost u Hrvatskoj*, te brojne kataloge retrospektivnih, monografskih, tematskih i samostalnih izložaba.

Gliptoteka HAZU počela je 2009. godine sa sustavnom digitalizacijom fundusa u sklopu Nacionalnoga projekta Ministarstva kulture RH *Hrvatska kulturna baština*. U ožujku 2011. Gliptoteka se uključila u projekt Digitalne zbirke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (akronim DIZBI). Na repozitoriju su dosad predstavljeni eksponati stalnih postava Gliptoteke, a daljnjom digitalizacijom planira se predstaviti i dio građe iz sekundarne muzejske dokumentacije, kao i izložbeni program Gliptoteke putem virtualnih izložaba.

Od 2013. godine s ostalim jedinicama Akademije koje surađuju u formiranju repozitorija DIZBI, Gliptoteka sudjeluje u projektu *European Cloud (eCloud)*, cilj kojega je izgraditi zajednički europski internetski portal za humanističke znanosti.

Svojim stalnim postavama, Parkom skulptura i galerijskom djelatnošću Gliptoteka je vrlo dinamična ustanova s programom usredotočenim kako na prezentaciju već poznatih opusa, tako i na upoznavanje kulturne javnosti s novim likovnim

tendencijama, te se u dinamičnim i pozitivnim kontrastima stvara uvijek novo sagledavanje bogate umjetničke djelatnosti.

Svakako sve realizirano donosi svoja iskustva i zaključke i ujedno time i smjernice. Danas muzejske ustanove moraju intenzivno raditi ne samo na prezentaciji fundusa ili realizaciji efektivnih programa, nego i na razvijanju vrlo intenzivne suradnje sa školama, stvarajući naviku kod mladih osoba da konzumiraju kulturu i da to bude njihovo stalno poticajno okruženje ne samo u vidu likovne edukacije, nego i tolerantnosti brojnih mogućnosti različitih,

ali istovrijednih dosega. Potreba za kulturom treba biti duboko usađena u mladu formiranu osobu. Tako osnažene nadolazeće generacije bit će oslonac svima našim smislenim naporima i muzeji će ostati ključna mjesta za vlastito obogaćivanje. U protivnom, ako ne bude sprege između kvalitetnog školstva i kulturnih aktivnosti, muzeji će postati čuvaonice, a prioritet će dobiti plasman efektne reklame koji vodi samo potrošačkom mentalitetu bez humanističkih poruka i empatije za različitost, senzibilnost, intuitivnost kao i kritičkog odnosa prema stvaralaštvu koji rezultira pomicanjem granica i slobodom.

The Glyptotheque is an institution with unique holdings, which are primarily focused on sculpting from antiquity to present day in the form of plaster casts, plaster models and sculptures in durable materials. Originally called the Gypsotheque (*Gipsoteka*), the Glyptotheque has been housed in the premises of a former tannery since 1937. From the initial one-storey building, constructed by the Zagreb builder Janko Jambrišak in 1868, to the end of the 19th century, the tannery expanded into a number of buildings. However, the majority of the plant was destroyed by a large fire in 1926. Professor Dr. Antun Bauer (founder and donor of the Gypsotheque in 1937, the HAZU Archives of Fine Arts in 1944, the Gallery of Fine Arts in Osijek in 1940, the Art Gallery within the Vukovar City Museum and the Bauer Collection in Vukovar in 1948, the Museum-Documentation Centre in 1955, co-founder of the Course on Museology in 1965) moved large plaster casts of sculptures into the abandoned tannery in 1937. As the time passed, the museum holdings based on sculptures in durable materials and plaster casts were gradually formed. The concept of putting a museum collection in a former industrial building as early as nine decades ago was absolutely innovative on a global scale, considering that in the world the practice of converting industrial plants into museums has only been alive for the past several decades. The Glyptotheque (from the Greek *glyptos* – carved, and *theke* – repository, case; originally, a

collection of gems, later expanded to become a sculpture museum) has since 1952 been a constituent part of the Croatian Academy of Sciences and Arts. The collections are formed by a systematic enrichment of the holdings.

Today, the Glyptotheque is a member of ICOM (International Council of Museums within UNESCO).

The Glyptotheque, covering an area of about 13,000 m², contains permanent collections and 37 depositories of museum exhibits. The Museum holdings consist of about 11,210 items by 550 authors and a number of casts of architectural plastics of the immovable Croatian cultural heritage spanning the period from the 9th to the 14th century.

The exhibiting activity takes place in four gallery spaces: Gallery I, Gallery II, Gallery III and Gallery IV. A Sculpture Park with an area of about 7.000 m² was also opened in 2001 alongside the existing permanent collections. In summer months, the Park is a venue for exhibitions, concerts and film showing.

The permanent collections, the Sculpture Park and the gallery activity make the Glyptotheque a dynamic institution whose programme focuses on the presentation of the already known opuses and on introducing new art trends to the cultural public.

Glyptotheque of the Croatian Academy of Sciences and Arts

Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti specijalizirana je muzejsko-galerijska institucija koja se bavi prikupljanjem i stručnom obradom, čuvanjem i zaštitom, proučavanjem i prezentacijom crteža, grafika, plakata i grafičkih matrica. Djeluje u okviru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kao zasebna muzejsko-galerijska jedinica, smještena u visokom prizemlju istočnoga i sjevernoga krila Vranyczanyjeve palače na dvije adrese: Hebranova 1 i Strossmayerov trg 12 u Zagrebu.

Zbog iznimne osjetljivosti građe, u skladu s međunarodnim standardima i Zakonom o muzejima, Kabinet grafike nema stalni postav. Provodi europske kriterije preventivne zaštite nacionalne baštine, ima razvijenu izložbenu, izdavačku i pedagošku djelatnost. Kroz navedene aktivnosti brižno i trajno oblikuje i njeguje profil specijalističke institucije visokih muzeoloških standarda.

Kronologija

Kabinet grafike osnovan je u okviru Umjetničkog razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1916. godine, kao odsjek Strossmayerove galerije. Nije zamišljen kao muzejsko-galerijska jedinica s profiliranom djelatnošću, nego kao grafička zbirka o čijem se formiranju govorilo ponovno 1919. godine, u vrijeme osnivanja Grafičke zbirke Sveučilišne knjižnice. Potom su uslijedila tri desetljeća šutnje. Tek nakon Drugog svjetskog rata, tijekom 1947. godine započinje institucionalizacija Kabineta grafike i formiranje njegova fundusa. Početkom 1948. godine, u skladu s pragmatičnim stavovima politike i struke, raznovrsna muzejska građa razvrstava se prema srodnosti. Crteži i grafike iz Strossmayerove galerije, Moderne galerije, listovi izdvojeni iz materijala tzv. Pohrane, Komze i Gliptoteke, svrstavaju se u fundus Kabineta grafike. Nekoliko godina kasnije, potkraj 1951. imenovana je prva upraviteljica i kustosica Valvasorove zbirke dr. Stella Ubel. Pridruženi su joj kustosi: Renata Gotthardi Škiljan, Božo Beck i Željko Grum. U sastavu Akademije bile su Moderna galerija, Grafička zbirka Sveučilišne knjižnice, Valvasorova zbirka kao dio Metropolitanske knjižnice Nadbiskupije

zagrebačke.¹ To uvjetovano fuzioniranje po materijalu i tehnici nije bilo trajno i nije provedeno kroz inventar. Zbirka Sveučilišne knjižnice vraća se u matičnu kuću, a Valvasorova zbirka ostaje u pohrani Kabineta grafike koji još nije imao primjeren prostor. Djeluje u okviru Instituta za likovne umjetnosti na čijem je čelu predsjednik arhitekt Mladen Kauzlaric, tada dopisni član Akademije. On projektira i nadzire realizaciju opreme za čuvaonicu: drvene regale i ormare za deponiranje, prostrane radne stolove i garniture za sjedenje, projektira i postavlja primjerenu indirektnu rasvjetu u izložbenom prostoru na Strossmayerovu trgu broj 12² i stvara preduvjete za rad i djelovanje ove institucije tijekom 1952. i 1953. godine. Izložbom grafičkih radova francuskog grafičara Jacquesa Callota, u rujnu 1953. godine, započinje javno predstavljanje zbirki Kabineta grafike.³

Dr. Stella Ubel bavila se istraživanjem građe i organiziranjem izložbi iz Valvasorove zbirke tijekom 6 godina⁴. Nakon njezina odlaska od 1957. do 1964. godine Kabinet grafike vodi akademik Krsto Hegeđušić. Ubrzo slijedi novi val prestrukturiranja zbirki. Akademijina komisija izdvaja inventar, koji potom prosljeđuje u druge muzeje. Tako su povijesni prizori i grafički portreti iz inventara Kabineta grafike predani Povijesnom muzeju Hrvatske⁵. Građa odabrana prema tehnici razvrstava se i po tematici.

Tražeci optimalne uvjete za rad i djelovanje svojih institucija, Predsjedništvo JAZU donosi odluku o osnivanju Zavoda za likovne umjetnosti⁶ u čijem su sastavu Strossmayerova galerija, Moderna galerija, Gliptoteka i Kabinet grafike JAZU. No, već 1966.

1/ Valvasorova zbirka je od 1916. godine bila smještena u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Godine 1948. prenesena je u visoko prizemlje istočnoga krila Vranyczanyjeve palače, gdje će biti smješten Kabinet grafike.

2/ Stella Ubel, *Bulletin JAZU*, br. 5/6, 1954., str. 16. „Nakon iseljenja Arhiva i Historijskog instituta iz zgrade Moderne galerije u Ulici braće Kavurića 1, koncem 1952. godine tu su smještene zbirke JAZU i Zbirka Sveučilišne knjižnice“.

3/ Institucija započinje rad pod nazivom: Jugoslavenska akademije znanosti i umjetnosti – Grafički kabinet. Godine 1960./61. priključen je Zavodu za likovne umjetnosti pod nazivom Kabinet grafike.

4/ Nakon izložbe Jacquesa Callota, organizirala je izložbu drvoreza i bakroreza Albrechta Dürera iz Valvasorove zbirke, te izložbu crteža Adolfa Waldingera.

5/ Iz zbirki je izlučeno više od 800 inventarnih jedinica: Povijesnom muzeju predana je 481 inventarna jedinica, Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku predano je 246 inventarnih jedinica, Dijecezanskom muzeju u Zagrebu 42 jedinice, Institutu JAZU u Zadru 9, Pomorskom muzeju u Splitu 5 inventarnih jedinica.

6/ Osnivanje Zavoda za likovne umjetnosti potvrđuje Predsjedništvo JAZU / dopis Kabinetu grafike od 10. siječnja 1961.

godine, na prijedlog nove upraviteljice Renate Gotthardi Škiljan, Kabinet grafike se vraća u ingerenciju Predsjedništva JAZU.⁷

Renata Gotthardi Škiljan⁸ imenovana je upraviteljicom 1964. i na tom je mjestu djelovala i kao muzejska savjetnica do umirovljenja, 1988. godine. Ova je marljiva djelatnica, istaknuta stručnjakinja za staru građu, organizirala i zagrebačke izložbe jugoslavenske grafike, pokrenula jugoslavenske izložbe crteža, organizirala brojne autorske i tematske izložbe iz fundusa Kabineta grafike, te izložbe iz Valvasorove zbirke. Usvojila je i primjenjivala standarde stručne obrade i čuvanja muzejske građe prema kriterijima bečke Albertine i djelovala kao autoritet za to područje muzejskoga rada. Brinula se o popunjavanju fundusa otkupima, te o prezentaciji institucije u javnosti, putem tada dostupnih medija.

Krajem 1990. godine na čelo Kabineta grafike imenovana je mr. sc. Slavica Marković. Današnja upraviteljica (od 1998. muzejska savjetnica) nastavlja rad svojih prethodnika, prihvaća usvojene norme obrade i prezentacije građe i dograđuje ih u skladu sa suvremenim muzejskim standardima na području obrade i istraživanja zbirki, izložbenih aktivnosti, izdavaštva, pedagoških aktivnosti, čuvanja, preventivne zaštite građe i digitalizacije zbirki. Preuzima inicijativu oko financiranja složenijih izložbenih projekata (sponzorska sredstva), a otvaranjem Kalkografije Kabineta grafike, pokreće grafičko izdavaštvo kojim se djelomično financiraju različite potrebe Kabineta grafike.

Za vrijeme Domovinskoga rata (1991. – 1995.) Zbirke su deponirane u sigurnosna spremišta. Istraživanje građe i izlaganje nije bilo moguće do sredine 1996. godine. U tom razdoblju dislokacije fundusa organizirane su bijenalne zagrebačke izložbe crteža i zagrebačke izložbe grafike s gostovanjima inozemnih umjetnika iz Francuske, Islanda, Danske, Italije, Slovačke, Austrije; prezentirani su recentni ciklusi crteža i grafika odabranih hrvatskih umjetnika: Josipa

7/ Arhiva Kabineta grafike: Dopis broj 45/11-66 i Rješenje o osnivanju Kabineta grafike JAZU kao posebne naučno-istraživačke ustanove pod ingerencijom Predsjedništva JAZU. Dopis broj 10-62/-1966.

8/ Renata Gotthardi Škiljan (Zagreb, 1924. – Zagreb, 2011.) diplomirala je povijest umjetnosti i klasičnu arheologiju na FF-u u Zagrebu 1952. godine. Još kao apsolventica zaposlena je u JAZU na razvrstavanju građe iz tzv. Pohrane i Komze. U Kabinetu grafike radi od samoga početka djelovanja uz upraviteljicu dr. Stellu Ubel, Željka Gruma i Božu Becka. Vidi: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/arhiv/personalni-arhiv-zasluznih-muzealaca/?muzealacId=28>

Vanište, Slavka Šohaja, *Crteži s ratišta*, Dubravke Babić, Ede Murtića, Dušana Džamonje, Biserke Baretić, Ivana Picelja, Željka Hegedušića, organizirane su izložbe plakata: *Plakati HNK u Zagrebu*, *Majstori hrvatskog plakata Glumac/Gavranić*, *Politički plakat u Hrvatskoj*. Uslijedilo je i prikupljanje donacija crteža i grafika hrvatskih umjetnika (S. Šohaj, I. Lovrenčić, M. Šutej, Ž. Hegedušić, V. Radauš, V. Richter, Z. Prica, E. Murtić, N. Arbanas, Z. Keser, B. Bućan, M. Franković i brojni drugi). U Zbirku 20. st. ulaze i donacije G. Zigaine, R. Canogara, B. Suhyja. Značajno se povećava fundus. Izložbene aktivnosti potiču izdavačku i pedagošku djelatnost, a posebice grafičko izdavaštvo. Osniva se Kalkografija Kabineta grafike (1994.) i oprema radionica za pripremu grafičkih matrica i tisak grafičkih listova (1997.).

≈ Ulaz u izložbeni prostor
Foto: iz arhiva Kabineta grafike HAZU

^ Izložbeni prostor kabineta grafike HAZU
Foto: iz arhiva Kabineta grafike HAZU

Preventivna zaštita ~
u čuvaonici
Foto: iz arhiva
Kabineta grafike HAZU

Zagrebačke izložbe prerastaju u Hrvatski trijenale crteža i Hrvatski trijenale grafike, a u zbirka se provodi preventivna zaštita prema europskim muzejskim standardima.

Zbirke Kabineta grafike

Danas Kabinet grafike broji 20.375 inventarnih jedinica razvrstanih u 4 zbirke: Stara zbirka i Zbirka 19. stoljeća, Zbirka 20. i 21. stoljeća, Zbirka plakata i Zbirka grafičkih matrica.

Stara zbirka i Zbirka 19. stoljeća registrirano je kulturno dobro koje broji 3269 inventarnih jedinica. Gotovo cijela zbirka opremljena je u trajnu muzejsku opremu: beskiselinske paspartue ili kartonske košuljice, dopunjene zaštitom od prozirnoga *melinexa*, obilježene i zaštićene beskiselinskim arhivskim mapama (u tri različita A formata). Tako pripremljeni sadržaji odloženi su prema redosljedu u metalne ladičare, smještene u čuvaonici s kontroliranom vlagom, temperaturom i svjetlošću.

Stara zbirka i Zbirka 19. stoljeća sadrži pregled europske povijesti grafičke umjetnosti u razdoblju od 16. do 19. stoljeća s istaknutim imenima hrvatske i europske povijesti umjetnosti (J. J. Klović, M. Rota Kolunić, A. Medulić, A. Dürer, J. i R. Sadeler, M. A. Raimondi, A. Carracci, G. B. Tiepolo, H. Goltzius, J. Callot, C. Cort, A. P. Kilian, G. B. Piranesi, F. Piranesi itd.). Zbirka se kontinuirano istražuje i pokazuje javnosti. Prezentirana je osobita vrijednost šibenskoga majstora, dvorskog gravera u Beču i Pragu 16. stoljeća Martina Rote Kolunića. Organizirane su izložbe i objavljeni su katalogi talijanske grafike od Marcantonija Raimondija do Piranesija i talijanskih

neoklasicista. Objavljen je i segment zbirke starih crteža, gotovo nepoznata građa u kojoj prevladavaju talijanski crteži iz 17. stoljeća s naglaskom na maniristički crtež *Judita i Holoferno* Jurja Julija Klovića. Obradena je tema: *Krajolik u grafici starih majstora iz fundusa Kabineta grafike* uz najave daljnjega istraživanja, regionalne, tematske, autorske prezentacije Zbirke.

Zbirka 20. i 21. stoljeća broji 13.482 inventarne jedinice⁹ i najbrojnija je u Kabinetu grafike. Formirana je otkupima i donacijama, izabranim i nagrađivanim radovima istaknutih hrvatskih umjetnika među kojima su: M. Kraljević, N. Mašić, R. Valdec, I. Kerdić, M. Cl. Crnčić, M. Rački, V. Becić, Lj. Babić, V. Bukovac, B. Čikoš-Sesija, M. Detoni, P. Dobrović, V. Filakovac, R. Frangeš-Mihanović, V. Gecan, M. Trepše, S. Glumac, K. Hegedušić, Ž. Hegedušić, O. Herman, Lj. Ivančić, I. Job, K. Kantoci, A. Krizmanić, I. Kršnjavi, T. Krizman, D. Kokotović, I. Lacković-Croata, I. Lovrenčić, S. Šohaj, E. Murtić, I. Picelj, O. Postružnik, V. Radauš, Z. Prica, I. Režek, M. Stančić, G. Stupica, Lj. Šestić, B. Šenoa, F. Šimunović, Z. Šulentić, K. Tompa, E. Tomašević, F. Vaić, V. Richter, F. Kulmer, M. Šutej, Z. Keser, B. Bućan, Z. Bourek te brojni drugi. Crteže i grafike s početka 20. stoljeća do današnjih dana obrađujemo, istražujemo i prezentiramo javnosti u obliku samostalnih, autorskih, tematskih, skupnih i problemskih izložbi.

Zbirka plakata formirana je pedesetih godina prošloga stoljeća otkupom najstarijih hrvatskih plakata iz kolekcije Dušana Plavšića. Danas broji 3169 inventarnih jedinica i sadrži izbor najvrjednijih umjetničkih plakata nastalih tijekom 20. i 21. stoljeća. Popunjavana je uglavnom donacijama samih autora, institucija i pojedinaca. Zastupljena su sva najvažnija imena hrvatskoga grafičkoga dizajna: Bela Čikoš-Sesija, M. Cl. Crnčić, T. Krizman, Lj. Babić, S. Glumac, P. Gavranić, O. Antonini, O. Postružnik, Atelijer Tri, E. Murtić, V. Richter, I. Picelj, M. Vulpe, M. Arsovski, B. Ljubičić, B. Bućan, A. Rašić, N. Špoljar i brojni drugi.

Kabinet grafike organizira tematske i autorske izložbe plakata na kojima prezentira najvrjedniju građu iz svojega fundusa.

Zbirka grafičkih matrica nukleus je Kalkografije Kabineta grafike. Broji 450 cinkovih, bakrenih,

⁹/ Ukupan broj crteža i grafika znatno je veći. Naime, pojedine inventarne jedinice sadrže crtače blokove s više desetaka crteža.

drvenih i linoleumskih matrica koje ovisno o kondiciji povremeno otiskujemo i prezentiramo javnosti. Otiskivanje s ploča iz kalkografske zbirke podliježe posebnim pravilima. Ti su otisci zaštićeni posebnim pečatom kalkografije koji sprječava njihovu zlouporabu, te potvrđuje da se ne radi o autentičnom umjetnikovu otisku, nego o otisku koji je nastao s originalne ploče poslije smrti umjetnika. U Zbirci su grafičke matrice M. Cl. Crnčića, B. Šenoa, M. Krajljevića, M. Trepšea, T. Krizmana, D. Kokotovića, A. Babića i brojnih drugih hrvatskih umjetnika.

Valvasorova zbirka je nakon pet desetljeća gostoprimstva u Kabinetu grafike, na zahtjev Nadbiskupije zagrebačke, nakon povratka iz sigurnosnih spremišta 1996. godine, pridružena Metropolitanskoj knjižnici i smještena u prostore Hrvatskog državnog arhiva na Marulićevu trgu, gdje se i danas nalazi. Tijekom tih pet desetljeća organizirano je 7 vrijednih izložbi popraćenih znanstvenim katalozima.¹⁰

Javno djelovanje i komunikacija s javnošću

Izložbene aktivnosti

Putem izložbenih aktivnosti Kabinet grafike prezentira javnosti najvrjedniju građu iz svojih zbirki, izbor prispjelih donacija, a istovremeno i stručni i znanstveni rad svojih djelatnika. Sukcesivno se izmjenjuju izložbe iz Stare zbirke i Zbirke 19. stoljeća, Zbirke 20. i 21. stoljeća, Zbirke plakata te manifestacije Hrvatskoga trijenala crteža i Hrvatskoga trijenala grafike s pratećim autorskim, tematskim i problematskim izložbama koje prezentiraju dosege recentnoga grafičkoga stvaralaštva, elaboriraju i dopunjuju teme pojedinoga trijenala. Zbog ograničenog kabinetskog prostora, trijenali crteža i grafike održavaju se, osim u Kabinetu grafike, u reprezentativnim izložbenim prostorima grada Zagreba (Umjetnički paviljon, Dom hrvatskih umjetnika, Klovićevi dvori, Gliptoteka HAZU) i na taj način hrvatskoj likovnoj publici dodatno skreću pozornost na temu crteža ili grafike u vrijeme trajanja trijenala, ali i na djelovanje i osobitost muzejske institucije. Upravo kroz izložbene aktivnosti, kroz komunikaciju s publikom, Kabinet grafike trajno oblikuje svoj muzeološki profil, prepoznatljiv među drugim muzejima i galerijama u gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj.

Izdavaštvo

Izdavaštvo je naša brižno planirana i njegovana aktivnost. Izdanja smo razvrstali u nekoliko edicija dizajniranoga izgleda. Oblikovanjem i formatom, razlikujemo kataloge izložbi Stare zbirke i Zbirke 19. stoljeća, kataloge izložbi iz Zbirke 20. i 21. stoljeća, kataloge izložbi iz Zbirke plakata ili kataloge Hrvatskog trijenala grafike ili Hrvatskog trijenala crteža. U ediciji *Crteži i grafike* objavljujemo monografije istaknutih hrvatskih umjetnika, donatora Kabineta grafike. To reprezentativno izdanje luksuzne opreme i dizajna redovito nas predstavlja na sajmu knjiga u Frankfurtu, a potom na sajmu grafičkoga dizajna u Leipzigu.

Uz tiskane publikacije, Kabinet grafike od 2001. godine povremeno izdaje multimedijске interaktivne publikacije (CD i DVD) koje zbog svojega multimedijskog sadržaja (video, slika, glazba, riječ, panorama, internet) kvalitativno dopunjuju izložbene projekte i tiskane kataloge.

Izdanja grafičkih mapa s nagrađenim autorima trijenala grafike i edicija *Argola* prezentiraju izbor iz recentnih ciklusa suvremenih hrvatskih grafičara. Kroz prateće tekstove u mapama približavaju nam i tumače složene i zahtjevne tehnike dubokoga, visokoga, plošnoga i propusnoga tiska koje primjenjuju odabrani autori u izradi grafičkih listova.

Grafičko izdavaštvo predstavlja izravnu komunikaciju institucije i suvremenih umjetnika, poticaj je umjetničkome stvaralaštvu, edukacija korisnicima i široj zajednici, a nama je izvor prihoda za nova izdanja.

~ Grafička radionica
Foto: iz arhiva Kabineta grafike HAZU

^{10/} Autorica dviju izložbi je dr. Stella Ubel, a sljedećih pet Renata Gotthardi Škiljan.

Pedagoške aktivnosti

Komunikacija s posjetiteljima i korisnicima građe Kabineta grafike provodi se na osobit način tijekom predavanja koja organiziramo za vrijeme trajanja izložbi. To su aktivnosti koje obavljam u suradnji s asistentima i profesorima Filozofskoga fakulteta, Akademije likovnih umjetnosti, Tekstilno-tehnološkog fakulteta, Grafičkoga fakulteta, s profesorima Škole primijenjene umjetnosti i Umjetničkih gimnazija u Zagrebu. U Kalkografiji Kabineta grafike organiziramo grafičke radionice za učenike gimnazija i osnovnih škola, s ciljem edukacije i prezentacije različitih grafičkih tehnika.

Takve se aktivnosti odvijaju periodično, ali redovito u povodu Međunarodnoga dana muzeja ili Dana otvorenih vrata HAZU.

Zaštita građe i briga o fondusu

Preventivna zaštita građe

U skladu s europskim suvremenim muzejskim standardima čuvanja i zaštite muzejske građe na papiru, tijekom posljednjega desetljeća u Kabinetu grafike provodi se trajna muzejska zaštita fundusa. Skidamo staru dotrajalu opremu, po potrebi obavljam jednostavnije restauratorske zahvate i čišćenje građe, da bismo nakon toga aplicirali originale na arhivsku podlogu i zaštitili površine prozirnim *melinex* folijama. Najvrjednije primjerke iz fundusa učvršćujemo ispod visokih paspartua. Druga mogućnost je znatno jeftinija, jer pretpostavlja apliciranje originala unutar ovitaka izvedenih od beskiselinskih papira manje gramature, a uključuje istu opremu i zaštitu originala. Tako opremljeni radovi polažu se u arhivske mape, obilježavaju i odlažu u tipske metalne ladičare, smještene u čuvaonicama kontrolirane vlage, temperature i svjetlosti. Postupak preventivne zaštite građe financiraju Ministarstvo kulture RH i Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba. Realiziramo ga u suradnji s Arhivom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatskim restauratorskim zavodom, a uskoro i s Hrvatskim državnim arhivom u Zagrebu. Do danas je na taj najsuvereniji način zaštite građe opremljeno oko 7.000 inventarnih jedinica, među kojima je gotovo cijela Stara zbirka i Zbirka 19. stoljeća. S obzirom na veličinu fundusa, visoku cijenu opreme, opseg aktivnosti Kabineta grafike, svjesni smo da će taj

zahtjevni postupak preventivne zaštite potrajati još cijelo desetljeće.

Digitalizacija građe i internetska dostupnost

U skladu s uputama Ministarstva kulture RH, i Kabinet grafike je u procesu digitalizacije građe. U skoroj budućnosti bit ćemo internetski dostupni našim korisnicima širom svijeta, jer smo se odnedavna priključili i digitalnoj zbirci HAZU.

Digitalizirali smo cjelokupan fundus, registrirali smo Staru zbirku i Zbirku 19. stoljeća, dovršavamo pripreme za registraciju Zbirke plakata i kontinuirano radimo na pripremama registracije Zbirke 20. i 21. stoljeća. U dovršenju toga zahtjevnoga posla usporeva nas fotografiranje građe¹¹.

Kabinet grafike je kao drugu muzejsko-galerijsku jedinicu (nakon Strossmayerove galerije) osnovala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Tijekom više od šest desetljeća postojanja bio je pod nadzorom Predsjedništva Akademije, Instituta za likovne umjetnosti, Zavoda za likovne umjetnosti, ponovno Predsjedništva Akademije i Razreda za likovne umjetnosti. Djelokrug i zadaće muzejsko-galerijskih jedinica u posljednja dva desetljeća određuje Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na prijedlog Razreda za likovne umjetnosti.¹²

Danas imamo primjerene prostore za deponiranje i korištenje građe, za stručni i znanstveni rad i organiziranje izložbi. Početkom 2011. godine uselili smo u lijevi trakt visokoga prizemlja sjevernoga krila Vranyczanyjeve palače. U tom drugom odjelu Kabineta grafike smještena je priručna knjižnica i prostorija za korištenje građe, preparatorska radionica, čuvaonica i soba kustosa. Reorganizacijom prostora i sadržaja stvoreni su uvjeti za prihvat budućih donacija i primjereno čuvanje zbirki.

Redovitu djelatnost Kabineta grafike financira Akademija iz sredstava Državne riznice, a programsku djelatnost Ministarstvo kulture RH i Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba, nakon provedenih javnih natječaja.

11/ Sve inventarne jedinice unesene su u program M++ sa 6 osnovnih podataka. Fotografije (sedmi podatak) nedostaju na više od 12.000 jedinica. Taj opsežan posao obavljat će se sukcesivno u sljedećem razdoblju.

12/ Upravitelj Kabineta grafike organizira i koordinira stručni rad. Rad upravitelja nadzire voditelj. Voditelja, na prijedlog VII. razreda, imenuje Predsjedništvo HAZU. Predsjedništvo imenuje Odbor za praćenje rada muzejsko-galerijskih jedinica koji se sastoji od 4 člana izabrana iz redova VII. razreda i upravitelja Kabineta grafike.

The Department of Prints and Drawings of the Croatian Academy of Sciences and Arts was established in 1916 as a division of the Strossmayer Gallery. The formation of the collections and the nomination of the director and professional staff marked the beginning of the Cabinet's activity in 1951. The Cabinet has since operated as a specialized museum-gallery institution that engages in the collection, protection, specialist and scientific processing and presentation of drawings, prints and posters. The Valvasor Collection of the Zagreb Archdiocese was kept, processed and presented in the Department of Prints and Drawings from 1948 to 1996.

The holdings of the Department of Prints and Drawings are currently classified into four collections with over 20,000 inventory units of both domestic and European masters. These are the Old Collection and the 19th Century Collection, the Collection of the 20th and 21st Centuries, the Collection of Posters and the Collection of Chalcographic Plates.

Due to the holdings being susceptible to light, dampness and change of temperature, the Department of Prints and Drawings keeps no permanent exhibition. We have well developed exhibiting, publishing and educational activity. The exhibitions are held with a view of presenting to the public the most valuable material from our collections, a selection of new donations, as well as the professional and scientific work from our staff. Since 1960 we have been organizing the Zagreb biennial exhibitions of (Yugoslav) prints and since 1968 the biennial exhibitions of Yugoslav drawings. The exhibitions from the Old Collection and the 19th Century Collection, the Collection of the 20th and 21st Century, the Collection of Posters and the Croatian Triennial of Drawing and the Croatian Triennial of Prints alternate successively and are accompanied by authorship, thematic and problem exhibitions that present the achievements of recent graphic creation as well as elaborate and complement the topics of the triennial. The exhibiting activity

is accompanied by the publishing activity. The publications have been classified into several well designed editions. The catalogues of the exhibitions from the Old Collection and the Collection of the 19th Century, the catalogues of the exhibitions from the Collection of the 20th and 21st Century, the catalogues of the exhibitions from the Poster Collection or the catalogues of the Croatian Prints Triennial or the Croatian Drawings Triennial differ in terms of design and form. The edition *Drawings and Prints* contains monographs of distinguished Croatian artists, donors to the Department of Prints and Drawings. This luxuriously furnished and designed edition regularly represents us at the Frankfurt Book Fair and then at the Graphics Design Exhibition in Leipzig.

In addition to printed publications, since 2001 we have occasionally been publishing interactive multimedia publications (CDs and DVDs), whose multimedia contents (video, picture, music, word, panorama, internet) are a qualitative complement to exhibition projects and printed catalogues.

A Chalcographic workshop within the Department of Prints and Graphics has been operating since 1997, where graphic maps of selected authors from the Prints Triennial, recent cycles of Croatian graphic masters (the Argola edition) and imprints from graphic matrices from our Collection are printed. We occasionally organize graphic workshops for schoolchildren and students.

For the past decade the museum material has been permanently protected according to the highest European museum standards. More than 7,000 items have been furnished and mapped to date. The Department of Prints and Drawings is currently undergoing a process of digitalisation and its collections will soon be available on the internet.

The Department of Prints and Drawings of the Croatian Academy of Sciences and Arts

Hrvatski muzej arhitekture

U sklopu teme *Muzeji u sastavu drugih institucija*, za muzeje arhitekture možemo reći da je odrednica „biti u sastavu“ svojevrsno „prirodno stanje“ upisano u povijest njihova nastanka.

Povijesni tok formiranja i razvoja muzeja arhitekture suvremena je, još nepotpuno ispisana tema. Prototipove muzeja arhitekture možemo prepoznati u brojnim izložbenim vitrinama s maketama i crtežima u aristokratskim i buržujskim rezidencijama u drugoj polovini 17. stoljeća. U to su vrijeme arhitektonski crteži, odljevi i makete izašli iz arhitektonskih studija, vojnih institucija i velikaških palača i ušli u područje trgovine. U tim okolnostima pojavljuju se i prve zbirke koje s vremenom dobivaju različite muzeološke okvire. Međutim, sve do danas nije formiran model koji bi jednoznačno odredio što je suvremeni muzej arhitekture. Međunarodna konferencija udruženja muzeja arhitekture, održana 1979. godine u Helsinkiju, pokazala je da postoje vrlo raznorodni pogledi o onome što sačinjava muzej arhitekture. Tu raznolikost najbolje pokazuje i lista institucija koje su članice ovog udruženja, a to su knjižnice, poput knjižnica *Sveučilišta Columbia* i *Sveučilišta New York*; akademije, kao što je *Danska Kraljevska akademija lijepih umjetnosti u Copenhagenu*; univerziteti, poput *Arhitektonskog fakulteta u Münchenu*; arhitektonski instituti, na primjer *Kraljevski institut britanskih arhitekata u Londonu*; škole arhitekture, kao što je *AA u Londonu*; muzeji primijenjene umjetnosti slični *Muzeju za umjetnost i obrt* u Zagrebu i konačno one institucije koje i u imenu nose naziv Muzej arhitekture, poput *Švedskog muzeja arhitekture u Stockholmu* ili *Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU u Zagrebu*. Ova raznovrsnost odražava se i u imenu međunarodnog udruženja koje je, nakon konferencije u Helsinkiju, od udruženja preimenovano u konfederaciju.

U tom moru raznolikosti teško je odlučiti koja bi institucija mogla biti smatrana prvim muzejom arhitekture u suvremenom smislu, ali postoji konsenzus da to prvenstvo pripada *Muzeju Chusov* osnovanom u Moskvi 1934. godine. Znači, prvi muzej arhitekture u suvremenom smislu ima danas 81 godinu, a naš Hrvatski muzej arhitekture HAZU ove 2015. godine navršava dvadeset godina postojanja.

Što su uobičajene sastavnice modernih muzeja arhitekture možemo promotriti na primjerima muzeja u Helsinkiju, Stockholmu i Varšavi. Švedski Muzej arhitekture osnovan je 1962., a Muzej finske arhitekture 1965., kao i Muzej arhitekture u Varšavi. Sva su tri muzeja smještena u povijesnim građevinama koje i same imaju spomeničku vrijednost. U njima su smještene zbirke projekata i crteža nacionalnih arhitekata, knjižnice, predavaonice, izložbeni prostor i fotoarhiv. Zbirke muzeja, uz projekte, obično sadrže fotografije, modele, odljeve fragmenata arhitekture, namještaj i pribor za crtanje. Zanimljivo je da i ustanove koje se ne nazivaju *muzejima arhitekture*, kao na primjer *Umjetnički institut Chicaga*, imaju sve ove komponente. Što su institucije starije, poput *Danske kraljevske akademije* ili *Zbirke univerziteta Warszawa*, imaju više predmeta vezanih za razdoblja prije dvadesetog stoljeća koji pripadaju međunarodnom kontekstu, dok su novije institucije, kao što su muzeji u Helsinkiju i Stockholmu, orijentirane na nacionalne kolekcije i dvadeseto stoljeće. Naravno, već ima i muzeja, poput Kanadskog centra arhitekture (CCA), koji su se globalizirali i po kolekcijama i po dometu utjecaja na arhitektonsku scenu.

Hrvatski muzej arhitekture HAZU uklapa se u opću sliku ove arhitektonske muzejske mreže okupljene u Međunarodnoj konfederaciji muzeja arhitekture (ICAM) i Međunarodnom saboru arhiva arhitekture (ICA). Posjeduje upravo ona statistički najučestalija svojstva koja obilježavaju institucije koje u svom imenu nose naziv *muzej arhitekture*: smješten je u zaštićenom kulturnom dobru – vili Ehrlich-Marić u Zagrebu, orijentiran je na nacionalnu zbirku i dvadeseto stoljeće, a u njemu su smješteni zbirka, fotoarhiv, knjižnica, predavaonica i izložbeni prostor. Ono što ga također određuje jest nacionalna misija, koju su mu namijenili osnivači Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Ministarstvo kulture RH, kako je istaknuto i u njegovom nazivu.

Utemeljiteljski rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: od ideje do realizacije

Sukladno temeljnoj misiji, radu na promicanju znanstvenog i umjetničkog života naroda, u krilu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti osnovane su brojne kapitalne kulturne, umjetničke i znanstvene institucije, od kojih su se neke s vremenom

◀ I. G. Kovačića 37, pogled na ulazno pročelje Muzeja nakon obnove 1998.

Foto: iz arhiva Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU

osamostalile i nastavile djelovati izvan okvira Akademije. Ideja o osnivanju Hrvatskog muzeja arhitekture inicirana je 1991. godine u Akademijinom Razredu za likovne umjetnosti, kada je zaključeno da se dotadašnja djelatnost Kabineta za arhitekturu i urbanizam proširi na muzejsku djelatnost. Ova se aktivnost odvijala u okolnostima Domovinskog rata kada je naša arhitektonska baština, uključujući cijele gradove, bila životno ugrožena, što je dodatno motiviralo napore da se ona na primjeren način afirmira i zaštiti. Moramo primijetiti da se u tom istom periodu na svjetskoj sceni događa svojevrsni „bum“ arhitektonskih izložaba, kao i velik porast interesa javnosti i stručnjaka za sve formate medijalizacije i muzealizacije arhitekture. Tako je dugoročna strateška inicijativa Razreda za likovne umjetnosti za afirmaciju naše arhitektonske kulture ujedno bila i odgovor na neposredne rastuće potrebe javnosti i same arhitektonske discipline za ovom vrstom djelatnosti. Godine 1992. Predsjedništvo Akademije potvrdilo je inicijalnu odluku Razreda, a članovi Razreda i njihovi suradnici organizirali su i prvi program – Znanstveni skup i prigodnu izložbu, nimalo slučajno, posvećenu arhitektu Viktoru Kovačiću.

U ožujku 1995. godine Muzej je registriran, a u tijeku 1996. godine u rad su se uključili i prvi zaposlenici Muzeja. Njihov broj bazirao se na dva stalna radna mjesta (upravitelj i jedno suradničko radno mjesto) te na uključivanju u rad na određeno vrijeme znanstvenih novaka u sustavu financiranja Ministarstva znanosti. Broj aktivnih novaka varirao je od jedan do tri. Početkom 2015. godine sistematizacija radnih mjesta, sukladno znatnom povećanju opsega aktivnosti i poslova, proširena je s jednim radnim mjestom u stručnom zvanju arhivista i dva radna mjesta u stručnom zvanju kustosa. Ovo povećanje od dva na četiri stalna radna mjesta ujedno predstavlja izlazak Muzeja iz prve – utemeljiteljske faze djelovanja, u kojoj su realizirana dva osnovna cilja: prikupljanje kritične mase muzejskog fundusa i pokretanje svih temeljnih pravaca djelovanja.

U praćenje rada Muzeja bili su uključeni akademici članovi Sedmog razreda, a posebno voditelji: pokojni akademik Miroslav Begović, potom pokojni akademik Boris Magaš i sadašnji voditelj akademik Andrija Mutnjaković, a uz njih i ostali arhitekti članovi Razreda za likovne umjetnosti: prvenstveno akademik Velimir Neidhardt te pokojni akademici Ante Vulin i Andrija Mohorovičić.

Izložba *Češki kubizam - 1911. - 1914.*, autor koncepcije i postava Zdenek Lukeš, 2008.
Foto: iz arhiva Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU

Program rada Muzeja kao organizacijske jedinice HAZU, kao i programe i izvještaje o znanstvenom radu Muzeja, odobrava Znanstveno vijeće Razreda za likovne umjetnosti na prijedlog voditelja Muzeja i upraviteljice Muzeja. Struktura radnih mjesta i organizacija rada upućuju na činjenicu da je Muzej strukturalno i funkcionalno urastao u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti, što mu je omogućilo spekatar aktivnosti širi od spektra uobičajenih muzejskih djelatnosti. U tom vidu posebno treba istaknuti znanstveno-istraživački rad koji se pokazao nužnom sastavnicom ovog utemeljiteljskog razdoblja djelovanja Muzeja.

Glavni pokretač Akademijina projekta osnivanja Muzeja i njegov prvi voditelj bio je pokojni akademik Miroslav Begović. Još prije početka neposrednog djelovanja Muzeja, on je 1994. godine u *Bulletinu Razreda za likovne umjetnosti* objavio članak pod naslovom *Hrvatski muzej arhitekture*, u kojem obrazlaže hitnost i važnost potrebe pokretanja muzejske ustanove posvećene arhitekturi u Hrvatskoj te ocrtava njen profil koji će se kasnije velikim dijelom pretopiti u program temeljne djelatnosti Muzeja. Evo naglasaka iz tog teksta:

Smisao je Hrvatskog muzeja arhitekture sustavno prikupljanje, čuvanje, stručna zaštita, stručna i znanstvena obrada i prezentiranje arhitektonskih crteža, planova i nacрта.

Znanstveni postupak u istraživanju i prezentiranju građe te orijentacija k informiranju javnosti temeljni su uvjeti muzejske djelatnosti.

Muzej će organizirati izdavačku djelatnost radi publiciranja rezultata znanstvenih istraživanja i izložbene djelatnosti.

Što se tiče poslanja Muzeja podcrtano je sljedeće:

Svrha je muzejske djelatnosti da prikupljena arhitektonska dokumentacija, kao dio nacionalne i opće kulturne baštine služi kulturnim i znanstvenim potrebama naroda.

Na ovim temeljima programsku aktivnost Muzeja razvili smo do danas u dva osnovna smjera:

1. Sustavno skupljanje, stručna obrada, znanstvena interpretacija i reprezentacija arhivskog gradiva koje nastaje stručnim, umjetničkim, pedagoškim i društvenim radom arhitekata.

2. Medijalizacija arhitekture koja se realizira u najrazličitijim formatima koji nama stoje na raspolaganju: izložbama, predavanjima, raspravama, simpozijima, radionicama, publikacijama.

Paralelno s osnivanjem Muzeja značajna aktivnost HAZU bila je usmjerena i na pripremu prostora za odvijanje njegovog programa u nekadašnjoj stambenoj vili na adresi Ivana Gorana Kovačića 37 u Zagrebu koju je, u današnjem obliku, 1928. godine projektirao arhitektonski ured Benedik i Baranyai za industrijalca dr. Artura Marića. Odlukom *Državnog ravnateljstva za gospodarsku ponovu Nezavisne države Hrvatske* godine 1942. kuća je, kao židovska imovina, postala državno vlasništvo, a dolaskom narodne vlasti prešla je u općenarodnu imovinu. Članovi obitelji Marić tijekom Drugog svjetskog rata završili su tragično i danas, nažalost, više nema živih direktnih nasljednika.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata i neposredno poslije rata kuća je bila u funkciji rezidencije za društveno visoko pozicionirane ličnosti, a potom od 1952. godine u njoj je djelovala Majstorska radionica za arhitekturu Drage Iblera i Drage Galića. Krajem 1980-ih u već oronuloj kući odvijao se i poslijediplomski studij turističke arhitekture. Na zahtjev Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koja je u posjedu kuće, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 21. ožujka 1995. godine izdaje rješenje o početku rada Hrvatskog muzeja arhitekture kao muzejske ustanove u sastavu Akademije, nakon čega vila obitelji Marić na Tuškancu dobiva novu – muzejsku namjenu. Prve aktivnosti Muzeja usmjerene su na neophodno uređenje prostora kuće. Uz pomoć donatora obnavljaju se buduće

izložbene prostorije, a 1998. godine, sredstvima Ministarstva kulture i Grada Zagreba, temeljito se obnavljaju pročelja i terase te popravljaju krov. Godine 1999. Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu kulturne baštine u Zagrebu donosi rješenje o upisu kuće u registar zaštićenih spomenika kulture.

Poslanje i djelovanje

Sukladno Zakonu o muzejima Muzej arhitekture istražuje, skuplja i čuva artefakte relevantne za arhitektonsku kulturu, sistematizira ih u zbirke te ih stručno i znanstveno obrađuje. Također trajno zaštićuje muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju i predočava ih javnosti putem povremenih izložaba te objavljuje podatke i spoznaje o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.

Na osnovi toga u Muzeju se odvijaju sljedeće djelatnosti: rad na prikupljanju fonda i izradi primarne, sekundarne i tercijarne dokumentacije; rad na znanstvenom projektu *Modernizam i prostorni identitet Hrvatske u dvadesetom stoljeću*; rad na organizaciji i koncipiranju izložaba iz fundusa Muzeja kao i tematskih izložaba koje se referiraju na arhitektonsku kulturu u najširem smislu; rad na izdavačkoj djelatnosti tematski vezanoj uz zbirku Muzeja kao i uz arhitektonsku kulturu u najširem smislu; rad na organizaciji i koncipiranju predavanja, kolokvija, radionica i znanstvenih skupova.

Kvantifikacijski rezultati ovih aktivnosti za proteklo razdoblje su sljedeći: za zbirku je prikupljeno 49 osobnih arhivskih fondova arhitekata; u knjižnici je sakupljeno oko 12.700 naslova; održano je 78 izložaba i 40 programa drugih formata, a publicirano su 42 deplijana, 26 kataloga i jedna monografija (10 izložaba imalo je katalog u izdanju drugog izdavača – nositelja projekta izložbe); objavljeno je više znanstvenih članaka, a na temelju gradiva muzejske zbirke te pratećih analitičkih kataloga zbirke i kataloga radova arhitekata izrađene su i obranjene četiri doktorske disertacije.

Sve ove djelatnosti usmjerene su ka ostvarenju osnovnog poslanja Muzeja: aktivnog sudjelovanja u razvoju arhitektonske kulture i struke te sustavnog rada na njihovoj društvenoj afirmaciji. Muzej treba biti žarišna točka javne komunikacije i referentna točka za istraživanje arhitekture u najširem smislu. Predanost Muzeja ovom poslanju nužno vodi do proširenja postojećih aktivnosti i stvaranja

novih fokusa interesa. S obzirom na uže i šire okruženje u kojem Muzej djeluje, držimo da su za daljnji rad na ostvarenju ovog poslanja referentni trendovi razvoja muzeja prema multimedijalnim centrima koji nude veliki broj kompatibilnih sadržaja. Kako je Muzej istovremeno i znanstvena institucija, za nje su referentni i trendovi razvoja za laboratorije i centre izvrsnosti. Za budući napredak prema ovom općem cilju u Muzeju je neophodno organizirati daljnje ciljano organizacijsko grananje koje nužno pretpostavlja i značajno širenje postojeće jezgre radnih kapaciteta.

Zbirka i korisnici

Medijalizacija arhitekture i publika

Inicijalna zbirka Muzeja bila je planoteka nastala u sklopu znanstvenog rada koji se odvijao u Kabinetu za arhitekturu i urbanizam Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Rad na prikupljanju osobnih arhivskih fondova arhitekata započeo je 1996. godine, a prije početka rada Muzeja nije postojala institucija u kojoj bi takva vrsta građe bila sustavno prikupljana, obrađivana i prezentirana. Tek su pojedine ostavštine značajnih hrvatskih arhitekata ušle u sastav zbirke nekih muzeja ili arhiva, a osobito su vrijedne one u Muzeju grada Zagreba, Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu i Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu.

Naša akvizicijska politika, uvjetno rečeno, jer gradivo smo u mogućnosti prikupljati isključivo putem donacija autora ili njihovih nasljednika,

~ Izložba *Urbarhitektura*, autor koncepcije i postava Radovan Delalle, 2008.

Foto: iz arhiva Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU

Izložba *BF Studio*,
 autori koncepcije i postava:
 BF Studio, Tomislav Pavelić,
 Dubravka Kisić, 2009.
 Foto: iz arhiva Hrvatskog
 muzeja arhitekture HAZU

Izložba *Bilješke iz arhiva
 arhitekta*,
 autorica koncepcije i
 postava Dubravka Kisić,
 2011.
 Foto: iz arhiva Hrvatskog
 muzeja arhitekture HAZU

usmjerena je na prikupljanje što cjelovitijeg arhivskog fonda pojedinog arhitekta ili arhitektonskog ureda. Određen broj muzeja i zbirki vodi politiku kustoskog odabira kod novih akvizicija, ali većina muzeja, posebno onih s nacionalnim predznakom kao što je naš, daje prednost cjelovitom gradivu. Ono je puno zahtjevnije za obradu i čuvanje, ali garantira bogatstvo informacija koje neće biti narušeno ili prikraćeno na temelju nekih promjenjivih kriterija odabira.

Zbirka osobnih arhivskih fondova arhitekata sadrži 19.560 grafičkih dokumenata i 98 dužnih metara drugog arhivskog gradiva te veći broj fotografija i dijapozitiva. Zbirka ima status specijaliziranog neupravnog arhiva s pravom prvenstva u prikupljanju ove vrste gradiva i zaštićeni je spomenik kulture.

Gradivo predstavlja dragocjen izvor za znanstveni i stručni rad na polju arhitekture, povijesti arhitekture, arhitektonske kritike, zaštite graditeljskog naslijeđa i kulture prostora u najširem smislu.

Za potrebe sustavnog korištenja zbirke u sklopu obrade gradiva izrađuju se analitički katalozi zbirke i katalozi radova arhitekata. Sadržaj kataloga zbirki koncipiran je na osnovi uputa Međunarodnog udruženja arhiva (International Council on Archives, Section on Architectural Records – ICA). Uz odgovarajuće prilagodbe karakteru našeg gradiva i svrsi kataloga, u radu se primjenjuju upute iz stručnog priručnika *A Guide to the Care of Architectural Records 19th – 20th Centuries* (ICA, Paris, 1997., novelirano 2000. godine).

Iz donacija osobnih arhivskih fondova arhitekata popunjava se, velikim dijelom, i muzejska knjižnica specijalizirana za arhitekturu. Zbog takvog načina popunjavanja i sama knjižnica je svojevrsan dokument opsega i obzora naše arhitektonske scene. U knjižnici su zastupljeni naslovi s područja arhitekture, urbanizma, dizajna, građevinarstva, povijesti umjetnosti, povijesti, arheologije, sociologije, antropologije i psihologije. Sadrži velik broj domaćih i stranih stručnih časopisa, priručnika, pravilnika, građevinskih propisa, kataloga te povijesnih monografija arhitekata, razdoblja i arhitektonskih tipologija, kao i primjerke rijetkih starih izdanja.

Analitički katalozi Zbirke osobnih arhivskih fondova omogućuju pretraživanje zbirke, ali pružaju i niz relevantnih podataka za daljnju znanstvenu

interpretaciju zbirke. S obzirom na veliku količinu metapodataka koje oni sadrže, dobar su temelj za digitalizaciju zbirke i njen unos u digitalni repozitorij Akademije DIZBI ili M++ bazu, kao i za realizaciju projekta *Virtualni arhiv arhitekture* koji se nalazi u inicijalnoj fazi realizacije i koji bi trebao nadomjestiti stalni postav Muzeja do njegove realizacije.

Korisnici zbirke i knjižnice su istraživači, povjesničari arhitekture, studenti i konzervatori, ali najopsežnija istraživanja zbirke provodi sam Muzej u sklopu znanstvenog projekta *Modernizam i prostorni identitet Hrvatske u dvadesetom stoljeću* koji je pokrenut 2007. godine. Projekt je koncipiran kao trajna dogradnja stručnog arhivskog rada Muzeja, a u njemu sudjeluju zaposlenici Muzeja i neprofitni vanjski suradnici. Zamišljen je kao radna platforma za definiranje sinopsisa budućeg stalnog postava Muzeja i polazište za različite vrste medijalizacije arhitekture, osobito izdavaštva.

U proteklom razdoblju Muzej je realizirao 115 različitih reprezentacijskih programa. Od toga su 76 bile izložbe, a ostalo predavanja, simpoziji, radionice, okrugli stolovi. U radu na ovim programima, u okolnostima zahtjevnog utemeljiteljskog rada, stekli smo dragocjeno usmjeravajuće iskustvo za stvaranje mjerodavnih kriterija uspješnosti medijalizacije arhitekture. Možemo ga sažeti u zaključak da bilo koji reprezentacijski format kako bi bio uspješan mora uključivati informaciju, sučeljavanje, poticanje, ali i ugodu. Uspješnost u području medijalizacije veoma je važna za ostvarenje poslanja Muzeja, jer se tu događa najintenzivniji dodir publike s Muzejom. Stoga je neophodno reći nešto o toj publici. Našu najbrojniju publiku, oko 90%, čine profesionalci arhitekti. Ostatak od 10% široka je kulturna javnost. To je odnos koji je gotovo standardan za većinu muzeja arhitekture našeg tipa. On je nerazmjern s obzirom na to da široka javnost obično smatra kako je arhitektura specijalnost koju ona ne poznaje dovoljno. Zato je ova manjina koja čini naših deset posto posebna i dragocjena kategorija publike koju bismo željeli povećati. Osvajanje takve publike pravi je izazov svakom muzeju arhitekture, jer upravo preko nje on može ostvariti svoj cilj – uvesti arhitekturu u širi kulturni diskurs i učiniti je živom sastavnicom socijalne i kulturne politike. Dosadašnji utemeljiteljski rad otvara nam put upravo prema tom cilju.

In the theme *Museums within Other Institutions*, the feature phrase „be within something” is a somewhat „natural state” for museums of architecture owing to the history of their origin. The Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Art fits well into the general picture of the architectural museum network gathered in the International Confederation of Architectural Museums (ICAM) and the International Congress of Archives (ICA). It possesses all the statistically common properties that appertain to an institution bearing the name a *museum of architecture*: it is located in a protected cultural property – the Ehrlich-Marić villa in Zagreb, it is oriented to the national collection and the twentieth century and it houses the collection, photoarchive, library, lecture room and exhibition space. Another thing that characterises it is its national mission put forth by its founders: the Croatian Academy of Sciences and Arts and the Croatian Ministry of Culture.

The Croatian Museum of Architecture

Pursuant to the Law on Museums, the Museum of Architecture explores, collects and keeps artefacts relevant for architectural culture, systematizes them into collections and processes them scientifically and professionally. It also permanently protects the museum material and museum documentation and presents them to the public at occasional exhibitions, as well as publishes data and insights on the museum material and museum documentation in professional, scientific and other media.

The Museum's activities include the following: collecting the holdings and preparing primary, secondary and tertiary documentation; working on a scientific project titled *Modernism and the Spatial Identity of Croatia in the Twentieth Century*; organizing and devising exhibitions from the Museum holdings, as well as thematic exhibitions that refer to architectural culture in the broadest sense; performing publishing activity that is thematically linked to the Museum collection and to architectural culture in general; and organizing and conceiving lectures, colloquia, workshops and scientific symposia.

**prof. dr. sc.
Stella Fatović – Ferenčić**

Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU – od zbirke do muzeja u osnivanju

Ideje vezane uz prikupljanje medicinske i farmaceutske baštine te osnivanje muzeja oblikuju se već početkom 20. stoljeća, u vrijeme kada je svijest o narodnom i nacionalnom blagu već snažno zaživjela na našim prostorima. Posebna pozornost posvećuje se *ljekarušama*, zbirka naputaka za liječenje ljudi i životinja, njihovom prikupljanju, transkripciji i objavljivanju u *Zbornicima za narodni život i običaje*, ali i u drugim publikacijama. Ideja prikupljanja materijalne baštine, njezinog čuvanja i pohranjivanja razvija se paralelno s porastom interesa za povijest i razvoj medicinskih struka, posebice farmacije, medicine i veterine. Isprva se svojim kolekcionarskim ambicijama javljaju pojedinci koji sami prikupljaju, ali i pozivaju na prikupljanje medicinske baštine. Na području farmacije tridesetih godina prošloga stoljeća na tom se području posebno ističe Stanislav Ilakovac (1882. – 1942.) koji je u svojoj ljekarni imao bogatu knjižnicu i zbirku većine farmakopeja svijeta.¹ On istražuje povijest farmacije i potiče ideju prikupljanja farmaceutske građe kako bi se realizirala ideja nacionalnog muzeja. Slična nastojanja pokazuje i Antun Vrgoč (1881. – 1949.), sveučilišni profesor farmakognozije i prvi dekan samostalnog Farmaceutskog fakulteta (1942. – 1945.) koji prikuplja materijal, posebice rukopisnu građu i ljekaruše, a dokumentacija o dijelu tih sabiračkih nastojanja i danas se čuva u sklopu dosjea Vrgoč u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU. Slične afinitete pokazao je u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata i hrvatski farmaceut Hrvoje Tartalja (1907. – 1990.) koji se bavio poviješću farmacije s naglaskom na razvoj ljekarništva i ljekarničkoga zakonodavstva te etikom u zdravstvu i izobrazbom farmaceutâ. On je prikupio dobar dio zbirke ljekarničkih eksponata koja se danas nalazi u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU.

Slične ideje razvijaju se i u liječničkim krugovima. Lujo Thaller (1891. – 1949.) istaknuti je borac

1/ Bio je vlasnikom Kolodvorske ljekarne u Zagrebu, koja je i danas djelatna na Tomislavovu trgu 13. Usporedi: Fatović-Ferenčić, Stella; Jasenka Ferber-Bogdan. *Kolodvorska ljekarna u Zagrebu – na pragu novog doba*. // *Medicus* 2012; 21: 273-87.

za uvođenje povijesti medicine kao akademske discipline u kurikulum Medicinskog fakulteta u Zagrebu, što se 1927. godine i ostvarilo. Unatoč Thallerovim zalaganjima i entuzijazmu predmet je 1939. ukinut, no zaljubljenici u povijest struke osnovali su 1936. Sekciju za povijest medicine Zbora liječnika čiji je prvi predsjednik bio Vladimir Katičić (1870. – 1943.). U sekciji aktivno rade na istraživanju hrvatske medicinske baštine Vladimir Bazala (1901. – 1987.), Juraj Körbler (1900. – 1987.), Lavoslav Glesinger (1901. – 1986.) i drugi.² Utjecaj ove prve grupe hrvatskih medikohistorika proširio se i na ostale liječnike, a posebice je pao na plodno tlo u vrijeme kada je na čelu Zbora liječnika Hrvatske bio Vladimir Čepulić (1891. – 1964.). Za vrijeme njegovog predsjedničkog mandata Zbor liječnika, napokon, dobiva svoju zgradu Hrvatski liječnički dom³ pa se akcije vezane uz oživotvorenje Muzeja za povijest medicine, koje ovaj liječnik snažno zagovara, intenziviraju.⁴

Tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća osnivaju se Farmaceutsko-historijski muzej u Zagrebu (1937.) i Muzej za povijest medicine (1944. godine). Potonji je u Liječničkom domu privremeno dobio dvije prostorije dok se na Medicinskom fakultetu ne osnuje Zavod za povijest medicine u sklopu kojeg je kao njegova logična sastavnica trebao biti i Muzej. Najaktivniji u poslovima osnutka Muzeja bili su Vladimir Čepulić, tadašnji predsjednik Zbora, i Stanko Sielski, ravnatelj novoustanovljenog Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banja Luci, poznati stručnjak i osobiti poznavatelj povijesti medicine te istaknuti kolekcionar. Upravni je odbor Zbora na svojoj sjednici 10. kolovoza 1942. izabrao Stanka Sielskoga za kustosa Zborova Muzeja za povijest zdravstva.⁵ Novoosnovani Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj, smješten u svega dvije prostorije u prizemlju Liječničkoga doma, otvoren je 1944. prigodnom izložbom. Već

2/ Fatović-Ferenčić, Stella. *Liječnički vjesnik u povijesti medicine i povijest medicine u Liječničkom vjesniku : u povodu 125. obljetnice izlaženja Liječničkog vjesnika*. // *Liječnički vjesnik* 2002; 124:165-169.

3/ U Šubićevoj ulici br. 9 u Zagrebu, u kojoj se i danas nalaze prostorije Zbora.

4/ Na sjednici Sekcije za povijest medicine Zbora i zagrebačkog ogranka društva „Hipokrat“ Vladimir Bazala je 7. lipnja 1939. izvijestio o napredovanju rada oko osnivanja Muzeja.

5/ Stanko Sielski je bio poslom vezan za Banja Luku, nije mogao izravno djelovati kao kustos Muzeja, već je te poslove uglavnom obavljao Vladimir Čepulić.

sljedeće godine Upravni je odbor povjerio dužnost upravitelja Muzeja Luji Thalleru i tako je po želji Medicinskog fakulteta Muzej mogao služiti i potrebama nastave iz povijesti medicine na ovom fakultetu, koja je ponovno uvedena 1948. kao obavezni kolegij V. semestra. Zavod za povijest medicine pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu nikada nije ustrojen, no ova je ustanova šezdesetih godina prošlog stoljeća, po osnutku Instituta za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti, postala sastavnicom JAZU, s pripadajućim fondom obiju zbirki.

Danas se Zbirka nalazi u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU, gdje se nastavlja s prikupljanjem materijalnih spomenika, dokumenata i rukopisne građe koji svjedoče o povijesti medicine i ljekarništva na području Hrvatske. Do sada je prikupljena vrijedna kolekcija od nekoliko tisuća eksponata – fundus koji je ostao nepoznat široj zajednici, a zasigurno može pridonijeti boljem poznavanju i realnijem vrednovanju hrvatske medicine i znanosti u nacionalnom, europskom i svjetskom kontekstu. *Zbirka za povijest medicine i farmacije* po svojoj je građi jedinstvena u Hrvatskoj, a sadrži eksponate koji prezentiraju povijesni razvoj medicine i farmacije na tlu Hrvatske. Građa je sakupljena od 40-ih godina XX. stoljeća naovamo, entuzijazmom predstavnika medicinskih i farmaceutskih struka, ali i osoba s drugih područja.

Nažalost, sredstava za stručnu obradu, adekvatnu pohranu i prezentiranje stalnog postava oduvijek je nedostajalo. *Zbirka* je zajedno s Odsjekom preseļjavana tri puta: iz Opatičke 18 u Demetrovu 18, a danas se nalazi u Gundulićevoj 24.

Zbirka sadrži oko 2000 predmeta, oko 6000 knjiga, 50 kutija fotografija i mnoge ostavštine (primjerice, ostavština Farmaceutskoga društva Hrvatske uključuje zbirke ph. H. Brodjovina, prof. dr. J. Domca, obitelji Eugena Viktora Fellerera, itd.; medicinske ostavštine uključuju donacije obitelji Dürrigl, Durst, Dogan, Špišić, Florschütz, itd.). Najstariji muzejski predmeti potječu iz 16. stoljeća.

Tematske jedinice Zbirke:

1. Materijal iz paleolitičkog nalazišta kraj Krapine, kosti raznih životinja
2. Ilirsko-keltska epoha: prikazi starih reprodukcija ilirskoga ljekovitog bilja, rimskih kirurških instrumenata, većinom iz Siska i nešto iz Karlobaga
3. Slike rimskih vodovoda, fontana, cisterna, kupališta, terma i nimfeja; slike nadgrobnih spomenika rimskih liječnika; fotografije i odljevi statua, reljefa, žrtvenika, votivnih ploča s inskripcijama iz Eskulapova kulta; odljev neorenesansnog Asklepijeva stupa u Dubrovniku, odljev lika šibenskog liječnika Marka iz 15. stoljeća itd.
4. Fotografije i votivni predmeti vezani uz svece zaštitnike od bolesti
5. Amblemi pojedinih ljekarni
6. Fotografije iz arhiva najstarijih zdravstvenih stanova, osobito bolnica; primjerice, iz fundusa „Bolnice milosrdne braće“ u Zagrebu u zbirci se nalaze dvije knjige evidencije bolesnika za razdoblje 1804. – 1820. i 1821. – 1829.
7. Kirurški i ostali medicinski instrumenti, aparati i ormarići iz raznih zdravstvenih ustanova
8. Priručna homeopatska apoteka iz sredine 19. stoljeća, vlasništvo dr. J. Zlatarovića
9. Materijal o pučkim metodama liječenja travama, puštanju krvi i liječenju bjesnoće, narodnim liječnicima, operaterima, travarima i barbirima, o alatu kojim se narodni operateri služe kod operacija mokraćnih kamenaca, kod obrezivanja (sunećenja), pometnuća ploda i slično; amajlije, votivi, amuleti i zapisi
10. Putne ljekarne iz 19. i 20. stoljeća
11. Fotografije lazareta, karantena, originalni rukopisi vezani uz povijest epidemija, raskužbe itd.; okružnice, naredbe, sanitarne upute u borbi protiv zaraznih bolesti i podatci o njihovu suzbijanju; fotografije vezane uz javno zdravstvo, zdravstveno prosvjećivanje i higijenu
12. Minijature, portreti, reljefi i fotografije liječnika, njihove disertacije, diplome i sl.
13. Farmaceutske zbirke stojnica, utenzilija i pripadajuće arhivske građe
14. Namještaj i umjetničke slike vezane uz povijest medicine i ljekarništva

Osim svoje neupitne kulturološke i povijesne vrijednosti kao i potencijalne uloge u edukaciji studenata medicine i farmacije, cjelokupna muzejska, knjižnična i arhivska građa u vlasništvu Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU svjedoči ne samo o povijesnim dosezima liječničke i ljekarničke struke, nego sa svog specifičnog aspekta i o razini znanosti, kulturne razvijenosti i zdravstvene

The Croatian Museum of Medicine and Pharmacy of The Croatian Academy of Sciences and Arts

ational Museum for the History of Medicine and Pharmacy. It was decided that the Croatian Academy of Sciences and Arts offer their premises on

prosvjećenosti Hrvatske u pojedinim povijesnim razdobljima.

Inicijativu upraviteljice Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU prof. dr. sc. Stelle Fatović-Ferenčić i Razreda za medicinske znanosti HAZU o osnutku Muzeja podržalo je i Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na svojoj sjednici u lipnju 2006. godine te je donijelo odluku da se utemeli *Nacionalni muzej za povijest medicine i farmacije*. Taj je prijedlog u više navrata potvrđivan, a 16. svibnja 2011. u Razredu za medicinske znanosti pod vodstvom akademika Marka Pećine – aktualnog tajnika Razreda – podržan je i sastanak *Inicijalnoga odbora*, na kojem je donesena definitivna odluka o pokretanju projekta.

Odlučeno je da Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ustupa svoj

prostor u prizemlju dvorišne zgrade u Gundulićevoj 24, koji se prostire ne 300 m², te da će ga adaptirati za realizaciju *Muzeja za povijest medicinskih znanosti*. Prostor zahtijeva temeljitu rekonstrukciju i adaptaciju prema suvremenim propozicijama i standardima interaktivnoga muzejskog prostora. Muzej bi se trebao sastojati od dijela za stalni muzejski postav, te prostora za (povremene) tematske izložbe. Time bi se Hrvatski muzej medicine i farmacije mogao uz akademsku i edukativnu orijentaciju pridružiti i turističkoj ponudi grada Zagreba.

Navedenom, međutim, prethodi niz pripremnih predradnji – od građevinskih radova i kontinuiranog rada na popisivanju, digitalizaciji i konzervaciji materijalnih ostataka medicinske baštine do njena evidentiranja na fakultetima i u institutima, u bolnicama, ljekarnama, u drugim muzejima, u samostanima ili u rukama privatnih osoba.

Hrvatsko muzejsko vijeće je na svojoj 11. sjednici održanoj 9. lipnja 2014. godine utvrdilo kako su sukladno odredbama članka 17. Zakona o muzejima (NN br. 142/98, 65/09) ispunjeni svi uvjeti za osnivanje *Hrvatskog muzeja medicine i farmacije* Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Sukladno tomu Ministarstvo financija RH odobrilo je zapošljavanje upravitelja Hrvatskog muzeja medicine i farmacije (s muzejskim zvanjem) na neodređeno vrijeme. Na to radno mjesto izabrana je Silvija Brkić Midžić, viša kustosica, koja će nastupiti na posao 2. ožujka 2015. godine.

Although endeavours to establish the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy have a long history, they were particularly intensified in 2006, when the Presidency of the Croatian Academy of Sciences and Arts made a decision to found the Croatian *National Museum for the History of Medicine and Pharmacy*. It was decided that the Croatian Academy of Sciences and Arts offer their premises on

the ground floor of the courtyard building at 24 Gundulićeva Street and adapt it to accommodate the *Museum of the History of Medical Sciences*. At their 11th session held on June 9, 2014, the Croatian Museum Council stated that, pursuant to the regulations of Article 17 of the Law on Museums (OG 142/98, 65/09) all the conditions for the establishment of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy of the Croatian Academy of Sciences and Arts were fulfilled. Silvija Brkić Midžić, senior curator, was appointed Director of the Museum in the process of being established.

Muzej policije

Različiti organizacijski oblici policije postoje već stoljećima. Kao elementarni oblik društvenog nadzora policija je starija i od same države. Korijene nalazimo prije postojanja države, još u jednostavnim zajednicama. Povijesne činjenice ukazuju kako je policija jedna od najstarijih službi u ljudskom društvu, odnosno u državi.

Prvotno su to bile vojne ili poluvojne organizacije koje su se razvile iz osobnih straža vladara ili skupina građana koji su se organizirali radi međusobne zaštite. Policijsku ulogu uvijek je obavljala i vojska za obranu države izvana i iznutra. Postupno bi se odredile posebne jedinice za obavljanje službe sigurnosti pa su se njihove vojničke značajke s vremenom izgubile. Riječ „policija“ dolazi od grčke riječi „πολιτεια“, što znači „državno uređenje“ da bi se to kasnije svelo na ono što se naziva „unutarjom upravom“.

Jeste li čuli za *astinome*, *ageranome* ili *hipotoxote* u staroj Grčkoj, zatim *liktore*, *kvestore*, *kuratore (curatores urbi)*, *edile* i *frumentariije* u starom Rimu? Sve su to nazivi različitih državnih službi ili službenika koji su u različito vrijeme obavljali i neke poslove koje danas obavlja policija. Naziv „police“ javlja se prvi put u Francuskoj u 13. stoljeću u pojmu *Chambre de police*. U engleskom jeziku izraz „police“ javlja se u 16. stoljeću, a značio je građansku upravu.

Iz statuta dalmatinskih gradova saznajemo da su u nas od 13. stoljeća nadalje postojali *poljšćici*, *pudari*, *justicijari*, *gajari*, *gastaldi*, *porkulabi* ili *kaštelani*, *kapetani noći*, *noćni stražari...*, dok su u kontinentalnoj Hrvatskoj poznati *grabanti* ili *trabanti*, *satrapi*, *desetnici*, *hajduci*, *gradski panduri...*, a u posljednjih sto pedeset godina pojavljuju se nazivi *redarstvo*, *oružništvo*, *žandarmerija*, *milicija* i *policija*. Ukratko, riječ je o službi koja datira otkad datiraju i prvi oblici pravno uređenih društava.

Prvi „policijski muzej“ otvoren je u Francuskoj, u Parizu 1909. godine, stotinjak godina nakon Napoleonove reforme kojom su stvoreni temelji današnje policijske organizacije. Jedna od najstarijih policija, londonska *Metropolitan Police*, osnovana je 1829. godine, otkad počinje i prikupljanje građe za njihovu nacionalnu zbirku policije u Britaniji. Svjetski poznata njujorška policija dobila je 1939. godine projekt svog Memorijalnog centra, a zgradu za stalni muzejski postav tek 2001. godine. Danas u svijetu, među zemljama razvijene demokracije, gotovo da i nema one koja nema muzej posvećen svojoj policiji kao jednoj društveno važnoj profesiji.

U zemljama koje su bile u sastavu Austro-Ugarske Monarhije stanje je djelomice drukčije jer se u tim zemljama osnivaju kriminalistički muzeji,

• Sjedište MUP-a u Zagrebu u kojoj se održavaju izložbe Muzeja policije
Foto: iz arhiva Muzeja policije

koji kao svoju glavnu izložbenu temu prikazuju jedan uži dio policijskog rada.

Razlika između *kriminalističkih muzeja* i *muzeja policije* u tomu je što su se kriminalistički muzeji prije svega bavili vrstama kaznenih djela, sredstvima izvršenja, počiniteljima i postupcima policije u rješavanju tih kaznenih djela. Služili su kao kabineti za obrazovanje kriminalista ili polaznika srodnih fakultetskih smjerova (pravo, socijalni rad), bili su namijenjeni užem krugu korisnika i nedostupniji javnosti.

Muzeji policije su muzeji koji su usredotočeni na povijest jedne profesije koja postoji otkako postoji pojam *država* ili *državni aparat*. Naime, u svim državnim tvorevinama i razdobljima postojala su neka tijela koja su nadzirala provedbu prihvatljivih normi koje je donijela društvena zajednica, s pravom poduzimanja represivnih mjera protiv onih koji se ne bi pridržavali tih normi. Zbog toga se u muzejima policije objašnjava u čemu se sastoji uloga policije u društvu, kako se ona razvijala tijekom vremena, kako se razvijala njezina tehnička opremljenost i s kojim se glavnim problemima tijekom stoljeća bavila. I u tim muzejima nezaobilazno je poglavlje borba protiv kriminala, ali u njima se to prikazuje kao jedna od važnih djelatnosti policije, ali ne i kao jedina.

Bitna razlika između tih dvaju tipova muzeja krije se u pitanju tko su korisnici takvih muzeja. Muzeji policije namijenjeni su i otvoreni najširoj javnosti koja se predstavljenom građom upoznaje s radom i poviješću jedne profesije koja je zbog svog poluvojnog ustroja i potrebe da neke poslove obavlja skriveno od očiju javnosti uvijek zanimljiva.

Malo je poznato kako i u Hrvatskoj postoji duga tradicija kriminalističkih muzeja koji su nastajali u različitim razdobljima, ali svi su oni imali neslavnu sudbinu jer su nakon nastanka ubrzo nestajali.

Prvi od njih bio je Kriminalni muzej osnovan u Zagrebu 1909. godine. Nakon utemeljenja Narodnog muzeja 1846. godine bio je to sedmi zagrebački muzej, koji je, kao uostalom i svi nakon njega, djelovao unutar institucije unutarnjih poslova, a bio je smješten u dijelu nekadašnjeg isusovačkog samostana na Jezuitskom trgu u Gornjem gradu u kojem se danas nalazi Galerija Klovičevi dvori. Naredbom Odjela za unutarnje poslove tadašnje Zemaljske vlade muzej je otvoren 5. listopada 1909. godine

u sklopu Naučnog odjela Kraljevskog oružničkog zapovjedništva (danas bismo rekli unutar Službe kriminalističke tehnike), a njegov je utemeljitelj bio Milan Mizler. Zadaća muzeja bila je „*da se slušatelji oružničke škole zornim načinom upoznaju sa nepodobštinama zločinaca, učinom kažnjivih čina kao i sredstvima i načinom otkrivanja zločinaca*“.

Ustrojem Ravnateljstva policije u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske planiralo se u svakoj redarstvenoj oblasti u sklopu kriminalističke službe otvoriti i kriminalistički muzej, ali do ostvarenja tih planova nikada nije došlo.

Nakon Drugog svjetskog rata kriminalistički muzeji se osnivaju u policijskim školama u Ljubljani i Skopju, dok u Srbiji još otprije postoji takva škola u Sremskoj Kamenici (onamo su nakon 1918. godine preneseni izlošci prvog Kriminalnog muzeja iz Zagreba). U Zagrebu je 1948. godine otvoren stalni postav kriminalističkog muzeja u Petrinjskoj ulici, a nalazio se u sastavu zagrebačke kriminalističke policije. Ista ta zbirka premještena je 1953. godine u Runjaninovu ulicu gdje je bio smješten tadašnji Centralni ured za kriminološka ispitivanja. Jedni izvori navode kako je poplava 1964. godine bila uzrokom njegova zatvaranja, dok drugi pak navode da je glavni uzrok zatvaranja bio nestanak (čitaj *otuđivanje*) građe zbog nedostatnog nadzora.

Ponovno otvaranje kriminalistički muzej doživljava 1978. godine u Srednjoj školi unutarnjih poslova na lokaciji u Svetošimunskoj ulici gdje djeluje do 1991. godine. Muzej se nakratko zatvara da bi se ponovno otvorio 1993. godine. Promjenom sustava školovanja budućih policajaca taj se muzej zatvara 2000. godine.

Osnovna značajka u radu svih spomenutih muzeja bila je da su ih vodili pojedinci nošeni zanosom i voljom za radom, ali to im nije bio osnovni, već dodatni posao. Posjedovali su stručno, ali ne i muzeološko obrazovanje, pa temeljem toga nisu postojali temeljni popisi i opisi inventara. Zbog toga ne trebaju čuditi devastacije koje su se događale tijekom rada tih muzeja.

Godine 2001. na poticaj ministra unutarnjih poslova Šime Lučina, potiče se osnutak novog muzeja – Muzeja policije. Tada je potpisan *Protokol o suradnji Ministarstva kulture i Ministarstva unutarnjih poslova* u vezi s osnutkom Muzeja MUP-a. Navodi se kako Ministarstvo unutarnjih poslova

posjeduje vrlo vrijednu građu koja se godinama prikupljala, a od trenutka osamostaljenja Republike Hrvatske prikupljana je muzejska, arhivska i druga povijesna građa koja svjedoči o sredstvima i načinu borbe tijekom Domovinskog rata. Određen je budući izložbeni prostor muzeja, pripremljen je prostor čuvaonica i zaposlen je njegov prvi voditelj i u to doba prvi i jedini zaposlenik s muzejskim zvanjem višeg kustosa i kao ovlaštena službena osoba u zvanju policijskog savjetnika. U to vrijeme bio je aktualan projekt *Policija u zajednici* pa su nadređeni rukovoditelji Muzej policije tada predstavljali kao sastavni dio tog projekta iako u službenim dokumentima o tome nema pisanih tragova. Tim projektom kanilo se pobuditi stvaranje modela djelovanja koji će omogućiti znatno unaprjeđenje suradnje policije s građanima i medijima te stvaranje međusobnih partnerskih odnosa. Želja je bila predstaviti javnosti policiju i njezin rad, demistificirati je i učiniti pristupačnijom svim građanima. Drugim riječima, Muzej policije započeo je svoj rad kao muzej unutar institucije Ministarstva unutarnjih poslova.

Kasnije se pokazalo kako u spomenutom Protokolu nije sve baš bilo onako kako je navedeno, a posebno da „Ministarstvo unutarnjih poslova posjeduje vrlo vrijednu građu koja je prikupljena dugi niz godina“ jer je pronađeno veoma malo građe.

Mnogi muzejski djelatnici koji danas rade u samostalnim muzejsko-galerijskim ustanovama ne znaju što znači raditi i razvijati muzejsku djelatnost unutar institucije kojoj to nije osnovna, čak ni sporedna, već periferna djelatnost. O tomu bi zaposlenici sličnih muzeja, koji su također „pod kapom“ neke druge institucije (primjerice, kolegice i kolege iz Hrvatskog željezničkog muzeja, Hrvatskog poštanskog muzeja ili Vojnog muzeja) mogli ispisati romane. U ovim teškim vremenima za Vojni muzej i Muzej policije još ima nade jer se naše institucije neće privatizirati, dok je sudbina Hrvatskog poštanskog muzeja unutar njemačkog koncerna Deutsche Telekom neizvjesna. No, to je jedna druga priča.

Valja naglasiti kako su osnovni preduvjeti za začetak rada Muzeja policije ipak postojali – radni prostori, prostori čuvaonica, tehnička oprema za rad, službeno vozilo, pa se postupno započelo s prikupljanjem građe i nabavkom izložbene opreme.

Hrvatsko muzejsko vijeće ustanovilo je i Povjerenstvo za praćenje rada Muzeja policije.

Povjerenstvo su činili članovi: Božica Škulj, ravnateljica Tehničkog muzeja, pok. Ivan Ružić iz Muzeja grada Zagreba i mr. Rhea Ivanuš iz Hrvatskog povijesnog muzeja. Kasnije je kolegu Ružića zamijenila gospođa Vesna Dakić iz Tehničkog muzeja. Možda su očekivanja potpore i davanja smjernica našem radu za Povjerenstvo bila prevelika pa je nakon dva sastanka njegov rad zamro. Srećom, ostala je jedna svijetla točka – gospođa Vesna Dakić, muzejska savjetnica, koja nam i danas neizmjereno pomaže savjetodavnom i stručnom potporom i na tome smo joj najiskrenije zahvalni.

Od 2008. godine Muzej je ustrojstveno dio Policijske akademije, u sastavu je Ravnateljstva policije. Iстина, to nije najsretnije rješenje s obzirom

^Igra s djecom na izložbi „Vozačku i prometnu, molim“, 2007.

Foto: iz arhiva Muzeja policije

~Prikaz izrade tzv. parafinske rukavice na izložbi povodom 60 godina CFIV „Ivan Vučetić“, 2013.

Foto: iz arhiva Muzeja policije

Postolje sa stolicom za snimanje signaletičke fotografije, MP 945:ZAG:2430
Foto: iz arhiva Muzeja policije

na to da svojim djelokrugom rada Muzej policije ne pokriva samo policijske poslove, već rad cijelog Ministarstva unutarnjih poslova, a to znači i upravne i inspeksijske poslove. Zbog toga se zalažemo da Muzej postane samostalna ustrojstvena jedinica unutar Kabineta ministra kojemu smo fizički i organizacijski bliži.

Osnivači su zamislili da se za potrebe stalnog postava Muzeja policije preuredi jedna bivša kina-dvorana s pristupnim predvorjem i postojećim servisnim sadržajima (sanitarije, priručni kafić) koja se nalazi u zgradi MUP-a u Ulici grada Vukovara 33. U tom su smislu naručeni i napravljeni idejni, glavni i izvedbeni projekti koje je izradio arhitektonski ured arhitekta Andrije Rusana iz Zagreba. Osnovna zamjerka tom projektu krije se u tome što nije predvidio prostor za povremene izložbe, a zbog objektivnih razloga ostali smo i bez čuvaonica, tako da je trenutno prostor za stalni postav istodobno i čuvaonica muzejskih izložaka.

Predviđena lokacija Muzeja na križanju Savske ceste i Ulice grada Vukovara ima svoje dobre strane jer se nalazi u širem središtu Zagreba, dobro je prometno povezana javnim gradskim prijevozom s nekoliko tramvajskih linija, a blizu je i nekih

donjogradskih muzeja (Tehnički muzej, MUO, Etnografski muzej, Hrvatski školski muzej i Hrvatski željeznički muzej).

Posljedica čestih promjena na vrhu MUP-a jest gubitak kontinuiteta u započetim planovima i primjetnije udaljevanje od otvaranja stalnog postava Muzeja policije. Danas su u Muzeju stalno zaposlene tri osobe: voditelj i dva djelatnika s visokom stručnom spremom bez policijskog i muzejskog zvanja. Planirano je da svi koji ih nemaju steknu muzejska zvanja, a da se u konačnosti u Muzeju otvori sedam do osam radnih mjesta. Stvarne su potrebe dvostruko veće, ali i to bi bio veliki napredak kad bi se danas-sutra ostvarilo. Velika je teškoća u radu „muzeja pod kapom“ što radna mjesta nose nazive koja su propisana za cjelokupnu državnu upravu, pa takvom općom sistematizacijom muzejsko radno mjesto, pa samim time ni muzejsko zvanje, nije predviđeno. Kada netko radi na radnom mjestu koje se zove „viši stručni savjetnik – organizator u Muzeju policije“ ili „stručni referent u Muzeju policije“, ništa ga ne prisiljava niti motivira da se stručno osposobljava i da stekne zvanje kustosa, odnosno da napreduje u muzejskoj struci. O tom smo problemu iskazali svoje mišljenje i dali prijedloge za rješavanje autorima budućeg Zakona o muzejima.

Što se tiče povećanja broja radnih mjesta, očito je da kao društvo prolazimo kroz gospodarsku krizu koja nam uvjetuje ograničenja u našim planovima, čemu se svi moramo prilagoditi. Tako nam je, primjerice, bio problem fotografiranje građe pa smo za tu uslugu koristili fotografe iz Službe za odnose s javnošću. No, i to se promijenilo, srećom tehnika je napredovala, tako da za dokumentacijske potrebe sami fotografiramo izložke digitalnim fotoaparatom ili mobilnim telefonima, dok za potrebe kataloga angažiram fotografe koji snimaju izložke u našem (MUP-ovom) studiju.

Na samom početku rada Muzeja naglasak je bio na prikupljanju građe, što je i razumljivo kad praktički nije bilo ničega. Prikupljenu muzejsku građu podijelili smo u nekoliko zbirki i više podzbirki. Za ovu prigodu izdvajamo:

Zbirku oružja koja obuhvaća: dugo vatreno oružje, kratko vatreno oružje, skriveno oružje, oružje domaće proizvodnje, minsko-eksplozivna sredstva, raznovrsno streljivo;

Zbirku odora (domaće i drugih zemalja) koja obuhvaća: cijele odore i dijelove odora, pokrivala za glavu, opasače i remenje, obuću, opremu policajaca;

Zbirku policijskog znakovlja (domaće i drugih zemalja) koja obuhvaća: zastave policijskih postrojbi i udruga, oznake specijalnih jedinica policije u Domovinskom ratu, policijske oznake, policijske značke, policijska zvanja, oznake policijskih udruga, raznovrsne predmete s oznakom policije, filateliju s policijskim motivima;

Zbirku policijskih vozila koja obuhvaća: vozila cestovnog prometa, specijalna oklopna vozila, policijska plovila, policijske helikoptere;

Zbirku kriminalističke tehnike koja obuhvaća: fotografske aparate, videokamere, magnetofone, kriminalističke kovčežice, komparativne mikroskope i ostala tehnička pomagala;

Kriminalističku zbirku koja obuhvaća: provalničke alate, zlouporabu opojnih droga, krivotvorine novca, krivotvorine umjetnina, nedopušteno držanje oružja i eksplozivnih tvari, tragove pronađene na mjestu izvršenja kaznenog djela, ostala sredstva kojima je počinjeno kazneno djelo;

Zbirku komunikacijske tehnike koja obuhvaća: stacionarne radiostanice, pokretne radiostanice, ručne radiostanice, dojavljivače, mobilnu telefoniju;

Zbirku osobnih dokumenata i predmeta koje izdaje MUP koja obuhvaća: osobne iskaznice, vozačke dozvole, putovnice, oružne listove, registarske tablice za vozila, različitu osobnu dokumentaciju policijskih djelatnika, odlikovanja, spomen-značke;

Zbirku fotografija koja obuhvaća: fotografije iz svih razdoblja policijske povijesti;

Zbirku uredske opreme i tehnike koja obuhvaća: standardni namještaj policijskih ureda, pisaače strojeve, teleprintere, računalnu opremu, opremu za kriptološku zaštitu itd.

Ostale zbirke čine različita tiskana izdanja koje izdaju pojedine ustrojstvene jedinice MUP-a:

Zbirka plakata,

Zbirka letaka,

Zbirka kalendara,

Medijateka koja obuhvaća digitalizirane filmove i fotografije (domaće i strane): iz Domovinskog rata, iz rada policije, promidžbene aktivnosti MUP-a i slično.

Krajem 2014. godine u knjizi inventara upisano je 2595 predmeta koji su u cijelosti obrađeni (inventarizirani, katalogizirani i fotografirani), što čini oko 80 posto obrađenosti prikupljene građe.

Jedinstvena Zbirka fotografija obuhvaća više od 11 tisuća fotografija iz rada Muzeja, fotografija izložaka i povijesnih fotografija. S druge strane, muzej posjeduje i jednu neprocjenjivo vrijednu zbirku fotografija iz bivšeg uredništva časopisa *Halo 92*, nastalih od 1992. do 2001. godine, koja sadrži četrdesetak tisuća negativa. Zbog nedostatka djelatnika koji bi se posvetio isključivo obradi te zbirke, kao i nedostatka tehničke opreme za konverziju negativa u digitalni zapis, ta zbirka još uvijek čeka na obradu. Iskreno se nadamo da će se taj problem uskoro riješiti.

Velika većina naših izložaka pohranjena je samoj zgradi MUP-a u Ulici grada Vukovara. Čuvaonica, bivša kino-dvorana koja je predviđena za stalni muzejski postav, velika je, prozirna i grijana. Izložci su smješteni na metalne police koje su označene šiframa i pedeset posto izložaka ima upisanu šifru smještaja, što olakšava traženje izložaka. Najveću teškoću nam pričinjava odlaganje policijskih odora koje se poput svih odjevnih predmeta najbolje čuvaju u plitkim sanducima u vodoravnom položaju. Zasad je jedan dio odora na vješalicama, dok je drugi dio u kartonskim kutijama. Koliko nam sredstva dopuštaju, vješalice proširujemo spužvama čime se ublažava istezanje tkanine u ramenom dijelu. Krojačnica MUP-a nam pomaže tako da po našim nacrtima preuređuju stare plahte u vreće koje navlačimo preko odora pa ih tako štitimo od prašine.

Preventivnoj zaštiti izložaka poklanjamo veliku pozornost pa se čuvaonica redovito temeljito čisti i zidovi oprašuju nekoliko puta tijekom godine.

Za smještaj većih izložaka nemamo odgovarajući prostor pa se doslovce „snalazimo“. Tako su oklopna vozila iz Domovinskog rata zajedno s izložcima Vojnog muzeja u vojarni *Croatia*, a neka vozila su u neodgovarajućim prostorima čuvaonice u nezavršenoj Sveučilišnoj bolnici u Blatu. S druge strane, bolji su ikakvi nego nikakvi natkriveni prostori. Zahvalni smo Hrvatskom športskom muzeju što nam je odstupio dio vlastitog prostora.

Do prije nekoliko godina sva naša muzejska službena vozila s policijskim obilježjima bila su

registrirana (tri osobna vozila i dva motocikla). Ta je registracija osiguravala njihovo redovito održavanje, kupnju goriva i slobodnu vožnju cestama. Zbog mjera štednje registracija je ukinuta, ali ustrajavamo u traženju da vozila budu ispravna i u voznom stanju. Zbog toga se redovito održavaju u MUP-ovoj radionici, a po potrebi i u vanjskim radionicama. Jedino se vožnja po cestama mora posebno osigurati.

Za rad muzeja značajno je to što smo 2014. godine prvi put registrirali jednu našu zbirku pri Ministarstvu kulture. Riječ je o Zbirci oružja s oko četrina stotine komada vatrenog oružja, dijelova oružja i minsko-eksplozivnih sredstava. Dok je nekim muzejima to uobičajena djelatnost, nama je to bio veliki iskorak, ali i poticaj za ostvarenje novih zamisli. U tom smislu u 2015. godini namjeravamo prijaviti za registraciju dvije do tri nove zbirke. Najteže je bilo probiti led, a nadamo se da će odsad sve ići lakše.

Unatoč tomu što nemamo odgovarajući prostor za povremene izložbe, nismo odustali od izložbene djelatnosti, jer se putem izložbi javnost više upoznaje s postojanjem muzeja nego preko stalnog postava. Izložbe se češće mijenjaju pa se o njima, a samim time i o muzeju, više govori putem javnih glasila. Kao prostor za povremene izložbe odabrali smo predvorje sjedišta MUP-a koje s oko 200 m² može odgovoriti potrebama. U početku je bilo otpora službe osiguranja, jer je njima ulazak građana u štitićeni prostor bez legitimiranja bio nezamisliv. Vrijeme čini svoje i takva su poimanja sigurnosti danas prošlost te je u radno vrijeme moguće slobodno ući i razgledati izložbu.

U proteklih trinaest godina organizirali smo više od 60 različitih izložbi koje su se postavljale, osim u Zagrebu, i u mnogim drugim gradovima po Hrvatskoj: od Osijeka, Virovitice, Koprivnice, Požege, Broda preko Karlovca do Zadra i Splita.

Teme kojima smo se bavili bile su policijske – o prometnoj policiji, policiji i navijačima, kriminalističke, pokazivali smo amatersko stvaralaštvo policijskih službenika (likovno, fotografsko, keramičarsko), zatim izložbe iz fundusa Muzeja policije te prigodne kojima bismo obilježili neki događaj (o Ivanu Vučetiću, o Krvavom Uskrsu na Plitvicama 1991., o pogibiji policajaca u Borovom Selu 1991.) Naše smo izložbe izlagali, osim u prostorima policijskih zgrada, i u drugim muzejima – koprivničkom

Gradskom muzeju, Narodnom muzeju u Zadru, Gradskom muzeju u Sisku, šibenskom Gradskom muzeju, Tiflološkom muzeju u Zagrebu ili Muzeju Prigorja u Sesvetama. Od većih izložbi vrijedne su spomena izložbe *Vozačku i prometnu, molim!* o nastanku i radu prometne policije; *Samo smo slični* o povijesnim, današnjim i nekim metodama identifikacije osoba koje se tek uvode u širu primjenu; *Zašto smo suparnici?* o policiji i nogometnom huliganizmu ili izložbu povodom obljetnice Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“ s pokaznim vježbama vještaka Centra o metodama vještačenja najčešćih kaznenih djela.

Koristimo prigodu da svaku od tih izložbi ponudimo i drugim zainteresiranim muzejima u Hrvatskoj, a više o izložbama može se saznati na našim web stranicama www.mup.hr/policija/muzejpolicije (<http://www.mup.hr/1107.aspx>).

Valja napomenuti da kao prateća događanja uz izložbe, kad tema izložbe to dopušta, organiziramo i prigodne radionice za djecu i građane. Za dječji uzrast organizirali smo likovne radionice crtanja na zadanu policijsku temu, a za nešto veći uzrast izradu skulptura od žice. Za one koji su mogli pratiti nešto stručnije teme i izražavanje, samo po sebi je razumljivo da su im najzanimljivije bile pokazne vježbe iz područja kriminalistike. Vrsni kriminalistički tehničari pokazivali su metode izazivanja otisaka prstiju (klasičnim metodama s pomoću finog željeznog praha i suvremenim metodama uz pomoć svjetlosti različitih valnih duljina), izrade mulariranog traga obuće (radi se o izradi gipsanog odljeva traga obuće koja je utisnuta u meko tlo), izrade tzv. *parafinske rukavice* (radi se o sakupljanju neizgorjelih barutnih čestica koje ostaju na šakama nakon pucanja iz vatrenog oružja) i slično. Zanimljivo je kako su iznad očekivanja bile posjećene i radionice o izradi umjetničke fotografije te radionice o *decoupage tehnicima* oslikavanja predmeta.

Osim vlastitih izložbi negujemo i suradnju s drugim muzejima u Hrvatskoj. Tako smo našu građu za izložbe ili prigodna događanja posuđivali Vojnom muzeju i Muzeju grada Zagreba za izložbe o Domovinskom ratu, Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo za izložbu o hrvatskim izumiteljima, Muzeju moderne i suvremene

umjetnosti u Rijeci za izložbu *Antologija krijumčarenja*, Muzeju granatiranja Zagreba za stalni postav, a Muzeju triljskog kraja pomogli smo u pisanju teksta o improviziranom oružju.

Od međunarodnih veza sa srodnim muzejima suradnju smo razvili s Muzejom slovenske policije, dok s muzejima u drugim zemljama surađujemo na razini razmjene informacija ili posjeta (mi k njima). Najčvršću suradnju ostvarili smo sa slovenskim kolegama koji su nas pozvali 2012. godine da za njihov policijski rukovoditeljski kadar održimo predavanje o radu i planovima našeg muzeja. Od kraja četrdesetih godina, kako je to već ranije spomenuto, do godinu-dvije prije tog skupa oni su djelovali pod nazivom Kriminalistički muzej, ali su se tih godina počeli pretvarati u Muzej policije. Neka ne zvuči neskromno, ali nova kolegica, voditeljica njihova muzeja, uzela je naš primjer za to u kojem bi se smjeru i oni trebali razvijati.

Kad god se ukaže prigoda da govorimo o policiji, njezinoj povijesti ili o Muzeju policije, mi takve prigode prihvaćamo. Prigodna predavanja održali smo na I. i II. kongresu muzealaca, na skupu *Semiologija Domovinskog rata* u Zadru, na skupu o baštinskim ustanovama i Domovinskom ratu u Zagrebu i na Festivalu znanosti u Tehničkom muzeju.

Ne propuštamo prigodu da se s nekom temom iz rada Muzeja ili prošlosti policije javimo u internom policijskom *e-glasniku* jer smatramo da je jako važno postupno djelovati i na taj način odgajati i razvijati senzibilnost među djelatnicima Ministarstva unutarnjih poslova za baštinski odnos prema profesiji i službi u kojoj rade.

Zaključno

Rad i djelovanje u muzeju koji djeluje u sklopu neke institucije nije jednostavan. Česta promjena čelnih ljudi, nerazumijevanje okoline, nedostatak djelatnika i financijskih sredstava, mjesta su općih žalopjki kakve svi možemo ispričati. Uvjereni smo kako će s našim cjelokupnim upornim i angažiranim radom doći dan kad će hrvatska policija dobiti prostor za stalni postav Muzeja policije kojim će se ponositi. Kad se jednog dana dobije takav prostor, cilj je prerasti okvire muzeja i razviti se u moderan muzejsko-prevencijski centar koji će posjetiti godišnje oko 30.000 posjetitelja.

The Police Museum builds on the rich tradition of Croatian crime museums.

Despite the personnel, organisational and financial difficulties it faces within such a large system as the Ministry of the Interior, its continuous efforts to gain a permanent collection show that the Museum has both a future and an interested audience.

By undertaking activities related to the collection and processing of the exhibits, by popularizing them through internal bulletins and by actively organizing exhibitions, the Police Museum has become recognizable within the Ministry of the Interior as a heritage service that cherishes the history of the police forces on Croatian soil from their earliest beginnings in the 13th century to the present day.

The work of the Police Museum covers not only issues of the past but it also focuses on contemporary needs of recognition and self-protective behaviour, such as the challenges of various forms of crime that people are exposed to. This benefits citizens of all ages, particularly children and young people.

Police museum

~ Detalj s izložbe „Vatreno oružje iz zbirke Muzeja policije“, 2013.
Foto: iz arhiva Muzeja policije

Muzej prehrane „Podravka“: povijest, zbirke, djelatnost

Prehrambena industrija *Podravka* iz Koprivnice nastala je na temelju male privatne tvornice za preradu voća *Braća Wolf* koja je registrirana 1934. godine, a u prosincu 1946. je nacionalizirana.

U *Podravki* se nastavlja prerada voća i povrća, ali sezonski uvjetovana proizvodnja, stara postrojenja i problemi s nabavom sirovina rezultiraju sredinom 50-ih godina teškom krizom poduzeća. Upravo je to bio poticaj mladom timu stručnjaka da preorijentiraju proizvodnju na nove proizvode kojih je na tržištu nedostajalo. Godine 1957. stvorene su *Podravkine* povrtne dehidrirane juhe, 1958. mesne juhe u briketima i paleta mesnih konzervi, a 1959. počinje se proizvoditi dodatak za jela *Vegeta*. Početkom 60-ih godina započinje prvi ciklus investicija, izgradnja novih proizvodnih hala i nabava novih proizvodnih linija, a 1966. izgrađen je tada najmoderniji industrijski laboratorij. *Podravka* u svoj sastav integrira Tvornicu *Kalnik* iz Varaždina i Tvornicu *Sana* iz Hoča kod Maribora (1967.), Tvornicu povrća iz Umaga (1969.), Tvornicu *Lipički studenac* iz Lipika (1971.), Tvornicu lijekova iz Ludbrega (1972.), *Segesticu* iz Siska (1974.) itd. U to vrijeme započinje i suradnja sa svjetski renomiranim proizvođačima hrane: *Dr. Oetker*, *Dr. Ritter*, *Jacobs* iz Njemačke, *Mautner-Markhoff* iz Austrije, *Alyscu* iz Italije, *Nestle* iz Švicarske (*Maggi* juhe, *Hippy* sladoled), *Tuborg* iz Danske, *Aji-no-moto* iz Japana itd. Ideja o Muzeju prehrane pojavljuje se tako sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća kao posljedica snažnog tehnološkog razvoja *Podravke*. U *Podravki*, koja je gradila nove tvornice, integrirala u svoj sastav druge proizvodne subjekte, proširivala asortiman proizvoda zahvaljujući domaćim kvalitetnim kadrovima, ali i kvalitetnim licencama, koja je iza sebe već imala blistave trenutke u području marketinga (među ostalim, 1968. godine dobiva svjetsku nagradu TOP 20), a opet, u kojoj se još dobro pamtilo koliko su skromni i teški bili njezini počeci, postojala je svijest o gospodarskom značaju i posebnosti, pa je ideja o čuvanju svjedočanstava o povijesti i razvoju vlastite tvrtke bila vrlo dobro prihvaćena.

Od 1977. godine intenzivno se prikupljaju predmeti za budući muzej. Osim što se darivanjem i ustupanjem prikupljaju industrijski strojevi iz *Podravkinih* tvornica i drugih tvrtki, od 1977. do 1980.

godine *Podravka* izdvaja značajna sredstva za otkup etnografskih predmeta i poljoprivrednih strojeva od privatnih osoba. Od samih početaka razmišljalo se o stvaranju multidisciplinarnog muzeja, takvog koji bi temi prehrane, u istraživanjima i prezentaciji, pristupao s aspekata različitih znanstvenih disciplina. Primjer *Podravkine* povijesti i razvoja trebao je biti samo jedan segment unutar tako zamišljene koncepcije. Izrada idejnog projekta za izgradnju nove zgrade muzeja na području *Danice*¹ povjerena je Građevinskom poduzeću *Tehnika*. Prema projektu koji su 1977. godine izradili arhitekti N. Korica, G. Topolovec i K. Marković, suvremeni muzejski kompleks trebao je biti izgrađen na 4600 m² zatvorenog, 700 m² poluzatvorenog i 5000 m² otvorenog prostora.

Prvu koncepciju za Muzej s naslovom *Razvoj tehnologije hrane od kamene sjekire do elektronskog stroja* izradila je prof. Radmila Brlečić, koja je bila i prva organizatorica Prehrambenog muzeja u osnivanju od 1976. do 1981. godine. Godine 1978. formiran je Odbor za izgradnju Prehrambenog muzeja u sastavu: P. Gaži, V. Trojak, I. Knežević, Z. Bartl, R. Brlečić, D. Dučić i I. Gjerek. U srpnju 1979. godine *Radnička konferencija SOUR-a Podravka donijela je odluku o osnivanju Radne organizacije Prehrambeni muzej u osnivanju. Za članove Savjeta imenovani su: dipl. inž. Pavle Gaži, dipl. inž. Vladimir Trojak, dipl. inž. Ante Babić, dipl. inž. Ivo Knežević, dipl. ec. Zvonko Majdančić, prof. Zlata Bartl, prof. Dragutin Feletar, prof. Franjo Horvatić i Josip Ivačić.*² Rješenje Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu o ispunjavanju uvjeta za rad Prehrambenog muzeja u Koprivnici, a na temelju mišljenja Muzejskog savjeta Hrvatske, dobiveno je 3. prosinca 1979. godine. Međutim, bilo zbog nepovoljnijih gospodarskih prilika koje su se počele nazirati i koje su nam ostale u sjećanju kao godine ekonomske stabilizacije, ili zbog izostanka otvorenije suradnje sa širom društvenom zajednicom po pitanju financiranja i stručne pomoći potrebne da bi se realizirao jedan izuzetno ambiciozan projekt, tek, čini se da je na samom kraju 1979. godine početni entuzijizam i polet *Podravkaša* za osnivanjem specijalnog muzeja prehrane počeo

1/ *Danica* je prigradsko područje na kojem je *Podravka* 1975. započela izgradnju nove suvremene Klačnice i Industrije mesa. Danas je to industrijska zona na kojoj se nalaze i nova tvornica *Vegete*, Tvornica juha, Tvornica dječje hrane, *Belupo*, Pivovara *Carlsberg* itd.

2/ Zapisnik sa sjednice Savjeta Muzeja od 29. 12. 1979. godine.

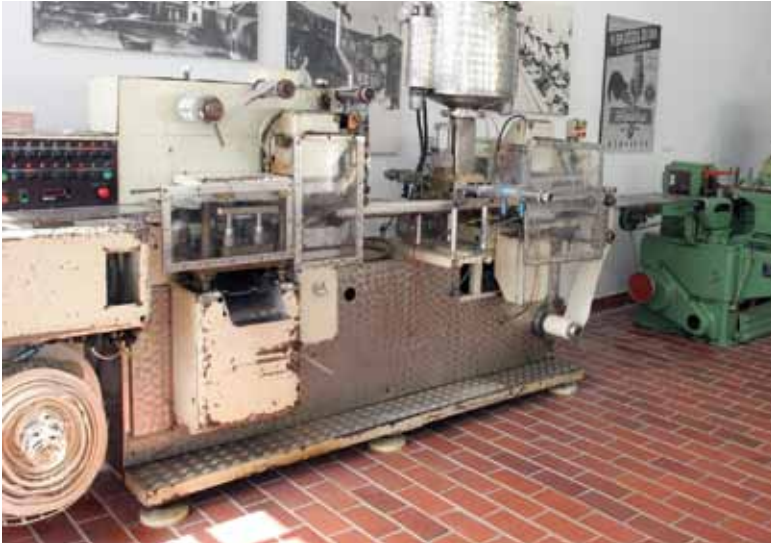

◀ Zgrade Muzeja prehrane obnovljene su 2014. godine

gubiti na snazi. Naime, na sjednici Savjeta muzeja 29. prosinca 1979. prihvaćen je prijedlog da se za otvorenje muzejske zbirke adaptiraju prostorije stare Klaonice koje su ostale prazne nakon izgradnje nove Industrije mesa 1975. godine i u koje su se već skladištili prikupljeni predmeti za budući muzej. Ta je odluka značila odustajanje od izgradnje novog muzeja na *Danici*. Arhitektonsko rješenje za adaptaciju stare Klaonice i izgradnju novih zgrada na toj lokaciji izrađeno je u Inženjeringu *Podravke* (arhitekt Nebojša Subanović). Nažalost, niti taj projekt nije realiziran u potpunosti (nove zgrade nikada nisu izgrađene), nego u onoj mjeri koliko je bilo nužno za postavljanje početne izložbe.

Postav kojim je Muzej prehrane otvorio svoja vrata za posjetitelje 5. studenog 1982. godine osmislila je Smiljana Petr-Marčec, prof. etnologije i kustosa Muzeja od 1982. do 1986. godine, uz pomoć dr. Dragutina Feletara, tada djelatnika *Podravkinog* Centra za djelatnosti u kulturi kojem je Muzej organizacijski pripadao, te drugih *Podravkaša*: tehnologa, inovatora i konstruktora iz stručnih i proizvodnih *Podravkinih* cjelina. U prostoru od 300 m² izložene su dvije zbirke, etnografska koja predočava proizvodnju i preradu hrane od poljodjelskih poslova do konzumacije hrane u seoskim domaćinstvima sjeverozapadne Hrvatske krajem 19. i u prvoj polovini 20. stoljeća, i industrijska zbirka s pregledom

razvoja ambalaže i izloženom cjelovitom linijom za proizvodnju juha u *Podravki* s kraja pedesetih godina 20. stoljeća. Kako bi izložba uopće mogla biti postavljena, od 1982. godine na poslovima „preparatora muzejskih predmeta“ zaposlen je Josip Večenaj. Djelatnici Muzeja u nekoliko su prvih godina odradili ogroman posao. Uređeni su depoi za čuvanje predmeta, u dvorištu su postavljeni predmeti velikih dimenzija (strojevi za pokretanje vršilice, vršilica, preša za grožđe), inventarizirani su i stručno obrađeni svi predmeti iz fundusa. Od 1986. do 1992. godine Muzej vodi Vesna Zvonar, prof. ruskog jezika i jugoslavistike, a 1989. godine autorica ovog teksta zapošljava se kao pripravnica za radno mjesto kustosa. Godine 1993. Muzej iz organizacijske cjeline FC Kadrovi i pravo prelazi u FC Marketing i to u sastav Umjetničke radionice čija je kreativna voditeljica Irena Kuzmić. Umjetnička radionica svoju djelatnost izrade unikatnih proizvoda za poslovno darivanje i potrebe marketinga od 1994. godine razvija na lokaciji Muzeja prehrane, te poslovi obiju cjelina postaju vrlo usko povezani. Istraživanja koja o kulturi prehrane, o običajima, obrtima i narodnom stvaralaštvu poduzima Muzej, sada se živo i konkretno primjenjuju u djelatnosti Umjetničke radionice, stavljajući materijalne i duhovne vrijednosti hrvatske kulturne baštine u komunikacijski optjecaj. S druge pak strane, umješnost djelatnica Umjetničke radionice u ručnom

vezenih i tkanih proizvoda kao suvenira. Od 1998. do listopada 2004. godine jedan od poslova Muzeja bio je i rad na *Podravkinom* besplatnom telefonu za potrošače. Premda je svakodnevni živi kontakt s potrošačima oduzimao vrijeme potrebno za obavljanje drugih muzejskih poslova, istovremeno je donosio bogata saznanja i dokumentaciju o novim *Podravkinim* proizvodima, nagradnim igrama i drugim marketinškim aktivnostima kao i o prehranbenim navikama, komentarima i zahtjevima potrošača iz čitave Hrvatske. Od sredine 2004. godine Muzej prehrane postaje sastavnim dijelom Sektora Korporativnih komunikacija. Ponovo se više radi na prikupljanju novih predmeta (uglavnom darivanjem), njihovom inventariziranju, determinaciji i stručnoj obradi. Od 2008. godine dokumentacija se vodi u informatičkom programu M++ financiranom od Ministarstva kulture RH. Nakon prerane smrti preparatora Josipa Večenaja 2002. godine, zaštitu muzejskih predmeta u specijalnim slučajevima obavlja *Podravkino* Održavanje, ali i nadalje postoji potreba za zapošljavanjem djelatnika za poslove redovitog čišćenja i zaštite muzejskih predmeta. Skup građevina stare koprivničke Gradske klaonice, izgrađene između 1892. i 1918. godine, koji je od 1958. u sastavu *Podravke* i u kojem se do 1975. obavljala klaonička djelatnost, a od 1982. muzejska, od 2006. godine zaštićeno je kulturno dobro kao primjer profane (industrijske) graditeljske baštine. Tijekom 2014. godine *Podravka* je uložila značajna sredstva za novi pokrov, žljebove, gromobranksku instalaciju i obnovu fasade dviju najvećih zgrada Muzeja.

Etnografska zbirka

Većina predmeta etnografske zbirke prikupljena je iz hrvatskih regija Podravine, Hrvatskog zagorja, Međimurja i Slavonije. Manji broj predmeta potječe iz Slovenije, Bosne i Hercegovine i Srbije. Prikupljeni su alati, oruđa, sprave, posude i raznovrsni drugi predmeti korišteni za obradu zemlje, za sjetvu, žetvu, vršidbu, berbu, transport; za obradu namirnica mljevenjem, stupanjem, prešanjem, runjenjem, ribanjem, kuhanjem, pečenjem, kiseljenjem, sušenjem. Zbirka je kasnije dopunjavana uglavnom predmetima iz Podravine, osobito primjercima tradicijskog kruha i peciva, medicarskim alatima, vinogradarskim posudama i predmetima narodnog rukotvorstva kao što su pisanice, božićni ukrasi, tekstilni predmeti za opremu kuhinje. Između 691

Stalni postav Zbirke ≈ industrijske tehnologije
Foto: iz arhiva Muzeja prehrane „Podravka“

Ručno vađenje koštica - iz voća, 1954. godine (Zbirka fotografija iz povijesti Podravke)

vezenju, tkanju i kulinarnstvu bila je dragocjena pri realizaciji tematskih izložbi Muzeja: *Vuzem - od korizme do matkane nedele* i *Božićni kinč* (1996.), *Vež u bijeloj kuhinji* (2003.). Sredinom 90-ih godina opremaju se prostorije za edukacije i degustacije, za skladište porculanskog posuđa i trgovinu, te se uređuje dvorište. Ta su ulaganja oplemenila prostor i donijela višestruke koristi i za posjetitelje Muzeja, od korištenja edukativnog prostora za predavanja i radionice kuhanja, ručnog vezenja, izrade tradicijskih ukrasa i slično, pa do mogućnosti kupnje originalno dizajniranog porculanskog i keramičkog posuđa te

predmeta ove zbirke, za stalnu je izložbu odabrano njih 210 koji na klasičan, ali edukativno smislen način, predočavaju proizvodnju hrane na seoskim gospodarstvima sjeverozapadne Hrvatske na kraju 19. i u prvoj polovini 20. stoljeća i ujedno zorno prikazuju narodno i obrtničko umijeće potrebno za izradu alata, oruđa, sprava i posuđa. Etnografska zbirka korisna je nadopuna školskom obrazovnom programu pa se često koristi kao mjesto za proširivanje znanja o nekadašnjim načinima čuvanja i konzerviranja hrane, o tradicijskoj proizvodnji i preradi mlijeka, ulja, octa, vina, pripremi zimnice, pečenju kruha, upotrebi meda i voska, kao i za saznanja o starim receptima i postupcima pri spravljanju hrane.

Zbirka industrijske tehnologije

Zbirku industrijske tehnologije čine strojevi korišteni u industrijskoj proizvodnji hrane, najvećim dijelom iz *Podravkinih* tvornica. Na primjeru ove zbirke možemo učiti kako u industrijskoj proizvodnji hrane nisu bili u upotrebi samo strojevi kupovani od proizvođača strojeva, već i oni nastali zahvaljujući vlastitoj pameti, pa i hrabrosti.

Vrlo dobro očuvana linija za proizvodnju briketiranih mesnih juha iz 1958. godine, koja je svojevremeno značila prekretnicu u razvoju *Podravke*, izuzetno je vrijedno svjedočanstvo tehničke i tehnološke inovativnosti tadašnjih *Podravkaša*, kako u stvaranju receptura za tada nove proizvode, tako i u konstruktorskim rješenjima za izradu samih strojeva. Izlaganje ove proizvodne linije kao i nekih drugih pojedinačnih strojeva rijedak je primjer prezentacije industrijskog naslijeđa uopće u Hrvatskoj.

Ostali strojevi koji se čuvaju uglavnom predstavljaju samo pojedine operacije u industrijskoj proizvodnji hrane. Svaki od njih svjedok je određenog tehničkog nivoa i ima svoju priču. Među njima treba istaknuti grupu strojeva koji su sedamdesetih godina služili za pakiranje *Vegete* u staklene bočice (strojevi za ispuhivanje, punjenje, zatvaranje i etiketiranje bočica). Zanimljiv je i primjer njemačke „Hassie“, stroja za potpuno automatsku proizvodnju marmelade u plastičnim dozama od 20 grama. Kada je 1966. nabavljen za Tvornicu voća, predstavljao je sam vrh tehnoloških dostignuća u industrijskoj proizvodnji, a radio je sve do 2004. godine.

Zbirka ambalaže i etiketa

U praćenju industrijske tehnologije nezaobilazno mjesto imaju ambalaža i etikete. Značenja koja nose pravo su bogatstvo: od informativnog, povijesnog, tehnološkog, nutricionističkog, estetskog (vizualno-oblikovnog), pa sve do emotivnog i asocijativnog.

U prvom postavu Muzeja bila je izložena recentna ambalaža, dok je broj primjeraka ambalaže iz najranijih *Podravkinih* godina bio skroman. Kasnije se to uvelike promijenilo, osobito ustupanjima stare ambalaže iz *Podravkinog* Istraživanja i razvoja (Instituta) i donacijom ambalaže dr. Ante Rodina, ekonomskog specijalista za ambalažu i strastvenog sakupljača. Danas se u Muzeju čuva 337 primjeraka ambalaže iz svih *Podravkinih* desetljeća, od prvih staklenki za kompot, drvenih sanduka za marmeladu, limenki za konfiture, boca za voćne sirupe, preko „bayol“, „bico“ i patent staklenki, mesnih konzervi, zanimljivih pakiranja s naknadnom upotrebom (kakvu su potrošači obožavali), pa do suvremene ambalaže.

U zbirci se također nalazi i 785 etiketa i vrećica (za juhe) iz razdoblja od 1947. godine do danas. Zbirka ima veliko značenje za povijest *Podravke* i često ju koriste u Marketingu, a kako praksa pokazuje, vrlo je dragocjena i u slučajevima pravne zaštite intelektualnog vlasništva.

Tehnička zbirka

Tehničku zbirku čine poljoprivredni strojevi kao što su traktori, strojevi za pokretanje vršilica (lokomobili), vršilice („dreševi“), stabilni radni strojevi, okretač sijena i još neki industrijski proizvedeni strojevi iz vremena prvih desetljeća 20. stoljeća. Za izloženi parni stroj („danfericu“) marke *Nicholson* iz 1912. godine, kao i za plinski stroj za pokretanje vršilice marke *Hofherr-Schrantz-Clayton-Shuttleworth* iz 1927. godine (izložen na *Podravkinom* rekreacijskom centru) posjetitelji pokazuju veliko zanimanje. Ovoj zbirci također pripada i sedam prijevoznih sredstava kao što su kola, saonice i jedna kočija.

Zbirka reklamne građe

Propagandni materijal ogledalo je općeg stanja tvrtke u nekom razdoblju. Pomoću ove zbirke možemo pratiti razvoj propagandnih aktivnosti *Podravke*, od gotovo slučajnog oglašavanja u lokalnim novinama i kreiranja prvih letaka početkom 50-ih godina prošlog stoljeća, preko promišljenijeg

Stalni postav Zbirke -
industrijske tehnologije
Foto: iz arhiva Muzeja
prehrane „Podravka“

i učestalijeg korištenja tiska, radija, kinodvorana i televizije, veće angažiranosti kod uređivanja izloga trgovina i provođenja degustacija proizvoda na terenu, korištenja raznovrsnih upotrebni predmeta u reklamne svrhe, organiziranja nagradnih igara, do današnjih, sve sofisticiranijih načina utjecanja na odluku (potrošača) o kupnji.

Zbirka, dakle, sadrži oglase, letke, dopisnice, cjenike, kataloge, knjižice i knjige recepata, papirnatu kape i šeširiće, značke, šaukartone, vrećice, reklamne krpe, pregače, krigle, čaše, maskote, kišobrane, dijapozitiv-ploče, crtane predloške za filmove, videokazete, raznovrsne PVC, keramičke i porculanske predmete za unaprjeđenje prodaje.

Zbirka fotografija iz povijesti Podravke

Zbirka s oko 3500 fotografija nastala je, najvećim dijelom, zahvaljujući dr. Dragutinu Feletaru koji je sedamdesetih godina prošlog stoljeća intenzivno prikupljao građu za monografiju *Prilozi za povijest Podravke*. Monografija je objavljena 1980. godine, a fotografska građa našla je svoj stalni smještaj u Muzeju prehrane. Isječci povijesti bilježeni fotografskim objektom majstora fotografa, ali i samih Podravkaša, danas su vrijedni dokumenti o proizvodnim procesima i postrojenjima, inovacijama, izgradnji tvornica i drugih objekata, uspostavljanju i razvoju novih službi, o proizvodima i brizi o potrošačima, sudjelovanju na sajmovima, o suradnji s poslovnim partnerima.

Današnji nivo, opseg i značaj Podravke nije stvoren preko noći niti sam od sebe, nego u njemu

svoj udio nose i sve prijašnje generacije Podravkaša. Možda ponajbolje o tome svjedoče upravo fotografije.

Zbirka kuharica i knjiga

Podravka od 1970. godine započinje suradnju s Centrom za ekonomiku domaćinstva Narodnog sveučilišta u Zagrebu radi kreiranja recepata na bazi „industrijske hrane“ i izdavanja knjiga recepata kao sredstva specifične promocije proizvoda. Centar 1978. godine ulazi u sastav Podravke i postaje vodeće mjesto za istraživanje kulture prehrane, mjesto snimanja najpopularnije i najdugovječnije TV emisije o kuhanju na ovim prostorima (*Male tajne velikih majstora kuhinje* od 1974. do 2003. godine) i mjesto stvaranja brojnih knjižica recepata i knjiga poput *100 Vegeta specijaliteta*, *Male tajne velikih majstora kuhinje*, *Hrvatska jela na suvremeni način*, *Slastice u Hrvata*, *Hrvatska za stolom...* Osim Podravkinih izdanja, zbirka sadrži i nekoliko primjeraka knjiga – kuharica s početka 20. stoljeća.

Zbirka posuđa i pribora

Za potrebe vizualnog opremanja brojnih Podravkinih izdanja knjiga recepata, Sektor za istraživanje i promicanje prehrane (Kulinarski centar) u Zagrebu nabavljao je vrijedne primjerke antiknog posuđa. Od 1996. godine dio tog posuđa ustupljen je Muzeju prehrane u svrhu trajnog čuvanja i nadopune fundusa. Zbirka sadrži 109 predmeta od porculana, keramike, kristala, stakla, mjedi i posrebrene mjedi izrađenih u 19. i 20. stoljeću u znamenitim engleskim, njemačkim, češkim i mađarskim tvornicama. Riječ je o tanjurima, pladnjevima, žardinjerama, čašama, šalicama, servisima za posluživanje kave i čaja proizvedenim pod markama *Wedgwood*, *Zsolnay*, *WMF AG*. (*Württembergische Metallwarenfabrik*), *Oscar Schlegelmilch*, *Rosenthal*, *Alka-Kunst Alboth & Kaiser* i drugima.

Likovna zbirka

Likovnu zbirku čine 42 zidne platnene krpe ručno vezene prema crtanim predlošcima i tekstualnim porukama akademskih slikara, slikara naive i dizajnera. Zbirka je nastala kao rezultat tematske izložbe *Vež u bijeloj kuhinji* (2003.) kojom se obrađivala upotreba *zidnjaka* kao dijela pučke kulture, pojava *Podravkinih* reklamnih krpa i pojava platnenih vezanih *kuhara* kao umjetničkog medija.

Građa sakupljena terenskim istraživanjima

Od 1989. godine u Muzeju prehrane stvara se baza podataka o različitim temama iz područja kulture prehrane na temelju provedenih terenskih etnoloških istraživanja prema sastavljenim upitnicama i metodom intervjua. Zahvaljujući susretljivosti kazi-vača iz Koprivnice, Koprivničkog Ivanca, Kunovca, Velikog Otoka, Đelekovca, Reke, Cvetkovca, Peteranca, Koprivničkih Bregi, Štaglinca, Vlaislava, Novigrada Podravskog, Virja, Gornje Velike, Hlebina, Komatnice, Sirove Katalene, Kloštra Podravskog, Kalinovca i Podravskih Seseva obrađene su teme o pečenju kruha, o kašama, juhama, tjestenini i kolačima, mliječnim i mesnim prerađevinama, konzerviranju hrane, proizvodnji ulja i octa, pečenju rakije, o obrocima, svakodnevnoj hrani, hrani u doba gladi, hrani za pojedine godišnje blagdane i svečane prilike u životu pojedinca ili zajednice. Sakupljena je građa o sjetvi, žetvi, vršidbi, o vinogradarstvu, tradicijskom pčelarenju, lovu i sabiraštvu, seoskom graditeljstvu, gospodarskim zgradama, krušnim pećima, opremi kuhinje. Budući da se prehrana ne može istraživati izvan životnog konteksta, sakupljeni su i zapisi o društvenom i duhovnom životu Podravaca, o običajima, vjerovanjima i narodnom stvaralaštvu. Također su istraživani medicinarstvo i slastičarstvo, fenomen upotrebe zidnih kuhinjskih krpa s tekstualnim i slikovnim porukama, jelovnik hrvatskih tinejdžera s težištem na poznavanju tradicionalnih jela. Zapisana kazivanja nekadašnjih *Podravkaša* donose pak podatke dragocjene za povijest pojedinih proizvodnih cjelina *Podravke* (pekarska proizvodnja, Tvornica Voće, proizvodnja juha i *Vegete*, mesna industrija).

Rezultati istraživanja prezentirani su javnosti publiciranim stručnim i popularno-stručnim člancima i tematskim izložbama priređivanim u izložbenim prostorima u *Podravki*, u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“, Podravkinom ugostiteljskom objektu „Štagelj“ te u samom Muzeju prehrane³. Osim toga, na poziv

^{3/} Uz neke izložbe tiskani su katalozi:

(1990) *Počeci ekonomske propagande u Podravki*, organizatori izložbe: Služba za djelatnost u kulturi – Muzej prehrane i FC Marketing

(1992) *Tradicionalno podravsko vinogradarstvo*, organizatori izložbe: Odjel za djelatnosti u kulturi – Muzej prehrane i FC Marketing – Sektor za unapređenje ugostiteljstva

(1994) *Tradicija pečenja kruha u Podravini*, organizatori izložbe: FC Marketing i Muzej prehrane

(1995) *Mamica so kruha pekli...*, organizatori izložbe: FC Marketing, Muzej prehrane, Tvornica kruha i peciva i Tvornica Kvasac

(1996) *Vuzem – od korizme do matkane nedele*, organizator izložbe: Muzej prehrane

kolega iz Muzeja grada Koprivnice, Muzej prehrane sudjeluje na izložbama u organizaciji Muzeja grada Koprivnice, osobito na izložbama iz ciklusa *Stara umijeća i znanja*, za koje je posuđivao predmete iz fundusa i/ili pripremao stručne priloge za kataloge⁴. Posljednja u nizu suradnji bila je na izložbi *Kultura prehrane i Podravina* kolegice Marije Mesarić 2013. godine, te na priređivanju knjižice receptata *Za podravskim stolom – Tradicijski recepti na suvremen način* koju su 2014. zajedno izdali Muzej grada Koprivnice i *Podravka*.

Vrlo dobra suradnja Muzeja prehrane sa školama, vrtićima, turističkom zajednicom, Muzejom grada Koprivnice, Udruženjem obrtnika grada Koprivnice, s udrugama i gospodarskim subjektima iz lokalnog okruženja, ali i s fakultetima, drugim muzejima i institucijama, te turističkim agencijama iz čitave Hrvatske, odraz je velikog interesa šire zajednice za ovaj Muzej. Svake godine posjeti ga oko 7500 posjetitelja. Osim grupa posjetitelja iz Hrvatske, Muzej bilježi brojne posjete poslovnih partnera i gostiju *Podravke* kao i djelatnika *Podravkinih* predstavništava u inozemstvu. Tijekom nekoliko prošlih godina zabilježen je porast inozemnih posjeta turističkog karaktera, a sve više različitih udruženja iz naše županije i Zagreba u ovaj Muzej upućuju svoje goste iz Slovenije, Njemačke, Mađarske, Austrije, pa i Amerike i Australije.

^{4/} Izložbe Muzeja grada Koprivnice na kojima se surađivalo: *Medičari i svječari u Koprivnici* (2006), *Slastice u Koprivnici* (2008/2009), *Bačvarski obrt u Koprivnici* (2011), *Kultura prehrane i Podravina* (2013).

~ Stalni postav
Etnografske zbirke
Foto: iz arhiva Muzeja
prehrane „Podravka“

Detalj tematske izložbe ›
Božićni kinč, Muzej
prehrane 1996. godine

„Podravka“ Food Museum: History, Collections, Activity

The Food Museum, opened in 1982 by the Podravka Food Processing Industry from Koprivnica, collects, safeguards, researches, processes and presents material related to the food culture of the region of Podravina and north-western Croatia. The material that deals with the development of industrial food production in Podravka throughout history, as well as the material connected with traditional food production, processing and consumption, is kept in ten museum collections: ethnographic, technical, industrial, the collection of packaging and labels,

Odnos prema industrijskoj baštini općenito se mijenja i ona se danas smatra ravnopravnim dijelom kulturnog naslijeđa. Zasluga je *Podravke* što već godinama u svom Muzeju s vrijednostima industrijske baštine upoznaje tisuće mladih ljudi kao i mnoge druge zainteresirane posjetitelje, stručnjake i poslovne partnere. To međutim podrazumijeva i veliku odgovornost i potrebu usklađivanja sa suvremenim zahtjevima muzejske djelatnosti. Pred svima koji brinu za ovaj Muzej još su stoga mnogi zadatci. Nakon 32 godine djelovanja vrijeme je za definiranje nove koncepcije Muzeja prehrane, za moderan stalni postav koji će biti u skladu sa suvremenim tehničkim i tehnološkim dostignućima prezentacije, za kadrovske ekipiranje, ponovno uređenje prostora depoa i prostora za popratne sadržaje, a sve to u cilju poštivanja muzejskih standarda, veće dostupnosti građe i ugodnijeg boravka za korisnike i posjetitelje Muzeja prehrane.

the collection of historical Podravka photographs, the collection of advertising material, the collection of dishware and cutlery, the collection of cookbooks and books, the fine arts collection and the collection of material gathered in the field. The results of exploring particular topics from the area of food culture are presented to the public in specialized and popular-scientific articles in journals, proceedings, museum catalogues, daily press and internet portals, as well as through occasional thematic exhibitions. The Museum is a rare institution that exhibits industrial heritage. As a result, the interest of the wider community can be observed through continuously good attendance and numerous invitations for cooperation.

OSOBNJA ISKAZNICA MUZEJA

Naziv: **HT muzej** (prije: PTT muzej / HPT muzej)

Vrsta muzeja: **povijesni; specijalizirani-tehnički**

Djelokrug: **državni**

Adresa: **Jurišićeva 13, Zagreb**

U sastavu: **Hrvatski Telekom d.d.** (prije: PTT, HPT)

Godina osnutka: **1953.**

Osnivač: **Direkcija PTT Zagreb**

Zaposlenici: **2 (Vesna Lipovac, kustosica; Goran Rajič, kustos)**

Odjeli: **Telekomunikacijski odjel, Poštanski odjel i Filatelistički odjel**

Zbirke: **Zbirka telegrafije; Zbirka nepokretne telefonije; Zbirka pokretne telefonije; Opća telekomunikacijska zbirka; Zbirka telefonskih imenika; Zbirka telefonskih kartica; Zbirka telefona Zlatka Ivkovića; Poštanska zbirka; Opća poštansko-filatelistička zbirka; Zbirka hrvatske filatelije: razdoblje SHS i NDH; Zbirka hrvatske filatelije: Republika Hrvatska; Zbirka inozemnih poštanskih maraka; Zbirka originalnih likovnih rješenja za poštanske marke RH; Zbirka prigodnih filatelističkih žigova; Zbirka fotografija; Kartografska zbirka; Galerijska zbirka**
Zbirke u osnivanju: **Zbirka nacрта, shema i tehničke dokumentacije; Zbirka stručne literature i periodike; Zbirka službene i osobne dokumentacije; Zbirka razglednica, dopisnica i čestitki; Informatička zbirka**
Ostalo: **Knjižnica, Arhiv**

Nema tome dugo otkako su oči stručne javnosti, laika i dobronamjernih građana skrenule svoju pažnju na događanja u Jurišićevoj ulici. Naime, u prizemlju Poštanske palače izgrađene 1904. godine, dobro poznatog zagrebačkog *landmarka*, prošle godine otvorena je podružnica inozemnog trgovačkog lanca prehrambenim namirnicama. Reakcije upućenih i manje upućenih glede tog urbanog eksperimenta u srcu Zagreba su bile različite: od otvorenog zgražanja i protestiranja, preko tihog negodovanja, pa sve do konzumerističkog pragmatizma i ravnodušnog slijeganja ramenima. Dakako, odmah je bilo razvidno kako je riječ o dijelu prizemlja koje koristi i HT muzej (muzej pošte i telekomunikacija), stoga se velik broj blagonaklonih građana i prijatelja Muzeja, kao i kulturnih djelatnika živo zanima kako će se ovaj nemali građevinski zahvat odraziti na funkcioniranje Muzeja. Pred Muzej je gotovo preko noći stavljen zahtjev da se odrekne triju prostorija koje su kroz relativno dugo razdoblje služile kao

čuvaonice vrijednih i opsegom bogatih muzejskih zbirki. Rješenje novonastalih

okolnosti s jedne je strane uključivalo tromjesečni maksimalan osobni angažman kustosa u vezi s prikladnim zbrinjavanjem 1700 muzejskih predmeta u privremeni prostor, organiziranjem i nadziranjem radova na uređenju novog prostora, ali i aktivno zagovaranje interesa Muzeja i hrvatske nacionalne baštine pred djelatnicima Hrvatske pošte, Ministarstva kulture RH i Hrvatskog Telekomu. Naime, inicijalno je zahtjev vlasnika zgrade bio da Muzej u cijelosti napusti prostor u Jurišićevoj, ali se alarmiranjem Ministarstva i trilateralnim pregovorima ishodilo (privremeno) odustajanje vlasnika od početne namjere. Muzej se uspio izboriti za korištenje dviju zamjenskih prostorija, koje su sada, s obzirom na mikroklimatske uvjete, dostupnost i urednost, čak i znatno prikladnije. Iako je ova nepovoljna situacija zasad riješena, moramo naglasiti kako je time otklonjena samo posljedica, ne i uzrok neprikladan koji periodično potresaju Muzej, evo već šest desetljeća. Glavni uzrok nevolja proizlazi iz neadekvatno reguliranog pitanja statusa Muzeja.

HT muzej

↳ Poštanska palača u Jurišićevoj ulici – ulaz u HT muzej iz Palmotićeve ulice
Foto: Anita Marić

Status HT muzeja

Otkako je Direkcija PTT Zagreb 1953. godine donijela odluku o osnutku PTT muzeja, njegov usud je za razliku od većine zagrebačkih i hrvatskih muzeja organizacijski i funkcionalno usko vezan uz samu tvrtku i njezine pravne sljednike, današnje ugledne kompanije: Hrvatski Telekom unutar kojeg Muzej danas funkcionira, i Hrvatsku poštu – vlasnika prostora koji Muzej koristi. Iako status Muzeja nije bio posve dorečen niti za vrijeme bivše SFRJ, ulaskom nekadašnjeg socijalističkog giganta PTT-a u tržišnu ekonomiju, po osamostaljenju Republike Hrvatske, došlo je do promjena koje su se višestruko odrazile na status Muzeja. Budući da su tvrtke u modernim kapitalističkim ekonomijama po prirodi stvari upućene na ostvarivanje maksimalnog profita, s vremena na vrijeme unutar matične kompanije postavljalo se pitanje opravdanosti financiranja Muzeja. Kako se Muzej temeljnom djelatnošću svojih ustanovitelja bavi na način koji se ogleda prvenstveno kroz kulturni doprinos, predstavljanje i promicanje telekomunikacijske i poštanske baštine na tlu Hrvatske, a ne samim pružanjem tih usluga, jasno je da ne može postići visok stupanj financijske rentabilnosti. Zbog toga se rad Muzeja unutar kompanije pojednostavljeno predstavlja kao promicanje društvene odgovornosti od strane Hrvatskog Telekoma, a u praksi se to manifestira održavanjem *statusa quo*. I sam naziv muzeja – HT muzej, navodi na pogrešan zaključak kako je riječ o korporativnom muzeju, iako bi primjerenije bilo da Muzej nosi naziv Hrvatski muzej pošte i telekomunikacija, odnosno Hrvatski muzej komunikacija – jer predstavlja ukupnu hrvatsku komunikacijsku baštinu u rasponu koji se mjeri stoljećima. U listopadu 2001. godine većinski vlasnik HT d.d. postala je privatna kompanija *Deutsche Telekom*, što dodatno galvanizira situaciju budući da nije logično očekivati da strani vlasnik posveti dužnu pažnju promicanju i zagovaranju najboljih nacionalnih i kulturnih interesa naše zemlje.

Iz navedenog slijedi kako Muzej nije posve autonoman u radu, te mu je prostor za djelovanje, inicijativu i afirmaciju sužen, što se nepovoljno odražava na njegovu izvornu djelatnost, kao i mogućnost realizacije barem dijela ogromnog potencijala što ga skriva. Pri tome treba istaknuti kako budućnost nacionalne baštine zastupljene u zbirkama Muzeja ne može biti predmet interesa i rasprave isključivo dviju velikih kompanija (jedne u privatnom, a druge u državnom

vlasništvu), već je potrebno postići plodonosan konsenzus koji mora uvažavati interese struke, ali i interese grada Zagreba, Republike Hrvatske zastupljene Ministarstvom kulture, kao i šire javnosti.

Nakon svega izrečenog postavlja se pitanje što je najsvrsihodnije činiti u nedorečenoj situaciji poput ove. Mišljenje je kustosa HT muzeja kako je potrebno svjesno i savjesno ustrajati u dosegljivim postignućima koja afirmiraju Muzej u kulturnoj ponudi grada i države, te ga čine prepoznatljivim u očima posjetitelja. Ukratko, narav tih postignuća je usmjerena ka: maksimiziranju stupnja obrađenosti građe, njenom prezentiranju široj javnosti i utvrđivanju svojstva kulturnog dobra kroz postupak registracije pojedinačnih zbirki radi njihove što bolje zaštite i očuvanja.

Aktivnosti

Pored redovne i uobičajene muzejske djelatnosti koja se tiče prikupljanja, čuvanja i stručne obrade muzejske građe, a u skladu sa skromnim financijskim mogućnostima, HT muzej tu politiku djelovanja dodatno ispunjava osmišljavanjem edukativnih sadržaja, prigodnih tematskih izložbi, kontinuiranim poticanjem kako individualnih tako i grupnih posjeta osnovnih, srednjih općih i strukovnih škola, fakulteta, civilnih udruga i rehabilitacijskih ustanova – s maksimalnom mogućom orijentacijom na posjetitelje. Usprkos pomanjkanju stručnog osoblja u odnosu na broj i obim zbirki, u posljednjih nekoliko godina možemo izdvojiti sljedeće:

Izložbe

Tematskom izložbom *Skeletofon – telefon koji je obilježio kraj 19. stoljeća*, postavljenom 2012. godine, javnosti smo predstavili osebujan telefonski aparat koji po svojem značaju i rasprostranjenosti pripada europskoj i svjetskoj povijesti telefona, a korišten je vrlo rano i na području Hrvatske. Jedinstven je po tome što je jedan od prvih široko upotrebljivanih stolnih telefonskih aparata, a u masovnu uporabu uveo je oblik telefonske slušalice kakav poznajemo danas.

Edukativna izložba *Telekomunikacije i Titanic* organizirana je 2012. u povodu stote obljetnice prve plovidbe najpoznatijeg broda na svijetu kako bi dala odgovore na pitanje zašto je potonuo brod za koji se govorilo da je *nepotopiv*, koju su ulogu u sudbini broda imale telekomunikacije i kako je, na kraju, zahvaljujući telekomunikacijama, više od 700 putnika ipak spašeno. U interaktivnom kutku izložbe

posjetitelji su imali mogućnost naučiti Morseove znakove i okušati se u ulozu Titanicovog telegrafista.

Nastavak serije izložaba o najistaknutijim tipovima telefona bila je izložba **Candlestick – telefon koji je obilježio početak 20. stoljeća** otvorena početkom 2013. godine. U okviru izložbe predstavljen je izbor tipičnih *candlestick* stolnih telefonskih aparata iz fundusa HT muzeja koji se ističu u globalnoj povijesti telefona. Iako je konstruiran sredinom 80-ih godina 19. stoljeća, zadržao se desetljećima u uporabi, a kasnije je postao svojevrsnim simbolom „ludih dvadesetih“.

Filatelistička izložba **Svijet u malom** donijela je ravnotežu u izložbenoj zastupljenosti različitih odjela Muzeja. U maloj izložbenoj dvorani Muzeja u siječnju 2013. u 8 zidnih vitrina predstavljeno je ukupno 814 poštanskih maraka unutar 223 filatelistička blok-izdanja kao izbor iz velike Zbirke inozemnih poštanskih maraka.

U povodu stogodišnjice početka Prvog svjetskog rata i 170. godišnjice uspostave prve javne telegrafske linije uopće, izložbom **Prenosi Morseov brzjav** HT muzej je predstavio svoju najnoviju telekomunikacijsku akviziciju proizvedenu 1880-ih – brzjav identičan onima kakvi su bili korišteni u austro-ugarskim vojnim jedinicama čiji su članovi bili i hrvatski vojnici.

Jedra, krila i kotači tematska je filatelistička izložba nadahnuta motivima prometa u kojoj jedrenjaci, lokomotive, zrakoplovi i cestovna vozila svjedoče o povezanosti putovanja i komunikacije uopće.

Gostujuća izložba **Pape**, prigodna filatelistička izložba povodom proglašenja svetim pape Ivana XXIII. i pape Ivana Pavla II. (svibanj 2014.), dala je posjetiteljima filatelistički uvid u pontifikate posljednje šestorice papa.

Od gostujućih izložaba 3 godine zaredom (2010. – 2012.) Muzej je bio domaćin godišnje izložbe odabranih fotografija zaposlenika T-HT Grupe pod nazivom **FotoToranj**. Mnoge izložene fotografije pokazale su kvalitetu koja nadilazi amatersko bavljenje fotografijom njihovih autora.

Edukativne aktivnosti

Kao uvod u još jednu u nizu muzejsko-edukativnih akcija hrvatskih muzeja (u kojima je HT muzej sudjelovao od 1996. godine) početkom 2010. godine održano je 9 muzejsko-likovnih radionica u okviru nastave dviju osnovnih škola s ukupno 210 učenika. Rezultat radionica nije bila samo izložba učeničkih radova

Mobiteli iz fundusa HT muzeja u učeničkim likovnim radovima, nego i istoimena pedagoško-informativna tiskana publikacija koja je kasnije služila kao mali katalog najstarijih vrsta mobilnih telefonskih aparata.

Kao nastavak naše dugogodišnje prakse prenošenja muzejskih sadržaja u školsko okruženje, početkom 2011. godine održano je 5 muzejsko-likovnih radionica s ukupno 122 učenika. Osim izložbom učeničkih radova **Telefon i dodir**, završetak edukativnog programa bio je obilježen svečanošću u povodu Međunarodnog dana telekomunikacija 17. svibnja.

Veće manifestacije

Noć muzeja – Budući da smo u ovu manifestaciju uključeni od samog početka, *Noć muzeja* iz godine u godinu predstavlja sve veći izazov za nas zaposlenike jer je to prilika za prezentiranje Muzeja većem broju posjetitelja. To je ujedno i razlog što posljednjih nekoliko godina u to vrijeme predstavljamo nove izložbe. Od mnoštva vrijednih eksponata u stalnom postavu apsolutni miljenik publike (ne samo u *Noći muzeja*) je osobiti *retro* interaktivni kutak u kojem se pomoću originalnih predmeta stavljenih u funkciju demonstrira autentičan način telefoniranja na kraju 19. stoljeća kao i uloga telefonistice u tom složenom procesu.

↗ Dio stalnog postava HT muzeja
Foto: Mladen Lončar

↗ Dio stalnog postava HT muzeja
Foto: Mladen Lončar

Sa izložbe *Candlestick ~ telefon*, 2013.
Foto: Vesna Lipovac

Posjetitelji

Posjetitelji HT muzeja su pojedinci i grupe svih dobnih skupina, a najzastupljenija je učenička populacija osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta iz cijele Hrvatske jer se Muzej prepoznaje kao kvalitetna nadopuna školskom obrazovnom programu. Osim posjetitelja, korisnici muzejske građe i dokumentacije su različite kulturne, obrazovne i znanstvene ustanove, a od pojedinaca najbrojniji su povjesničari, novinari i drugi istraživači nacionalne, lokalne ili obiteljske povijesti. Česti su posjetitelji i strani turisti.

Zbirke

Osim na posjetitelje, Muzej je maksimalno orijentiran na svoj zbirni fond.

HT muzej danas čuva ukupno preko 50.000 jedinica muzejske građe, preko 15.000 jedinica knjižne građe i preko 200 dužnih metara arhivskog gradiva.

Telekomunikacijski odjel prikuplja građu koja prikazuje razvoj telekomunikacija u Hrvatskoj od izgradnje prve brzojavne linije 1850. godine do današnjih dana, a zbirke unutar odjela sadrže predmete hrvatske telekomunikacijske tehničke baštine: telegrafске aparate, teleprintere, telefonske centrale, telefonske aparate, mjerne uređaje, kabele, vodove i ostale elemente telekomunikacijske infrastrukture. Poštanski odjel Muzeja sadrži građu koja prikazuje organizaciju prijenosa vijesti i razvoj poštanske djelatnosti na području Hrvatske od vremena rimske prometne organizacije *cursus publicus* do danas:

poštanski rog, poštanske sandučice, poštanske škrinje, inventar poštanskog ureda (poštanske vage, mehanička računala, žigove), natpisne ploče, poštanske uniforme, pisače strojeve. Zbirke unutar Filatelističkog odjela sadrže hrvatske poštanske marke i ostale poštansko-filatelističke vrijednosti, predfilatelistička pisma (prije 1850. godine), originale likovnih rješenja, tipografske materijale i pripadajuću dokumentaciju poštanskih maraka Republike Hrvatske, kao i prigodne poštanske žigove. Unutar ovog odjela nalazi se Zbirka inozemnih poštanskih maraka, koja je ujedno i najveća zbirka HT muzeja (preko 40.000 jedinica). Muzej čuva i opsežnu arhivsku građu vezanu za povijest pošte i telekomunikacija, a ima i knjižnicu s fondom od oko 15.000 primjeraka, od toga više stotina knjiga koje predstavljaju stručnu literaturu za proučavanje poštansko-telekomunikacijske povijesti. O samoj vrijednosti fundusa govori eminentni hrvatski muzeolog Ivo Maroević u svom elaboratu iz 2002. godine: „Vrijednost postojećeg zbirnog fonda je iznadprosječna, i to kao cjelina i kao niz pretežito jasno profiliranih zbirki.“, te: „Muzejski zbirni fond raspolaže unikatnim predmetima i bogatim zbirka ma visoke muzealne vrijednosti“.

Tijekom 2013. i 2014. godine pripremljeno je i poslano na registraciju 6 zbirki HT muzeja: Zbirka telegrafije (123 predmeta), Zbirka nepokretne telefonije (690 predmeta), Opća telekomunikacijska zbirka (614 predmeta), Zbirka telefona Zlatka Ivkovića – u pohrani (192 predmeta), Zbirka telefonskih kartica (478 predmeta) i Zbirka hrvatske filatelije: Republika Hrvatska (889 predmeta). Ovih 6 zbirki upisano je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske na Listu zaštićenih kulturnih dobara RH pod rednim brojem 5985. Registraciji zbirki prethodile su, naravno, brojne predradnje: kompletna revizija starije inventarizacije, fotografiranje, mjerenje i ponovno označavanje inventarnim oznakama, datiranje te dopuna tehničkih podataka. Tijekom revizije ustanovljene su i neke nove zbirke.

Osim što HT muzej raspolaže iznimno vrijednom građom, to je i muzej čiji fundus neprestano raste. Tako je primjerice samo u posljednjih 5 godina u Muzeju zaprimljeno: preko 15.000 novih izdanja za Zbirku inozemnih poštanskih maraka, oko 450 predmeta za Zbirku prigodnih filatelističkih žigova, oko 400 mobilnih telefonskih uređaja za Zbirku pokretne telefonije, oko 120 izdanja hrvatskih poštanskih

maraka za Zbirku hrvatske filatelije RH, oko 50 telefonskih i mjernih uređaja za telekomunikacijske zbirke te niz drugih vrijednih pojedinačnih akvizicija.

Zasluzni muzejski djelatnici

Treba istaknuti da za ovaj dio hrvatske baštine koji danas imamo čast čuvati možemo zahvaliti ponajprije neumornom zalaganju i iznimno vrijednom kulturnom doprinosu nekoliko prethodnih naraštaja stručnih djelatnika našeg muzeja, za čijeg je vremena prikupljen vrlo vrijedan dio fundusa, ustanovljene temeljne zbirke, te obavljen istraživački i stručni rad. Poimence to su: dr. Vuk Simić Vakanović, Ladislav Rukavina, Ljerka Sokol, prof., te dr. Velimir Sokol. Iz generacije 1980-ih to su: Kata Šutalo, prof., voditeljica Muzeja zaslužna za njegovo otvaranje za javnost 1997. godine; Dunja Majnarić Radošević, prof., također voditeljica Muzeja, obje autorice brojnih izložbi te stručnih radova i članaka; te Nedjeljko Nižić, prof., autor kapitalnog djela *Pregled povijesti pošte, brzojava i telefona u Hrvatskoj*. Iako se generacija 1990-ih (Antonija Jergović, Silvana Tripović, Biserka Stanišić i Ivan Tica) u Muzeju zadržala znatno kraće, ipak je ostavila vidljiv trag.

Umjesto zaključka

Danas, kada smo svjedoci širokog utjecaja masovno dostupnih komunikacija i uloge koju imaju u transformaciji društva, ne možemo zanijekati potrebu postojanja hrvatskog pandana europskim i svjetskim muzejima komunikacija, osobito imajući u vidu presudnu ulogu što su je komunikacije odigrale u integraciji i opstojnosti hrvatskog društva. Pritom je posebno posebno apostrofirati ulogu Muzeja u obogaćivanju kulturne ponude grada Zagreba namijenjene kako domaćim, tako i stranim posjetiteljima. Izloženi eksponati kontekstualiziraju razvoj komunikacija u Zagrebu i Hrvatskoj od najranijih početaka, a pozitivne i iznenađene reakcije posjetitelja potvrđuju opravdanost njihove prezentacije putem stalnog postava Muzeja. Kada bi se Muzeju pružila prilika da građu izloži u većem prostoru, popraćenu inovativnijim i suvremenijim prikazom – bio bi to nemjerljiv dobitak za kulturnu sliku grada Zagreba, posve nerazmjern ulaganjima potrebnim za njegovu realizaciju.

Da je takva vrsta kvalitetnog rješenja ostvariva, dovoljno je utvrditi skretanjem pažnje na susjednu Sloveniju, koja može poslužiti kao primjer uzornog kompromisa koji je stvorio okvir za rad slovenskog

Muzeja pošte in telekomunikacij. Naime, navedeni muzej je organiziran kao ispostava Tehničkog muzeja Slovenije u mjestu Polhov Gradec (nedaleko Ljubljane), što je rezultat uspješnog dogovora Telekom Slovenije, Pošte Slovenije, Ministarstva za kulturu Republike Slovenije i Tehničkog muzeja Slovenije oko financiranja Muzeja. Ovdje treba naglasiti još jednu važnu pojedinost: činom eventualnog izdvajanja HT muzeja iz organizacijske strukture HT d.d. kao privatne kompanije otvorile bi se mogućnosti koje ovoga časa još ne postoje – mogućnosti apliciranja za sredstva iz različitih europskih fondova kao i za sredstva iz različitih domaćih izvora financiranja.

Osvjetljavanje situacije i specifičnosti vezanih uz funkcioniranje muzeja u sastavu kompanija i institucija dobar je temelj za identificiranje zajedničkih problema, te iznalaženje mogućih prijedloga i rješenja za njihovo ublažavanje ili čak otklanjanje. Za taj podvig potreban je konsenzus i solidarnost struke, te složan i odrješit zajednički nastup. Iskreno se nadamo kako će i naše mišljenje pridonijeti iznalaženju najboljeg mogućeg rješenja.

The HT Museum (the Museum of Post and Telecommunications)

was founded in 1953 under the name of the PTT Museum, according to the basic activity of its founder, the Directorate of the Post, Telegraph and Telephone in Zagreb. As the only museum of this kind in Croatia, it holds numerous items from the history of post, telecommunications and philately. Ever since its foundation, the Museum has been located in the first postal-telegraph palace in Croatia (built in 1904). It was opened to the public in 1997. The Telecommunications Department contains material that presents the organisation of postal services on Croatian soil, while the Philatelic Department keeps postage stamps and other postage-philatelic valuables. The Museum also has a library and a postal-telecommunications archive. The Museum organises temporary exhibitions that guide visitors through the Museum holdings. Organisationally and functionally, the Museum is linked to the renowned Croatian companies: Croatian Telecom within which the Museum functions today, and the Croatian Postal Service – the owner of the premises used by the Museum.

HT Museum

Vojni muzej Ministarstva obrane Republike Hrvatske

„Povijesni put“ Vojnoga muzeja

Još tijekom Domovinskog rata, odnosno 1993. godine, tadašnji predsjednik RH dr. Franjo Tuđman imenovao je

generala Antu Rosu prvim ravnateljem Vojnoga muzeja Ministarstva obrane. Osim samoga ravnatelja i jednog administrativnog djelatnika koji je bio na raspolaganju ravnatelju, druga imenovanja nisu uslijedila. Nukleus Vojnoga muzeja nalazio se u Središnjem vojnom arhivu u sklopu kojega je još od 1992. godine djelovao Odjel trodimenzionalne građe na čelu kojega se nalazio bojniki Zlatko Ivković. Upravo zaslugom bojnika Ivkovića prikupljena je prva građa za Vojni muzej. Tada prikupljena građa u svom najvećem obimu odnosila se na Domovinski rat, iako je prikupljen i dio građe koji se odnosio na ranije periode hrvatske vojne povijesti.

Izdvajanjem Odjela trodimenzionalne građe iz sastava Središnjeg vojnog arhiva i njegovim spajanjem s uredom ravnatelja Vojnoga muzeja ustrojen je Vojni muzej Ministarstva obrane kao dio tadašnje Političke uprave Ministarstva uprave. Mjesto ravnatelja muzeja imalo je rang general-bojnika, a sam muzej imao je razinu sektora u sklopu spomenute Političke uprave. Unutarnji ustroj muzeja postavljen je vrlo „široko“ i predviđao je oko tridesetak zaposlenika. Muzej je osim samog muzejskog djelovanja na prikupljanju i obradi građe iz hrvatske vojne povijesti trebao raditi i na znanstveno-stručnom vrednovanju iste kroz istraživački rad. Na mjesto ravnatelja muzeja imenovan je 1999. godine tadašnji satnik mr. sc. Dinko Čutura.

Sam Vojni muzej (uprava i dio depoa) bio je smješten u kompleksu stare vojne bolnice u Vlačkoj 87 sve do kraja 2007. godine, kada je uprava muzeja s dijelom depoa preseljena na Hrvatsko vojno učilište „Petar Zrinski“ u Ilicu 256b.

U navedenom periodu Vojni muzej je organizirao niz izložbi u Zagrebu i diljem Hrvatske pri čemu treba posebno istaknuti izložbu *Sjećanje na Domovinski rat* postavljenu u MGC „Klovićevi dvori“ (od 1. listopada do 1. studenog 2001. godine) povodom obilježavanja desetogodišnjice početka Domovinskog rata.

Djelatnici Vojnoga muzeja, kojih je u najvećem broju u muzeju istodobno radilo petnaestak, nastavili su s prikupljanjem građe koja se u najvećoj mjeri

odnosila na Domovinski rat, ali i s prikupljanjem građe (otkupom, donacijama...) koja se odnosila na ranija vremenska razdoblja.

Sadašnje stanje

Postojeći Vojni muzej Ministarstva obrane ustrojen je u **Odjel Vojnog muzeja i izložbenih djelatnosti** kao dio Samostalne službe za odnose s javnošću i izdavaštvo Ministarstva obrane RH. Trenutno je u Vojnom muzeju zaposleno sedam osoba (voditelj, četiri kustosa, muzejski tehničar i administrativni djelatnik).

Vojni muzej smješten je na Hrvatskom vojnom učilištu (HVU) „Petar Zrinski“ gdje uz uredski dio ima i nekoliko depoa za pohranu muzejske građe. Uz smještaj na HVU Vojni muzej ima razmještenu svoju građu na sljedećim lokacijama: u bivšoj vojarni „Borongaj“ (sada studentski kampus), vojarni „Croatia“ te Vojno-remontnom zavodu u Podsusedu.

Trenutno Vojni muzej raspolaže sljedećom građom:

- 20 oklopnih vozila ručne izrade iz Domovinskog rata (zbirka evidentirana u Ministarstvu kulture),
- 50 topničkih oruđa,
- 60 oklopnih borbenih vozila,
- desetak različitih letjelica (razni tipovi borbenih zrakoplova, borbeni i transportni helikopteri te bespilotne letjelice),
- više tisuća komada pješačkog naoružanja (koje osim formacijskog naoružanja obuhvaća i veliku količinu improvizacija s početka Domovinskog rata),
- više stotina komada različitih kaciga (zbirka evidentirana u Ministarstvu kulture),
- oko tisuću različitih plaketa i medalja,
- 300 ratnih plakata (zbirka evidentirana u Ministarstvu kulture),
- više stotina kompleta odora,
- oko 4000 komada narukavnog znakovlja iz Domovinskog rata,
- oko stotinjak ratnih zastava postrojbi iz Domovinskog rata... itd.

Zbirka multimedije (fotografije, film i zemljovidi) obuhvaća oko 500.000 muzejskih jedinica, dok knjižna građa (za buduću knjižnicu Vojnog muzeja) sadrži oko 100.000 knjiga i časopisa. U doslovnom smislu gotovo svakoga dana kustosi Vojnoga muzeja preuzimaju nove predmete i sredstva kojima se

popunjavaju i obogaćuju postojeće zbirke Vojnoga muzeja.

U međuvremenu, tijekom 2014. godine, završena je obnova vojarnje u Svetoj Nedjelji u koju je smješten Središnji depo Vojnog muzeja, odnosno time bi se u dogledno vrijeme sva „krupna“ muzejska građa (topništvo, oklopništvo, borbena i neborbena vozila...) objedinila na jednoj lokaciji. Na istoj lokaciji predviđeno je ustrojavanje funkcionalnih radionica za održavanje muzejske građe te pripremu građe za izlaganje. Dio prostora središnjeg depoa Vojnoga muzeja u Svetoj Nedjelji iskorišten je za pohranu zbirke „Trokut“, kao dio suradnje između Vojnog muzeja i Muzeja za umjetnost i obrt.

Osim gore navedene suradnje, Vojni muzej je u proteklih nekoliko godina pomogao uspostaviti Zbirke Domovinskog rata u nekoliko muzeja na području Hrvatske (Rijeka, Virovitica, Vinkovci...), a ovdje valja istaknuti izrazito dobru suradnju s udrugama proizašlim iz Domovinskog rata (udruge bivših pripadnika postrojbi Hrvatske vojske). U sklopu Ministarstva obrane uspostavljen je transparentan sustav dodjele neperspektivne i otpisane vojne tehnike, kako za popunu pojedinih zbirki Domovinskog rata, tako i za izlaganje na javnim površinama, pri čemu Vojni muzej daje svoje stručno mišljenje o opravdanosti navedenog.

Osim suradnje s muzejima na području Republike Hrvatske uspostavljena je i suradnja s muzejima u inozemstvu (Beč, Pivka...), a posebno treba istaknuti suradnju s Budimpeštanskim vojnim muzejom s kojim su dogovoreni i neki zajednički projekti u neposrednoj budućnosti. Osim s muzejima u Hrvatskoj i inozemstvu, uspostavljena je i suradnja s drugim ustanovama, institucijama i poduzećima, kao što je npr. suradnja s „Jadran filmom“ itd.

Vojni muzej je djelatno pomogao i snimanje prvoga pravog ratnog filma u Hrvatskoj, *Kuća 55*, ustupanjem oko stotine kompleta odora za potrebe snimanja navedenog filma.

Voditelj Vojnog muzeja imenovan je odlukom Vlade Republike Hrvatske u travnju 2013. godine članom Povjerenstva za obilježavanje 100. godišnjice početka Prvoga svjetskog rata u ime Ministarstva obrane i Vojnog muzeja.

Projekcija za budućnost

Prijedlog Ministra obrane jest da se postojeći Vojni muzej izdvoji iz sastava Ministarstva obrane RH-a i

ustroji u samostalnu ustanovu pod nazivom Hrvatski vojni muzej, kao nacionalni muzej koji bi svojim djelovanjem „pokrivao“ cjelokupnu državu, a njegov postav bi predstavio vojnu povijest na području Hrvatske od antike do Domovinskog rata, odnosno sudjelovanja Oružanih snaga RH u mirovnim misijama. Osnivači Hrvatskog vojnog muzeja bili bi Ministarstvo obrane, Ministarstvo kulture i Ministarstvo branitelja (s osnivačkom strukturom 2/1/1).

Na tragu prijedloga Ministra obrane voditelj Odjela Vojnog muzeja i izložbenih djelatnosti sačinio je slijedeće dokumente: Uredbu o osnivanju Hrvatskog vojnog muzeja, Statut Hrvatskog vojnog muzeja i Pravilnik o unutarnjem ustroju Hrvatskog vojnog muzeja. Navedeni dokumenti upućeni su u Glavno tajništvo Ministarstva obrane i Pravnu službu Ministarstva kulture na očitovanje.

U sklopu Hrvatskog vojnog muzeja predviđeno je ustrojavanje „područnih“ manjih odjela (zbirki) na području cijele Hrvatske, a čija zadaća bi bila prezentacija vojno-povijesnih znamenitosti vezanih uz pojedino područje (napr. Vojno-pomorska zbirka u Puli vezana uz prezentaciju Pule kao glavne ratne luke Austro-Ugarske te njezine flote, Zbirka torpeda u Rijeci kao gradu u kojem je torpedo osmišljen i proizveden, Zbirka „Oluja“ u Kninu, Zbirka Vojne granice u sklopu tvrđave u Slavanskom Brodu... itd).

Hrvatski vojni muzej svakako predstavlja skup projekt koji bi se realizirao tijekom nekoliko godina, a temelj za realizaciju, osim formalnog ustrojavanja ustanove, predstavlja iznalaženje rješenja za trajni smještaj stalnog postava budućeg Hrvatskog vojnog muzeja.

-Haubica 203
Foto: iz arhiva
Vojnog muzeja

Raketa SA-2 ~
 Brodski torpedo ~
 Foto: iz arhiva Vojnog muzeja

Military Museum of The Ministry of Defence of the Republic of Croatia

During the Homeland War, in 1993, Dr Franjo Tuđman, the then President of the Republic of Croatia, made a decision to establish a Military Museum of the Ministry of Defence. The nucleus of the Military Museum was in the Central Military Archive, part of which was the Department of Three-Dimensional Materials that was already in existence from 1992. When the Department of Three-Dimensional Materials was separated from the Central Military Archive and merged with the office of the Military Museum director, a Military Museum of the Ministry of Defence was formed as part of the Political Department of the Ministry of Administrative Affairs. In addition to museum activity of collecting and processing the material from Croatian military history, the museum was also engaged in research and scientific-specialist evaluation of military history. The Military Museum itself (the administration and a part of the repository) was housed in the complex of the old

military hospital at 87 Vlaška Street until the end of 2007, when the museum administration was moved, together with a part of the repository, to the Croatian Military Academy „Petar Zrinski” at Ilica 256b.

The present Military Museum of the Ministry of Defence was transformed into the **Department of Military Museum and Exhibiting Activities** as part of the Independent Public Affairs and Publishing Service of the Croatian Ministry of Defence. The Museum currently employs seven persons (director, four curators, museum technician and administrative worker). According to the proposal put forth by the Ministry of Defence, the existing Military Museum should be excluded from the system of the Ministry of Defence of Croatia and organized into an independent national museum called the **CROATIAN MILITARY MUSEUM**. Its scope of work should „cover” the entire state, and its permanent collections would present military history on the territory of Croatia from antiquity to the Homeland War, or to the participation of the Croatian Military Forces in peacekeeping missions.

O Muzeju Privredne banke Zagreb

Prvi i jedini bankovno-numizmatički muzej u Republici Hrvatskoj smješten je u zgradi-palači reprezentativnog prostora Privredne banke Zagreb, unutar najljepšeg i najpopularnijeg natkrivenog zagrebačkog prolaza Oktogon, na broju 5, na prvom katu. Danas je Oktogon jedna od najatraktivnijih turističkih lokacija zagrebačkoga Donjeg grada.

Činjenica da se ovaj jedinstveni muzej smjestio upravo u najstarijoj i najljepšoj zagrebačkoj bankovnoj palači, zaslužuje da se malo detaljnije opiše i povijesna pozadina nastanka cijeloga kompleksa u kojemu je palača smještena. Za njegovu izgradnju, uključujući natkriveni prolaz („pasaž“) koji s dva ulaza spaja Cvjetni trg s najduljom zagrebačkom ulicom Ilicom, poznat pod imenom Oktogon, zaslužan je danas gotovo nepoznat, a tada cijenjeni hrvatski arhitekt Josip pl. Vancaš (1859. – 1932.). Vancaš, inače bečki student, većinu je svojih projekata ostvario u Bosni i Hercegovini radeći kao vladin arhitekt. U Sarajevo je otišao 1884. (od Berlinskog kongresa 1878., Austro-Ugarska Monarhija je imala protektorat nad BiH), gdje je projektirao, među ostalim, i znamenitu palaču Zemaljske vlade. Zanimljivo je i da je proučavao bosansko pučko graditeljstvo te je i u svom radu u toj zemlji nastojao unijeti elemente te specifične arhitekture, a i autor je brojnih studija o toj temi, iako podrijetlom nije bio iz Bosne. U svom plodnom životu izgradio je 102 kuće, 70 crkava, 12 škola, 10 banaka, 10 palača te 10 vladinih zgrada, od kojih su neke u Zagrebu, a svakako je kompleks u kojem je nastala i prva bankovna palača njegovo životno graditeljsko djelo.

Kako to da je ova palača u kojoj je udomljen Muzej izgrađena baš na ovom prostoru? Upravo je slavni ban Josip Jelačić kao „vriedni mecena zadužbinom bio ostavio kazališnoj zakladi“ zemljište, čiji je veći dio zapadne strane pripao Prvoj hrvatskoj štedionici, zvanoj Praštedionici. Zašto toj ustanovi, a ne kazalištu? Naime, Uprava Praštedionice je uz dogovor s gradskim poglavarstvom prenamijenila zadužbinu, jer je ugled te ustanove bio velik, kao i potreba za proširenjem prostora i djelovanja.

Inače je Prva hrvatska štedionica osnovana još tijekom Hrvatskog narodnog preporoda 1846., i to je bio početak hrvatske nacionalne borbe i za gospodarsku samostalnost, naravno unutar Habsburške Monarhije. Već je tada nastalo među preporoditeljima danas već rijetko spominjano geslo „Zrno

do zrna pogača, kamen do kamena palača.“ Ono je i upisano na pročelju te bankovne palače. Prva hrvatska štedionica omogućavala je štednju malih i velikih štediša i tako pomagala razvoj hrvatske trgovine, obrta, poduzetništva, industrije i prometa, a s vremenom je postala ne samo najjača hrvatska banka, već i najjači novčarski zavod u jugoistočnom dijelu Europe. Veliki uspjeh Prve hrvatske štedionice bio je posebno ostvaren u razdoblju između 1867. i 1896. godine (vrijeme kad je monarhija preoblikovana i preimenovana u Austro-Ugarsku Monarhiju), stoga se logično tada stvorila ideja o proširenju u novi, reprezentativni prostor u Ilici, što je ubrzo i ostvareno.

~ Muzej Privredne banke Zagreb smješten je u bankovnoj palači u zagrebačkom prolazu Oktogon u Privrednoj banci Zagreb

Foto: iz arhiva Muzeja Privredne banke Zagreb

I sama izgradnja cijeloga kompleksa, Oktogona te banke koja obuhvaća središnji dio prolaza, ima vrlo zanimljivu i neobičnu priču. Gradnja i sav građevinski nadzor povjereni su već spominjanom arhitektu Vancašu. Palača se počela graditi 1899., a izgrađena je 1900., i to u secesijskom stilu. Gradnja je trajala rekordnih petnaest i pol mjeseci, uz organizirani danonoćni rad pet stotina radnika. Stručne radove Vancaš je povjerio domaćim obrtnicima i umjetnicima, od kojih su se posebno isticali Pillar, Mally i Bauda. O čuvanju gradilišta postoji priča, prerasla u legendu, o psu lutalici koji je na samom početku izgradnje kompleksa dolutao na gradilište i čuvao ga cijelo vrijeme, danonoćno. Svojim lavežom otjerao bi sve potencijalne kradljivce, a svi su ga radnici, i posebno Vancaš, jako voljeli pa mu je on čak nadjenulo ime Pluto (po bogu obilja iz grčke mitologije). Međutim, pred završetak izgradnje, Pluto je nesretnim slučajem stradao. Vancaš mu je dao isklesati spomenik, koji je ugradio u unutarnjem dvorištu bankovne palače. Uz poveći reljef psa, na ploči je upisano: „građevni pas Pluto“. Danas se na tom mjestu nalazi odljev, dok je original u Muzeju grada Zagreba, a prije dvije godine (2012.) zalaganjem gradskog poglavarstva ova je priča i medijski popraćena pa je čak još jedan novi odljev prebačen na vanjski zid u Bogovićevoj ulici, gdje je i natpis koji objašnjava zašto je ovom posebnom psu napravljen spomenik, pa ga tako može vidjeti mnogo više Zagrepčana i njihovih gostiju.

Glavni ulaz u bankovnu palaču postavljen je u središnjem dijelu osmerokutne strukture, upravo ispod staklene i metalne konstrukcije u obliku kupole. Osmerokutni oblik dao je ime cijelom kompleksu: Oktogon. Zanimljivo je da se malo europskih gradova može pohvaliti s takvom strukturom prolaza, kao na primjer Milano, čiji je prolaz najveći (i najstariji, iz 1867., danas *Galleria Vittorio Emanuele*) ili Budimpešta, čiji je prolaz najmanji.

Kako je već navedeno, nova je bankovna zgrada značila proširenje poslovanja „Praštedionice“ te je sa svojih 3.240 četvornih metara, tri kata, visinom od 21,50 metara, raskošnim dvoranama i kabinetima, na samom početku prošlog stoljeća omogućena modernizacija i reorganizacija poslovanja pa je Prva hrvatska štedionica u to vrijeme, do kraja prve četvrtine 20. stoljeća, postala najdinamičnija financijska institucija ovog dijela Europe.

Danas je u ovim prostorijama smještena poslovnica Privredne banke Zagreb, koja udomljuje Muzej. Bankovni muzej omogućuje svojim posjetiteljima upoznavanje s dugom tradicijom kulture štednje u povijesti hrvatskog naroda.

Ovaj je jedinstveni Muzej otvoren na sam Dan štednje, 31. listopada 2000. godine, i to nakon desetak godina skupljanja i obrade građe. Iako su za njegovo otvaranje zaslužni brojni djelatnici banke, ali i stručnjaci, trebalo bi posebno istaknuti strastvenog hrvatskog numizmatičara-amatera Irislava Doleneca. Djelujući godinama u Švicarskoj, Dolenec je skupljao stare novce, susretao se s izloženim numizmatičkim zbiricama pri bankama te tako došao na ideju da bi se i dio njegove zbirke mogao izložiti. Napisao je i knjigu *Hrvatska numizmatika* i danas se smatra jednim od najboljih hrvatskih numizmatičara. Kada se vratio u domovinu, želio je dio svoje zbirke podijeliti s javnošću na ovaj način, kako bi joj bila dostupna. Prvi je voditelj Muzeja bio mr. sc. Ante Milinović, koji je među ostalim i proučavao izvore o povijesti hrvatske štednje, o izgradnji Oktogona te javnost upoznao s brojnim zanimljivim činjenicama od kojih su neke iznesene i u ovom članku.

Muzej ima specifičan status, jer pripada Privrednoj banci Zagreb. Otvoren je za javnost i omogućuje besplatno vodstvo za sve zainteresirane dva puta tjedno u poslijepodnevnim satima, ili u drugo vrijeme prema dogovoru, a voditeljica Muzeja nije djelatnica banke, već honorarna suradnica.

Muzej se sastoji od triju zbirki, smještenih na prvom katu u tri nevelike prostorije, koje su spojene u polukružnom tijeku poput produženog hodnika, a s oslikanih prozora pruža se poseban pogled na središnji dio unutrašnjosti Oktogona i na cijelu staklenu kupolu ukrašenu višebojnim vitrajima. Ulazna je prostorija u Muzeju vrlo raskošno uređena jer ima ulazna vrata, prozore, zidove, strop i luster iz vremena kada je palača nastala, izrađene u secesijskom stilu. Zidovi imaju štukature, a iznad dvaju ulaza prema stropu je i vrlo čest secesijski motiv – reljef Meduze, što ulaznu prostoriju čini posebno atraktivnom.

U numizmatičkoj zbirci, koja je izložena u drugoj prostoriji s desne strane, u nekoliko je staklenih vitrina prezentiran novac, i to redom od kovanica (srebrnih drahmi) starih Grka, preko Rimljana, pa sve do onog iz 20. stoljeća. Stoga se može reći

da zbirka prikazuje razvoj hrvatskog novca kroz stoljeća, jer su i Grci i Rimljani imali svoje zemlje na hrvatskom povijesnom prostoru. Posebno je vrijedna vitrina sa srednjovjekovnim novcem kovanim u hrvatskim zemljama, uglavnom u kovnici u Pakracu. Tu se mogu vidjeti i novci srednjovjekovne Slavonije – takozvani *banovci* s reljefom kune. Iz srednjovjekovne Dalmacije u istoj su vitrini *denari* i *denarići* iz Splita, Zadra i drugih dalmatinskih komuna. Vrlo veliku vrijednost imaju i kovanice iz vitrine s dubrovačkim novcem, jer on ne samo što je bio kovan u Dubrovačkoj Republici, već je bio i konvertibilan u cijelom tada poznatom svijetu i to tijekom više stoljeća. Tu se ističe dubrovački „libertin“, a zanimljivo je uočiti dubrovačkog zaštitnika, sv. Vlaha ili dubrovački grb na nekom od tih novčića, koji su, kako je navedeno u muzejskom katalogu, „pomalo neugledni jer su i oštećeni od upotrebe tijekom stoljeća“. Na svakom se kovanom primjerku novca može prepoznati reljef nekog grba ili neki drugi pečat. Zato posjetitelji tijekom vodstva mogu saznati koliko je važna veza numizmatike s drugim dvjema pomoćnim povijesnim znanostima: heraldikom (koja se bavi grbovima) te sfragistikom (koja se bavi pečatima). U jednoj se vitrini nalaze i novčići ili zlatni dukati iz različitih razdoblja hrvatske povijesti. Od njih vrijedi istaknuti posebno rijedak primjerak novčića koji je dao kovati ban Pavao Šubić u 13. stoljeću, a činjenica da je dao kovati svoj novac značila je veliku samostalnost hrvatskog feudalca u ono vrijeme kad je priznavao vrhovnu vlast ugarskog kralja. Isto tako, tu je i rijedak primjerak tzv. Jelačićevog „križara“, novca konvertibilnog u vrijeme bana Josipa Jelačića, ili posebno vrijedan zlatni dukat – spomenica posjeta cara Franje Josipa Zagrebu iz 1861. godine. Od papirnateg novca iz 20. stoljeća, tu su primjerci kuna iz vremena NDH. U toj se zbirci mogu naći neki rariteti, ali i saznati zašto se već tada hrvatski novac zvao *kuna* – prema kunovini, porezu u kuninoj koži ili krznu iz feudalnih vremena. Tu su i originalni primjerci uzoraka medalja prema kojima su nastale kovanice, a izradili su ih tada najbolji medaljeri Kerdić i Keglević. Nakon posjeta ovom muzeju i nakon interaktivnog razgledanja ove zbirke, neki su srednjoškolci imali zanimljive radionice koje su im pripremili njihovi profesori i o tome je bila pozitivna povratna informacija. Inače su grupe

srednjoškolaca najčešći posjetitelji Muzeja, i to uglavnom iz različitih ekonomskih škola.

Druga muzejska zbirka prikazuje dionice. Dio ih je smješten u staklene panoe u prvoj prostoriji muzeja, a drugi je dio u drugoj prostoriji na lijevoj strani, nasuprot numizmatičke zbirke. Ovo je najveća i najvrjednija hrvatska zbirka dionica, a sastoji se od čak pet stotina primjeraka. Neki od njih nalaze se na panoima ili u albumima u muzeju, a neki čak i u drugim poslovnicama PBZ-a. Pomoćna povijesna znanost koja se bavi dionicama je skripofilija, a i ona je povezana sa sfragistikom i heraldikom, jer isto tako i dionice imaju pečate i grbove. Kroz tu zbirku može se pratiti razvoj hrvatskog gospodarstva uglavnom od kraja 19. do sredine 20. stoljeća. Kako je hrvatska industrijalizacija započela

↗ Stalni postav Muzej
Privredne banka Zagreb
Foto: iz arhiva Muzeja
Privredne banke Zagreb

↘ Zbirka štednih kasica
Foto: iz arhiva Muzeja
Privredne banke Zagreb

u drugoj polovini 19. stoljeća, od tog vremena započelo je dioničko gospodarstvo. Tako je ovdje moguće vidjeti, osim onih na hrvatskom jeziku, dionice pisane na njemačkom ili mađarskom jeziku (iz vremena kad je Hrvatska bila dio Austro-Ugarske Monarhije), talijanskom (kad su Rijeka i dio Dalmacije bili u sastavu Kraljevine Italije), ili pak ćiriličnim pismom (kad je Hrvatska bila dio Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca). Stoga kroz izložene dionice možemo pratiti i hrvatsku političku povijest. Međutim, osim povijesne vrijednosti ovih dionica, važna je i njihova umjetnička vrijednost. Tu su bakropisi i druge vrste umjetničke grafike najviših dometa. Stoga su za dionice među posjetiteljima Muzeja do sada bili najviše zainteresirani učenici i profesori Grafičke škole, Grafičkog odjela Škole za primijenjenu umjetnost, te studenti i profesori Grafičkog fakulteta.

Međutim, od svih zbirki, ona treća – zbirka kasica je najzanimljivija najmlađim posjetiteljima. Smještena je u trećoj prostoriji. Ona je nastala kao kolekcija nekadašnjeg djelatnika banke, koji je prikupio kasice iz više od sedamdeset zemalja svijeta. Osim toga, u ovoj su kolekciji i stare kasice iz Austro-Ugarske, ali i razni oblici poput globusa,

raketa, vjeverica i drugih životinja. Tu su i kasice izrađene kao suveniri, na primjer vjetrenjača iz Nizozemske, alpska kuća iz Švicarske, „babuška“ iz Rusije... Ipak, najzanimljivija je kasica kulturnog društva „Napredak“ iz 1921. u obliku te ustanove, s hrvatskim grbom-šahovnicom na pročelju, ali i ispisanim natpisom o štednji, poznatim narodnim stihovima: „Kamen do kamena – palača; zrno do zrna – pogača“, koji se može vidjeti i na ulazu u zgradu.

Posjetitelji Muzeja koji to žele, zapisuju svoja razmišljanja u Knjigu dojmova, pa je zanimljivo da se u toj knjizi uz uglavnom hrvatski jezik i latinicu može naći i kinesko pismo (od posjetitelja – grupe bankara s Tajvana), ćirilica (na ruskom jeziku), slovački i drugi slavenski jezici, pa čak i glagoljica, te gotovo svi romanski jezici, mnogo engleskog jezika, ali i turski...

Bez obzira na to što je Muzej zbog svoje specifičnosti možda manje poznat, to je dokaz da su ga posjetili zanimljivi i zainteresirani ljudi koji su dio svojih interesa ispunili u ovom lijepom secesijskom prostoru, a jednim velikim dijelom ističu da su naučili nešto novo, pa se može zaključiti da je Muzej i edukativan, što bi i trebala biti zadaća svakog suvremenog muzeja.

About The Museum Of Privredna Banka Zagreb

The only Croatian banking-numismatic museum within the Privredna Banka Zagreb is located in the oldest bank palace in the Oktogon Passage in Zagreb. It consists of three collections: numismatics, stock collection and piggy bank collection. The Museum, opened in 2000, allows visitors to get to know the long tradition of saving among the Croatian people. The most frequent visitors to the Museum include groups of secondary school students or foreigners who come on an individual basis.

Hrvatski željeznički muzej

Muzej na sporednom kolosijeku

Hrvatski željeznički muzej (HŽM) osnovan je više od stoljeća nakon početka razvoja željezničkog sustava u Hrvatskoj te znatno kasnije u odnosu na željezničke muzeje susjednih država. Željeznički muzej u Beogradu osnovan je 1950. godine. U Sloveniji i Hrvatskoj promišljanja o osnivanju željezničkih muzeja javljaju se 1960-ih. Prikupljanje različite građe za budući željeznički muzej u Ljubljani traje od 1965. godine¹, a već 1981. formira se pri Željezniškom gospodarstvu Ljubljana posebna služba za muzejsku djelatnost.² Idejni začetci osnivanja Hrvatskog željezničkog muzeja sežu u 1966. kada je zagrebačka željeznička uprava donijela odluku o osnivanju Željezničkog odjela pri Tehničkom muzeju u Zagrebu, ali ta odluka nije realizirana zbog nedostatnog prostora. Razmatranja i pokušaji očuvanja željezničke baštine u sklopu specijalizirane muzejske ustanove ponovno se javljaju usporedo s postupnim povlačenjem parnih lokomotiva iz prometa. Radnički savjet SOUR ŽTP Zagreb donosi 1986. Odluku o osnivanju Željezničkog muzeja na lokaciji RO „Janko Gredelj“ na zagrebačkom Trnju, pri čemu se navodi kako će muzej „sukcesivno preuzimati objekte RO „Janko Gredelj“ po etapama preseljenja na novu lokaciju.“³ Problem tadašnjeg smještanja predmeta i radnih prostora djelatnika, dok se ne realizira premještanje na lokaciju *Gredelja*, riješen je u istoj odluci preporukom da se za potrebe Muzeja osiguraju „2-3 kancelarije s izloženom dvoranom u starom prenočištu Zagreb Gl. kol. ili na kojem drugom pogodnom prostoru.“⁴ Inicijative za formiranje muzeja javljale su se usporedo s radničkim akcijama željezničara i različitih društava željezničke provenijencije koji su, uvidjevši da se parna vuča zamjenjuje dizelskom i električnom, samoinicijativno potaknuli valorizaciju pojedinih parnih lokomotiva određenih za rezalište te ih počeli postavljati po kolodvorima diljem Hrvatske kao spomenike tehničke baštine. Jedna od prvih izloženih lokomotiva (1978.) bila je parna lokomo-

tiva JŽ 51-133⁵ na prilaznom platou vinkovačkoga željezničkog kolodvora, a zatim lokomotiva JŽ 62-084⁶ na kolodvoru Gračac (1982.). Kod izbora lokomotive koja se izlagala vodilo se idejom očuvanja vozila na području kojem je najčešće prometovalo. Sama mjesta izlaganja, postavljanja u odnosu na prostor, nisu bila predmetom stručnih razmatranja. Na takav su način 1980-ih godina izložene parne lokomotive u Sisku⁷, Kninu⁸, Puli⁹, Pakracu¹⁰, Rijeci¹¹, Bjelovaru¹², Ivancu¹³, Ogulinu¹⁴, Virovitici¹⁵, Pločama¹⁶ te na Glavnom kolodvoru u Zagrebu¹⁷. Po osnutku Željezničkog muzeja Hrvatske, odlukom vlasnika i osnivača, briga o izloženim vozilima postala je odgovornost Muzeja. Situacija je nepromijenjena do danas, tako da su ta vozila ujedno i predmeti unutar Zbirke željezničkih vozila i dijelova HŽM-a, izloženi na otvorenom bez adekvatne zaštite od atmosferskih prilika

- 5/ Lokomotiva JŽ 51-133, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena 1942. u Tvornici vagona, strojeva i mostova d.d. Slavonski Brod.
- 6/ Lokomotiva JŽ 62-084, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena 1942, H. K. Porter Company, Pittsburgh.
- 7/ Lokomotiva JŽ 22-101, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1910. u MÁVÁG Budimpešta, izložena 15. 4. 1984. povodom Dana željezničara.
- 8/ Lokomotiva JŽ 11-061, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1955. u MÁVÁG Budimpešta, izložena je 1982.
- 9/ Lokomotiva FS 835.040, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova izgrađena je 1908., Breda, Milano, u Puli postavljena 1986.
- 10/ Lokomotiva JŽ 51-012, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1926. u MÁVÁG Budimpešta.
- 11/ Lokomotiva JŽ 51-032, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1915. u MÁVÁG Budimpešta, na riječkom kolodvoru postavljena 15.5.1985. povodom Dana željezničara i 40.obljetnice oslobođenja Rijeke
- 12/ Lokomotiva JŽ 51-060, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1918. u MÁVÁG Budimpešta, u Bjelovaru postavljena 1984. godine u povodu obilježavanja 90. obljetnice izgradnje pruge Križevci-Bjelovar.
- 13/ Lokomotiva JŽ 51-103, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1909. u MÁVÁG Budimpešta, u Ivancu izložena 1988.
- 14/ Lokomotiva JŽ 51-148, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena 1913. u MÁVÁG Budimpešta.
- 15/ Lokomotiva JŽ 51-136, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena 1942. u MÁVÁG Budimpešta.
- 16/ Lokomotiva JŽ 83-106, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena 1916. u Locomotivfabrik Krauß & Comp, Linz.
- 17/ Lokomotiva JŽ 11-015, HŽM Zbirka željezničkih vozila i dijelova, izgrađena je 1945. u Budimpešti. Na Glavnom kolodvoru u Zagrebu izložena je 28. 7. 1982., a 17. 5. 1992. premještena u dvorište Hrvatskog željezničkog muzeja. Na njeno mjesto na Glavnom kolodvoru Zagreb postavljena je lokomotiva JŽ 125-052.

1/ Radivojević, Milan. *Željeznički muzej 1950-1990.* // *Željeznički muzej 1950-1990*, ur. Dragoslav Mitrović, str. 5.

2/ Kumar, Stane. *Slovenske muzejske lokomotive.* Ljubljana: *Željezniško gospodarstvo*, 1984., str. 5.

3/ Službeni vjesnik ŽTP Zagreb, br. 5 (1986), str. 144.

4/ Isto, str. 144.

Objekt u Ulici grada Vukovara 47 u kojem HŽM ima uredske prostorije i čuvaonicu manjih predmeta
Foto: Tamara Štefanac, HŽM fototeka

i devastacije, na odgovornosti djelatnika HŽM-a koji su od njih dislocirani po nekoliko stotina kilometara.

Odluka Radničkog savjeta SOUR ŽTP Zagreb o osnivanju Željezničkog muzeja iz 1986. nije zaživjela, ali inicijative su i dalje postojale te je naposljetku 19. ožujka 1991. Upravni odbor Hrvatskog željezničkog poduzeća donio odluku o osnivanju Željezničkog muzeja Hrvatske¹⁸ te u Stručni odbor¹⁹ Muzeja imenovao grupu stručnjaka različitih profila koji su bili inicijatori osnivanja muzeja. Viziju i poslanje muzeja sažeo je jedan od članova Stručnog odbora, Mladen Bošnjak: „Željeznički muzej u Zagrebu, koncipiran i oformljen kao suvremena edukativna i rekreativna ustanova, nudi i zabavu i poduku o tehnici i tehnologiji, o ekologiji i o važnosti prometne komponente gospodarstva u Hrvatskoj jučer, danas i sutra, razvija osjećaj za ljepotu tehničkog dizajna, govori o romantici putovanja, o zamrlim zanatima (...)“²⁰ Osnovna pretpostavka razvoja Muzeja bilo je njegovo preseljenje u tvorničke hale „Janka Gredelja“ na zagrebačkom Trnju te je stoga kao

18/ Službeni vjesnik Hrvatskoga željezničkog poduzeća br. 6 (1991): „Djelatnost Željezničkog muzeja Hrvatske je sakupljanje, čuvanje, stručna zaštita, sređivanje, izlaganje i publciranje željezničkih vozila, opreme i sredstava, dokumenata i druge građe i predmeta koji se odnose na izgradnju željezničkih objekata i odvijanje željezničkog prometa u Hrvatskoj, te druge građe koja se odnosi na razvoj i djelatnost željeznice.“

19/ Predsjednik Stručnog odbora bio je prof. dr. sc. Antun Bauer, a članovi akademski kipar Emil Bohutinsky, arhitekt Mladen Bošnjak, inspektor JŽ u miru Franjo Faist, dipl. politolog Vlado Korbar, prof. dr. Tomislav Mlinarić, inženjeri Ivica Paić, Veljko Šegrc i Krešimir Šurina.

20/ Bošnjak, Mladen. *Željeznički muzej u Zagrebu*. // Čovjek i prostor 5 (1990), str. 25.

privremena lokacija određen manji objekt na južnom ulazu u tvornicu s izlazom na Ulicu grada Vukovara te sporedni kolosijeci na kojima će se formirati vanjski izložbeni postav. Djelatnici muzeja izabrani su internim putem, a građa prikupljena iz organizacijskih jedinica Hrvatskog željezničkog poduzeća²¹. Pravilnikom je regulirano i osnivanje aktiva u čvorištima koji bi prikupljali građu na terenu za fundus Željezničkog muzeja Hrvatske. Takvi aktivni osnovani su u Vinkovcima, Varaždinu i Karlovcu, koji su svojim radom znatno pridonijeli bogaćenju fundusa muzeja. Željeznički muzej Hrvatske registriran je pri Ministarstvu kulture te je počeo djelovati kao muzejska ustanova unutar druge pravne osobe, status kakav je zadržao do danas. Nije bio ustrojen kao samostalna organizacijska jedinica, nego je bio sastavnim dijelom Službe za marketing. Tijekom 23 godine postojanja postavljeno je 40 izložbi, pripremljene su 24 publikacije (vezano uz željezničku povijest, ali ne i muzejski katalog), a Muzej je sudjelovao pri organizaciji različitih događanja vezanih uz obilježavanje željezničkih obljetnica te promociju zaštite i revitalizacije željezničke tehničke i industrijske baštine. Od početka postojanja djelovanje HŽM iz perspektive vlasnika i osnivača promatrano je uglavnom kroz prizmu marketinške djelatnosti. Pravilima o sadržaju i načinu rada Željezničkog muzeja Hrvatske²² navodi se kako su poslovi muzejske djelatnosti sakupljanje, čuvanje, obrada i prezentacija građe, ali i uključivanje u organizirane programe turističkih organizacija kao i organiziranje takvih samostalnih programa prijevozom „muzejsko-turističkog vlaka“. Muzej je bio financiran sredstvima vlasnika, Hrvatskog željezničkog poduzeća. U izmijenjenom Pravilniku Hrvatskog željezničkog muzeja iz 2001. godine²³ ponovilo se određenje o nužnom preseljenju Muzeja u *Gredeljeve* hale koje su tada bile zaštićeno nepokretno kulturno dobro. Neposredno prije prodaje zemljišta i objekata TŽV-a *Gredelj* Hrvatski željeznički muzej tražio je da se zaštićene hale izuzmu od prodaje te da se odobri preseljenje Muzeja u taj prostor, ali isto nije bilo uvaženo te je cjelokupno područje TŽV-a

21/ Službeni vjesnik Hrvatskoga željezničkog poduzeća br. 13(1991), Zaključak o evidenciji muzejske građe HŽP-a za vučna i vozna sredstva izvan uporabe.

22/ Službeni vjesnik Hrvatskoga željezničkog poduzeća br. 6 (1991).

23/ Službeni vjesnik Hrvatskih željeznica br. 7 (2001), Pravilnik Hrvatskog željezničkog muzeja.

Gredelj prodano Gradu Zagrebu 2006. godine, pri čemu se niti jedna ugovorna strana nije izjasnila o mogućnosti preseljenja HŽM-a u zaštićene industrijske hale, te je time trajna lokacija smještaja i razvoja HŽM-a postala upitna i ovisna o interesima i razvojnim planovima Grada Zagreba, kao i interesima vlasnika muzeja. Pitanje prostora, a time i daljnjeg razvoja HŽM-a do danas nije riješeno, unatoč mnogobrojnim akcijama i apelima koje je HŽM poduzimao kod nadležnih službi kako u vlasničkoj strukturi, tako i izvan nje, ali zbog količine i veličine predmeta iz fundusa Muzeja iznimno je teško uklopiti odgovarajući prostor u financijske mogućnosti vlasnika i osnivača muzeja, kojem muzejska djelatnost nije osnova poslovanja, nego samo jedna od sporednih djelatnosti. Posljednju tvrdnju valjalo bi preispitati, budući da je Muzej izrastao iz željezničkog sustava te integralno pripada tom sustavu.

Lokomotiva kao muzejski predmet

HŽM se i danas nalazi na južnom dijelu nekadašnjeg TŽV-a *Gredelj*, u manjem objektu gdje osim uredskih prostora postoji čuvaonica manjih predmeta, a čiji prostori nisu prilagođeni konzervatorskim smjernicama čuvanja muzejske građe. Prostor za postavljanje izložbi ne postoji, već se u tu svrhu koristi dislociran poštanski vagon (sastavni dio Zbirke željezničkih vozila) koji je restauriran i prilagođen potrebama izložbenog prostora. U dvorištu, koje je sada u vlasništvu Grada Zagreba i koje HŽM

unajmljuje za svoje potrebe, izložena su željeznička vozila na otvorenom te je taj vanjski postav dostupan posjetiteljima kojih je svakim danom sve više i koji u pravilu traže i očekuju razgled unutarnjeg postava koji još uvijek nije oformljen, zbog nedostatnih financijskih sredstava. Vozila koja su izložena na otvorenom propadaju uslijed atmosferskih prilika, te je prema dosadašnjem iskustvu svako izloženo vozilo na otvorenom potrebno svakih deset godina konzervirati, a troškovi potrebni za takav zahvat iznose čak do pola milijuna kuna, ovisno o oštećenjima i složenosti zahvata. Usprkos tomu, vlasnik je ulagao u obnovu prvenstveno parnih lokomotiva, u vrijeme kada mu je financijsko stanje to dopuštalo. Još veću poteškoću pri čuvanju, a i adekvatnoj prezentaciji, predstavljaju vozila izložena na 14 hrvatskih željezničkih kolodvora i dislociranim kolosijecima na Ranžirnom kolodvoru Zagreb, u Sisku, Čakovcu, Novskoj, Splitu, jer su ona izložena učestalim devastacijama, vandalizmu i krađi sekundarnih sirovina. Zbirka željezničkih vozila i dijelova, unutar koje se vode navedena vozila, 2009. godine upisana je u Registar kulturnih dobara RH na Listu zaštićenih kulturnih dobara. Zbirka trenutačno broji 215 predmeta, od čega je 106 željezničkih vozila, dakle parnih, dizel i električnih lokomotiva, motornih vlakova i ostalih pružnih vozila. Kada bi se vozila poredala u niz, bilo bi potrebno 2 kilometra pruge, odnosno izložbenih kolosijeka. Problem prostora HŽM-a usko je vezan s vrstom građe koju

« Pružno vozilo marke Volga dio je vanjskog izložbenog postava
Foto: Tamara Štefanac, HŽM fototeka

· Detalj postava stalne izložbe *Životopis vinkovačkog prometnog čvorišta* u prijamnoj zgradi željezničkog kolodvora Vinkovci,
Foto: Tamara Štefanac, HŽM fototeka

Parna lokomotiva -
JŽ 125-052 izložena
je na Zagreb Glavnom
kolodvoru 1992.
godine
Foto: Tamara Štefanac,
HŽM fototeka

muzej prikuplja i treba ga u tome kontekstu promatrati. Politika prikupljanja građe usmjerena je prema svim materijalnim ostacima željezničkog sustava te su zbirke formirane prema uzoru na osnovna područja željeznice (vozila, predmeti korišteni pri gradnji i održavanju pruga, signalna, sigurnosna i telekomunikacijska sredstva, uredski pribor, uniforme i pribor željezničkih djelatnika). Budući da se uz tehnički i tehnološki razvoj željeznice u HŽM istražuje i njen širi gospodarsko-društveni i kulturni utjecaj, prikupljaju se i predmeti vezani uz kulturu putovanja vlakom (vozni redovi, vozne karte, kovčezi, posude i pribor korišteno u vagon-restoranima i kolodvorskim restauracijama), uz kulturno-umjetnička društva željezničke provenijencije te pojedince kao važne ličnosti željezničke povijesti, a sve s ciljem da se postigne cjelovit uvid u sustav razgranat po cijeloj Hrvatskoj. Jedna od prednosti pripadanja željezničkom sustavu, odnosno tadašnjim Hrvatskim željeznicama, jest mogućnost da građa za koju je procijenjeno da ima karakteristike muzejske vrijednosti bude izravno premještena iz organizacijske jedinice koja ju je koristila ili sačuvala u fundus muzeja, te su na taj način troškovi otkupa građe bili iznimno niski. Situacija je promijenila 2007. godine kada su se Hrvatske željeznice razdijelile na zasebna društva, a Hrvatski željeznički muzej pripao HŽ Infrastrukturi d.o.o. u čijem je sastavu i danas. Građu više nije moguće jednostavno preuzeti u fundus, nego je potrebno osigurati donaciju ili češće otkup, za što muzej ne raspolaže dostatnim financijskim sredstvima, jer troškovi otkupa mogu dosegnuti nekoliko stotina tisuća kuna. Stoga je pri promišljanju

svake akvizicije nekog vozila nužna temeljita valorizacija i osmišljavanje mogućnosti povrata ulaganja. Jedan primjer toga svakako je i muzejski turistički vlak vučen parnom lokomotivom (kakav je vozio 1992. u Hrvatskoj samo jedno ljeto), a koji je sastavni dio turističke ponude susjednih zemalja u kojima se takav projekt realizira u suradnji željezničkih muzeja i turističkih agencija te operatera za željeznički putnički promet.

Djelovanje unutar sustava

HŽM djeluje kao jedna od službi unutar drugog odjela, a koji je samo jedna organizacijska cjelina unutar velikog sustava HŽ Infrastruktura d.o.o. S pravom izreka kaže, iskustvom potvrđena, da je „željeznica – država u državi“. HŽM nije samostalna organizacijska jedinica, nego je sastavni dio Ravnateljstva Ureda Uprave. Trenutno ima zaposleno troje djelatnika na radnim mjestima kustosa, muzejskog pedagoga i ravnatelja, što je znatno premalo u odnosu na količinu i dislociranost građe te sve veće zahtjeve vlasnika, posjetitelja i korisnika i opću perspektivu u stručnoj i široj javnosti o potrebama za okretanjem muzejskih ustanova ka tržišnom poslovanju. Nedostatci djelovanja unutar sustava su mnogobrojni. Prvenstveno su izazovni dvostruki zakonski okviri koje poslovanje muzeja mora poštivati te nedovoljno razumijevanje vlasnika za muzeološku komponentu rada kao i nedostatak potrebnog vremena i prostornih uvjeta za kvalitetnu obradu i prezentaciju građe. Muzeološki rad našao se pod pritiskom ispunjavanja sve složenijih marketinških zahtjeva, bez obzira na

kadrovsku podkapacitiranost i nemogućnost obavljanja osnovnih zadaća predviđenih važećim zakonskim okvirom. Iako je formalno registriran kao muzejska ustanova u kojoj se predmnijeva mogućnost volontiranja, HŽM nema mogućnosti primanja volontera upravo zbog djelovanja unutar sustava u kojem takva mogućnost nije predviđena. Stručno napredovanje je sasvim onemogućeno te ne postoji mehanizam vrjednovanja napredovanja u struci. Apliciranje na vanjske izvore financiranja te osiguravanje donacija otežano je činjenicom da bi se time zapravo financirao vlasnik, a ne izravno i isključivo poslovanje Muzeja, što ponekad predstavlja otegotnu okolnost. Pozitivna strana djelovanja unutar sustava jest korištenje infrastrukturnih kapaciteta bez naknade, stručna pomoć željezničkih djelatnika raznovrsnih zvanja i zanimanja te uvid u aktualno stanje i smještaj predmeta koji su u uporabi, a koji bi s vremenom mogli naći svoje krajnje odredište u fondusu muzeja.

Problematiziranje HŽM-a u javnosti

Nizom projekata kroz postojanje muzeja pokušavala se animirati stručna i šira javnost da se uključi u rješavanje problematike razvoja HŽM-a, kako s aspekta rješavanja problema prostora tako i iz perspektive što bi željeznički muzej trebao postati i u kakvu instituciju se transformirati. Kroz provedene ankete u kojima se tražilo mišljenje posjetitelja i korisnika – istraživača željezničke povijesti, kristalizirao se stav kako je HŽM institucija potrebna u kulturno-turističkoj ponudi grada Zagreba, kako je nužno otvaranje unutrašnjeg izložbenog postava te transformacija vanjskog izložbenog postava s ciljem postizanja interaktivnosti i dinamičnosti te prilagođavanje postava najmlađoj dobnoj skupini. Slični rezultati dobiveni su anketnim istraživanjem posjetitelja stalne izložbe *Životopis vinkovačkog prometnog čvorišta*²⁴ u Vinkovcima. Vlasnik HŽM-a izjasnio se kako nema financijskih mogućnosti dalje razvijati poslovanje HŽM-a, nego održavati postojeće stanje koje nije zadovoljavajuće. Stoga je 2013. osnovano pri Ministarstvu kulture Stručno

24/ Stalna izložba postavljena je u željezničkom kolodvoru Vinkovci 2011. godine. Udruga umirovljenika Hrvatskih željeznica u Vinkovcima (čiji su članovi bili ujedno i članovi Aktiva Željezničkog muzeja u Vinkovcima) prikupila je bogatu građu te je donirala HŽM-u uz uvjet da ostane trajno izložena na željezničkom kolodvoru Vinkovci.

povjerenstvo za praćenje statusa i daljnjeg razvoja Hrvatskog željezničkog muzeja, HT muzeja i Muzeja policije. Zaključci Stručnog povjerenstva i HŽ Infrastrukture d.o.o. usmjereni su prvenstveno na pronalaženje financijskih sredstava putem EU fondova, a za projekt i izradu studije razvoja muzeja, prema uputama vlasnika, zaduženi su djelatnici HŽM-a.

Ovisno o širem gospodarskom stanju i određenjima vlasnika, HŽM će nastaviti rad u okviru svojih mogućnosti, apelirajući i dalje na razumijevanje unutar i izvan željezničkog sustava, s ciljem da prikaže kako je Željeznički muzej institucija koja je potrebna državi u kojoj je željeznica imala tako snažan utjecaj na njen razvoj. Prema iskustvima željezničkih muzeja u zapadnoj Europi i SAD-u očito je kako takva vrsta muzejske ustanove, kada bi bila suvremeno osmišljena i realizirana, može ujedno i odgovoriti na očekivanja posjetitelja i izazove tržišta.

Bibliografija

- Bošnjak, Mladen. *Željeznički muzej u Zagrebu*. // Čovjek i prostor 5 (1990), str. 24-25.
Kumar, Stane. *Slovenske muzejske lokomotive*. Ljubljana: Željezniško gospodarstvo, 1984., str. 5.
Službeni vjesnik Hrvatskih željeznica 7(2001)
Službeni vjesnik Hrvatskoga željezničkog poduzeća 6 (1991)
Službeni vjesnik Hrvatskoga željezničkog poduzeća 13 (1991)
Službeni vjesnik ŽTP Zagreb 5 (1986)
Radivojević, Milan. *Željeznički muzej 1950-1990*. // Željeznički muzej 1950-1990, ur. Dragoslav Mitrović, Beograd, 1990.

The Croatian Railway Museum is a unique heritage institution in Croatia that specializes in the collection, safeguarding and presentation of items used on the railway, as well as the material and structures related to the history and present day of the railway. The holdings of the Croatian Railway Museum tell the story of railway transport not only through its technical perspective but also through its economic-social and cultural role, which it has played over the past one and one-half centuries of its development in Croatia. The paper presents a brief overview of the history and establishment of the museum, as well as its current status, and analyzes the advantages and disadvantages of operating the museum within other legal entities.

The Croatian Railway Museum

Iz programa Hrvatskog
muzejskog društva
From the Programme of the
Croatian Museum Association

Sladana Latinović
Nagrade Hrvatskog muzejskog društva

Fernando Soprano
Noć muzeja 2014.

Milvana Arko-Pijevac
Treći kongres muzealaca Hrvatske

Anita Hodak
19. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja

Damir Doračić
6. susreti Sekcije restauratora i preparatora HMD-a

Ana Filep
18. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji – mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*

Sladana Latinović

Nagrade Hrvatskog muzejskog društva za 2013. godinu

Svečana dodjela Nagrada Hrvatskog muzejskog društva za 2013. godinu održana je u Opatiji 10. listopada 2014. u Umjetničkom paviljonu „Juraj Šporer“, dok se prigodno druženje nastavilo u Hrvatskom muzeju turizma.

Ocjenjivački sud Hrvatskog muzejskog društva prema 31 pristigloj prijavi u kojoj se nalazilo 38 prijedloga dodjelio je za 2013. godinu dvije Nagrade za životno djelo i devet Godišnjih nagrada prema kategorijama Pravilnika o Nagradama Hrvatskog muzejskog društva. S obzirom na brojnost i kvalitetu pristiglih prijava, Ocjenjivački sud je odlučio dodijeliti i Posebna priznanja te Pohvalu za ostvarenja u 2013. godini.

Nagrada za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva dodijeljena je Nerini Eckhel, kustosici u mirovini

Nerina Eckhel (Zagreb, 20. travnja 1946.) nakon završene Škole primijenjene umjetnosti – Tekstilni odjel, od svibnja 1972. godine pa sve do umirovljenja u prosincu 2011. godine radila je u zagrebačkom Etnografskom muzeju. Kao volonterka radila je na poslovima zaštite tekstilne građe, zatim u svojstvu stručne muzejske preparatorice za tekstil do 1983. godine, kada stječe zvanje više preparatorice. Uz rad upisuje studij etnologije i arheologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Godine 1984. preuzima dužnosti kustosice i voditeljice muzejskih zbirki tekstilnih alatki, čilima, torbi, platnenog posoblja i čipke. Uza sve to valja istaknuti i njezin stalni doprinos u djelovanju muzejske preparatorske radionice za tekstil, ali i u poduci, motivaciji i savjetovanju mlađeg muzejskog stručnog kadra.

Svoju veliku radnu energiju i istraživački rad (terenski, strukovni, stručni i znanstveni) predstavlja respektabilnim nizom samostalnih etnografskih (tematskih, monografskih, studijskih) izložbi. U razdoblju intenzivne suradnje Etnografskog muzeja s Međunarodnom smotrom folkloru održane su njezine autorske izložbe o tekstilnom rukotvorstvu Pokuplja, Posavine, Konavala, Slavonije i Baranje. Koautorski sudjeluje u realizaciji postava značajnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu (npr. *Ljubav i brak*, Belgija; *Tradicijska kultura*, Argentina,

Čile). Intenzivno zanimanje i postojani sustavni rad Nerine Eckhel o čipki i čipkarstvu započinje 1992. godine i kontinuirano traje sve do danas. Zahvaljujući rezultatima njezinih istraživanja, pisanih stručnih i znanstvenih radova, realiziranih autorskih izložbi i drugim aspektima prezentacija u zemlji i inozemstvu o tradicijskom čipkarstvu u Hrvatskoj, Nerina Eckhel postala je vodećom hrvatskom muzejskom stručnjakinjom za čipku. Neosporan je njezin trajan doprinos u predstavljanju naše kulturne i folklorne baštine na domaćoj i svjetskoj sceni. Potvrđuje se to i sudjelovanjem u projektu Ministarstva kulture RH i Uprave za zaštitu kulturne baštine koji je rezultirao upisom čipkarstva u Hrvatskoj na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2009. godine. Značaj i značenje čipke u folklornoj baštini Lepoglave, Paga, Hvara, Primoština i Svete Marije, kao i u obnovi njihovih čipkarskih škola, radionica i suvremenog stvaralaštva također je plod stručnog rada, dosega i inicijativa Nerine Eckhel, a odražava se i u sudjelovanju na Međunarodnom festivalu čipke u Lepoglavi i Pagu. Iznimno je vrijedan njezin doprinos poznavanju čipkarstva kao dijela sakralne baštine – crkvenog tekstila Kotorske biskupije, Zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu, triju rezidencijalnih vila na Brijunima kao i u reviziji tekstilne građe nakon Domovinskog rata u fundusu Gradskog muzeja Vukovar i Muzeja grada Iloka.

U stručno-znanstvenim publikacijama, katalozima izložbi, priručnicima za rekonstrukciju narodne nošnje i drugim strukovnim i popularnim tiskovinama objavljeno je četrdesetak njezinih pisanih radova. Sudjelovala je s izlaganjima na stručnim skupovima i u radu prosudbenih komisija. Izuzetnu dokumentarno-muzejsku vrijednost ima njezin fotografski opus uključen u Fotoarhiv muzejske dokumentacije Etnografskog muzeja u Zagrebu.

Njezin stručni rad, ugled i odgovornost nagrađeni su nizom zahvalnica i priznanja pa je tako 1997. Poveljom grada Paga postala počasnom građankom, 1999. odlikovana je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića, 2005. nagrađena je Nagradom za životno djelo *Milovan Gavazzi* Hrvatskog etnološkog društva, a 2009. i Godišnjom nagradom *Vicko Andrić*.

Slijedom navedenih stručnih i muzejskih postignuća, iznimnih doprinosa i unaprjeđenja muzejske

djelatnosti Nerini Eckhel se dodjeljuje Nagrada za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva.

Nagrada za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva dodjeljena je Daini Glavočić, muzejskoj savjetnici Muzeja moderne i suvremene umjetnosti Rijeka

Daina Glavočić rođ. Baumann (Rijeka, 7. kolovoza 1949.) diplomirala na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani povijest umjetnosti i engleski jezik s književnošću, te magistrirala na Odsjeku povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s temom o skulpturi i arhitekturi 19. i 20. stoljeća riječkoga groblja Kozala (mentor: dr. sc. Zvonko Maković). Nakon završenog studija radila je u predstavništvu AdriaFilma Zagreb, u Filmskom centru Rijeka, kao nastavnica likovne kulture u srednjim školama (CUO ITK, Tehničkoj i Brodograđevnoj školi) te od 1985. u Modernoj galeriji, danas Muzeju moderne i suvremene umjetnosti najprije kao kustosica, viša kustosica (1998.) pa muzejska savjetnica (2007.) gdje vodi četiri zbirke: grafike, crteža, Romola Venuccija i Božidara Rašice. Na nekadašnjem Odsjeku za povijest umjetnosti Pedagoške akademije u Rijeci bila je u dopunskom radu angažirana kao asistentica dr. sc. Radmile Matejčić, a kasnije na Filozofskom fakultetu riječkog Sveučilišta, kao vanjska suradnica – viša predavačica izbornih kolegija s temama riječke povijesti umjetnosti kraja 19. i prve polovine 20. stoljeća.

Posebno područje znanstvenog interesa Daine Glavočić čine arhitektura, slikarstvo i skulptura Rijeke prve polovine 20. stoljeća, poglavito međuratna likovna scena, grobna arhitektura i skulptura i arhitektonska industrijska baština. Objavila je 5 knjiga i više od 100 stručnih i znanstvenih članaka, autorica je 60 izložbi te urednica mnogih publikacija. Sudjeluje s priopćenjima na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima te je članica hrvatskih i inozemnih muzejskih udruženja koja rade na unaprjeđenju muzejske struke.

Daina Glavočić, fokusirana na lokalnu umjetničku i graditeljsku baštinu, istraživala je opuse malo poznatih ili u naše vrijeme posve nepoznatih autora, kao što su slikari Romolo Venucci, Ladislao de Gauss, Marcello i Carlo Ostrovich te niz drugih međuratnih *Fiumana*. Prikupljala je njihove dostupne radove i njima upotpunjavala muzejske zbirke, priređivala monografske, tematske i retrospektivne

◀ Nerina Eckhel, dobitnica Nagrade za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva
Foto: Ivan Vranjić

◀ Daina Glavočić, dobitnica Nagrade za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva
Foto: Ivan Vranjić

izložbe, uređivala popratne kataloge, stvarajući tako temelje budućih istraživanja, opsežnijih prezentacija, interpretacija i valorizacija umjetničke građe prve polovine 20. stoljeća. Godinama je, i nakon priređene retrospektive Romula Venuccija 1994. u Modernoj galeriji, nastavila istraživati te nizom malih studijskih izložbi i popratnim publikacijama prezentirati i valorizirati pojedine segmente Venuccijeva umjetničkog opusa. U trodijelnom istraživačko-izložbenom projektu *Moderne galerije u Rijeci, Arhitektura i urbanizam Rijeke 1845. – 1945.*, obrađivala je dio riječke graditeljske baštine, osobito usmjerena na secesijsku arhitekturu, skulpturu i urbanu opremu. Obradila je izložbama i publikacijama prezentirala građu Zbirke Božidara Rašice, radove na papiru koji su 2004. godine donirani Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci gdje sada čine zasebnu zbirku.

Za svoj je rad 1994. godine dobila Nagradu Grada Rijeke za znanstveno-istraživački i stručni rad na retrospektivnoj izložbi *Romolo Venucci*, a 1998. godine odlikovana je Redom Danice hrvatske

za doprinos u kulturi i za promicanje muzejske djelatnosti.

Zbog velikog znanstveno-istraživačkog rada kojim je doprinjela valorizaciji povijesne, umjetničke i industrijske baštine Grada Rijeke i riječkog područja kao i cjelokupnog iznimnog doprinosa unaprjeđenju muzejske djelatnosti Daina Glavočić nagrađuje se Nagradom za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva.

Godišnja nagrada HMD-a u kategoriji za realiziranu izložbu dodijeljena je izložbi *Retrospektiva Vojina Bakića: Svjetlonosne forme*, kustosica retrospektive Nataša Ivančević, muzejska savjetnica Muzeja suvremene umjetnosti

Opus Vojina Bakića, jednog od najznačajnijih predstavnika hrvatskog apstraktnog kiparstva 20. stoljeća, dosad je bio fragmentarno predstavljan, pa je retrospektivom prvi put ostvarena stručna valorizacija njegova cjelokupnog stvaralaštva, izvršena objektivna interpretacija i ponudeno čitanje i razumijevanje geneze njegova apstraktnog izraza, koji je nedjeljiv dio europske modernističke tradicije. Realizaciji izložbe prethodilo je višegodišnje istraživanje kustosice Nataše Ivančević u privatnim i javnim arhivima, muzejskim zbirkama u zemlji i inozemstvu, prikupljanje novih podataka i saznanja. Autorice likovnog postava i suradnice na izložbi su arhitektice Ana Martina Bakić i Vjera Bakić, čija je pomoć i suradnja omogućila predstavljanje ukupnosti djela Vojina Bakića.

Retrospektiva je predstavila najznačajnije radove pedesetogodišnjeg stvaralaštva Vojina Bakića. Izloženo je više od 200 skulptura i 70 crteža kroz stilsko-morfološke cjeline njegovih apstraktnih skulptura i spomenika. Uz skulpture su izloženi crteži, skice za spomenike, makete spomenika i predmeti u Bakićevom vlasništvu. Fotografska uvećanja predočila su izgled spomenika u nastanku, etape njihove gradnje te devastacije. Poseban dio bio je posvećen dokumentarnim filmovima i intervjuima s Vojinom Bakićem.

Na izložbi su predstavljeni i radovi suvremenih umjetnika koji tematiziraju Bakićeve spomenike i javnu skulpturu, te problematiziraju naš odnos prema baštini socijalističkog modernizma. Video Ane Opalić inspiriran *Svjetlonosnim oblicima* tijekom trajanja izložbe prikazivao se na medijskoj fasadi

Muzeja. Izložba je popraćena dvojezičnim katalogom na 384 stranice i dvojezičnim deplijanom, raznovrsnim promidžbenim materijalom i suvenirima. Izložbom *Retrospektiva Vojina Bakića : Svjetlonosne forme* kustosica retrospektive Nataša Ivančević uspjela je ostvariti uspješnu suradnju s velikim brojem suradnika i institucija s obzirom na to da su za potrebe izložbe posuđene umjetnine iz desetak hrvatskih i inozemnih muzeja i privatnih kolekcija, osobito obitelji Bakić koja skrbi o ostavštini Vojina Bakića, a Muzej suvremene umjetnosti s osobitim je uspjehom realizirao izložbu.

Godišnja nagrada HMD-a dodijeljena je Centru za posjetitelje *Ivanina kuća bajke*, za realizirani stalni postav *Stalna muzejska izložba Centra za posjetitelje Ivanina kuća bajke*

Ideja o Centru za posjetitelje „Ivanina kuća bajke“ nastala je 2006. godine. Nositelj projekta TZ Grada Ogulina, s direktoricom Anicom Puškarić na čelu, izradio je studiju razvoja kulturnog turizma *Ogulin, zavičaj bajke*. „Ivanina kuća bajke“ od 2013. kao jedinstveni multimedijalni i interaktivni centar svojom stalnom izložbom postavljenom na principu znanja, kreativnosti i upotrebe novih tehnologija, slavi bajke i bajkovito stvaralaštvo, kako djela najznačajnije hrvatske spisateljice bajki Ivane Brlić-Mažuranić tako i svih značajnih hrvatskih i europskih pisaca i zapisivača bajki.

„Ivanina kuća bajke“ pristupačna je osoba ma s posebnim potrebama, omogućuje kretanje u invalidskim kolicima, audio sadržaji čine izložbu pristupačnom slijepim i slabovidnim osobama, a za osobe sa slušnim poteškoćama audio sadržaji pristupačni su u tekstualnom obliku te u vidu pripovijedanja pripovjedača koji koriste tehnike pantomime. „Ivanina kuća bajke“ je dvojezična: *govori i piše* na hrvatskom i engleskom jeziku.

Muzeološki projekt rezultat je timskog i interdisciplinarnog rada; nositelj projekta je lokalna zajednica (TZ Grada Ogulina), a realizaciju muzeološke koncepcije i likovnog postava potpisuju: Dragana Lucija Ratković Aydemir – projektna ideja i muzeološka koncepcija, Vladimir Končar – IT i multimedija dizajn, Vanja Cuculić – grafički dizajn, Vedran Kasap i Ivana Fabio – produkt dizajn interijera i opreme.

Stalna muzejska izložba bajke prezentira i interpretira kao živu baštinu poticanjem živog dijaloga i multimedijalne interakcije sa svojim korisnicima i to putem multimedijalnih sadržaja, žive riječi pripovjedača i raznolikih edukativnih programa i radionica te je zamišljena tako da se stalno nadopunjuje novim sadržajima. Muzeološki projekt nastao je u skladu sa širim planom razvoja lokalne zajednice Grada Ogulina (*Ogulin, zavičaj bajke*) i pratile su ga brojne komplementarne aktivnosti, pa se radi o integralnom i dugoročnom planiranju muzejskog projekta kao zalogu uspjeha i kvalitete u prepoznatljivosti duha mjesta.

Godišnja nagrada HMD-a dodjeljena je Dubrovačkim muzejima za realizirani izdavački projekt, katalog izložbe *Stjepan Gradić: otac domovine*

Dubrovački muzeji su u sklopu obilježavanja 400. obljetnice rođenja Stjepana Gradića (Dubrovnik, 1613. – Rim, 1683.) realizirali izložbeni projekt podizanja razine svijesti o veličini i važnosti Stjepana Gradića za Dubrovnik i Hrvatsku, čime su obilježili ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju. Stjepan Gradić je bio filozof, teolog, pravnik, pjesnik, govornik, prevoditelj, jezikoslovac, diplomat, matematičar, fizičar, astronom, meteorolog, političar, optičar – kratko, pravi univerzalni čovjek renesansnog tipa i pobornik europskog jedinstva. Ugledni diplomat, političar i polihistor, a nadalje veliki domoljub, najveće je zasluge stekao u službi vjestite domovine, koju je nakon velikog potresa 1667. zadužio do te mjere da je od svojih sugrađana prozvan i u historiografiji ostao zabilježen kao *obnovitelj grada i njegove slobode* i *otac domovine*. Bez Gradića se Dubrovnik vjerojatno nikada ne bi obnovio niti obranio od vanjskih neprijatelja koji su mu prijetili gubitkom slobode.

Katalog urednice Pavice Vilać na 448 stranica predstavlja tematske segmente izložbe. Uz predgovor i bibliografiju o Stjepanu Gradiću, sadrži 14 poglavlja popraćenih sažetcima na engleskom jeziku i katalozima predmeta te ilustracijama u boji. Uz tekstove stručnjaka iz muzeja i vanjskih suradnika temeljan je onaj akademika Stjepana Kراسića, autora dviju monografija o Stjepanu Gradiću. Ostali autori u katalogu abecednim redom su: dr. sc. Vedrana Gjukčić-Bender, dr. sc. Katarina Horvat Levaj, dr. sc. Mijo Korade, dr. sc. Vinicije Lupis, mr. sc.

Tonko Marunčić, dr. sc. Gorana Stepanić i akademik Nenad Vekarić.

Katalog *Stjepan Gradić: otac domovine* u nakladništvu Dubrovačkih muzeja, urednice Pavice Vilać, predstavlja značajan doprinos poznavanju jednog od najvećih Dubrovčana, svestranog i uglednog diplomata i znanstvenika međunarodnog značenja i odanog domoljuba, te ističe njegove neprocjenjive zasluge u obnovi i obrani Dubrovnika nakon velikoga potresa 1667. godine.

Godišnja nagrada HMD-a dodjeljena je dr. sc. Jasminki Najcer Sabljak, Muzej likovnih umjetnosti Osijek i Silviji Lučevnjak, prof., Zavičajni muzej Našice, za istraživački rad koji je rezultirao katalogom *Likovna baština obitelji Pejačević, studijsko-tematska izložba*

Katalog *Likovna baština obitelji Pejačević, studijsko-tematska izložba*, u nakladništvu Galerije likovnih umjetnosti Osijek (2013.), za nakladnika Leonilda Conti, urednice dr. sc. Jasminka Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak, prof., obuhvaća 230 stranica. Kao rezultat desetogodišnjeg istraživačkog rada kataloški je obrađeno 179 umjetnina, pretežno radova štafelajnog slikarstva, nastalih u europskim i domaćim umjetničkim atelijerima od početka 18. do sredine 20. stoljeća. Opširan katalog djela uz njihov izvorni smještaj donosi detaljne opise, te u slučaju portreta biografske podatke portretiranih.

Posebnu vrijednost katalogu izložbe daju prilozi suradnika koji pišu o povijesti obitelji Pejačević u Bugarskoj – dr. sc. Yordanka Gesheva iz Sofije, u Rumi – Đorđe Bošković iz Zavičajnog muzeja Ruma i u Šopronu – dr. Franjo Pajrić, predstavnik Hrvatske manjinske samouprave. Stručni recenzenti dr. sc. Zvonko Maković i dr. sc. Dragan Damjanović ocijenili su ovu publikaciju „zanimljivom i referentnom istraživačima u cijeloj srednjoj Europi“.

U posebnom segmentu kataloga kroz tekstove niza autora predstavljeni su restauratorski radovi na izloženim umjetninama.

Velik doprinos struci predstavlja pronalazak građe i prezentiranje ostavštine iz danas nepostojećeg dvorca obitelji Pejačević u Podgoraču, te pronalazak gotovo kompletnog inventara dvorca u Retfali koji se danas nalazi u Salzburgu u dvorcu Herrnau u vlasništvu grofa Clary-Aldringena (potomka obitelji Pejačević).

Godišnja nagrada HMD-a dodijeljena je mag. egip. Igoru Uraniću, muzejskom savjetniku Arheološkog muzeja u Zagrebu za istraživački rad koji je rezultirao izložbom *Mumije – znanost i mit*

Završetkom višegodišnjih multidisciplinarnih istraživanja na mumijama iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu koja je magistar struke egiptolog Igor Uranić provodio u suradnji sa stručnjacima iz triju institucija: dr. med. Mislavom Čavkom – Klinički bolnički centar Dubrava, dr. med. Anjom Petaros – Zavod za sudsku medicinu Sveučilišta u Rijeci te dr. sc. Ivorom Jankovićem i dr. sc. Petrom Rajić Šikanjić – Institut za antropologiju u Zagrebu, postavljena je izložba *Mumije – znanost i mit*.

Izložbom je autor prezentirao dva pogleda na tematiku egipatskih mumija: znanost – paleoradiologiju i druge suvremene znanstvene discipline primijenjene na istraživanje mumija s jedne, i mitologiju, odnosno staroegipatski mit o zagrobnom životu s druge strane. Publika se upoznala s istraživanjima koja su nakon američkih na Tutankamonoj mumiji u Kairu, provedena u Zagrebu primjenom još suvremenije tehnologije, što je Hrvatsku svrstalo među vodeće zemlje u znanstvenom istraživanju mumificiranih ostataka. Rezultati znanstvenih istraživanja prezentirani su likovnim postavom Nikoline Jelavić Mitrović na zanimljiv način. Treba istaknuti i učinke izložbe koji su rezultirali tečajem staroegipatskog otvorenim za javnost, suradnjom s Filozofskim fakultetom u Zagrebu i pokrenutom Zagrebačkom egiptološkom školom. Izložbu je u periodu od 2,5 mjeseca vidjelo 20.806 posjetitelja.

Izložba *Mumije – znanost i mit* pružila je spoznaju o tome koje mjesto zauzima naša egipatska zbirka u prezentaciji faraonskog Egipta, koji se na Zapadu već duže percipira kao baština čovječanstva. Rezultat toga je i povećan interes stručnjaka iz raznih dijelova svijeta i povećan interes javnosti za egiptologiju.

Godišnja nagrada Hrvatskog muzejskog društva dodjeljuje se Diani Zrilić, višoj dokumentaristici za realizirani dokumentacijsko-informacijski program *Dvojezični online katalog predmeta Muzeja moderne i suvremene umjetnosti*

Unutar projekta Digitalizacija suvremene umjetnosti (DCA) koji je započeo početkom 2011. godine,

Muzej moderne i suvremene umjetnosti digitalizirao je 730 radova nastalih nakon 1945. godine. Cilj projekta bila je isporuka kvalitetnih digitalnih reprodukcija i dvojezičnih metapodataka koji su trebali doprinijeti većoj vidljivosti moderne i suvremene umjetnosti na portalu *Europeana*. Nakon trogodišnjeg rada MMSU je omogućio pregled digitalizirane građe na svojim *web* stranicama, što je bila prilika za oblikovanje novog dvojezičnog pretraživača.

Pretraživanje je omogućeno na nekoliko razina: *opća pretraga*, *napredna pretraga* s ponudnim ključnim riječima te *indeks*. Svaka odrezana reprodukcija popraćena je osnovnom *legendom*, a odabirom pojedinog predmeta otvara se stranica s potpunim prikazom reprodukcije i proširenom kataloškom jedinicom. Značajan pomak koji se može izdvojiti jest pretraživanje kroz *opću pretragu* te prema kategoriji *tema* u *naprednoj pretrazi* kroz opće i zemljopisne teme kao i naziv tijela/osobe. U sadržajnom dijelu značajni su video/audio prikazi pojedinih radova, video dokumentacija postava i opisi, kao dio interpretacije i konteksta pojedinih predmeta. U stručnom dijelu iskorak su i *reference* koje obuhvaćaju komparativnu literaturu i bibliografiju umjetnine, te mogućnost uvećavanja prikazane reprodukcije. Mrežni katalog zamišljen je kao *work in progress* jer se njegov sadržaj svakodnevno mijenja, nadopunjuje i uređuje ovisno o istraživanju i dokumentiranju muzejske građe.

Projekt *Dvojezični online katalog predmeta Moderne i suvremene umjetnosti* pridonosi valorizaciji hrvatske i europske umjetnosti. Vrijednost dostupna naredbom *traži* još je veća ako se uzme u obzir i činjenica da Muzej moderne i suvremene umjetnosti nema stalni postav. Na taj je način stvorena platforma za prezentaciju fundusa Muzeja moderne i suvremene umjetnosti srodnim institucijama i široj javnosti putem mrežnog kataloga kao druge važne, dematerijalizirane, baštine muzeja.

Godišnja nagrada HMD-a dodjeljuje se Anamariji Eterović Borzić, kustosici Muzeja antičkog stakla i dr. sc. Tamari Kisovar-Ivanda, višoj asistentici na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru za realizirani

◀ Dobitnici nagrada Hrvatskog muzejskog društva na dodjeli u Hrvatskom muzeju turizma u Opatiji
Foto: Ivan Vranjić

pedagoško-edukacijski program, knjigu Muzej antičkog stakla za djecu

Knjiga *Muzej antičkog stakla za djecu* (za nakladnika i urednik dr. sc. Ivo Fadić, ravnatelj Muzeja antičkog stakla; autorice Anamarija Eterović Borzić i dr. sc. Tamara Kisovar-Ivanda) obuhvaća 152 stranice te je pisana dvojezično, hrvatski i engleski.

Knjiga je zamišljena kao priručnik koji korisnike vodi kroz Muzej kroz nekoliko različitih poglavlja bogato popraćenih ilustracijama Roberta Maršića i fotografijama u kojima se odabrana tematika na još neposredniji način obraća djeci.

U uvodnom dijelu predstavljen je Muzej antičkog stakla u Zadru, djelatnici muzejskih institucija te arheologija kao struka. Drugu veću cjelinu knjige predstavljaju poglavlja koja govore o Rimu i Rimskom Carstvu s posebnim osvrtom na rimski *lader* (Zadar); dodatni efekt postignut je kratkom pričom i pitanjima kojima se čitatelje potiče na interaktivnost s materijom. Treći dio knjige govori o staklu kao sirovini, izumu i načinu proizvodnje te trgovini u antici. Daljnji slijed knjige posjetitelje vodi kroz tematske cjeline stalnog postava Muzeja dok je završni dio knjige namijenjen angažmanu korisnika u pronalaženju muzejskih eksponata i stjecanju ideja o njima.

Cilj publikacije jest približiti Muzej antičkog stakla u Zadru, ali i ostale muzejske institucije najmlađoj publici te na primjeren način pokazati faze rada, u prvom redu u arheološkim muzejima. Metodologija rada na knjizi i njezina informativnost bila je određena ciljanom publikom te se suradnja pedagoginje i kustosice pokazala kao izvrsno rješenje.

Godišnja nagrada HMD-a dodjeljuje se Muzeju grada Koprivnice za marketinško-propagandni program u sklopu izložbe i akcije Vruća juha

Izložba i akcija *Vruća juha* održala se u Galeriji Koprivnica, a sastojala se od izložbenog dijela, projekcija, tribina i drugih oblika muzejsko-galerijskih akcija. Složena studijska i problemska izložba kronološki je pratila sva zbivanja, pojave i tendencije koje su se u tzv. omladinskoj kulturi u Koprivnici pojavljivale od 1971. godine do kasnih osamdesetih godina. U tom razdoblju u Koprivnici se pojavila, razvila i postupno istopila jedna specifična, bogata, dinamična i suvremena omladinska scena. U fenomenološkom i produkcijskom smislu ona je bila dio kulturne scene mladih u Hrvatskoj.

Za veliki uspjeh cijele akcije bilo je od primarne važnosti i organiziranje posebnog marketinškog programa. Budući da su sadržaj i tema muzejske akcije bili događaji čvrsto vezani uz Koprivnicu, marketinško-propagandni program pokrenuo je lokalnu zajednicu, na svaku adresu u Koprivnici poslan je letak i obavijest. Na radiju *Glas Podravine* napravljena je serija emisija s razgovorima o omladinskoj kulturi, a novine *Glas Podravine* posvetile su nekoliko priloga toj temi. Paralelno se u svim koprivničkim elektronskim medijima emitirao i radio spot te je korištena strategija višekratnog plakatiranja u gradu. Za otvorenje je tiskan deplijan, koji je istovremeno distribuiran i kao prilog *Glasi Podravine*.

Marketinško-propagandni program realiziran je upotrebom svih alata i sredstava koji su maksimalno animirali lokalnu zajednicu te je svojim

promišljenim i intenzivnim djelovanjem u gradu stvorio atmosferu *velikog događanja*.

Godišnja nagrada HMD-a dodijeljena je Arheološkom muzeju u Zagrebu, Muzeju Mimara i Muzeju za umjetnost i obrt za međumuzejsku suradnju u realizaciji izložbe *Transparentna ljepota: staklo iz hrvatskih muzeja*

Izložbom *Transparentna ljepota: staklo iz hrvatskih muzeja* u organizaciji triju zagrebačkih muzeja s više od 600 eksponata predstavljeni su dosezi obrtničke i umjetničke kreativnosti oblikovanja u staklu u vremenu od pretpovijesti do danas. Ovaj projekt je po prvi put pružio hrvatskoj i inozemnoj javnosti mogućnost cjelovitog uvida u dio baštine hrvatskih muzeja putem najreprezentativnijih primjeraka predmeta od stakla. Na izložbi je prezentiran izbor građe iz 33 hrvatska muzeja. Idejni projekt izložbe osmislili su dr. sc. Anđelka Galić, Miroslav Gašparović i Ante Rendić Miočević. Tim muzejskih stručnjaka iz cijele Hrvatske predvodili su autori izložbe i konačnog odabira eksponata: dr. sc. Zoran Gregl (Arheološki muzej u Zagrebu) i mr. sc. Lada Ratković Bukovčan (Muzej Mimara). Likovni postav izložbe potpisuje Željko Kovačić, a uz izložbu su objavljena i tri kataloga.

Izložba je istodobno održana u tri muzeja. U Arheološkom muzeju u Zagrebu bila je predstavljena produkcija u staklu u širokom vremenskom rasponu od II. tisućljeća pr. Kr. do 14. stoljeća i upotpunjena predmetima iz fundusa još četrnaest muzeja. Drugi dio izložbe, postavljen u Muzeju za umjetnost i obrt, predstavio je vrhunske dosege staklarske produkcije novog vijeka. Pregled reprezentativnih ostvarenja oblikovanja u staklu u vremenu od 15. do 20. stoljeća dao je izbor od 360 eksponata iz fundusa dvadeset hrvatskih muzeja. Treća dionica izložbe, postavljena u Muzeju Mimara, naslovljena *Transparentna ljepota – staklo u djelima suvremenih hrvatskih umjetnika* proširila je priču o staklu na 21. stoljeće kroz radove desetak suvremenih umjetnika.

Kao rezultat suradnje trideset tri hrvatska muzeja, u trima zagrebačkim muzejima – ostvaren je projekt *Transparentna ljepota: staklo iz hrvatskih muzeja* koji na najbolji način dokazuje kako se uspješnom i djelotvornom međumuzejskom suradnjom i zajedničkim naporima velikog broja

muzejskih djelatnika mogu ostvariti kompleksne izložbe i katalogi.

Posebno priznanje HMD-a dodijeljeno je dr. sc. Iris Biškupić Bašić, autorici izložbe i Mirjani Drobini, voditeljici marketinga i odnosa s javnošću, za cjelokupni izložbeni program izložbe *Svijet igračaka Etnografskog muzeja Zagreb*

Izložbeni projekt dr. sc. Iris Biškupić Bašić *Svijet igračaka* u likovnom postavu Nikoline Jelavić Mitrović pokazao je raznolikost i bogatstvo prvenstveno drvenih domaćih dječjih igračaka i njihove izrade, ali i igračaka izrađenih u određenim europskim manufakturama i/ili tvornicama te igračaka građanskog Zagreba i Hrvatske. Projekt se sastojao od pet izložbi, središnje izložbe *Dječje igračke iz hrvatske baštine*, izložbe *Iz svijeta igračaka*, dviju gostujućih izložbi *Poljske tradicijske dječje igračke* i *Vlakovi za velike i male* te izložbe *Igračka ima srce*. Izložbeni projekt popraćen je s tri kataloga, deplijanom, serijom razglednica i suvenirskim asortimanom, pedagoškim radionicama te ciklusom javnih predavanja o značenju i ulozi igračaka.

Kao kulturno-promotivnu nadopunu projekta *Svijet igračaka*, Mirjana Drobina, voditeljica marketinga i odnosa s javnošću osmislila je i pokrenula odgojno-obrazovnu akciju *Dajmo djeci korijene i krila*. Akcija se zasniva na kulturnim, promotivnim i edukativnim sadržajima putem kojih djeca upoznaju vrijednosti i značenja tradicijskih igračaka. Temeljna ideja akcije jest da ustanove diljem Hrvatske u kojima borave djeca – vrtići, dječje bolnice, SOS sela i dječji domovi – dobiju za svoje potrebe komplet od 30 drvenih igračaka. Donacije dječjim ustanovama popraćene su razgovorom o baštini kao i prigodnom kazališnom predstavom.

Izložbenim projektom dr. sc. Iris Biškupić Bašić *Svijet igračaka* kao i kulturno-promotivnom nadopunom Mirjane Drobine, odgojno-obrazovnom akcijom *Dajmo djeci korijene i krila* predstavljen je značaj drvenih igračaka koje su uvrštene u Popis zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara – Registar kulturnih dobara RH i koje su svoje značenje potvrdile upisom na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2009. godine.

Posebno priznanje HMD-a dodjeljeno je izložbi AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st., autorice Sande Kočevar, više kustosice Gradskog muzeja Karlovac, za ukupan doprinos podizanju razine znanja o karlovačkim putnicima i istraživačima Afrike, ali i Karlovcu tog doba na lokalnoj i nacionalnoj razini

Izložbom autorice Sande Kočevar podcrtana je činjenica da je nekoliko stanovnika Karlovca, grada s periferije Monarhije, u drugoj polovini 19. stoljeća svojim putovanjima i poduhvatima u Africi postavilo temelje hrvatske afrikanistike. Iako neki od njih nisu rođeni Karlovčani, u jednom periodu svog života bili su vezani uz grad. Predmeti koje su sakupili čuvaju se danas najvećim dijelom u Slovenskom etnografskom muzeju u Ljubljani te u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Izložba je koncipirana u pet kronološko-tematskih cjelina: prva prikazuje Karlovac u drugoj polovini 19. stoljeća, druga je posvećena Jakovu Šašelu, treća bratićima Napoleonu Lukšiću i Janku Mikiću te Dragutinu Lermanu, četvrta braći Mirku i Stevi Seljanu, dok je posljednja cjelina nazvana *Prošlost u sadašnjosti*. Oblikovanje izložbe tražilo je od posjetitelja interaktivno sudjelovanje uz edukativan i interaktivan program prilagođen djeci. U okviru izložbe realiziran je i niz edukativnih radionica te je za građane, tijekom trajanja izložbe, održan ciklus predavanja *Hrvatska Afrika: Priče o Crnom kontinentu*. Izložbu prati i bogato ilustrirani dvojezični katalog.

Ovom se izložbom karlovačka javnost po prvi put upoznala s predmetima afričke provenijencije, koje su sa svojih putovanja donijeli i darovali muzejima karlovački putnici te je učinila temu karlovačkih istraživača Afrike vidljivom širokom krugu publike.

Posebno priznanje HMD-a dodjeljeno je mr. sc. Ladi Ratković Bukovčan, muzejskoj savjetnici, za stručni doprinos realizaciji izložbe *Transparentna ljepota : staklo iz hrvatskih muzeja*

Pri realizaciji izložbenog projekta *Transparentna ljepota : staklo iz hrvatskih muzeja*, što su ga zajednički ostvarile tri istaknute zagrebačke muzejske ustanove, Arheološki muzej u Zagrebu, Muzej

Mimara i Muzej za umjetnost i obrt, Lada Ratković Bukovčan ostvarila je veliki ukupni angažman i izniman stručni doprinos te je za potrebe navedene izložbe obavila: temeljni izbor predmeta za izložbu u Muzeju za umjetnost i obrt (iz fundusa 20 muzeja u Hrvatskoj); stručnu obradu predmeta iz fundusa Muzeja Mimara koji su bili izloženi u Arheološkom muzeju u Zagrebu i u Muzeju za umjetnost i obrt; odabir djela suvremenih hrvatskih kipara koji rade u staklu za potrebe trećeg dijela izložbenog projekta realiziranog u Muzeju Mimara (*Transparentna ljepota : staklo u suvremenom hrvatskom kiparstvu*); autorica je teksta kataloga izložbe (Muzej za umjetnost i obrt), odnosno svih uvodnih tekstova u kojima je stručno i znanstveno obrađena i prezentirana povijest staklarstva od renesanse do druge polovine 20. stoljeća, s preciznim referencama na izložke navedene izložbe; autorica je izložbe i autorica sinopsisa postava izložbe *Transparentna ljepota : staklo iz hrvatskih muzeja od 15. do 20. stoljeća*, postavljene u Muzeju za umjetnost i obrt: razradila je i rasporedila predmete po logičnim stilsko-tehnološko-oblikovnim cjelinama; autorica je izložbe suvremenih hrvatskih kipara (Muzej Mimara).

Pohvala Hrvatskog muzejskog društva dodjeljena je Muzeju automobila Ferdinand Budicki za popularizaciju muzealizacije teme automobilizma u Hrvatskoj.

Uvođenjem novih kategorija u Pravilnik o dodjelama Nagrada Hrvatskog muzejskog društva omogućena je valorizacija svih segmenata muzejske struke, što je rezultiralo velikim brojem prispjelih prijedloga i Ocjenjivačkom sudu otežalo izbor. Hrvatsko muzejsko društvo čestita svim dobitnicima Nagrada, zahvaljuje svim nominiranima i svima koji su prepoznali određene programe i nominirali ih, te potiče kolege na predlaganje kvalitetnih programa kojih se svake godine u velikom broju realiziraju u hrvatskim muzejima.

The 2013 Awards of the Croatian Museum Association

The 2013 Awards Ceremony of the Croatian Museum Association was held in Opatija on October 10th, 2014, at the premises of the Juraj Šporer Arts Pavilion, while entertainment contin-

ued in the Croatian Museum of Tourism.

The CMA Awards Jury received 31 nominations with 38 proposals and awarded two 2013 Lifetime Achievement Awards and nine Annual Awards according to the categories of the CMA Awards Regulations. With regard to the large number and the quality of the received nominations, the Awards Jury also decided to confer Special Recognitions and an Acknowledgement for achievements in 2013.

The Lifetime Achievement Award of the Croatian Museum Association was conferred on Nerina Eckhel, retired curator

Nerina Eckhel (Zagreb, 29th April 1946) graduated from the School of Applied Arts – Textile Department. After finishing school, she worked in the Ethnographic Museum in Zagreb from May 1972 until her retirement in December 2011. As a volunteer she worked on the protection of textile material and then went on to work as an expert museum textile preparator until 1983, when she was promoted to senior preparator. While working, she enrolled in a course on ethnology/archaeology at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. In 1984, she took over the duty of curator and head of museum collections: textile tools, kilims, soft furnishings and lace. In addition to all this, special mention should also be made of her ceaseless contribution to the museum textile preparation workshop, as well as to training, motivating and advising junior museum staff.

Her great working energy and research activity (field, professional, specialist and scientific) is reflected in a respectable series of independent ethnographic (thematic, monograph and study) exhibitions. The period of intensive cooperation between the Ethnographic Museum and the International Folklore Festival was marked by her authorship exhibitions on textile handicrafts of Pokuplje, Posavina, Konavle, Slavonia and Baranja. She co-authored the design of displays of major exhibitions in Croatia and abroad (e.g. „Love and Marriage“, Belgium;

„Traditional Culture“, Argentina, Chile). Nerina Eckhel's intensive interest in and sustained systematic work on lace/lace-making began in 1992 and has continued to date. The results of her research, the written professional and scientific papers, the authorship exhibitions and other aspects of presentation of traditional Croatian lace-making in the country and abroad has made Nerina Eckhel the leading Croatian museum expert on lace. Her lasting contribution to the presentation of Croatian cultural and folklore heritage on the home and world scene is indisputable. This is also confirmed by her participation in the project of the Croatian Ministry of Culture and Administration for the Protection of Cultural Heritage, which resulted in the inscription of Croatian lace-making on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2009. The significance and meaning of lace in the folklore heritage of Lepoglava, Pag, Hvar, Primošten and Sveta Marija, as well as the revival of their lace-making schools, workshops and contemporary creativity are also the fruit of Nerina Eckhel's professional work, scope and initiative. This is reflected in her participation at the International Lace Festival in Lepoglava and on the island of Pag. Her contribution to lace-making as part of the sacral heritage – church textile of the Kotor Diocese, the Baltazar Bogišić Collection in Cavtat, the three residential villas on the Brijuni Archipelago, and the review of textile material in the holdings of the Vukovar Town Museum and the Ilok Town Museum after the Homeland War is exceptionally invaluable.

She has published about forty papers in technical and scientific publications, as well as exhibition catalogues, manuals for national costume reconstruction and other professional and popular publications. She has presented her work at professional meetings and has participated in jury panels. Her photographic opus in the photographic museum documentation file of the Ethnographic Museum in Zagreb is of outstanding documentary-museum value.

Her professional work, reputation and responsibility have been awarded with a number of acknowledgements and recognitions: in 1997, the City of Pag issued a charter granting Nerina Eckhel honorary citizenship; in 1999, she was decorated with the Order of the Croatian Star with the Effigy of Marko Marulić; in 2005, she was awarded the *Milovan Gavazzi* Lifetime Achievement Award of the Croatian

Ethnological Society; and in 2009, she received the *Vicko Andrić* Annual Award.

For these professional and museum achievements, for her outstanding contributions and the overall advancement of museum activity, Nerina Eckhel is awarded the Lifetime Achievement Award of the Croatian Museum Association.

The Lifetime Achievement Award of the Croatian Museum Association was conferred on Daina Glavočić, museum adviser of the Museum of Modern and Contemporary Art, Rijeka

Daina Glavočić, née Baumann (Rijeka, August 7th, 1949), received a degree in Art History and English Language and Literature from the Faculty of Arts, University of Ljubljana, and obtained her master's degree from the Department of History of Art at the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb. Her dissertation dealt with the 19th and 20th century sculpture and architecture in the Kozala Cemetery in Rijeka (mentor: Zvonko Marković, PhD). After completing her studies, she worked in AdriaFilm Zagreb, the Film Centre Rijeka, then as an art teacher in secondary schools (Apprentice School, Technical and Shipbuilding School), and since 1985 to date in the Modern Gallery, today's Museum of Modern and Contemporary Art, first as a curator, then as a senior curator (1998) and a museum adviser (2007), where she manages four collections: prints, drawings, the Romolo Venucci collection and the Božidar Rašica collection. She worked part-time in the former Department of the History of Art at the Teacher Training College in Rijeka as assistant to Radmila Matejčić, PhD, and later at the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Rijeka as an external collaborator and senior lecturer in elective courses dealing with topics from the history of art of Rijeka at the end of the 19th and the first half of the 20th century.

Daina Glavočić's special field of scientific interest relates to architecture, painting and sculpture of Rijeka in the first half of the 20th century, in particular the between-the-war art scene, cemetery architecture and sculpture, as well as architectural industrial heritage. She has published 5 books and more than 100 professional and scientific papers. She has authored 60 exhibitions and has edited a number of publications. She participates with communiqués at

domestic and international scientific symposia, and is a member of Croatian and foreign museum associations engaged in the advancement of the museum profession.

Daina Glavočić focuses on the local artistic and architectural heritage. She has studied the opuses of little known or currently completely unknown authors, such as the painters Romolo Venucci, Ladislao de Gauss, Marcello and Carlo Ostrovich, and many other *fiumani* (citizens of Rijeka in the Italian language) between the two wars. She has collected their available works and has used them to complement museum collections. She has also prepared monographic, thematic and retrospective exhibitions and edited the accompanying catalogues, thus laying the foundations for future research, extensive presentations, interpretations and evaluations of the artistic material of the first half of the 20th century. Even after preparing the retrospective of Romolo Venucci in 1994 in the Modern Gallery, she has for years continued to study, present and evaluate certain segments of Venucci's artistic oeuvre with small study exhibitions and the accompanying publications. In a three-part research and exhibition project of the Modern Gallery in Rijeka, *Architecture and Town Planning of Rijeka from 1845 - 1945*, she dealt with a part of the Rijeka building heritage, focusing particularly on the secessionist architecture, sculpture and urban furnishings. She has prepared exhibitions and publications to present the material of the Božidar Rašica Collection. The collection consists of works on paper which were donated to the Museum of Modern and Contemporary Art in Rijeka in 2004, where they currently form a separate collection.

In 1994, she received the Award of the City of Rijeka for her scientific-research and professional work on the retrospective exhibition of Romolo Venucci, and in 1998 she was decorated with the Order of the Croatian Morning Star for her contribution to the culture and promotion of museum activity.

Daina Glavočić has been awarded the Lifetime Achievement Award for her enormous scientific-research work, with which she has contributed to the valorisation of the historical, artistic and industrial heritage of the City of Rijeka and the Rijeka area, as well as for her overall outstanding contribution and promotion of museum activity.

An Annual CMA Award in the category for a realized exhibition went to the exhibition *The Retrospective of Vojin Bakić, Lightbearing Forms*, the retrospective curator Nataša Ivančević, museum adviser in the Museum of Contemporary Art

The oeuvre of Vojin Bakić, one of the most significant representatives of Croatian abstract sculpture of the 20th century, has been only fragmentarily presented to date. For the first time, this retrospective enabled the professional valorisation of his overall creative activity, provided objective interpretations, and allowed the reading and understanding of the genesis of his abstract expression, which is an indelible part of European modernist tradition. The realisation of the exhibition was preceded by research lasting for several years that was undertaken by the curator Nataša Ivančević, who explored private and public archives and museum collections in the country and abroad and collected new data and insights. The authors of visual display and the collaborators in the exhibition were the architects Ana Martina Bakić and Vjera Bakić, whose assistance and cooperation made it possible to present the overall works of Vojin Bakić.

The retrospective featured the most important works in the fifty years of Vojin Bakić's creative career. More than 200 sculptures and 70 drawings were exhibited through the stylistic-morphological units of his abstract sculptures and monuments. The sculptures were accompanied by drawings, sketches for the monuments, models for his monuments and his personal objects. Photographic enlargements showed the appearance of the monuments as they were being created, the stages of their building and of devastation. A special part was dedicated to documentary films and interviews with Vojin Bakić.

The exhibition also presented works of contemporary artists who thematise Bakić's monuments and public sculptures, and problematize our attitude towards the heritage of socialist modernism. A video by Ana Opalić inspired by *Lightbearing Forms* was shown on the Museum's media facade during the exhibition. The exhibition was accompanied by a 384-page bilingual catalogue, a bilingual leaflet, and a variety of promotional material and souvenirs.

With the exhibition *The Retrospective of Vojin Bakić, Lightbearing Forms*, the curator of the retrospective Nataša Ivančević succeeded in establishing

fruitful cooperation with a large number of collaborators and institutions, in light of the fact that artworks for the exhibition were borrowed from about ten Croatian and foreign museums and private collections, and especially from the Bakić family, who cares for the heritage of Vojin Bakić. The exhibition was realized by the Museum of Contemporary Art with outstanding success.

An Annual CMA Award was conferred on the Visitor's Centre *Ivana's House of Fairy Tales* for the Permanent Museum Exhibition of the Visitors' Centre *Ivana's House of Fairy Tales*

The idea for the Visitor's Centre „Ivana's House of Fairy Tales" was born in 2006. The holder of the project, the Ogulin Tourist Board, headed by the director Ankica Puškarić, drew up a developmental study of cultural tourism „Ogulin, the Homeland of Fairy Tales". With its permanent exhibition based on the principles of knowledge, creativity and the use of new technologies, „Ivana's House of Fairy Tales" is a unique multimedia and interactive centre, which has since 2013 celebrated fairy tales and the fairytale creativity of Ivana Brlić – Mažuranić, the greatest Croatian fairy tale writer, and of all other important Croatian and European fairy tale writers and recorders.

„Ivana's House of Fairy Tales" provides easy access to persons with special needs, allowing movement in wheelchairs, while the audio contents allow access to the blind and visually impaired. The audio contents intended for persons with hearing impairment are available in textual form and in the form of narrators who employ the pantomime technique. „Ivana's House of Fairy Tales" is bilingual: it *speaks and writes* in the Croatian and English languages. The museological project is the result of team and interdisciplinary work. The project holder is the local community (the Tourist Board of the Town of Ogulin), while the museological concept and visual display were created by Dragana Lucija Ratković Aydemir – project idea and museological concept, Vladimir Končar – IT and multimedia design, Vanja Cuculić – graphic design, Vedran Kasap and Ivana Fabrio – product design of the interior and equipment.

The permanent museum exhibition presents and interprets fairy tales as live heritage. It enhances live dialogue and multimedia interaction with its users via multimedia contents, the narrator's living

words and an array of educational programmes and workshops. It is constantly complemented with new material. The museological project, created in accordance with a broader plan of developing the local community of the Town of Ogulin („Ogulin, the Homeland of Fairy Tales“), is accompanied by a number of additional activities. As a result, the museum is a symbol of success and quality that represents the overall spirit of the project and recognizes the importance of integral long-term planning when the goal is to increase recognition of a place.

An Annual CMA Award went to the Dubrovnik Museums for the realized publishing project, a catalogue of the exhibition *Stjepan Gradić: Father of the Homeland*

As part of celebrating the 400th anniversary of the birth of Stjepan Gradić (Dubrovnik, 1613 – Rome, 1683), the Dubrovnik Museums organized an exhibition project aimed at raising the level of awareness of the greatness and importance of Stjepan Gradić for Dubrovnik and Croatia, thus marking the accession of the Republic of Croatia to the European Union. Stjepan Gradić was a philosopher, theologian, lawyer, poet, orator, translator, linguist, diplomat, mathematician, physicist, astronomer, meteorologist, politician, optician – in short, a genuine *homo universalis* of the Renaissance type and an advocate of European unity. A distinguished diplomat, politician and polyhistorian, but above all a great patriot, he acquired the greatest merit in the service of his own homeland. After a great earthquake in 1667 in Dubrovnik, his contemporaries were indebted to him so much for restoring the city that they bestowed on him the most honourable titles: *the restorer of our city and our liberty* and *father of the homeland*, titles that remained recorded in historiography. If it had not been for Gradić, Dubrovnik would probably never have been restored nor would have it been defended against the external enemies who threatened it with the loss of freedom.

The 448-page catalogue of the editor Pavica Vilać represents thematic segments of the exhibition. The preface and the bibliography of Stjepan Gradić are followed by 14 chapters accompanied by summaries in the English language, and by the catalogues of the items and colour illustrations. In addition to the texts by museum experts and by external

collaborators, the catalogue also contains the most important text by Academician Stjepan Krasić, the author of two monographs on Stjepan Gradić. The other authors in the catalogues in alphabetical order are: Vedrana Gjukic-Bender, PhD, Katarina Horvat Levaj, PhD, Mijo Korade, PhD, Vinicije Lupis, PhD, Tonko Marunčić, MSc, Gorana Stepanić, PhD, and Academician Nenad Vekarić.

The catalogue *Stjepan Gradić: Father of the Homeland*, published by the Dubrovnik Museums and edited by Pavica Vilać, represents a significant contribution to the knowledge of one of the greatest men from Dubrovnik, a versatile and distinguished diplomat and scientist of international importance and a devoted patriot, and highlights his invaluable merits in the restoration and defence of Dubrovnik after a great earthquake in 1667.

An Annual CMA Award was conferred on Jasminka Najcer Sabljak, PhD, Museum of Fine Arts Osijek, and Silvija Lučevnjak, BA, Heritage Museum Našice for their research that resulted in the catalogue *The Art Heritage of the Pejačević Family, a study and thematic exhibition.*

The catalogue *The Art Heritage of the Pejačević Family, a study and thematic exhibition*, published by the Gallery of Fine Arts in Osijek (2013), for the publisher Leonilda Conti, authored by Jasminka Najcer Sabljak, PhD, and Silvija Lučevnjak, BA., contains 230 pages. Following ten years of research, the catalogue presents 179 works of art, predominantly works of easel painting, created in European and Croatian ateliers from the beginning of the 18th century to the middle of the 20th century. The extensive catalogue, in addition to the original settings of the artworks, also provides detailed descriptions, and in the case of portraits, biographic data of the persons being portrayed.

A particularly valuable feature of the catalogue is the contributions of the collaborators who write about the history of the Pejačević family in Bulgaria – Yordanka Gesheva, PhD, from Sofia, in Ruma – Đorđe Bošković from the Heritage Museum Ruma, and in Sopron – Franjo Parić, PhD, representative of the Croatian minority self-rule. Expert reviewers Zvonko Maković, PhD, and Dragan Damjanović, PhD pronounced this publication as „interesting and referent for researchers in the whole of Central

Europe". A special segment in the catalogue brings texts by a number of authors describing restoration activities on the exhibited works of art.

The discovery of the material and the presentation of the heritage from the palace of the Pejačević family in Podgorač, which does not exist anymore, represents an invaluable contribution to the profession, as does the discovery of almost the entire inventory of the palace in Retfala, today housed in Salzburg in the Herrnau Castle owned by Count Clary-Aldringen (a descendant of the Pejačević family).

An Annual CMA Award was conferred on Igor Uranić, MA in Egyptology, museum adviser at the Archaeological Museum in Zagreb, for his research that resulted in the exhibition *The Mummies – Science and Myth*

The exhibition *The Mummies – Science and Myth*, was the aftermath of several years of multi-disciplinary research on the mummies from the holdings of the Archaeological Museum in Zagreb, which the Egyptologist Igor Uranić, MA, conducted in cooperation with experts from three institutions: Mislav Čavka, MD, from the Dubrava Clinical Hospital Centre, Anja Petaros, MD, from the Department of Forensic Medicine and Criminology at the University in Rijeka, and Ivor Janković, PhD, and Petra Rajić Šikanjić, PhD, from the Institute for Anthropological Research in Zagreb.

The exhibition offered two views on the theme of Egyptian mummies: science – paleoradiology and other state-of-the-art scientific disciplines applied to the study of the mummies on the one hand, and mythology, or the ancient Egyptian myth of the afterlife on the other. The public was introduced to the research which, after the American examination of the mummy of Tutankhamun in Cairo, was undertaken in Zagreb using even more advanced technology, thus ranking Croatia among the leading countries in the scientific study of mummified remains. The results of the scientific research were visually presented by Nikolina Jelavić Mitrović in an interesting way. The many effects of the exhibition include a course in the ancient Egyptian language open to the public that organized in cooperation with the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, and the foundation of the Zagreb Egyptology School. During the period of two and a half months, the exhibition was seen by 20,806 visitors.

The exhibition *The Mummies – Science and Myth* shed a light on what place our Egyptian collection holds in the presentation of pharaonic Egypt, which has long been perceived by the western world as the heritage of mankind. Another result of the exhibition is the growing interest of experts from different parts of the world and increasing interest of the public in Egyptology.

An Annual CMA Award went to Diana Zrilić, senior documentalist for the documentation-information programme *Bilingual Online Catalogue of the Museum of Modern and Contemporary Art*

As part of the Digitising Contemporary Art (DCA) project, launched at the beginning of 2011, the Museum of Modern and Contemporary Art digitised 730 art objects made after 1945. The project aims to deliver high quality digital reproductions and bilingual metadata to contribute to the better online visibility of modern and contemporary art on the European website. After three years of work, the MMCA has made it possible to browse through the digitised material on its website, which was also an opportunity to design a new bilingual search engine.

Searching is made possible on several levels: general search, advanced search with offered key words and *index*. Each cut-out reproduction is accompanied by a basic description label, and selecting a particular item opens a page with a complete view of the reproduction and an expanded catalogue unit. A significant feature is the ability to browse through the general search, while in the theme category browsing is possible on the advanced level through general and geographical topics or name of a body/person. Regarding content, video and audio views of objects are important and so are video documentation of the display and descriptions as part of interpretations and contexts of individual objects. In terms of expertise, an important part is the references encompassing comparative literature and bibliography of a work of art, as well as an option to enlarge the reproduction. The network catalogue is perceived as a work in progress, because its content is changed, complemented and edited on a daily basis and is dependent on exploring and documenting the museum material.

The project Bilingual Online Catalogue of Modern and Contemporary Art contributes to the

valorisation of Croatian and European art. The value available with the command *search more* is even higher in view of the fact that the Museum of Modern and Contemporary Art does not have a permanent exhibition. A platform has thus been created that enables the presentation of the holdings of the Museum of Modern and Contemporary Art to related institutions and to the wider public via the network catalogue as yet another important, dematerialised heritage of the museum.

An Annual CMA Award went to Anamarija Eterović Borzić, curator at the Museum of Ancient Glass, and Tamara Kisovar-Ivanda, PhD, senior assistant in the Department of Teachers' and Preschool Teachers' Education of the University of Zadar, for the pedagogical-educational programme, the book *Museum of Ancient Glass for Children*

The book *Museum of Ancient Glass for Children*, published and edited by Ivo Fadić, PhD, Director of the Museum of Ancient Glass, authors Anamarija Eterović-Borzić and Tamara Kisovar-Ivanda, PhD, comprises 152 pages and is written in two languages: Croatian and English.

The book is devised as a manual which takes users over the Museum through several different chapters richly furnished with illustrations by Robert Maršić and photographs in which the selected topics speak to children in a direct way.

The introductory part presents the Museum of Ancient Glass in Zadar, the staff of the museum institution and archaeology as a profession. The second, larger unit of the book consists of chapters dealing with Rome and the Roman Empire with particular emphasis on Roman Iader (Zadar). An additional effect was achieved with a short story and questions which enhance interaction between the reader and the material. The third part of the book talks about glass as raw material, its discovery and production methods and shops in ancient times. The book goes on to take visitors through the thematic units of the Museum's permanent exhibition, while the final part of the book is dedicated to engaging the user in finding museum exhibits and learning about them.

This publication aims to bring the Museum of Ancient Glass in Zadar, but also other museum institutions, closer to the youngest audience and to

show in a suitable way the stages of work in archaeological museums in the first place. The methodology of work on the book and its informative nature was determined by the target audience, while the cooperation between the pedagogue and the curator proved to be an excellent solution.

An Annual CMA Award was conferred on the Koprivnica Town Museum for the marketing-promotional programme within the *Hot Soup* exhibition and event

The exhibition and event *Hot Soup*, held at the Koprivnica Gallery, consisted of the exhibition, viewing, public discussions and other forms of museum-gallery activities. A complex study and problem exhibition chronologically followed all the happenings, phenomena and tendencies occurring in the so-called youth culture in Koprivnica from 1971 to the late 1980s. During that period Koprivnica was a venue for the birth, growth and gradual disappearance of a specific rich, dynamic and contemporary youth culture scene. In the phenomenological and production sense, it was a part of the youth culture scene of Croatia.

The outstanding success of the entire event was primarily due to the organisation of a special marketing programme. Since the content and the topic of the museum experience were events firmly linked with Koprivnica, the marketing-promotional programme energized the local community. A brochure and an announcement were sent to every address in Koprivnica. A series of programmes involving talks about youth culture were broadcast on the radio station *The Voice of Podravina*, while the newspaper *The Voice of Podravina* dedicated several contributions to this topic. Parallel to this, all Koprivnica electronic media also broadcast a radio spot. Posters were placed across the town on multiple occasions. A leaflet was printed for the opening ceremony, which was simultaneously distributed as a supplement in *the Voice of Podravina* newspaper.

The marketing-promotional programme was realized using all tools and means, thus maximally energizing the local community. Its carefully thought-out and intensive activity created the atmosphere of a *great happening* in the town.

An Annual CMA Award went to the Archaeological Museum in Zagreb,

the Mimara Museum and the Museum of Arts and Crafts for inter-museum cooperation on the exhibition *Transparent Beauty: Glass from Croatian Museums*

The exhibition *Transparent Beauty: Glass from Croatian Museums*, organized by three Zagreb museums, exhibited over 600 objects that showcased the achievements of artisan and artistic creativity of glass shaping from prehistory to the present day. For the first time, this project provided the Croatian and foreign public with the possibility to gain a comprehensive insight into a part of the heritage of Croatian museums via the most representative examples of glass objects. The exhibition displayed a selection of the material from 33 Croatian museums. The concept design of the exhibition was made by Anđelka Galić, PhD, Miroslav Gašparović and Ante Rendić Miočević. The authors of the exhibition and of the final selection of the exhibits Zoran Gregl, PhD (Archaeological Museum in Zagreb) and Lada Ratković Bukovčan, MSc, (Mimara Museum) led a team of museum experts from the whole of Croatia. Visual display of the exhibition was created by Željko Kovačić. Three catalogues were published to accompany the exhibition.

The exhibition was simultaneously held in three museums. The Archaeological Museum in Zagreb presented glass production over a broad period from the 2nd millennium BC to the 14th century and was enriched with objects from the holdings of fourteen more museums. The second part of the exhibition, presented at the Museum of Arts and Crafts, showed superb achievements of glass production of the Modern Age. A survey of representative creations of glassmaking from the 15th to the 20th century consisted of 360 exhibits from the holdings of twenty Croatian museums. The third stage of the exhibition, set up at the Mimara Museum under the title *Transparent Beauty – Glass in the Works of Contemporary Croatian Artists*, expanded the story of glass to the 21st century through the works of some ten contemporary artists.

The cooperation of thirty-three Croatian museums that resulted in the project *Transparent Beauty – Glass from Croatian Museums* in three Zagreb museums exemplarily proves that successful and efficient inter-museum cooperation and joint effort of a large number of museum workers can yield complex exhibitions and catalogues.

Special CMA Recognition was awarded to Iris Biškupić Bašić, PhD, author of the exhibition, and Mirjana Drobina, PR and marketing, for the overall programme of the exhibition *The World of Toys at the Ethnographic Museum in Zagreb*

The exhibition project by Iris Biškupić Bašić, PhD, *The World of Toys*, visually designed by Nikolina Jelavić Mitrović, showed the diversity and wealth of traditional wooden children's toys and their manufacture, the toys made in several European workshops and/or factories, as well as toys from bourgeois Zagreb and Croatia. The project consisted of five exhibitions: the central exhibition *Children's Toys from the Croatian Heritage*, the exhibition *From the World of Toys*, two guest exhibitions *Polish Traditional Children's Toys* and *Trains for the Big and Small*, and the exhibition *Toys Have a Heart*. The exhibition project was accompanied by three catalogues, a leaflet, a series of picture postcards and souvenir assortment, pedagogical workshops and a cycle of public lectures on the importance and role of toys.

To further complement the project *The World of Toys*, Mirjana Drobina, head of PR and marketing, devised and initiated a cultural – educational drive *Let us Give the Children Roots and Wings*. The drive was based on cultural, promotional and educational programmes through which children gain knowledge of the value and meaning of traditional toys. The basic idea of the drive was for institutions across Croatia that cater for children – day nurseries, children's hospitals, SOS children's villages and children's homes – to receive for their needs a set of 30 wooden toys. The donations to children's institutions were combined with talks about heritage and with theatre performances adapted for children.

The exhibition project by Iris Biškupić Bašić, PhD, *The World of Toys*, and the cultural and promotional complement by Mirjana Drobina *Let Us Give Children Roots and Wings*, highlighted the significance of wooden toys, which were enlisted on the List of Protected Intangible Goods – the Register of Cultural Goods of Croatia, and which confirmed their importance by being inscribed on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2009.

Special CMA Recognition was awarded to the exhibition *AfriKA – the Citizens of Karlovac in Africa in the Late 19th and the Early 20th Century*, by author Sanda Kočevar, senior curator at the Karlovac Town Museum, for the overall contribution to raising the level of knowledge about Karlovac travellers and explorers of Africa, but also about Karlovac of that period at the local and national level

The exhibition staged by the author Sanda Kočevar underlines the fact that several citizens of Karlovac, a town on the periphery of the Monarchy, laid the foundations of African studies in Croatia with their travels and endeavours in the second half of the 19th century. Although some of them were not born in Karlovac, at one period of their lives they were linked to the town. The objects they collected are for the most part still kept in the Slovenian Ethnographic Museum in Ljubljana and in the Ethnographic Museum in Zagreb. The exhibition was conceived in five chronological – thematic units. The first depicted Karlovac in the second half of the 19th century, the second was dedicated to Jakov Šašel, the third to the cousins Napoleon Lukšić and Janko Mihalić, and to Dragutin Lerman, the fourth to the Brothers Mirko and Stevo Seljan, while the last unit was called The Past in the Present. The setup of the exhibition required visitors to participate interactively and was accompanied by an educational and interactive programme for children. A series of educational workshops was also organized within the exhibition. A cycle of lectures *Croatian Africa: Tales of the Black Continent* was held during the exhibition. The exhibition was accompanied by a richly illustrated bilingual catalogue.

This exhibition introduced the Karlovac public for the first time to the objects of African provenance that were brought and donated to the museums by Karlovac travellers, thus making the topic of Karlovac explorers of Africa visible to a wider circle of the public.

Special CMA Recognition was awarded to Lada Ratković Bukovčan, MSc, museum adviser, for her expert contribution to the realisation of the exhibition *Transparent Beauty: Glass from Croatian Museums*

Lada Ratković Bukovčan was fully engaged in and provided an outstanding professional contribution

to the realisation of the exhibition project *Transparent Beauty – Glass from Croatian Museums*, which was jointly organized by three distinguished Zagreb museum institutions: the Archaeological Museum in Zagreb, the Mimara Museum and the Museum of Arts and Crafts. For the needs of the exhibition, she prepared a basic selection of the objects for the exhibition in the Museum of Arts and Crafts (from the holdings of 20 museums in Croatia), professionally processed the objects from the holdings of the Mimara Museum that were exhibited in the Archaeological Museum in Zagreb and in the Museum of Arts and Crafts, and selected works of contemporary Croatian sculptors who work in glass for the third part of the exhibition project set up in the Mimara Museum (*Transparent Beauty: Glass in Contemporary Croatian Sculpture*). In addition, she wrote all the introductory texts in the exhibition catalogue (Museum of Arts and Crafts), in which she professionally and scientifically explored and presented the history of glassmaking from the Renaissance to the second half of the 19th century, with precise references to the exhibits. She is the author of the exhibition and the author of the synopsis of the display *Transparent Beauty – Glass from Croatian Museums from the 15th to the 20th century*, set up in the Museum of Arts and Crafts. She also elaborated on and arranged the objects according to logical stylistic-technological-visual units. She is the author of the exhibition of contemporary Croatian sculptors (the Mimara Museum).

An Acknowledgement of the Croatian Museum Association was conferred on the Ferdinand Budicki Automobile Museum for popularising the musealisation of motoring in Croatia

The introduction of new categories into the Award Regulations of the Croatian Museum Association has made it possible to valorise all segments of museum profession. This in turn has resulted in a large number of submitted proposals and has made the selection more difficult for the Awards Jury. The Croatian Museum Association congratulates all the Award winners, thanks all the nominees and all those who have recognized certain programmes and nominated them, and invites colleagues to propose quality programmes which are organized in Croatian museums every year.

Noć muzeja 2014. **Noć muzeja 2014. privukla je pozornost rekordnih 360.000**

posjetitelja. Programi su bili potaknuti temom o novim oblicima suradnje i razvoja na razini lokalnih zajednica u promoviranju turističkih itinerera s ciljem da bude dosegnuta viša razina očuvanja i dostupnosti kulturne baštine. Novost je bila i suradnja s muzejima izvan Hrvatske.

Hrvatsko muzejsko društvo u suradnji s hrvatskim muzejima organizira manifestaciju *Noć muzeja* od 2006. godine, a deveta po redu, *Noć muzeja 2014.*, privukla je rekordnih 360.000 posjetitelja. Besplatno su mogli pratiti programe koje je ponudilo više od 200 muzeja, galerija, arhiva, knjižnica i drugih ustanova u kulturi uključenih u manifestaciju održanu 31. siječnja 2014., od 18 sati do sat poslije ponoći, u 100 gradova i mjesta.

Programi su bili potaknuti temom o očuvanju i dostupnosti kulturne baštine putem novih oblika suradnje i razvoja na razini lokalnih zajednica. Kao primjer istaknut je tijekom prethodnih *Noći muzeja* profiliran itinerer „Meštrovićevim krajem“, od Splita do Drniša, ali i mogućnost nastavka na ponudu Sinja i Knina, odnosno njihova okruženja. Naglasak na značaju Meštrovićeva stvaralaštva osobito je istaknut u prigodi otvorenja izložbe *Tranzicije / program „Mešstart“* Petra Barišića i Lorena Živkovića Kuljiša u Muzejima Ivana Meštrovića / Galeriji Meštrović u Splitu, na prigodnom predavanju ispred Meštrovićeve fontane „Vrelo života“ u drniškom Gradskom parku te povodom izložbe *Vrelo života – od Venere do Meštrovića* u Gradskom muzeju Drniš.

Uz tematsko određenje koje potiče promoviranje turističkih itinerera s ciljem da bude dosegnuta viša razina očuvanja i dostupnosti kulturne baštine, novost je bila i suradnja s muzejima izvan Hrvatske. Svečano otvorenje *Noći muzeja 2014.* u zagrebačkom Muzeju Mimara obilježeno je izložbom *Nakit iz fundusa Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu – Izložba s povodom.* Izložbu je otvorila Andrea Zlatac Violić, ministrica kulture RH, uz nazočnost Milana Bandića, gradonačelnika Grada Zagreba i brojnih uzvanika. Bio je to simbolički iskaz podrške hrvatske muzejske zajednice Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu koji je od 2012. godine zatvoren za javnost. Uz izložbu je u korist ZMBiH organizirana

i prigodna prodaja replika primjeraka nakita iz njegova fundusa.

U Zagrebu je *Noć muzeja 2014.* privukla pozornost 138.278 posjetitelja. Valja istaknuti velik broj posjetitelja i neke od odrednica programa u Muzeju suvremene umjetnosti (14.970 posjetitelja; stalni postav *Zbirke u pokretu*, izložba *Vojin Bakić: Svjetlonosne forme*, program Art kina Metropolis u dvorani Gorgona), u Muzeju automobilizma Ferdinand Budicki (14.500; izložbe *80 povijesnih automobila, motora i bicikla*, *100 fotografija na temu povijesti hrvatskog auto-moto sporta*, *Vladimir Vinđuška: Ručno izrađeni automobili u mjerilu 1:15*), u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju (11.800; *Hobiti i Amarenska družina vode kroz stalni postav*, programi *Magična kugla* i *Gutači vatre*), u Muzeju Mimara (11.501; izložba-intervencija u stalnom postavu *Hrvatske božićne jaslice na izložbama u Rimu od 1996.–2013.* i *Apoksiomen, primjerak helenističkog kiparstva pronađen u podmorju nedaleko Lošinja*), u Arheološkom muzeju Zagreb (9.053; izložbe *Let u prošlost – ptice u arheološkoj baštini* i *Šenoino blago – numizmatička zbirka Augusta Šenoe*), u Muzeju za umjetnost i obrt (8.764; stalni postav, izložbe *Saša Šekoranja: Višeglasja* i *Marijina industrija ljepote – Marija Kalentić i Neva, dizajn ambalaže*), u Etnografskom muzeju (6.827; izložba *Vic o plavuši : stereotipi u kojima živimo i Hrvatske božićne jaslice na izložbama u Rimu od 1996.–2013.*), u Hrvatskom povijesnom muzeju (5.250; izložba *Gnalić – blago potonulog broda iz 16. stoljeća*), u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU (3.620; stalni postav, izložba *Donacije Strossmayerovoj galeriji starih majstora od 2009. do 2013. godine*), u Lovačkom muzeju (2.232; stalni postav i projekcije dokumentarnih filmova) te u Muzejsko-memorijalnom centru Dražen Petrović (2.120 posjetitelja).

U Splitu je od ukupno 51.633 posjetitelja najviše njih razgledalo Muzej grada Splita (9.925; izložba *Portreti grada – izbor splitskih veduta od 16. do 19. stoljeća*, glazbeni nastup *Martina Thomas & Black Coffee*), Hrvatski pomorski muzej (6.022; izložba *Novosti u fundusu Hrvatskog pomorskog muzeja Split*, promocija *Obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata*), Prirodoslovni muzej i zoološki vrt (5.970; izložbe *Ratnici podzemlja – otkrivanje tajni života u špiljama*,

Raznolikost morskih ribolovnih alata u Hrvata i Malakološka zbirka Bakotić te Gradsku knjižnicu Marka Marulića (1396; izložba *Iz Zavičajne zbirke Gradske knjižnice*, velik odaziv na akciju popusta pri upisu u knjižnicu).

U Zadru je bilo ukupno 33.187 posjetitelja, a najviše (18.127) u šest organizacijskih sastavnica Narodnog muzeja Zadar (10 izložbi, projekcije, performansi), potom u Arheološkom muzeju (8.960; stalni postav, predstavljanja *Zoltan Novak: 3D lasersko skeniranje*, *Branko Mušič: Geofizička istraživanja*, *Renata Šoštarčić: Arheobotaničke analize*, *Robert Maršić: Digitalno – analogno* te *Daria Grosman: Letjelica na daljinsko upravljanje*) i u Muzeju antičkog stakla (6.100; stalni postav, izložbe *Gospe od stakla – Rudolf Weninger* i *Grad mrtvih – Nekropola antičkog Zadra*).

U Rijeci je bilo 21.306 posjetitelja, od kojih dvije trećine u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka (5.600; stalni postav, izložba *Iz muzejske riznice: 120 godina – 120 predmeta*, predstavljanje *Povijest oldtimer*), u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti (5.347; izložba *Europa. Jugoistok – Zabilježena sjećanja*, u Malom salonu *plesne izvedbe učenika OŠ za klasični balet i suvremeni ples Vežica / koreografkinja Kate Foley*) i Prirodoslovnom muzeju Rijeka (3.416; stalni postav, stručna vodstva i kreativne radionice *Otkrij i Istraži*).

U Dubrovniku su izrazitu većinu od 15.094 posjetitelja privukli programi koje su realizirali Dubrovački muzeji (7.780; arheološki, etnografski, kulturno-povijesni i pomorski stalni postavi, predavanja, kreativna radionica, glazbeni program), Dom Marina Držića (3.861; kviz, izložba, prezentacije *Mrežna stranica* i *Brošura o Marinu Držiću*) i Prirodoslovni muzej u Dubrovniku (2.276; izložba, kviz, kreativna radionica i predavanje *Tko su lesepijski migranti?*).

U Puli je 12.288 posjetitelja pohodilo Arheološki muzej Istre (6.775; izložbe *O antičkoj lampi* i *Robert Pauletta* u MG prostoru Sveta Srca), Povijesni i pomorski muzej Istre (2.713; izložba *Pun kufer svega* u suradnji s Hrvatskim muzejom turizma), potom Sveučilišnu knjižnicu u Puli (1450; izložba *Iz ostavštine Eduarda Čalića*, koncert) i Muzej suvremene umjetnosti Istre (1350; izložba *Tabula rasa – djela 16 umjetnika s kraja 70-ih prošlog stoljeća*), u Osijeku je 11.760 posjetitelja razgledalo Muzej Slavonije (9.881; stalni postav, izložbe *Dječije igračke iz hrvatske baštine*, *Dječije igračke iz hrvatske baštine* i *Muzej na lenti vremena*, prezentacija projekta *South East Europe – Danube Limes Brand*) i Galeriju likovnih umjetnosti (1879; izložba *Pogledi*), a u Varaždinu 9.006 posjetitelja Gradski muzej Varaždin (7134; stalni postav, izložba *Varaždinska kovnica Sorlini*) i Muzej anđela (1.872; stalni postav, izložba skulptura *Nikola Kopriva: Cerničko*

Svečano otvorenje manifestacije Noć muzeja 2014. u Muzeju Mimara

Projekcija nepoznatih fotografija I. Meštrovića na fasadi crkve Presvetog otkupljenja u Otavicama. Noć muzeja 2014.
Foto: Josipa Prpa

duranje). Novootvoreni stalni postav Gradskog muzeja u Vukovaru razgledalo je 3.098 posjetitelja.

Uz izložbe, pozornost publike privukla je i raznovrsnost preostalih sastavnica brojnih programa: predavanja, kreativne radionice, performansi, *stand up* nastupi, nagradne igre, kviz natjecanja, koncerti, projekcije filmova i dokumentarnih zapisa, ponuda kataloga i muzejskih suvenira, prodaja u humanitarne svrhe...

Hrvatsko muzejsko društvo posebno ističe tradicionalnu uspješnost kojom u *Noći muzeja* sudjeluju

kreatori programa s otoka Brača, Krka, Raba i Visa te iz Crikvenice, Kaštela, Kutine, Matulja, Metkovića, Novigrada, Orebića, Ogulina, Otočca, Požege, Preloga, Pregrade, Smiljana, Slavonskog Broda, Solina, Otavica – Ružića, Vrbovca te sudjelovanje ustanova i udruga iz općina Gorica – Grude i Fojnice iz Bosne i Hercegovine u *Noći muzeja 2015*.

Publici je iskazana zahvalnost na odazivu, a na doprinosu uspješnoj realizaciji projekta zahvalnost svim muzejskim djelatnicima i drugim sudionicima u realizaciji *Noći muzeja 2014*. te pokroviteljima, partnerima, sponzorima i medijima: Ministarstvu kulture RH, Gradu Zagrebu, PBZ Cardu, HRT-u, Jutarnjem listu, T-portalu, Hrvatskoj turističkoj zajednici, Turističkoj zajednici grada Zagreba, Europlakatu, Zagrebačkoj pivovari, Grafičkom zavodu Hrvatske, Croatia osiguranju, HK Medveščak, Divinus Victoria te drugim suradnicima.

Dubravka Osrečki Jakelić, predsjednica Hrvatskog muzejskog vijeća i Vesna Jurić Bulatović, pomoćnica ministrice kulture RH koautorice su koncepcije *Noći muzeja*. O *Noći muzeja 2014*. tiskovni i elektronički mediji objavili su brojne najave, afirmativne prikaze i osvrte, a Hrvatska televizija izravno je izvještavala u trajanju od četiri sata.

Museum Night 2014

The Croatian Museum Association, in cooperation with Croatian museums, has been organizing Museum Night since 2006. The ninth consecutive edition, Museum Night 2014, attracted a record number of 360,000 visitors. The visitors were able, free of charge, to take part in programmes offered by over 200 museums, galleries, archives, libraries and other cultural institutions involved in the event, which was held in 100 towns and places on January 31, 2014, from 6 p.m. until 1 a.m. the following morning.

The programmes centred around the topic of preservation and accessibility of cultural heritage through new forms of cooperation and development at the local community level. An outstanding example is the itinerary profiled during previous Museum Night events, entitled „Through

Meštrović's native land" from Split to Drniš. Along with having a common theme which encourages the promotion of tourist itineraries with the goal of achieving a higher level of preservation and accessibility to cultural heritage, there was an additional novelty: cooperation with museums outside of Croatia. Museum Night 2014 was ceremoniously opened in the Mimara Museum in Zagreb with the exhibition „Jewellery from the holdings of the National Museum of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo – An Exhibition with a Cause“.

The Museum Night concept was co-authored by Dubravka Osrečki Jakelić, President of the Croatian Museum Chamber, and Vesna Jurić Bulatović, Assistant Minister of Culture of the Republic of Croatia. The press and electronic media published a number of announcements, affirmative reports and reviews, and Croatian television broadcast the event live for four hours.

Treći kongres muzealaca Hrvatske

Hrvatsko muzejsko društvo organizacijom stručnih i znanstvenih skupova ispunjava važnu ulogu u ciljevima djelatnosti propisanih Statutom, a to je profesionalizacija muzejske djelatnosti, okupljanje stručnih muzejskih djelatnika, kao i drugih pojedinaца strukom vezanih uz muzejsku djelatnost, a koji žele podupirati i razvijati muzejsku struku u Hrvatskoj, i time unaprijediti stručni i znanstveni rad muzejskih djelatnika te uskladiti sve oblike poslovanja koji vode svrsishodnijem radu stručnog osoblja i organizaciji rada muzejskih ustanova.

Hrvatsko muzejsko društvo svake treće godine organizira Kongres muzealaca Hrvatske s ciljem okupljanja svih muzejskih struka i poticanja na suradnju i timski rad. Teme kongresa cjelovito obuhvaćaju muzejsku djelatnost sa svrhom sumiranja i vrjednovanja rezultata rada muzeja kao i drugih baštinskih ustanova, s posebnim naglaskom na prioritete u svrhu poboljšanja kvalitete ponude baštine i pozicioniranja muzeja u zajednici, te uloge muzeja u održivom razvoju. Osnovni cilj održavanja Kongresa muzealaca jest unaprjeđenje i razvoj muzejske djelatnosti u svim segmentima rada muzeja, sukladno razvoju muzejske djelatnosti u Europi i svijetu.

Hrvatsko muzejsko društvo organiziralo je u Zagrebu **Prvi kongres muzealaca Hrvatske od 12. do 14. studenoga 2008. godine**. Za cilj kongresa postavljeno je propitivanje i problematiziranje dosadašnje suvremene muzejske teorije i prakse s naglaskom na muzejskoj profesiji u Hrvatskoj, upravljanju muzejskim zbirkama i novim tehnologijama te definiranju profila korisnika i njihovih potreba. Izlaganja sudionika objavljena su u Zborniku radova 1. kongresa muzealaca Hrvatske.

Drugi kongres hrvatskih muzealaca organiziran je na temu *Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj*, a održan je u Zagrebu od 19. do 21. listopada 2011. godine, sagledavajući muzejsku djelatnost kroz temeljne teoretske ili zakonske odrednice – osoblje, muzejsku građu, opremu i prostor, pri čemu se može uočiti određeni tematski slijed između dvaju kongresa.

Treći kongres muzealaca Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem organiziran je u Opatiji od 8. do 11. listopada 2014. s ciljem daljnjeg jačanja suradnje muzejskih profesionalaca u Hrvatskoj i uspostavljanja suradnje s muzejskim profesionalcima u regiji u trenutku globalne krize. Stoga je

naglasak Kongresa bio na upravljanju muzejima, zbirkama i informacijama u 21. stoljeću, a što

uključuje raspravu oko aktualnog stanja u odnosu na resurse i strategije upravljanja muzejima, digitalizacije zbirke te novih strategija upravljanja muzejskim zbirkama (pristupačnost, izlučivanje, jačanje očuvanja *in situ* i komunikacija korištenjem informacijskih tehnologija). U konačnici cilj je bio donošenje smjernica rada u izazovnim okolnostima, kao i smjernica daljnje suradnje, timskog rada i razvoja muzejske djelatnosti u regiji.

Uz Hrvatsko muzejsko društvo kao glavnog organizatora u organizaciji Kongresa sudjelovali su Filozofski fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet u Rijeci, ICOM Bosne i Hercegovine, ICOM Hrvatske, ICOM Makedonije, ICOM Srbije i Slovensko muzejsko društvo. Kongres su podržali Ministarstvo kulture RH, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH, Primorsko-goranska županija, Grad Zagreb i Grad Opatija.

Kongres se održao pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Ive Josipovića.

Svečano otvorenje Kongresa bilo je u srijedu 8. listopada 2014. u 11 sati, u Hotelu Ambasador, Opatija, a zatvaranje Kongresa završilo je svečanom dodjelom Godišnjih nagrada i Nagrada za životno djelo Hrvatskog muzejskog društva u Hrvatskom muzeju turizma, Umjetničkoj galeriji *Juraj Šporer*.

Na otvaranju kongresa nazočnim muzejskim djelatnicima, ali i djelatnicima ostalih baštinskih ustanova, obratili su se predsjednica Hrvatskog muzejskog društva, zamjenica gradonačelnika Opatije Marina Gašparić, zamjenica gradonačelnika Grada Zagreba Vesna Kusin, pomoćnica ministrice kulture mr. sc. Vesna Jurić Bulatović koja je naglasila očekivanja muzeja kao snažnih kulturnih institucija koje mogu otvoriti nove stranice u razvoju lokalnih zajednica, odnosno očuvanju materijalne i nematerijalne baštine te biti pokretači razvoja kulturnog turizma. Kongres je otvorenim proglasio župan Primorsko-goranske županije Zlatko Komadina uz najavu da će se i dalje podupirati aktivnosti kojima je cilj okretanje muzeja prema javnosti i povećanje broja posjetitelja. U ime suorganizatora

sudionicima su se obratili i predstavnici suorganizatora dr. sc. Darko Babić, predsjednik ICOM-a Hrvatske, Verena Vidić-Štekar, predsjednica Slovenskog muzejskog društva, mr. sc. Slavko Spasić, predsjednik ICOM-a Srbije i članica Izvršnog odbora ICOM-a Makedonije Zaharinka Aleksoska Baceva.

Na kongresu je sudjelovalo 145 sudionika, od kojih 109 aktivno s 93 priopćenja.

Održano je 6 plenarnih priopćenja, 79 kratkih usmenih priopćenja i 8 posterskih prezentacija. Priopćenja su podijeljena u 11 tematskih cjelina: Povijesni pregled (4 priopćenja), Muzejske zbirke (16 priopćenja), Istraživanja (8 priopćenja), Konzervacija i restauracija (6 priopćenja), Dokumentacija (7 priopćenja), Izložbena djelatnost (12 priopćenja), Edukacija (6 priopćenja), Marketing i odnosi s javnošću (9 priopćenja), Upravljanje muzejima i baštinom, strategije razvoja i zakonska regulativa (15 priopćenja) i Burza muzeja (4 priopćenja). Službeni jezici kongresa bili su hrvatski i engleski, a sažeci priopćenja objavljeni su dvojezično u Knjizi sažetaka Kongresa.

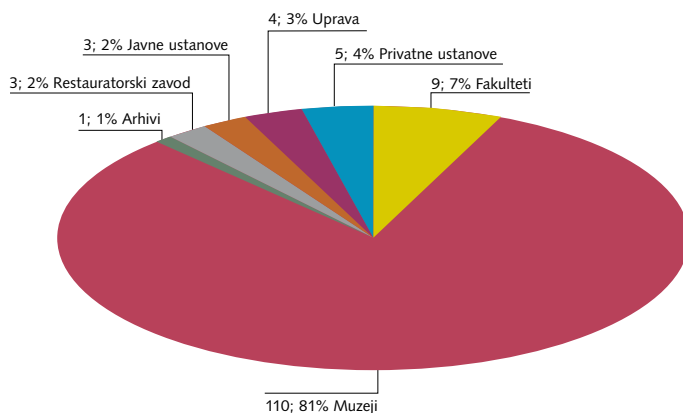
Zbog velikog broja izlaganja, tematske cjeline održavale su se paralelno, a plenarna predavanja zajednički za sve sudionike. Održano je 6 plenarnih predavanja izborom organizatora, a koncepcijski su predavanja pratila nove izazove i interdisciplinarnost u realizaciji kulturnog proizvoda, značenja zbirke u kulturi, znanosti i obrazovanju; koordinaciji, kolegijalnosti i spašavanju kulturnih dobara u izvanrednim prilikama; partnerstvu na području kulture u djelovanju kroz politiku i gospodarstvo;

praktična iskustva iz Velike Britanije u planiranju, stvaranju sadržaja i komunikaciji prema publici te održivost i razvoj lokalnih zajednica, ali i hrvatskog gospodarstva kroz realizaciju velikih projekata u kulturi. Gosti predavači bili su Klaudio Cetina s Akademije likovnih umjetnosti u Milanu koji je govorio o održivom stvaranju i korištenju projekata u kulturi, dr. sc. Boštjan Surina koji je iznio višestruki značaj prirodoslovnih zbirki i općenito o ispunjavanju nacionalnih i međunarodnih standarda ovisno o vrsti zbirke. Ravnateljica Zavičajnog muzeja Stjepana Grubera iz Županje mr. sc. Janja Juzbašić govorila je o problemima, ali i dobroj koordinaciji spašavanja baštine uslijed poplava koje su zadesile područje Županje. Dr. sc. Nansi Ivanišević istaknula je očuvanje i valorizaciju baštine kao značajan preduvjet društvenog i gospodarskog razvoja, koji podrazumijeva zajedničko djelovanje države, jedinica lokalne samouprave i svih kulturnih aktera, profesionalaca ili amatera, s naglaskom na funkcioniranje uprave kao najvažnijeg instrumenta javnih politika. Gost iz Velike Britanije David Masters istaknuo je primjere dobre prakse odnosno kako realizirati snažnu muzejsku izložbu planiranjem interpretacije i stvaranja sadržaja kroz dobre priče i interakciju s publikom. Pomoćnica ministrice kulture mr. sc. Vesna Jurić-Bulatović predstavila je velike projekte Ministarstva kulture kao bitan element u razvoju i održivosti gospodarstva lokalnih područja i Hrvatske.

Priopćenja su predstavljena u 11 tematskih cjelina. U temi *Povijesni pregled* govorilo se o humanitarnom doprinosu hrvatskih umjetnika u ratnim zbivanjima, povijesti i obnovi Dvora Veliki Tabor te načinima kako Tehnički muzej preuzima dio društvene odgovornosti u rješavanju problema tehnološkog razvoja, a predstavljeno je i Slovensko muzejsko društvo kao nastarija udruga u Sloveniji.

U temi *Istraživanja* otkriva se prinos osječkih kipara nacionalnom kiparstvu moderne, likovno stvaralaštvo u Rijeci između dva rata, muzealizacija umjetničkih atelijera kao autentičnih mjesta kreativnog stvaralaštava, identifikacija tehnika izrade starih razglednica s ciljem precizne identifikacije i opisa. Iznose se i podaci o istraživanjima audiovizualnih fondova u muzejima te mogućnosti prezentacije u digitalnom prostoru. Prirodoslovci su istakli važnosti koje prirodoslovne zbirke danas imaju u znanstvenim istraživanjima, ali i kakvu

Grafički prikaz broja sudionika prema vrsti institucije

ulogu prirodoslovna istraživanja i zbirke imaju u donošenju prostornih planova i širem društvenom kontekstu.

Tema *Muzejske zbirke* donosi nam rasprave o važnosti i problemima botaničkih zbirki, upravljanju prirodoslovnim zbirka kroz korištenje standarda od planiranja terenskog rada, preko pohrane, dokumentacije i izlaganja. Izneseni su primjeri istraživanja lokaliteta koja su dovela do osnivanja novih muzeja, govorilo se o novoosnovanim i dislociranim zbirka, značenju fotografskih zbirki i problemu jednoznačnog određenja tehničkih zbirki. Muzejske zbirke promatrane su kroz standarde preventivne zaštite i očuvanje kao okosnice muzejskog djelovanja.

U temi *Konzervacija i restauracija* predstavljeni su složeni radovi na konzervaciji i restauraciji ctreža velikog formata, upotreba agara u restauraciji papira te korištenje infracrvenog spektra u otkrivanju stanja očuvanja slika. Također se ističe značenje restauratorskih djelatnika kao suradnika na mnogim stručnim i znanstvenim radovima, atraktivnost struke široj javnosti do doprinosa razvoju lokalne zajednice.

Tema *Dokumentacije* preispitala je mogućnosti komercijalnog korištenja audiovizualnih arhiva u kreativnoj industriji i čuvanja na standardiziranim i lako upotrebljivim formatima te njihovog dostupnijeg korištenja. Zbirka plakata ističe se kao značajna kulturno-povijesna građa koja daje uvid u karakter vizualnog komuniciranja institucija, a iznose se i opežni radovi na restauraciji i preventivnoj zaštiti plakata. Muzejski dokumentacijski centar predstavio je važnost vođenja Registra muzeja i faze uvođenja *online* Registra unutar muzejske zajednice, a prezentiran je i dvojezični *online* katalog Muzeja moderne i suvremene umjetnosti.

U temi *Muzejska edukacija* predstavljeni su značajni projekti koji se provode u Hrvatskoj kao volonterski kampovi, edukativni programi izvan prostora muzeja, kao i realizacija edukativnih projekata u korelaciji sa znanstvenim, umjetničkim, povijesnim i drugim značenjima. U ovoj se temi govorilo o tome što publika, posebno tinejdžeri očekuju od muzeja, o razvoju komunikacije s posjetiteljima, publikom i javnosti. Prezentiran je projekt *Muzejska putovnica* kojim bi se jednostavno i lako omogućilo pretraživanje edukativnih programa u muzejima Hrvatske.

Tema *Izložbena djelatnost* prezentirala je veće izložbene projekte muzeja u Hrvatskoj u prirodoslovnim, povijesnim i etnološkim muzejima, bilo je riječi o problemima izlaganja specifičnih predmeta, odgovornosti struke pri šteti kod izlaganja predmeta, složenosti i izazovima u pripremi internacionalnih izložbenih projekata, o virtualnim izložbama i multimedijalnom pristupu u prezentaciji digitalne građe te o novim bežičnim tehnologijama u komunikaciji s publikom.

U temi *Marketing i odnosi s javnošću* razmatrale su se teorijske odrednice uvođenja odnosa s javnošću u muzeje s osnovnim ciljem pronalaženja raznih oblika komunikacije da bi se uspostavio kontakt s javnošću i skrenula pozornost na vrijednost i poruke kulturnog proizvoda. Muzeji moraju misliti o sebi ne samo kao o proizvođaču usluga i proizvoda, već kao o nekom tko lobira kod korisnika s mnogim načinima privlačenja. Kroz *Art shopove* istaknula se povezanost kulture i *art shopova*, značaj kulturnih projekata u razvoju i ponudi kulturnog turizma, predstavljene su nove tehnologije u kulturnom turizmu, a u službi marketinga, te zanimljivi i neformalni pristupi u predstavljanju postava muzeja i brendiranju muzeja.

Kroz temu *Upravljanje muzejima i baštinom te strategije razvoja i zakonska regulativa* upoznali smo se s projektom *Muzeji zajedno* koji je inicirao Odjel za kulturu i sport Primorsko-goranske županije, s iskustvima i trendovima razvoja muzejske djelatnosti osnovom kandidature za nagradu *Europski muzej godine*, s novim trendovima i tehnologijama u muzejima 21. stoljeća; bilo je riječi o izradi strateških projekata, partnerstvu muzeja i velikih korporacija u promociji kulturnog proizvoda, planiranju

Otvorenju skupa nazočili su predstavnici Grada Rijeke, Grada Opatije, Ministarstva kulture i Primorsko-goranske županije. Sjede s lijeva na desno: pročelnik Odjela za kulturu Grada Rijeke Ivan Šarar, zamjenica gradonačelnika Opatije Marina Gašparić, pomoćnica ministrice kulture mr.sc. Vesna Jurić Bulatović i župan Primorsko-goranske županije Zlatko Komadina.

Foto: M. Aničić

značajnih lokaliteta kao važnih elemenata u ponudi kulturnog turizma, o krizi u muzejima i neodgovarajućoj poreznoj politici i tržištu umjetnina, pa do financiranja muzejskih djelatnosti, visokih zahtjeva i interdisciplinarnog pristupa koji su danas nužan uvjet za kvalitetno funkcioniranje muzeja. Dani su i odgovori na pitanja o stvaranju profita kod kulturnog proizvoda, izradi smjernica za izradu politike upravljanja i dokumentima upravljanja u hrvatskim muzejima, a Prirodoslovni muzej Srbije svojim primjerom pokazao je kako se dobrom strategijom može kvalitetno djelovati i bez vlastitog prostora.

Burza muzeja predstavila je 4 pokretne izložbe te plan organizacije i troškova koji su nužni za njihovo gostovanje.

Na kraju tematskih cjelina održan je Okrugli stol na temu *Muzeji za održivu Europu – značaj muzeja u razvoju gospodarstva i društvenom zajedništvu*. Moderatorice *Okruglog stola* bile su mr. sc. Vesna Jurić-Bulatović, pomoćnica ministrice kulture i Goranka Horjan, članica Izvršnog odbora ICOM-a. U vrlo živoj raspravi, koja je trajala nešto manje od dva sata, ipak su prevladale teme oko financiranja djelatnosti u muzejima, o još uvijek prisutnom nerazumijevanju lokalnih uprava prema ulozi muzeja u društvu, društvenoj i financijskoj krizi i nužnosti orijentacije financiranja kulture prema nezavisnim izvorima, od sponzora do prijave projekata na financiranje iz EU fondova. Istaknuta je nužna interdisciplinarnost u kreiranju i pozicioniranju kulturnog proizvoda.

U raznolikom društvenom programu Kongresa, uz tematska izlaganja, predstavljene su i dvije knjige: *Istraživanje korisnika baštine* urednice prof. dr. sc. Žarke Vujić i *Zbornik 7. skupa muzejskih pedagoga* urednice Milice Đilas, muzejske pedagoginje. Otvorena je izložba Sekcije restauratora i preparatora HMD-a koju je postavila i o kojoj je govorila tajnica Društva, restauratorica Slađana Latinović. Sudionici Kongresa uz stručno vodstvo profesora Thea de Canzianija upoznali su se s arhitekturom i poviješću Opatije te posjetili Hrvatski muzej turizma gdje ih je uz riječi dobrodošlice kroz postav provela ravnateljica Katarina Mažuran Jurešić.

Zatvaranje Kongresa završilo je svečanom dodjelom nagrada Hrvatskog muzejskog društva, a stručni izlet, uz lijepo sunčano vrijeme, osmišljen je šetnjom po Kastavskoj gosposštiji uz stručna vodstva prof. Želimira Laszla i dr. sc. Boštjana Surine, gdje su se sudionici upoznali s poviješću, arhitekturom, sakralnom umjetnošću i prirodoslovljem liburnijskog kraja uz dobro raspoloženje, smijeh i degustaciju jela i pića.

Raznolika i plodna diskusija, razmjena iskustava, ali i nove spoznaje uz druženje i zabavu samo su još jedna potvrda važnosti održavanja kongresa, skupova i susreta, a pozitivne reakcije poticaj su organizatoru za daljnji rad i stoga pozivamo muzealce, ali i sve koji se na bilo koji način bave muzejskom djelatnošću da i ubuduće razmijene svoja iskustva i sudjeluju u razvoju muzejske djelatnosti.

Third Congress of Croatian Museum Experts

The 3rd Congress of Croatian museum experts with international participation, held in Opatija from October 8 to 11, 2014, was aimed at further

strengthening relationships among Croatian museum experts and establishing cooperation with museum experts in the region during moments of global crisis. The Congress focused on the management of museums, collections and information in the 21st century, which involved a discussion on the current situation regarding the resources and strategies of museum management and the digitisation of collections. Further aims included the adoption of new strategies for the management

of museum collections, the passing of work guidelines for challenging situations, guidelines for future cooperation, team work, and the development of museum activity in the region.

There were 145 participants with 93 presentations divided into 11 topics. These included Historical Overview, Museum Collections, Research Activities, Conservation and Restoration, Documentation, Exhibitions and Permanent Displays, Museum Education, Marketing and Public Relations, Museum and Heritage Management, Development Strategies and Legislation and Museum Trade. The official languages were Croatian and English and the abstracts were published in two languages in the Book of Abstracts.

Anita Hodak

19. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja: (BEZ) VEZE

18. 04. – 18. 05. 2014.

Dragi prijatelji i prijateljice muzeja,

jeste li ikada zakoračili u muzej i osjetili da vas netko promatra? Jeste li ikada pomislili da predmeti i zbirke koje vas okružuju (ni)su (bez)veze? Jeste li ikada osjetili da muzejske veze čekaju da ih istražite svim svojim osjetilima? Jeste li ikada pronašli muzejsku zbirku koja diše, govori, koja se glasa i koja povezuje predmete nevidljivim nitima? Ako jeste, tada ste pravi prijatelj/ica muzeja!

Sekcija za muzejsku pedagogiju Hrvatskog muzejskog društva već je devetnaestu godinu zaredom organizirala zajedničku muzejsku edukativnu akciju koja je trajala mjesec dana, odnosno od 18. travnja do 18. svibnja. Ideja za ovogodišnju, 19. muzejsku edukativnu akciju pod nazivom (BEZ) VEZE proizašla je iz teme za Međunarodni dan muzeja 2014. godine, koja nosi naziv *Museum collections make connections*. Nositelj organizacije i muzej domaćin ove Akcije bio je **Prirodoslovni muzej Rijeka**, a autorica i voditeljica akcije **Anita Hodak**, muzejska pedagoginja.

Organizacijski odbor činili su: Renata Brezinščak (Hrvatski prirodoslovni muzej), Denis Detling (Muzej Slavonije Osijek), Milica Đilas (Muzej moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci), Lorka Lončar Uvodić (MHZ, Muzej krapinskih neandertalaca) i Suzana Stanković (Prirodoslovni muzej Dubrovnik).

Koncept, idejno i izvedbeno rješenje i ilustracije oblikovala je Lea Jurin, Mikser d.o.o.

19. muzejsku edukativnu akciju (BEZ) VEZE podržali su: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Grad Rijeka – Odjel gradske uprave za kulturu, Algoritam d.o.o., B1 PLAKATI d.o.o., Metronet – telekom nove generacije i Nekretnine d.o.o. za geodetske poslove.

Kroz akcije koje se održavaju već 19 godina zaredom, povezani smo kao gradovi, povezani smo kao muzeji, kao muzejski pedagozi i kao kustosi.

Povezuju nas ljudi, povezuju nas djeca, mladi i odrasli, povezuju nas obitelji, grupe i pojedinci.

A što povezuje njih?

Naše zbirke koje (ni)su (bez) veze u svim muzejima. Nalaze se na svim katovima, u raznim čuvaonicama i muzejskim sobama. Predmeti koji su povezani u zbirke zovu na istraživanje, stvarno i/ili virtualno kroz pogled, dodir, zvuk i miris.

U akciji su sudjelovale 63 institucije iz svih krajeva Hrvatske u kojima su realizirani razni oblici kreativne i istraživačke edukativne komunikacije kroz bogate programe radionica, vodstava, izložbi, predavanja, koncerata i predstava. Sudionicima akcije umjesto ulaznice ponuđena je knjižica sa zanimljivim i edukativnim programima svih sudionika akcije, a kupovinom knjižice omogućeno je i sudjelovanje u nagradnoj igri.

Uz knjižicu, svaki sudionik Akcije mogao je izraditi vlastitu vezu, to jest „TELEFON NA ŽICU“ ili „STRING PHONE“ sa zanimljivim materijalima koji su ih čekali u muzejima. 19. muzejska edukativna akcija pod nazivom (BEZ) VEZE htjela je ponovno uspostaviti vezu primatelja i pošiljatelja poruke (muzeja). Zavezala je čvor te je imala misiju putem jednostavnog uređaja „telefona na žicu“ ili „string phonea“ uspostaviti novo-staru vezu, a na svima nama bilo je da ju oslušujemo. Veze koje sve ustanove u ovoj akciji imaju u svojim predmetima, zbirkama i postavima, žive su jedino ako ih slušatelj sluša, otkriva, istražuje, upija i „šalje dalje“ u svijet.

„TELEFON NA ŽICU“ ili „STRING PHONE“ preteča je današnjeg telefona, odnosno mobitela. I funkcionira u bilo kakvim uvjetima, bez struje i signala. Potrebni su bili samo prijatelj/ica, 2 plastične čašice i konac. Jedino povezanim koncima možemo dalje širiti priču i biti jedni drugima veza.

Prirodoslovni muzej Rijeka je u sklopu akcije (BEZ) VEZE provodio kreativno-istraživački edukativni program pod nazivom *LABORATORIJ VEZA*. Program se sastojao od niza edukativno-interaktivnih radionica i vodstava namijenjenih djeci predškolske i školske dobi, organiziranim grupama i pojedincima. Akcija je započela izložbom dječjih radova *Imaš vezu?*, učenika OŠ Brajda i OŠ Kozala pod vodstvom Anite Hodak i Vedrane Stipić. Održana

Radionica u Prirodoslovnom muzeju Rijeka, domaćinu 19. Muzejske edukativne akcije (BEZ) VEZE

Radionica u Prirodoslovnom muzeju Rijeka, domaćinu 19. Muzejske edukativne akcije (BEZ) VEZE

je i vikend humanitarna akcija za djecu i voditelje iz SOS dječjeg sela Lekenik te je obilježen i Dan planeta Zemlje.

Tijekom akcije svi su posjetitelji kroz radionice, vodstva i predavanja na teme *Fosili, gdje ste se skrili?, Koralji, Morski psi, Svijet malih bića, Zmijuganje po muzeju, Čudesni leteći strojevi i Zemlja,*

boja, cvijet otkrili i istražili naše veze i spoznali da muzeji nisu (bez) veze.

U edukativnom programu Prirodoslovnog muzeja Rijeka *Laboratorij veza* sudjelovalo je više od 600 djece (ne računajući Muzejski svibanjski vikend).

Prirodoslovni muzej Rijeka kao muzej domaćin organizirao je završnu svečanost u obliku MUZEJSKOG SVIBANJSKOG VIKENDA 17. i 18. svibnja 2014. godine, kojim su obilježeni završetak 19. muzejske edukativne akcija (BEZ) VEZE, Europska noć muzeja i Međunarodni dan muzeja.

Dan 17. svibnja bio je posvećen Europskoj noći muzeja kroz bogat program koji je započeo nizom kratkih radionica za sve uzraste pod nazivom *Otkrij i istraži neočekivane veze među muzejskim predmetima*. Voditelji su bili djelatnici Prirodoslovnog muzeja Rijeka, Milvana Arko-Pijevac, Nadia Dunato Pejnović, Anita Hodak, Marin Kirinčić, doc. dr. sc. Marcelo Kovačić, dr. sc. Željka Modrić Surina i doc. dr. sc. Boštjan Surina. Program se nastavio otvorenjem dviju izložbi *Koralji, ukrasi mora* Milvane Arko-Pijevac i (BEZ) VEZE, izložbe likovnih radova učenika

Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, a završio koncertom na klaviru 17-godišnjeg Lovre Mirtha u Botaničkom vrtu Muzeja.

Dan 18. svibnja bio je posvećen Međunarodnom danu muzeja kroz predstavu CIRKUS KUMULUS – eko-cirkusko-glazbenu predstavu o veselom gradu na plutajućem oblaku u kojem glazbenik, mimičar i plesačica u vrtlogu priče dopiru do srca gledatelja. Glazbu predstave „začinila“ je grupa *Belfast food*, a predstavu je izveo Teatar Oz – kazalište u pokretu.

Nakon toga uslijedilo je izvlačenje nagradnih kupona i dodjela zanimljivih nagrada za male prijatelje i prijateljice muzeja. Pristiglo je mnogo kupona od kojih smo izvukli 54 sretna dobitnika. Osim toga, djeci iz SOS dječjeg sela Lekenik darovano je 30 poklon-paketa Hrvatskog muzejskog društva 19. muzejske edukativne akcije (BEZ) VEZE. Sveukupno je darovano 84 poklona za male prijatelje i prijateljice muzeja!

U obilježavanju su, osim muzejskih institucija diljem Hrvatske, sudjelovale i kulturne institucije diljem svijeta te smo zajedno kroz Muzejski svibanjski vikend ostvarili međunarodnu VEZU koja nije bez VEZE. Naše veze (ni)su (bez)veze. Zbirke su povezale vas i nas kroz radionice, vodstva, izložbe, predavanja, koncerte, predstave... Vezale su predmet sa zbirkom, zbirku s muzejem, muzej s gradom, a gradove na Međunarodni dan muzeja.

Zahvaljujemo svima na sudjelovanju i pozivamo vas da i slijedeće godine sudjelujete u otkrivanju i istraživanju nekih novih veza, jer se nadamo da ste kroz 19. akciju spoznali da muzeji (ni)su (bez) veze. **Ako jeste, tada ste pravi prijatelj/ica muzeja!**

19th Museum Education Initiative to Celebrate International Museum Day (NO) CONNECTIONS

April 18 – May 18, 2014

For the nineteenth consecutive year, the Section of Museum Pedagogy of the Croatian Museum Association organized a joint museum education initiative from April 18th to May 18th. The education initiative titled (NO) CONNECTIONS was inspired by the 2014 International Museum Day's theme called *Museum collections make connections*.

The host museum of this year's programme was the Natural History Museum of Rijeka, and the leader and author of the programme was Anita Hodak, museum educator.

To celebrate International Museum Day, the Natural History Museum of Rijeka organized a variety of creative events and activities such as STRING PHONE, LABORATORY CONNECTIONS, MUSEUM MAY WEEKEND and many other workshops intended to show children that museums are places where they can learn many things in a creative and entertaining way.

Nakon prošlogodišnjih Susreta Sekcije restauratora i preparatora koji su održani u Muzeju Brodskog Posavlja, domaćin ovih šestih po redu Susreta održanih 15. i 16. svibnja 2014. godine bio je Gradski muzej Varaždin. Prvi dan susreta započeo je otvorenjem izložbe plakata muzejskih restauratora i preparatora, nakon čega je uslijedio set od šest predavanja s raznim temama i aktualnostima iz konzervatorsko-restauratorske struke.

Ove godine svoje je radove putem plakata prezentiralo 30 restauratora i preparatora iz 15 muzejskih i galerijskih ustanova iz cijele Hrvatske, koji su na taj način stručnoj i široj javnosti prikazali praktično sve segmente konzervatorsko-restauratorske djelatnosti. Kao i na dosadašnjim susretima, najzastupljeniji segment struke na izložbi bio je arheološki. Tek nešto manje bili su zastupljeni etnografski i povijesni segmenti struke, predmeti umjetničkog obrta, slikarstvo te suvremena umjetnost. Zapravo se s pravom može reći da je ova izložba plakata svojevrsan presjek djelatnosti muzejskih i galerijskih radionica iz svih hrvatskih regija. Nakon Varaždina izložba je gostovala u Opatiji u vrijeme i u prostoru održavanja 3. kongresa muzealaca Hrvatske, što je bio još jedan doprinos promociji konzervatorsko-restauratorske struke unutar muzejske zajednice. Izložbu kao i dosad prati stručna publikacija koja ima funkciju knjige sažetaka izloženih plakata i održanih predavanja, no budući da većina tekstova u publikaciji svojom kvalitetom i obujmom već nadilazi formu sažetka, izvjesno je da ova, u početku skromna publikacija, ima ambiciju prerastanja u jedan ozbiljan i kvalitetan stručni časopis. Za to je, pored svih autora tekstova, zasigurno najzaslužnija urednica publikacije Slađana Latinović iz Arheološkog muzeja u Zagrebu koja je ujedno i autorica koncepcije postava izložbe.

Set predavanja započeo je izlaganjem Đeni Gobić Bravar iz Arheološkog muzeja Istre o dokumentiranju degradacija na primjeru Augustovog hrama u Puli. Potom su uslijedila dva predavanja s temama iz slikarstva. Prvo je održala Daša Suhić Hižak iz Gradskog muzeja Varaždin koja je na primjeru slike *Portret profesora Witmana* ukazala na važnost interdisciplinarnog pristupa suvremenom konzervatorsko-restauratorskom zahvatu, jednako kao i Jasminka Podgorski iz Muzeja za umjetnost

i obrt na primjeru slike *Čudesne zaručke sv. Katarine*. Oba izlaganja pružila su sjajan primjer cjelovite, precizne i detaljne interdisciplinarne konzervatorsko-restauratorske obrade muzejskih predmeta kakvih se nadamo da će u skoroj budućnosti biti sve više. Nakon kraće pauze uslijedilo je izlaganje Melite Krnoul, također iz Gradskog muzeja Varaždin, o problemima i izazovima s kojima se susreću restauratori prilikom stvaranja nove izložbene cjeline te važnosti dobre i poticajne atmosfere tijekom zajedničkog rada. Zatim je Zoran Kirchhoffer iz Tehničkog muzeja u svome izlaganju istaknuo brojne specifičnosti te zahtjevnost održavanja zbirki tijekom opsežnih građevinskih radova u zgradi muzeja. Posljednje izlaganje bilo je ponovno iz arheološkog segmenta struke i održala ga je Slađana Latinović koja je govorila o procesu konzerviranja i restauriranja antičke posude. Iz njenog prikaza jasno se mogla iščitati sva kompleksnost konzervatorsko-restauratorske obrade arheološke građe kao i značajan doprinos djelatnika muzejskog laboratorija pri stručnoj ili znanstvenoj interpretaciji predmeta arheološke baštine.

Prvi dan skupa završio je razgledom konzervatorsko-restauratorskih radionica te novootvorenog stalnog postava Gradskog muzeja Varaždin pod nazivom *Kultura odijevanja od 18. do 20. stoljeća*. Nažalost, zbog lošeg vremena nije bilo moguće realizirati predviđeni obilazak stare gradske jezgre. Loše vrijeme koje se nastavilo i drugi dan skupa ipak nije utjecalo na dobro raspoloženje i atmosferu tijekom stručnog izleta u obližnje Varaždinske Toplice gdje su sudionici skupa mogli razgledati atraktivni arheološki lokalitet poznat stručnoj javnosti kao školski primjer rimske arhitekture te posjetiti novouređeni postav Zavičajnog muzeja Varaždinske Toplice.

Naposljetku, potrebno je istaknuti da ovi susreti, poput svih dosadašnjih, ne bi mogli biti realizirani bez financijske pomoći Ministarstva kulture RH i Ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba. Jednako tako, ovaj značajan stručni skup muzejskih restauratora i preparatora ne bi se mogao održati bez svesrdne pomoći ovogodišnjeg

6. susreti sekcije restauratora i preparatora HMD-a

Sudionici 6. susreta
Sekcije restauratora i
preparatora HMD-a
u Gradskom muzeju
Varaždin

domaćina i suorganizatora Gradskog muzeja Varaždin odnosno njegovog ravnatelja Mirana Bojanića Morandinija.

Održavanje sljedećih, sedmih po redu Susreta najavljeno je za svibanj 2015. godine u Muzeju

grada Splita, te se stoga nadamo i većem odazivu prije svega splitskih restauratora i preparatora, ali i svih ostalih djelatnika muzejskih radionica s područja Dalmacije koji dosad još nisu sudjelovali na Susretima.

The Sixth Meeting of the Restorer and Preparator Section of The Croatian Museum Association

This year's sixth meeting of the CMA Restorer and Preparator Section was held in the City Museum of Varaždin on May 15th and 16th, 2014. As in previous years, the first day was reserved for the opening of a poster exhibition displaying numerous works by museum restorers and preparators, and for a set of six specialist lectures on conservator-preparator

practices. The time after the lectures was dedicated to visiting the newly-opened permanent collection of the City Museum of Varaždin and museum workshops. On the second day of the gathering a professional trip and a visit was organized to the renowned archaeological locality in Varaždinske Toplice, including a visit to the newly arranged exhibition collection of the Heritage Museum of Varaždinske Toplice. It was announced that the next, 7th meeting of the Restorer and Preparation Section will be held in May 2015 in the City Museum of Split.

18. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji – mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* održan je od 26. do 28. studenoga 2014. godine u Rovinju. Glavni organizator seminara bilo je Hrvatsko arhivističko društvo u suradnji s Hrvatskim knjižničarskim društvom i Hrvatskim muzejskim društvom, a suorganizatori su bili: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu; Hrvatski državni arhiv, Zagreb; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti; Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera, Osijek, Odsjek za informacijske znanosti i Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti. Tema seminara bila je *Globalno i lokalno, lokalno i globalno – GLOCAL*.

Seminar je strukturalno podijeljen na tri cjeline: predavanja, radionice i posterska izlaganja. Tijekom tri dana održano je dvadeset predavanja stranih i domaćih stručnjaka, održane su četiri radionice i predstavljena su tri posterska izlaganja.

Prvi dan seminara predavanja su održali: Anne J. Gilliland s UCLA, SAD (*Enhancing archival description to support the use of records in daily life*); Dubravka Kolić iz Državnog arhiva u Zadru (*Okružno poglavarstvo u Zadru (1816.-1868.): sređivanje i obrada*); Iva Validžija iz Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu (*Personalni arhiv zaslužnih muzealaca: od sakupljanja podataka do web prezentacije*); Tamara Štefanac iz Hrvatskog željezničkog muzeja u Zagrebu (*Postanak, korištenje i budućnost Zbirke vozničkih redova Hrvatskog željezničkog muzeja*); Valentina Radoš iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku (*Obrada i izdanje arhivske ostavštine Ota Švajcera u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku*) te Maja Bodiš i Dubravka Petek iz Knjižnica grada Zagreba (*Zbirka povelja, diploma, plaketa, pohvala, naukovnih svjedodžbi i sl. zagrebačkih društava iz fonda zbirke Zagrabiensia: arhivsko ili muzejsko gradivo u knjižničnoj zbirci*).

Nakon predavanja, a prije početka radionica, predstavljena su tri posterska izlaganja: Vedrana Juričić, Nataša Daničić i Kristina Polak Bobić iz Knjižnice HAZU u Zagrebu (*Projekt Europeana Cloud (eCloud) u Knjižnici HAZU*); Kristina Kalanj iz Tehničkog muzeja u Zagrebu (*Muzejska izložba knjiga u okviru javnih i kulturnih manifestacija – Na istoj valnoj duljini i Knjižnica Tehničkog*

muzeja u Zagrebu) i Renata Petrušić iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (*Digitalizacija djela siročadi: primjena direktive 2012/28/eu o određenim dozvoljenim korištenjima djela siročadi*).

Dvije radionice održane su prvi dan seminara. Na prvoj radionici *Usklađenost metoda konzervatorsko-restauratorske obrade AKM građe sa suvremenim europskim trendovima* kojoj je voditelj Damir Doračić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu sudjelovali su: Đeni Gobić Bravar iz Arheološkog muzeja Istre u Puli (*Restauracija i prezentacija arheoloških predmeta nekad i danas*); Zoran Kirchhoffer iz Tehničkog muzeja u Zagrebu (*Novi mikroklimatski standardi u muzejima*); Daša Suhić Hižak iz Gradskog muzeja Varaždin (*Dezinsekt(evo)lucija*); Melita Krnoul iz Gradskog muzeja Varaždin (*Ruho za Bogorodicu*) te Petra Kursar iz Moderne galerije Zagreb i Mirta Pavić iz Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu (*Metode čišćenja Richarda Wolbersa – osvrt na zagrebačku radionicu*).

Voditeljica druge radionice *Virtualne izložbe i kreativne industrije* bila je Sofija Klarin Zadravec iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a sudjelovali su: Goran Zlodi i Željka Miklošević s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (*Uvod u temu*); Tončica Cukrov iz Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu (*Virtualne izložbe MDC-a*); Matilda Hraste i Sofija Klarin Zadravec iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (*Europski projekti i smjernice za izradu virtualnih izložbi i digitalno pripovijedanje*); Anita Marin i Siniša Sambolić iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (*Mogućnost uspostave mreže virtualnih izložbi u knjižnicama*); Iva Meštrović i Petra Milovac iz Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu (*Radionica za izradu digitalnih izložbi*) te Dina Mašina iz Knjižnice HAZU (*Virtualne izložbe HAZU – sustav ArhivX*).

Istovremeno s radionicama, održan je *Otvoreni sastanak Stručnog odbora za izradu nacionalnog pravilnika za katalogizaciju u AKM zajednici*.

18. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji – mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*

Rovinj, 26. – 28. studenoga 2014.

Koordinatorica projekta je Tinka Katić iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a uz nju su na otvorenom sastanku sudjelovali: predsjednica stručnog odbora Mirna Willer s Odjela za informacijske znanosti – Sveučilište u Zadru, urednica stručnog odbora Ana Vukadin iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te članovi stručnog odbora: Jelena Balog Vojak iz Hrvatskog povijesnog muzeja, Ana Barbarić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Tanja Buzina iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Vesna Hodak iz Hrvatskog knjižničarskog društva, Jozo Ivanović iz Hrvatskog državnog arhiva i Snježana Radovanlija Mileusić iz Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu.

Drugi dan seminara predavanja su održali: Sonja Svoljšak i Urša Kocjan iz Narodne in univerzitetne knjižnice u Ljubljani (*Srednjeevropski rukopisni fragmenti NUK u lokalnim i/ili globalnim digitalnim medievističkim »ekosistemima«*); Koraljka Kuzman Šlogar iz Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu i Nuša Hauser iz Centra za nematerijalnu kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre u Pićanu (*Digitalizacija etnografske i folklorne građe iz Istre: primjer međuinstitucionalne suradnje*); Milvana Arko-Pijevac iz Prirodoslovnog muzeja u Rijeci (*Biološka valorizacija kvarnerskog akvatorija: Natura 2000*); Ana Vukadin iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (*Stvarne i fiktivne osobe u knjižničnim katalozima: utjecaj kulturnih modela u definiranju stvarnosti*); Ana Barbarić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (*Razvoj hrvatskoga kataložnog nazivlja kroz prijevode ISBD-a: s naglaskom na rješenja iz objedinjenoga izdanja*) te Marijana Tomić i Mirna Willer s Odjela za informacijske znanosti – Sveučilište u Zadru (*UNIMARC bibliografski format za opis arhivskog gradiva: nacrt Smjernica za arhive*).

Nakon predavanja održane su dvije radionice. Na prvoj radionici *Edukacija u AKM zajednici – lokalno i/ili globalno*, koju su vodili Jelena Hotko i Ana Filep iz Hrvatskog povijesnog muzeja te Hrvoje Stančić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, sudjelovali su: Ana Garić i Hrvoje Stančić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek

za informacijske i komunikacijske znanosti (*Pedagoške aktivnosti u arhivima*); Mirjana Jurić iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu (*Kartografska radionica „Čitajmo karte“ – globalno i lokalno*); Biljana Janev Hutinec i Nika Dolenc iz JU „Maksimir“ u Zagrebu (*Maksimir – lokalno djelovanje za globalno razvijanje svijesti*); Danko Dujmović s Filozofskog fakulteta u Rijeci (*Muzejski portal – iz lokalnog u globalno*); Zdenka Šinkić iz Hrvatskog povijesnog muzeja (*Bez ruma nema šturma! – Mrežno objavljivanje dnevnčkih zapisa Stjepana Kolandera*) i Jelena Hotko iz Hrvatskog povijesnog muzeja (*Edukativni programi u Hrvatskom povijesnom muzeju – za lokalnu i globalnu zajednicu*). Na drugoj radionici *Archival description in support of daily life (local) & descriptive standards and models (global)* voditelji su bili Anne J. Gilliland s UCLA, Gordon Dunsire iz Edinburgha i Mirna Willer s Odjela za informacijske znanosti – Sveučilište u Zadru, a uz njih sudjelovali su: Dubravka Kolić iz Državnog arhiva u Zadru, Tamara Štefanac iz Hrvatskog željezničkog muzeja u Zagrebu, Valentina Radoš iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku i Marijana Tomić s Odjela za informacijske znanosti – Sveučilište u Zadru.

Nakon radionica predstavljen je zbornik radova 17. seminara AKM, a predstavile su ga: Tinka Katić iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Alisa Martek iz Hrvatskog državnog arhiva (glavna urednica Zbornika 17. seminara AKM), Mirna Willer s Odjela za informacijske znanosti – Sveučilište u Zadru i Milvana Arko-Pijevac iz Prirodoslovnog muzeja u Rijeci (predsjednica Hrvatskog muzejskog društva).

Zadnji dan seminara održano je osam predavanja: Predrag Perožić iz OŠ Krk „Fran Krsto Frankopan“ (*Globalno i lokalno u arhitekturi weba*); Gordon Dunsire iz Edinburgha, UK (*Linking bibliographic standards: alignments and maps, protocols and liaisons*); Hrvoje Stančić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (*InterPARES Trust*); Radovan Vrana s Filozofskog fakulteta u Zagrebu – Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (*Kooperativna skrb o digitalnim znanstvenim sadržajima*); Draženko Celjak, Zoran Bekić, Ozren Lapčević, Miroslav Milinović, Mislav Stublić, Domagoj Ulapec iz Sveučilišnog računskog centra

(Srce) – Sveučilište u Zagrebu (*Dabar – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnom upravljanju podacima u Hrvatskoj*); Željko Rajter i Leonardo Jelenković iz Unibisa, d.o.o. u Zagrebu (*Integrirano pretraživanje lokalnog kataloga i discovery servisa: Vero i EBSCO (EDS)*); TBA, Ministarstvo kulture RH (*Kreativne industrije, novi pristupi Europeani*) te Petra Kirhmajer iz Đakova, Dražen Kušen iz Državnog arhiva u Osijeku i Sanjica Faletar Tanacković s Filozofskog fakulteta J. J. Strossmayera u Osijeku – Odsjek za informacijske znanosti (*Seminar AKM: arhivističke teme na tragu upravljanja promjenama u arhivima*).

Nakon predavanja održan je *Okrugli stol 18 godina seminara AKM: dostignuća i očekivanja*. Seminar je završio izvještajima voditelja radionica i organizatora posterskih izlaganja te izvještajem s *Otvorenog sastanka Stručnog odbora za izradu NPK-a* i dogovorom za 19. seminar AKM 2015. godine.

The 18th seminar Archives, Libraries, Museums – the possibility of cooperation in the environment of global information infrastructure was held in Rovinj from November 26th to 28th, 2014.

The main organizer of the seminar was the Croatian Archive Association in cooperation with the Croatian Library Association and the Croatian Museum Association. The topic of the seminar was *Global and local, local and global – GLOCAL*.

The three days of the seminar included twenty lectures given by foreign and home experts, four workshops and three poster presentations. In accordance with the topic title of the 18th ALM seminar, the lectures, workshops and poster presentations covered a broad array of subjects ranging from theoretical postulates to examples of good practice.

18th Seminar Archives, Libraries, Museums – the Possibility of Cooperation in the Environment of Global Information Infrastructure

Rovinj, 26th – 28th November 2014

◀ Radionica *Edukacija u AKM zajednici – lokalno i/ili globalno*, Rovinj 2014.

Stručni prilozi

Contributions

Guido Quien
Galerija na otoku

Lana Majdančić
Povijest čuvaonice Atelijera Meštrović u Zagrebu

prof. dr. sc. Žarka Vujić
Istraživanje korisnika baštine, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2014.

Silvija Brkić Midžić
Osvrt na novu knjigu Guida Quiena: *Priče o stvarima*, ULUPUH, Zagreb, 2013.

Galerija na otoku

Koncepcija, realizacija i sadržaj novog stalnog postava Galerije umjetnina

„Branislav Dešković“ u Bolu na otoku Braču
Galerija umjetnina „Branislav Dešković“ u Bolu osnovana je 1963. godine. Inicijator tog kulturnog pothvata bio je Boljanin Ivo Marinković Mijarić, tada utjecajan društveni radnik i zaljubljenik u Brač. Galerija je dobila ime po značajnom hrvatskom kiparu Branislavu Deškoviću, rođenom u Pučišćima. Djela su postupno sakupljana, ali u početku rijetko izlagana zbog pomanjkanja vlastitog prostora. Prva izložba iz tog fundusa postavljena je 1967. u prostoru hotelskog poduzeća *Zlatni rat*. Od 1968. do 1974. godine stalni postav Galerije mogao se vidjeti u prostorijama Kulturno-umjetničkog društva „Jozo Bodlović“, a konačno 1978. godine Galerija je smještena u primjeren prostor, u kamenu baroknu palaču na rivi u središtu Bole. Ministarstvo kulture proglasilo je 2009. godine tu umjetničku zbirku zaštićenim kulturnim dobrom. Ta prva zbirka moderne i suvremene likovne umjetnosti na Braču od osnutka do danas posjeduje svojstvenu fizionomiju. Sabire djela kipara i slikara rođenih na Braču, onih kojima je taj otok zavičaj, kao i onih koji su ovdje trajno ili povremeno boravili ili borave i danas. Riječ je ponajprije o hrvatskim umjetnicima, ali i drugima koji su u ovom podneblju nalazili obilje nadahnuća za svoj rad. Također, Galerija je otvorena i za djela umjetnika koji nisu posebno vezani za otok, ali svojom izuzetnom kvalitetom obogaćuju njezin fundus.

Na kronološkom čelu tog bogatog fundusa stoji prvi hrvatski moderni kipar, Bračanin Ivan Rendić (1849. – 1932.). Slijedi zavidan broj Deškovićevih djela, tako da u toj galeriji koja nosi njegovo ime možemo pratiti razvojne faze našeg vrsnog kipara – animalista. Deškovićeva djela i trag njegove osobnosti dali su, u Pučišćima, prve poticaje kiparu Valeriju Michieliju, ekspresivnom egzistencijalistu hrvatske umjetnosti. Kronološki slijed slikara započinjemo s dvama oprečnim, ali samosvojnim slikarskim rukopisima, s Vidovićevim sutonskim šapatom i glasnim Jobovim hedonizmom. Vidovićev suptilni luminizam predstavljen je njegovim najčešćim motivima, mrtvim prirodama iz ponutrice atelijera te vedutama Trogira. Najbolji dio opusa Ignjata Joba nastao je u Supetru na Braču. Njegov ekspresionizam svojevrsna je opreka krepuskularnom i intimističkom slikarstvu Emanuela Vidovića, uzburkan je i krepak izraz dalmatinskog im zavičaja. I tako u razložnom slijedu tu

možemo, osim navedenih, sa zadovoljstvom naći, prepoznati i uspoređivati i ostale zanimljive pa i najveće umjetnike, kao što su Toma Rosandić, Ivan Meštrović, Karlo Mijić, Jerolim Miše, Marino Tartaglia, Juraj Plančić, Nevenka Đorđević, Oton Postružnik, Antun Augustinčić, Grga Antunac, Frano Šimunović, Slavko Šohaj, Ante Kaštelančić, Ivo Šebalj, Ivo Dulčić, Raoul Goldoni, Šime Perić, Edo Murtić, Ljubo Ivančić, Miljenko Stančić, Marija Ujević, Vasilije Jordan...

Dotrajali prostor Galerije zahtijevao je obnovu, kao i koncepciju **novog stalnog postava**, temeljenu na suvremenim muzeološkim postavkama. Ne čekajući završetak cijelog programa revitalizacije Galerije, na samom početku ljeta 2010. godine bio je ostvaren značajan korak tog programa: 26. lipnja 2010. predstavljena je i za javnost otvorena prva faza, odnosno prizemlje galerije s dijelom postava. Uz to, uređen je i manji prostor uz predvorje u kojem se do danas izmjenjuju izložbe pretežno mlađih autora, u ciklusu naslovljenom *Ljetne izložbe*. K tome, u predvorju, vizualno povezanom sa izlagačkim prostorima, priređuju se i drugi kulturni programi. Sljedeće 2011. te 2012. godine Galerija je u cijelosti obnovljena, postavljena i otvorena za javnost. Razgledavajući, kroz tri etaže, novi stalni postav Galerije umjetnina „Branislav Dešković“ očitavamo svojstvene izraze umjetnika, na različite načine povezanih s Bračem, a istodobno možemo evocirati razvoj suvremene hrvatske likovne umjetnosti dvadesetog stoljeća.

Koncepcija koju je slijedio izbor djela za prvi, uvodni dio, dakle za dvoranu u prizemlju, jest ponuditi svojevrsan sažetak, odnosno reprezentativan uzorak fundusa. Dakako, u zadanom okviru tada (2010.) raspoloživog, dakle obnovljenog prostora. U tom okviru zastupljeni su poznati umjetnici, ali u izboru koji predstavlja različitost motiva: autoportreti i portreti, figure u prostoru, bračke vedute i pejzaži, mrtve prirode te prizori sažeti do znaka. U izraznom smislu to je raspon hrvatskog slikarstva dvadesetog stoljeća, od ekspresionizma do apstrakcije i suvremenih inačica likovnog izraza. Sukladan izbor skulptura za dvoranu u prizemlju zahvaća nešto raniji, ali uglavnom sličan vremenski raspon, naime izrazno od Rendićevog realizma, preko Michielijevih egzistencijalnih grčeva, do stilizirane oblikovnosti Marije Ujević. Sučelice ulazu postavljena je, s očitom namjerom, slika *Otok* (1984.) Joška Eterovića, vidljiva već s rive. Slika *Otok*, ta optička senzacija, svojim točkasto nanesenim spektrom živih boja i kružnom kompozicijom upravo poziva na ulazak.

Postav druge te treće etaže (prvi i drugi kat) koncipirao sam kronološki. Kod toga sam, odmjeravajući mogućnosti prostora, izbjegao mehaničko nabravanje (što više imena s po jednim djelom), te sam želio markantno, izborom više djela pojedinih značajnih autora, istaknuti temeljne vrijednosti (po zastupljenosti i kvaliteti) fundusa. Istodobno, to su autori koji znače vrhunske domete hrvatske umjetnosti. Tu osnovnu zamisao kombinirao sam, poštujući sadržaj i karakter zbirke, s drugim razlozima izbora. Primjerice, fundus Galerije „Dešković“ ima samo jedno djelo Jerolima Mišea, ali neizostavno za postav kao i za povijest hrvatskog slikarstva. Miševa slika *Pučišća* iz 1923. godine primjerna je za poetiku „nove stvarnosti“, odnosno „magičnog realizma“. Miše je naslikao niz dalmatinskih veduta i krajolika, od kojih je slikarski najizražajnija upravo piramidalna i kristalična kompozicija *Pučišća*. Uz vedutu *Pučišća* postavljena je veduta *Splitska* Karla Mijića i *Kupačice* Jurja Plančića pa su tako istaknute osobine tog stilskog razdoblja, naime dvadesetih godina prošlog stoljeća: čvrsto oblikovanje geometriziranih oblika. Suzvučja, odnosno stilske srodnosti istaknuo sam u postavu više puta. Inače, Plančić je predstavljen i s više svojstvenih mu pastoralnih prizora i, dakako, vedutama Pariza. Na teškom životnom putu uvijek je nosio sliku svog idiličnog hvarskog zavičaja, koji će biti najčešći izvor njegovih nadahnuća. Sada njegove slike stoje između prozora koji kadriraju nedaleki Hvar. U stalni postav uvrstio sam, s manjim izborom radova, i neke manje poznate autore, no specifične za mediteransko, odnosno zavičajno podneblje. Tako su tu: Silvije Bonači Čiko, slikar marina, sa svojom nostalgичno ugođenom slikom *Akt uz more* (oko 1925.); Jasna Fertiglio, slikarica bračkih korijena, koja živi u Južnoj Americi, zastupljena je s jednom apstraktnom slikom (1986.), bliskom vedrom kolorizmu Otona Postružnika ili Dalibora Paraća, čija je djela mogla upoznati u razdoblju svog života u Zagrebu; kameni otok Brač dao je ne samo poznate kipare kao što su Ivan Rendić, Branislav Dešković, Valerije Michieli, Mirko Ostoja i Tomislav Ostoja, nego i niz samoukih kipara. Jedan od najizrazitijih je Frano Antonijević, samouki kipar, izrastao iz kamenarske tradicije otoka Brača. Prisutan je u našem postavu s kamenom glavom, fine obrade i začudno sabrane forme. Motivi njegovih skulptura iz arhaičkog su svijeta koji ga okružuje. Ti likovi u bračkom kamenu zadobivaju i posebno značenje izvornosti

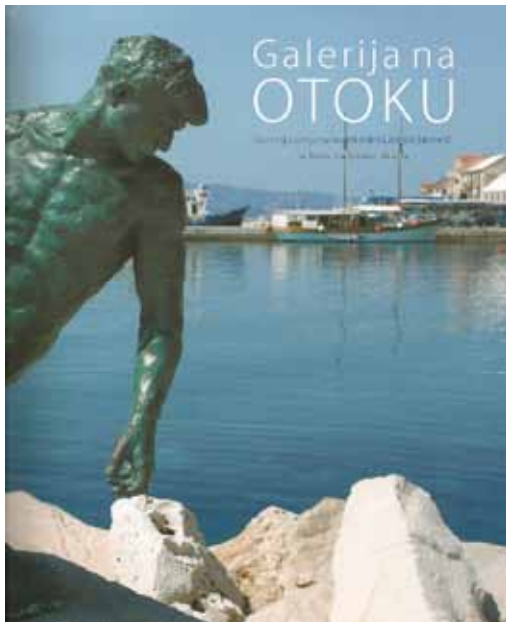
u doba prevlasti prefabriciranih materijala i u situaciji kada kipari sve manje klešu.

Brač, osim svoje arhaične pastoralnosti, ima i drugo lice, ono manje isticano, ali izbrazdano nanosima vremena. Hrvatski povjesničar, pučiški župnik Andrija Ciccarelli (1759. – 1823.) zabilježio je: „Pučišće je sa svojih trinaest kaštela u 15. stoljeću nazvano *Lukom tvrđalja*“. Još i danas neke od tih utvrda stoje u Pučišćima i svjedoče o drugačijim vremenima. Pjesnik himničkih mediteranskih uzleta Vladimir Nazor otkriva, suprotno sunčanom ditirambu, oblačno podneblje svog otoka: „I čitav je Brač bio uvijek nalik na žrvanj što melje ljude“. A Valerije Michieli je govorio: „Žive tako ljudi zajedno s mrtvima i ostavljaju svoje tragove na kori kamena.“ Michielijeva djela su revers mediteranske harmonije, naličje nasmijanog lica, izraz noćnog nespokoja.

✧ Galerija umjetnina „Branislav Dešković“ u Bolu na Braču

↳ Dio postava izložbe Galerija na otoku, Split, Stara gradska vijećnica, studeni – prosinac 2013.

Naslovnica
monografije
Galerija na otoku,
Bol, 2013.

U motivskoj raznolikosti postava naći ćemo i više autoportreta, pa i onih antologijskih (Karlo Mijić, Ignjat Job), odnosno autora koji su se učestalo ogledali u vlastitom liku. Autoportret je upravo svojstven Ljubi Ivančiću, slikaru egzistencijalno analitičkog naboja. Poigramo li se riječima, možemo reći da je kod njega život ostavljao tragove na kori lica. Autoportret mu nije samodopadan, on je samost. Ako svoj lik smješta u središte svog promatranja, taj lik je prije svega križište tijekova života, područje vremenskih (nevremenskih) događanja. Zapravo, vrijeme neprestano oblikuje glavno lice tih slika. Međutim, zagledan u sebe, slikar je rješavao na svojstven način skladbu slikarske površine. Izduženja, naglašenosti, odnosno redukcije, suprotstavljanja linearnog i voluminoznog, sklonost crnom u ime su produbljivanja, iskazivanja dnevnim svjetlom prikrivene složenosti postojanja. Ogoljelost do pravog lica čini neobično sugestivnim djela Ljube Ivančića. Ivo Šebalj očitovao je veliku maštovitost u suženom motivskom registru. Česti su mu naslovi *Slikar i model* ili samo *Autoportret*. Oporo uobličavanje, a bogatstvo tankočutnih odnosa boja može se doživjeti kao mukotrpno traženje smisla postojanja, ali kroz izrazitu radost likovnog čina. Šebalj, vidimo, bez straha nanosi boju, dopušta da curi platnom, ali je i odlučno struže. Skrućeni tragovi slikarskog rada sastavni su dio izraza. K tome, ne treba previdjeti diskretnu humornu notu, često

jedini mogući otpor „običnih“: pušača, promatrača, ili pak slikara.

Postav posjeduje i nekoliko zasebnih zanimljivosti. Ponajprije, reljefni portreti Branislava Deškovića. Učestalo je oblikovao pse, kipove intimnijeg formata, a taktilne, uzdrhtale površine koje, očekivano, u Galeriji „Dešković“ možemo vidjeti i dodirnuti. No, taj majstor karakterističnog pokreta ostvario se i u prikazima karaktera osobe, u portretima. Stoga je najbolji animalist hrvatske umjetnosti ovdje predstavljen i kao majstor ne samo trodimenzionalnih portreta, nego i onih reljefnih. Nadalje, tu je i mala zbirka kiparskih portreta čiji su autori Valerije Michieli, Ivan Sabolić, Velibor Mačukatin, Ksenija Kantoci i Raoul Goldoni. Postavljeni u preglednom nizu, pružaju priliku poetičkih komparacija na izazov teme portreta. Naposljetku, stalni postav obogaćen je i s više slikarskih odnosno crtačkih radova kipara, slikama Valerija Michielija i dizajnerskim skicama za izvedbe u staklu Raoula Goldonija, pa je tako proširen prostor percepcije njihovih trodimenzionalnih ostvarenja.

Novost postava je i susret s mnogim dosad nedostupnim djelima. Evo tek nekoliko primjera: ekspresivni autoportret Karla Mijića iz 1913. godine, rane lirske apstrakcije Šime Perića iz pedesetih godina, slike Otona Postružnika iz šezdesetih i sedamdesetih godina, koje svjedoče o sve slobodnijoj kolorističkoj interpretaciji motiva, ili pak markantna Murtićeva kompozicija *Susret* (1978.). U želji da se s vremenom predstave i pohranjena djela, osvježena stalnog postava bit će nadalje praksa Galerije.

U cijelosti, ovoj koncepciji, pretočenoj u konkretni prostor, namjera je da bez proizvoljnosti, jasnim odrednicama izbora i razložnim vizualnim suodnosima, pruži posjetitelju čitku i dinamičnu sliku hrvatske umjetnosti dvadesetog stoljeća, temeljenu na fundusu Galerije umjetnina „Branislav Dešković“ u Bolu na otoku Braču.

Uz koncepciju novog stalnog postava zacrtano je da će se i **povremenim izložbama** javnost upoznavati s vrijednostima Galerije. Ta se nakana i ostvaruje, zahvaljujući organizacijskom vodstvu Jasne Damjanović, ravnateljice Centra za kulturu Brač. Oživjela Galerija „Dešković“ proširila je djelatnost i izvan Brača, kako posudbama, tako i svojim izložbama: godine 2011. održana je izuzetno zanimljiva studijska izložba skulptura Branislava Deškovića u Salonu Galerije Antuna Augustinčića u Klanjcu. Zauzvrat, nakon te izložbe, u Galeriji umjetnina „Branislav

Dešković“ u Bolu održana je izložba skulptura Antuna Augustinčića. Takvom djelatnošću Galerija umjetnina „Branislav Dešković“ zadobiva mjesto koje po svom fundusu zaslužuje, u kontekstu srodnih hrvatskih galerija, odnosno muzeja.

Šime Perić, korijenima Bračanin, donirao je godine 2013. Galeriji umjetnina „Branislav Dešković“ veći broj slika, nekoliko manjih skulptura te veliki reljef *Rekvijem za bračke iseljenike umrle u Antofagasti*, oblikovan 1988. godine. Galerija je odmah, ljeti 2013. godine, u svom prostoru priredila izložbu Šime Perića, pa time i predstavila javnosti vrijednu donaciju. Potom je dio darovanih djela inkorporiran u stalni postav.

Concept, realisation and content of the new permanent collection of the Branislav Dešković Art Gallery in Bol on the island of Brač

The Branislav Dešković Art Gallery is housed in a stone baroque palace on the waterfront in the centre of Bol. However, the derelict space of the Gallery required both renovation and a new concept for the permanent collection in line with modern museological principles. The first stage, or the ground floor of the gallery with a part of the new permanent collection, was presented and opened to the public in 2010. The Gallery was completely reconstructed, set up and opened to the public in 2012. Viewing the new permanent collection of the Branislav Dešković Gallery exhibited on three floors, we see the dynamic spectrum of the artist's expression that is linked to the island of Brač in a variety of ways. At the same time, we can evoke the development of contemporary Croatian fine art of the twentieth century.

The conceptual guideline for the selection of masterpieces for the first, initial part of the Gallery's holdings, that is, for the hall on the ground floor, is to offer a kind of summary, or a representative sample of the Branislav Dešković Art Gallery holdings. This part incorporates renowned artists, but their selection reflects different topics: (self) portraits, figures in space, vedutas of Brač (landscapes), still lifes, as well as images reduced to symbols. The collection on the second and third storey (first and second floor) was arranged chronologically. Taking into consideration the given space, I avoided mechanical enumeration (i.e. representing

U jesen iste 2013. godine umjetnine s triju etaža bolske galerije prebačene su u Split, u *Staru gradsku vijećnicu*, gdje sam (također na tri etaže) postavio izložbu slijedeći, u nešto izmijenjenim prostornim zadatostima, koncepciju postava u matičnom prostoru. Izložba je priredena uz 50. obljetnicu osnutka Galerije, a u medijima je ocijenjena kao izniman kulturni događaj. Na otvaranju je promovirana monografija pod naslovom **Galerija na otoku** (autor Guido Quien, urednica Jasna Damjanović, grafičko oblikovanje Neven Marin, nakladnik Centar za kulturu Brač). Tim suvremenim izdanjem okrunjen je program novog stalnog postava Galerije umjetnina „Branislav Dešković“.

as many authors as possible with one work of art); instead, I attempted to highlight the basic values (in terms of representation and quality) of the holdings by selecting several works of individual important artists, who also stand for supreme achievements of Croatian art. I combined this basic idea, respecting the content and character of the collection, with other reasons for my choice. I included in the permanent collection a smaller number of artworks by several less „prominent“ authors who are, however, specific for the Mediterranean and the local area. The display also contains a small collection of sculpture portraits from the gallery holdings. A novelty of this display is that it presents works from the Gallery holdings that have not been available to the public so far. Altogether, a logical selection process and rational visual inter-relationships were guiding factors in the creation of the permanent collection.

In autumn 2013, the works of art from the three floors of the Bol Gallery were transferred to Split, to the Old City Hall, where I (also across three floors) set up an exhibition following the concept of the collection in Bol. The exhibition was organized to mark the 50th anniversary of the Gallery's foundation. A monograph-catalogue of the permanent collection, under the name *Gallery on the Island* (author Guido Quien, published by the Brač Cultural Centre) was promoted at the opening ceremony. This contemporary edition crowned the programme of the new permanent collection of the Branislav Dešković Art Gallery.

Gallery on the island

Povijest čuvaonice Atelijera Meštrović u Zagrebu

Nekadašnji dom i radni prostor (1922. – 1942.) Ivana Meštrovića u Zagrebu već dugi niz godina djeluje kao muzejska ustanova pod nazivom Atelija Meštrović.

Godine 1952. umjetnik je taj prostor s određenim brojem umjetnina darovao Republici Hrvatskoj. Sedam godina kasnije *Zbirka Ateliera Ivana Meštrovića*, kako je nazvana, predana je na upravljanje Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti. Sljedeće godine započela je sanacija prostora koja se etapno odvijala sve do otvorenja cijeloga izložbenog prostora 1969. godine pod nazivom *Atelje Meštrović*.

Od samog početka djelovanja Atelijera Meštrović kao muzejske ustanove bio je prisutan problem nedostatka prikladnog prostora za pohranu skulptura. Vrlo brzo počeo se koristiti podrum ispod radnog prostora – atelijera Ivana Meštrovića, koji se u tu svrhu koristi sve do danas. Najveći problem predstavljalo je prodiranje vlage koja se ciklički javljala na istočnom zidu.

Godine 2013. izvršena je sveobuhvatna sanacija i oprema prostora kako bi se na odgovarajući način pohranile skulpture kao i ostali dokumenta- cijski fondovi.

Povijest Atelijera Meštrović – od doma Ivana Meštrovića do muzejske ustanove

Godine 1919. kipar Ivan Meštrović (1883. – 1962.) odlučio se trajno nastaniti u Zagrebu. Godinu dana kasnije u Mletačkoj ulici 6-8-10 na Gornjemu gradu kupio je tri parcele s građanskim kućama s kraja 17. i početka 18. stoljeća te je želio izgraditi stambeni i radni prostor.

Na kućnom broju 6 od zapada prema istoku nalazila se prizemnica, dvorište i drvarnica s još jednom prostorijom. Kraćom stranom bila je okrenuta prema ulici, a na kraju terena nalazila se drvarnica i jedna soba.¹ Svi ti objekti bili su predviđeni za rušenje, te je na tom mjestu bila predviđena gradnja atrija i atelijera.

Na česticama broj 8 i 10 bile su zidane kuće s prizemljem i jednim katom. Meštrović im je dodao još jedan kat. U kući na broju 8 živio je s drugom

suprugom Olgom i njihovih četvero djece, dok je Ruža Meštrović živjela na prvom katu kuće na broju 10 sve do smrti 1942. godine.

Meštrović je potpisao ugovor o novogradnji atelijera i predvorja u Mletačkoj ulici broj 6 s ovlaštenim graditeljem Stjepanom Uršićem 23. studenoga 1921. godine. Svi radovi trebali su biti zgotovljeni najkasnije do 1. svibnja 1922. godine.² Svojim zamjenikom proglasio je arhitekta Viktora Kovačića koji je nadzirao gradnju i odobravao nacрте.

Tijekom gradnje došlo je do spora između Meštrovića, graditelja Uršića i arhitekta Kovačića³ te je 1923. godine Kovačića zamjenio arhitekt Harold Bili- nić, a graditelja Uršića Josip Žanko.⁴ Sljedeće godine dobivena je stambena i uporabna dozvola za Mle- tačku 8 i stambena dozvola za 1. kat Mletačke 10.⁵

Meštrović je zajedno sa svojom obitelji živio sljedećih dvadeset godina na Gornjemu gradu sve do uhićenja 1941. godine. Godinu dana kasnije na- pustio je Hrvatsku u koju se vratio samo jednom, 1959. godine.

Ivan Meštrović je potpisao Darovni ugovor s Vladom NR Hrvatske 31. 1. 1952. godine⁶. Ugo- vorom je definirano koje sve nekretnine (kuću i atelija u Mletačkoj 8 u Zagrebu, vilu na Mejama i sakralno-izložbeni kompleks Meštrovićeve Crikvi- ne Kaštilac u Splitu te obiteljsku grobnicu i crkvu Presvetog Otkupitelja u Otavicama) i pokretne daruje, te koje su obveze primatelja prema istim.⁷ Dana 8. 4. 1954. Konzervatorski zavod u Zagrebu preuzima nadzor i privremenu upravu nad „Zbir- kom Ateliera Ivana Meštrovića“, te je izvršena in- ventarizacija svih pokretnina zbirke koja je predana Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti (koja će promijeniti naziv u Galerije grada Zagreba)⁸ 4. 2. 1959. godine na čuvanje i upravljanje. Budući mu- zej dobio je prvu voditeljicu i kustosicu, profesoricu Vesnu Barbić. Po preuzimanju prostora Gradska

2/ Ugovor između Stjepana Uršića i Ivana Meštrovića iz arhive Uršić Atelijera Meštrović u Zagrebu.

3/ Plazibat, Danica. *Od doma do muzeja : Ivan Meštrović u Za- grebu*. Zagreb : Fundacija Ivana Meštrovića, 2004., str. 32-33.

4/ Bilješke Vesne Barbić iz arhive Uršić.

5/ Isto.

6/ Postoji i dodatak Darovnici iz 1959. godine.

7/ Godine 1959. Ivan Meštrović uz 62 darovane umjetnine dodaje Atelijeru Meštrović još 85 skulptura.

8/ Čerina, Ljiljana. *Četrdeset godina djelovanja i trideset godina stalnog postava Atelijera Meštrović u Zagrebu*. // *Muzeologi- ja* 36(1999), str. 13.

1/ Plazibat, Danica. *Od doma do muzeja : Ivan Meštrović u Zagrebu*. Zagreb : Fundacija Ivana Meštrovića, 2004., str. 35.

galerija suvremene umjetnosti odmah je napravila dugogodišnji plan rada Atelijera Meštrović s ciljem sanacije i uređenja prostora u dvije faze te prezentacije stalnog postava djela Ivana Meštrovića.⁹ Prva faza podrazumijevala je sanaciju atrija, atelijera i vrta, a druga faza sanaciju kuće. Također je za uređeni dio kuće osmišljen stalni postav djela Ivana Meštrovića.

Uređenje atelijera u izložbeni prostor započine 1961. godine s projektom arhitekta Miroslava Begovića¹⁰, a radovi počinju 1962. godine; izvodi ih Zadruga likovnih umjetnika Hrvatske LIKUM.

Autor je odlučio stvoriti izložbeni prostor za Meštrovićeva djela, a ne zadržati izgled radnog prostora – atelijera. Na južnom zidu dodana je galerija kao dio izložbenog prostora. Zbog nje su temelji pojačani armiranobetonskom konstrukcijom i sanirana je vlaga u podrumu. Srušen je istočni zid i stube koje su vodile do tavana. Izgrađene su nove stube otvorene prema prostoru, koje su vodile na galeriju i tavan. Također su zamijenjena vrata

9/ Čerina, Ljiljana. *Četrdeset godina djelovanja i trideset godina izlaganja cjelovitoga stalnog postava Atelijera Meštrović u Zagrebu, Fundacija Ivana Meštrovića.* // Muzeologija 36(1999), str. 11.

10/ Za adaptaciju i uređenje dijela Atelijera Meštrović arhitekt Miroslav Begović dobio je Nagradu Grada Zagreba za ostvarenje iz područja arhitekture za 1964. godinu.

prema atriju i prozori prema vrtu. Autor postava bio je Edo Kovačević¹¹, a izbor izloženih skulptura napravila je voditeljica Atelijera Meštrović Vesna Barbić.

Atrij, atelijer i vrt otvoreni su za javnost 1963. godine.

Druga faza uređenja prostora započela je formiranjem troškavnika i odnosila se na prostor kuće u kojoj je Meštrović živio s obitelji¹². Projektant je bio arhitekt Vojtjeh Delfin sa suradnikom arhitektom S. Treusićem. Oni su radili u Restauratorskom zavodu Hrvatske koji je izveo radove 1968. godine. Za razliku od pristupa prezentiranju prostora bivšeg umjetnikovog atelijera, gdje je arhitekt Begović odlučio stvoriti prvenstveno izložbeni prostor, a poništio izgled negdašnjeg radnog prostora, Delfin je odlučio suprotno: drveni kasetirani stropovi hala, hrastovi dovratnici i opšavi, ograda stubišta i

11/ Miroslav Begović, Edo Kovačević i Ivan Picelj su autori koji su radili za Galerije grada Zagreba: Begović je 1958. izveo adaptaciju i unutrašnje uređenje Galerije suvremene umjetnosti i Galerije Benko Horvat, Kovačević je oblikovao postav Atelijera Meštrović i većinu postava, kataloga i plakata izložbi Galerija grada od 1955. do 1960. godine. Nakon njega plakate i kataloge izložbi oblikuje Picelj, s izuzetkom plakata iz 1956. za izložbu *Celo Pertot* i 1957. godine za izložbu *Suvremena umjetnost I-Bloc-Pillet-Vasarely*, pa tako i prvi plakat i katalog za otvorenje dijela Atelijera Meštrović za javnost 1963. godine.

12/ Troškavnik je formiran 1966. godine.

Atelijer Ivana Meštrovića u Mletačkoj 8 u Zagrebu
Foto: iz Arhiva Atelijera Meštrović

galerije, pojedini komadi namještaja koje je majstor projektirao, lusteri, zastori i drugo daju mogućnost realizacije izložbenog prostora koji će nas približiti majstorovom stvaralaštvu¹³. Prostor je zadržao ambijentalnost i zato osim izložbene ima i memorijalnu vrijednost. Delfin je zamislio da cijela kuća bude izložbeni prostor, osim dijela za upravu tj. ureda, čuvaonice i knjižnice s fototekom u prizemlju objekta¹⁴ duž zapadne strane kuće. Cijeli muzej otvoren je za javnost 1969. godine.

To je bila prva i zadnja cjelovita obnova Atelijera Meštrović.

Nakon Meštrovićeve Darovnice, kuće koje je darovao postale su muzejske institucije. Djelovale su odvojeno i to na sljedeći način: u Zagrebu Atelijer Meštrović pod upravom Galerija grada Zagreba, u Splitu Galerija Meštrović zajedno s Meštrovićevim Crikvinama Kaštilcem zasebno, u Otavicama je crkva i obiteljska grobnica Presvetog Otkupitelja bila dio Gradskog muzeja u Drnišu. Kako je postojala inicijativa struke da se muzeji koji se bave Ivanom Meštrovićem temeljem Darovnice ujedine, 1991. godine Sabor Republike Hrvatske donio je Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića kojim su sve muzejske institucije zajedno s grobnicom i crkvom Presvetog Otkupitelja postale jedna institucija sa sjedištem u Zagrebu; od 2007. godine mijenja se ime u Muzeje Ivana Meštrovića, a sjedište postaje Split.

Problem čuvaonice u Atelijeru Meštrović

Kako bi prostor unutar muzejske institucije postao depo ili čuvaonica muzejskih predmeta, postoje preduvjeti koji moraju biti zadovoljeni. Oni se odnose na mikroklimu s obzirom na građu koja se ondje čuva, boju zidova i tip podova radi lakšeg održavanja i pregleda stanja čuvaonice, karakteristike koje trebaju imati vrata i prozori; tip, jačinu i smještaj rasvjete, muzejsku opremu za spremišta, način grijanja, ambalažu za pohranu predmeta te zaštitu predmeta od krađe, poplava i požara.¹⁵

13/ Idejno rješenje uređenja Atelijera Meštrović arhitekta Vojtjeha Delfina datirano urudžbenim brojem 24. srpnja 1968., Arhiva Atelijera Meštrović.

14/ Isto.

15/ Mušnjak, Tatjana. *Preporuke za uređenje spremišta arhiva i pismohrana*. // Stručni ispit za zaštitu i obradu arhivskog gradiva : priručnik. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2010., str. 186-193.

Postoje dvije mogućnosti: unutar muzejske institucije postići zadane uvjete za čuvanje građe ili pronaći alternativni prostor izvan institucije koji bi mogao zadovoljiti sve preduvete da postane muzejska čuvaonica. Ako se adekvatan prostor ne može pronaći, on se može i izgraditi na nekoj drugoj lokaciji.

Unutar muzejskih institucija koje se nalaze u povijesnim zgradama, makar su i bile predviđene da postanu muzej, danas je poprilično teško postići sve potrebne standarde. Njih se ne smije nadograđivati, pregrađivati ili adaptirati u skladu s muzejskim potrebama, nego ih se mora sačuvati u što izvornijem obliku.¹⁶

U Atelijeru Meštrović koristila su se tri prostora kao čuvaonice: podrum ispod atelijera, soba u prizemlju kuće i prostor na tavanu kuće. S vremenom je jedini prostor čuvaonice postao podrum ispod radnog prostora – atelijera Ivana Meštrovića. Gradnja atelijera započela je na adresi Mletačka 6. Na tom su se mjestu nalazile od zapada prema istoku prizemnica, dvorište i drvarnica s još jednom prostorijom. Prizemnica i drvarnica predviđene su za rušenje te se trebalo izgraditi od zapada prema istoku atrij i atelijer. Gradnja je započela 1921. godine. Ugovor je potpisan s ovlaštenim graditeljem Stjepanom Uršićem uz nadzor arhitekta Viktora Kovačića, kojega je Meštrović odredio za svog zamjenika.

Problemi koji su nastali na početku gradnje bili su višestruki: stanari nisu bili iseljeni iz prizemnice na zapadnoj strani dvorišta i tijekom iskopa su pronađeni podzemni izvori i voda, te se u sporazumu s arhitektom Kovačićem podigla razina poda podruma. Razina podruma leži nad nivoom vode.¹⁷ Problem vode odnosno vlaženja zida periodički se javlja sve do danas.

Stjepan Uršić piše Ivanu Meštroviću 26. rujna 1922. godine da se postavlja krovnište iznad atelijera. Prema tom pismu može se zaključiti da su radovi na podrumu završeni.

Meštrović je u Mletačkoj živio do 1942. godine. Deset godina kasnije potpisana je Darovnica Ivana Meštrovića s Vladom NR Hrvatske. Prvi

16/ Laszlo, Želimir; Katarina Bence; Zvonimir Matica. *Prijedlog koncepcije zajedničke čuvaonice za muzeje u gradu Zagrebu s mogućim lokacijama*. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 1996., str. 4, rukopis.

17/ Pismo Stjepana Uršića Meštroviću od 21. 3. 1921., Arhiva Atelijera Meštrović – arhiva Uršić.

nadzor vršio je Konzervatorski zavod Hrvatske, a potom *Zbirka Ateliera Ivana Meštrovića* dolazi pod upravu Gradske galerije suvremene umjetnosti (koja će promijeniti naziv u Galerije grada Zagreba)¹⁸ koja pravi plan obnove. Pod vodstvom prve kustosice i voditeljice Atelijera, profesorice Vesne Barbić, počinje sanacija bivšeg radnog prostora – atelijera, atrija i vrta.

Radi gradnje galerije u ateliju kao dodatnog dijela izložbenog prostora pojačani su temelji. Tom prigodom u podrumu je pronađen veliki betonski bazen pun gline, pa je glina iznesena i otpremljena, a bazen razrušen.¹⁹ Ne postoji fotodokumentacija o stanju i izgledu podruma iz Meštrovićevog vremena. Ne zna se kako je bazen izgledao te koliko je te gline bilo. Bio bi to zanimljiv podatak s obzirom na to da se u Ateliju Meštrović čuva film nastao u periodu od 1926. do 1928. godine koji, među ostalim, prikazuje oblikovanje Spomenika Indijancima za Chicago.²⁰ Na filmu se vidi kako je Meštrović u ateliju modelirao jednog od konja nanoseći glinu na drvenu armaturu.

Atrij, atelije i vrt otvoreni su za javnost 6. rujna 1963. godine.

Sljedeća faza uređenja odnosila se na umjetnikovu kuću. Bilo je potrebno riješiti nekoliko problema: zbog prodiranja vlage kuća je bila u vrlo lošem stanju. Potom je trebalo stambeni prostor prenamijeniti u izložbeni i radni prostor djelatnika muzeja (uredi, knjižnica i čuvaonica) i na kraju osmisliti stalni postav koji će se nastaviti na postav osmišljen u atriju, ateliju i vrtu.

Projekt obnove kao i same radove izveo je Restauratorski zavod Hrvatske. Troškovnik je napravljen 1966., a radovi su po ugovoru morali biti zgotovljeni do 25. studenog 1968. godine. Cijeli muzej otvoren je za javnost 21. ožujka 1969. godine. Projekt je izradio arhitekt Vojtjeh Delfin sa suradnikom

arhitektom S. Treursićem. Osim građevinskih i obrtničkih radova Zavod je izvodio i konzervatorsko-restauratorske radove: stropne freske, obnavljanje namještaja, popravak i čišćenje skulptura od gipsa i kamena, obnavljanje karniša i zavjesa.²¹ Zbog lošeg stanja kuće prouzročenog vlagom koja je prodirala kroz podove i zidove u prizemlju, radna soba voditeljice Atelijera Meštrović Vesne Barbić bila je na prvome katu na jugoistočnoj strani kuće. Arhitekt predlaže da se taj prostor pretvori u izložbeni, odnosno da cijela kuća bude izložbeni prostor, a da tri prostorije u zapadnom dijelu prizemlja koje slijede jedna iza druge postanu radni prostori: uprava, tj. ured, knjižnica s fototekom i čuvaonica. Uprava bi na taj način mogla biti vezana s ulaznim prostorom, a imala bi vezu s izložbenim prostorom preko predvorja. Uređenjem triju prostorija prvoga kata u izložbene prostore dobilo bi se na kvaliteti izložbenog prostora.²² Gledano od juga prema sjeveru zamislio je kao prvu u nizu prostorija ured voditeljice i kustosice Vesne Barbić. Sljedeća prostorija je knjižnica. One su povezane međusobno vratima te svaka od njih ima izlaz u izložbeni prostor. Zadnja u nizu prostorija predviđena je za čuvaonicu za manje skulpture, vjerojatno zato što nema komunikaciju niti s knjižnicom do koje je smještena, niti s izložbenim prostorom. Zbog toga se mogao najbolje vršiti nadzor nad ulascima u čuvaonicu te nad korištenjem građe i rukovanjem građom.

Čuvaonica je bila opremljena policama uzduž bočnih zidova dimenzija 50 x 398 x 50 centimetara napravljenih od panel ploče, a sve vidljive plohe furnirane su furnirom po izboru projektanta i premazane bezbojnim mat lakom.²³ Od opreme je predviđen drveni ormar za crteže – ladičar od istog materijala kao i police dimenzija 80 x 111 x 80 centimetara i radni stol²⁴. Iako taj prostor više nema namjenu čuvaonice, namještaj se još uvijek koristi.

Radovi na obnovi kuće završeni su u prosincu 1968. godine. Cijeli muzej otvoren je za javnost 1969. godine.

18/ Čerina, Ljiljana. *Četrdeset godina djelovanja i trideset godina stalnog postava Atelijera Meštrović u Zagrebu.* // *Muzeologija* 36(1999), str. 13.

19/ Izvještaj o radovima na sanaciji Atelijera Meštrović prije otvorenja, koji je izvođač – Zadruga likovnih umjetnika Hrvatske LIKUM – poslao Galeriji grada Zagreba 4. 10. 1962., Arhiva Atelijera Meštrović.

20/ Film je napravljen po originalnom negativu (Agfa 35 mm; nijemo) koji je snimao Milan Marjanović od 1926. do 1928. godine. Tom negativu dodan je 1978. godine tonski zapis u organizaciji *Filmoteke 16*, u laboratoriju *Jadran filma*. Režiju i tekst je potpisao Radovan Ivančević. Film se čuva u filmoteci Atelijera Meštrović i nosi inventarni broj VDM-0001/1978-0001 DVD.

21/ Ugovor za izvođenje restauratorsko-konzervatorskih radova između Galerija grada Zagreba i Restauratorskog zavoda Hrvatske od 18. lipnja 1968. godine, Arhiva Atelijera Meštrović.

22/ Isto.

23/ Projekt Nutarnjeg uređenja i postava izložbe Restauratorskog zavoda Hrvatske od mjeseca lipnja 1968. godine. Arhiva Atelijera Meštrović.

24/ Isto.

Čuvaonica danas ~
Foto: iz Arhiva Atelijera
Meštrović

Darovnim ugovorom iz 1952. godine Ivan Meštrović je donirao 62 djela za Atelijer Meštrović. Od 62 skulpture 41 je bila napravljena u gipsu. Većina djela na popisu bila je predviđena za lijevanje u broncu (27 djela), a uz manji broj gipsanih djela nije stajala ta napomena (14 djela).

Nakon otvaranja muzeja za javnost sustavno su se lijevale skulpture u broncu i kupovala dalje Meštrovićeva djela od privatnih vlasnika. Tako je 1970. godine lijevano 15 djela u gipsu, a godinu kasnije čak 33 djela koja su vlasništvo Atelijera Meštrović.²⁵

U postavu su prvo bila izložena gipsana djela koja su s vremenom zamijenjena brončanim odljevima. Kako se broj skulptura koje treba pohraniti povećavao, javila se ponovno potreba za dodatnim prostorom za čuvanje skulptura. Iz tog se razloga 1970. godine uređuje podrum Atelijera Meštrović za koji su kupljene police.²⁶ Od tada se taj prostor koristi kao čuvaonica.

Podatci o radu iz arhive Atelijera Meštrović ukazuju na problem premale čuvaonice skulptura (1974.) kao i na potrebu za sanacijom vode koja za snažnijih kiša nadolazi i poplavljuje depo u kojem

25/ Arhiva Atelijera Meštrović iz 1970. godine.

26/ Arhiva Atelijera Meštrović iz 1971. godine.

se čuvaju skulpture. Voda dolazi iz susjedne kuće u Basaričekovoj 3.²⁷

U literaturi o problemima čuvaonica ili depoa u povijesnim zgradama, kojima nedostaje mjesta za djela u fundusu ili ne mogu postići standarde koja struka propisuje, predlaže se drugo rješenje. U tom slučaju idealno bi bilo izvan muzejske institucije izgraditi čuvaonicu koja će zadovoljavati muzejske standarde. U toj zgradi može se nalaziti i fundus nekoliko muzeja koji imaju problema s postignutim uvjetima ili nedostatkom prostora u depou.²⁸

Sličan način razmišljanja javlja se u Galerijama grada Zagreba početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća. Naime, sve institucije koje su sačinjavale Galerije (Galerija Benko Horvat, Galerija suvremene umjetnosti, Galerija primitivne umjetnosti) nisu bile same u objektima u kojima su radile i izlagale. Izuzetak je bio Atelijer Meštrović koji je bio u posjedu cijele zgrade. Međutim, i njemu je nedostajalo i prostora i boljih uvjeta za spremanje građe. Nažalost, ova ideja nikada nije bila realizirana i muzeji su bili prisiljeni pronalaziti alternativna rješenja.

Tako su djela u Atelijeru Meštrović 1987. godine premještena na galeriju u izložbenom prostoru, što je narušilo koncepciju stalnog postava. Godine 1992. napravljena je sanacija drenaže, čime se uspjelo kontrolirati prodiranje vode. Time su postignuti uvjeti da se djela vrate u čuvaonicu. Napravljene su drvene police za skulpture, koje su se protezale uzduž zidova i između dvaju središnjih stupova. Najčešće su se sastojale od dviju policia, a gdje je to veličina skulptura dopuštala bile su i po tri. Police su bile iznimno duboke zbog maksimalizacije iskoristivosti postojećeg prostora. To rješenje imalo je manu: teško je bilo rukovati skulpturama koje su bile smještene bliže zidu. Sva djela su umotana u platnene vrećice izrađene po mjeri. S vremenom ih je zamijenio tyvek.

Adaptacija čuvaonice Atelijera Meštrović

Zadnje uređenje čuvaonice započelo je 28. siječnja 2013. godine pod nazivom *Pojačano održavanje podrumskog prostora – depoa*. Radovi su izvedeni

27/ Arhiva Atelijera Meštrović od 1980. godine.

28/ Laszlo, Želimir; Katarina Bence; Zvonimir Matica. *Prijedlog koncepcije zajedničke čuvaonice za muzeje u gradu Zagrebu s mogućim lokacijama*. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 1996., str. 4, rukopis.

prema glavnom projektu koji je izradio TABLINUM d.o.o., a glavni projektant bio je arhitekt Boris Vučić Šneperger. Glavni izvođač bila je tvrtka „Megra“ graditeljstvo, a voditelj gradilišta inženjer Mladen Antolić. Stručni predstavnik investitora (Muzeja Ivana Meštrovića) bio je arhitekt Dražen Arbutina.

Projekt je financiralo Ministarstvo kulture RH.

Nekadašnji umjetnikov radni prostor – atelijer bio je zatvoren za posjetitelje, dok su atrij, kuća i vrt bili otvoreni za obilazak.

Prije početka radova postavljene su prilazne rampe u atriju i atelijeru, zaštićen je kamen u atriju i skulpture u bivšem atelijeru Ivana Meštrovića ispod kojega se depo nalazi. Zatim je čuvaonica ispražnjena: na galeriju u atelijeru prenesene su police iz depoa na koje je smješten jedan dio manjih skulptura. Ostale skulpture stavljene su na pod galerije. Kako se skulpture ne bi oštetile, na pod je postavljen stiropor. Izvođač je postavio preventivnu podupru za galeriju na koju su premještena djela.²⁹

Prvi put su iznesena tri kamena reljefa: *Otac*, *Muzika (Žena s čelom)* i *Muzika (Žena s harfom)*.³⁰ Reljefe su pomogli iznijeti djelatnici *Kunsttransa Zagreb* koji su i prevezli djela u grobnicu i crkvu Presvetog Otkupitelja u Otavicama, gdje se sada nalaze u pohrani. Inventar koji se također skladištio u čuvaonici premješten je u atelijer. Također su demontirane sve strojarske i elektrotehničke instalacije.

U depou se radilo sljedeće: sanacija vlage, denivelacija prostora, zamjena prozora, promjena grijaćih tijela i opremanje prostora.

Budući da još od kopanja podruma 1921. godine postoji problem prodora vlage, pri sanaciji prostora po cijeloj površini poda napravljen je sustav drenaže kao i u sjeveroistočnom i jugoistočnom uglu. Zid je ožbukom brzovezivom žbukom da bi se zaustavio eventualni novi prodor vode. Žbuka je obojena bijelom bojom visoke parapropusnosti, a sve kako bi se osiguralo neprestano isušivanje zidova.³¹

29/ Dokumentacija o radovima.

30/ Tri djela iz fundusa Atelijera Meštrović: *Otac*, Zagreb, 1929. – 1930., kamen muljika, 167 x 100 x 15 cm, inv. br. AMZ-12; *Muzika (Žena s čelom)*; Zagreb, 1925. – 1926., kamen muljika, 178 x 82 x 14,5 cm, inv. br. AMZ-14; *Muzika (Žena s harfom)*, Zagreb, 1925. – 1926., kamen muljika, 180 x 96 x 15 cm, inv. br. AMZ-15.

31/ Radovi u podrumu Atelijera Meštrović – opis izvedenih radova, Dokumentacija za primopredaju, srpanj 2013.

Napravljena je denivelacija prostora od oko 20 centimetara radi lakšeg kretanja i organizacije prostora.

Radijatori se nalaze na sjevernom zidu depoa. Zimi, kada je grijanje uključeno, isušuju vlagu i pomažu postizanju potrebne mikrokline.

Vraćena su željezna rešetkasta vrata na ulaz u podrum.

Prije vraćanja djela u čuvaonicu skulpture su očišćene, izmjerene, fotografirane, pregledane te omotane zaštitnim materijalom. Čišćenje skulptura odvijalo se u vrtu, a ostali poslovi obavljani su u atelijeru koji još uvijek nije bio otvoren za posjetitelje.

Prašina na skulpturama ispuhana je komprimiranim zrakom, a poslije je slijedilo fino čišćenje kistom za bojenje. Nakon toga djela su ponovno izmjerena. Te su mjere unesene u bazu podataka ako su nedostajale.

Potom je slijedilo fotografiranje djela u totalu i detalja djela. Kako je paralelno pisan zapisnik o stanju skulptura, tako se bilježila svaka promjena ili oštećenje kao i napomene o potrebnim konzervatorsko-restauratorskim radovima. U zadnjoj fazi skulpture su zamotane u *tyvek*, tj. tkaninu koja je pH neutralna te zadovoljava muzejske standarde. Svaka skulptura dobila je novu privjesnicu na kojoj je napisan naziv i broj pohrane odnosno inventarni broj. Privjesnica je obješena na skulpturu i na tkaninu kojom je omotana.

Radi bolje organizacije građe depo je podijeljen na dva dijela: čuvaonicu skulptura i prostor u kojemu je smještena građa na papiru s radnim stolom i pričuvnom radionicom.

U čuvaonici se nalaze većinom skulpture. Postoji također mali broj slika i drvena maketa *Doma likovnih umjetnika*. Od skulptura koje su spremljene 151 je u vlasništvu Atelijera Meštrović, a 29 ih je u vlasništvu nasljednika Ivana Meštrovića, koje se vode kao pohrana Atelijera Meštrović. Od 180 djela 156 ih je u gipsu, 25 u bronci, a 1 u mramoru.

Za čuvaonicu su kupljeni arhivski regali – police koji su smješteni uzduž istočnog zida, u nišama na južnom zidu i između stupova na sjevernoj strani. U sredini tog prostora smještena su dva reda polica usporednih sa sjevernim i južnim zidom.

Visina razmaka između dvije police je proizvoljna, što je omogućilo optimizaciju slaganja skulptura.

Pazilo se na to da se u organizaciji skulptura na policama odvoje fundus i pohrana.

U drugom dijelu depoa, koji je policama odijeljen od čuvaonice skulptura, čuva se većinom papirnata građa: fototeka, crteži Ivana Meštrovića i drugih autora, arhitektonski nacrti i plakati. U depou se nalaze četiri ladičara u kojima je smještena različita papirnata građa: arhitektonski nacrti građevina kojih je Meštrović autor kao i nacrti građevina koje je Meštrović posjedovao, zatim Meštrovićevi crteži i crteži drugih autora. Potom su tu listovi *Mape litografija* iz 1923. godine koji nisu izloženi u stalnom postavu. U trećem ladičaru je fond plakata Atelijera Meštrović kao i fotografije koje se nalaze u arhivskim kutijama.

Fond plakata vezan je uz Knjigu evidencije o izložbenoj djelatnosti i evidencije o pedagoškoj djelatnosti.

Potom je tu smješten manji metalni ladičar za fototeku, koju čine arhiva Čurčin i arhiva Marasovića, mikrofilmirana pisma iz arhive Notre Dame, te dijateka.

U metalnom ormaru nalazi se arhiva Atelijera Meštrović koja se prema Zakonu o arhivskom i registraturnom gradivu trajno čuva.

Kako bi se što lakše manipuliralo građom, u prostor depoa stavljen je i radni stol, a kako bi se građa u čuvaonici mogla i obrađivati kupljen je laptop.

Na samom ulasku u čuvaonicu nalazi se pričuvna radionica s potrebnim alatom.

Budući da su u depou smješteni različiti materijali (gipsane i brončane skulpture, arhitektonski nacrti, crteži i fotografije), kupljen je higrometar s termometrom radi mjerenja vlage i temperature.

Iako su postignuti sjajni uvjeti za čuvanje i obradu građe u čuvaonici Atelijera Meštrović, još uvijek nije riješen problem premalog prostora za čuvanje svih djela u fundusu. I dalje je određeni broj djela u pohrani u drugim muzejskim institucijama: u Gliptoteci HAZU u Zagrebu i u Spomen-galeriji Ivana Meštrovića u Vrpolju. Taj problem bit će moguće riješiti jedino pronalaskom nekog alternativnog prostora.

The History of the Depository of the Meštrović Atelier in Zagreb

The problem of safeguarding the material in the Meštrović Atelier in Zagreb has been present since the museum was founded in 1959. The systematic renovation of the museum has always been accompanied by deliberations on finding a proper solution

for optimal storage space. Throughout the Atelier's existence, the number of artworks in the holdings has gradually increased, either by casting or by acquisition, leading to new problems of storing the ever increasing amount of sculptures.

Works of a smaller format were placed in an adequate small depository on the ground floor of the house according to a project by the architect Vojteh Delfin. Since even this space proved insufficient, the cellar under the atelier was also renovated, but

it was cyclically beset by humidity appearing on the eastern wall. An attempt was made to solve the problem of a storehouse by searching for a space outside the museum, but the idea was never put into practice.

In 2013, the problem of humidity was again comprehensively approached and the depository was improved and adapted. The cellar under the atelier was renovated and furnished according to museum standards. The sculptures were cleaned, photographed and re-measured, and the condition of each was recorded. Despite the space being maximized, a certain number of the sculptures are still stored in the related institutions, including the Meštrović Gallery in Split, the HAZU Glyptothèque in Zagreb and the Ivan Meštrović Memorial Gallery in Vrpolje. The situation will likely remain the same until some new spaces are found that will satisfy the needs of the museum.

S obzirom na važnost ovog zbornika za cijelu muzejsku zajednicu, predgovor urednice dr. sc. Žarke Vujić, red. prof. Katedre za muzeologiju i upravljanje baštinom prenosimo u cijelosti.

Iako je povod nastanka ove knjige vrlo prozaičan, odnosno na njeno izdavanje obvezali smo se Ministarstvu znanosti i sporta prilikom prijavljivanja istoimenog znanstvenog projekta 2006. godine, iza njenih korica očekuju vas ne samo korisna, nego i zanimljiva poglavlja nastala prilikom različitih istraživanja ili samo bilježenja i analiziranja iskustava u najpropulzivnijem području muzeologije, a koje se bavi istraživanjem posjetitelja ili, šire, korisnika, te propitivanjem i analiziranjem suvremene paradigme muzeja i sličnih ustanova, posebice u području funkcije komunikacije i edukacije.

Vezano uz pojam korisnika, da bi moglo biti značenjskih problema kod naslova projekta u kojem smo inzistirali na njemu potvrdio je telefonski poziv vlasnice jednog spomeničkog dobra, a koja se prva prepoznala u pojmu "korisnik/ca baštine". No, on nije nepoznat našem muzejskom okruženju. Čini se kako ga se osobito rabilo početkom 80-ih godina 20. stoljeća, odnosno u počecima kompjutorizacije muzejske djelatnosti, a o čemu zorno svjedoče, primjerice, naslovi nepubliciranih tekstova dr. sc. A. Bauera iz tih godina (*Muzeologija*, br. 31, 1994.). Upravo na tragu toga, kao i na tragu "korisnika muzejskih informacija i sličnih sadržaja", činilo nam se kako je i danas, u 21. stoljeću, moguće koristiti ovaj pojam kao nadređen pojmovima "posjetitelja muzeja, njihovih postava ili povremenih izložaba te radionica i predavanja" i "posjetitelja virtualnih muzejskih stranica i ostalih virtualnih sadržaja".

Okretanje i jednima i drugima već je nekoliko desetljeća znak promjene razumijevanja muzeja, ali i muzeologije kao znanosti u čiju sferu institucionalne brige za baštinu ulaze i muzeji. Središte interesa muzeja nesumnjivo se promijenilo i to idući u luku od muzejskih ili baštinskih predmeta (građe, fundusa) preko informacija o njima, koje smo posebno naglašavali u razdoblju početaka informatizacije, pa sve do uzimanja u obzir korisnika/posjetitelja/sudionika baštinskog iskustva. Teško je ne primijetiti da je do promjene došlo usporedo s jačanjem neoliberalnog kapitalizma koji je u Europi i drugim zapadnim zemljama uprave baštinskih

ustanova suočio s ograničavanjem financijskih sredstava i s presijom dokazivanja njihova ekonomičnog trošenja, a u odnosu na publiku i učinkovitosti – efikasnosti i efektivnosti (glasovita tri E!).

Naravno, pri tome ne prešućujemo kako su brojni primjeri istraživanja posjetitelja u spomenutim zemljama, pa i oni vrlo rani u prvoj polovini 20. stoljeća, vezani uz uvjerenje kako će te prakse pomoći muzejima u razvijanju njihove edukacijske uloge.

Kako bismo mogli načiniti usporedbu s drugima, prvo smo se na projektu posvetili osvjetljavanju dijakronog odnosa prema istraživanju posjetitelja muzeja u Hrvatskoj i stoga ne treba čuditi kako se upravo ovaj prilog našao na početku knjige.

Potom slijede dva mala poglavlja koja se tiču različitih grupa metoda istraživanja i to kako onih kvantitativnih, tako i onih kvalitativnih. Uvod u kvantitativna istraživanja, posebice mi je drago, dale su zajedno studentica i mentorica, Ileana Kurtović i asistentica Željka Miklošević, dok ova potonja potpisuje prilog o kvalitativnim istraživanjima. Raspored koji dalje slijedi počiva uglavnom na poznatom kriteriju – abecednom redanju prezimena autora.

Stoga prvo slijedi prilog dr. sc. Darka Babića i Ivane Jagić, također profesora i studentice, a koji se temelji na istraživanju zadovoljstva posjetitelja postojećim, napose interpretacijskim uslugama u Parku prirode Medvednica. Obiman uvod u kojem se elaborira pojam i karakteristike interpretacije baštine zasigurno će služiti i kao odlično nastavno pomagalo na Diplomskom studiju muzeologije i upravljanja baštinom.

Potom slijedi tekst sudionice projekta mr. sc. Tamare Ilić Olujić koji opisuje uporabu i učinak običnog strukturiranog evidencijskog listića za upoznavanje profila i potreba korisnika papirnate građe Grafičke zbirke nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. On svjedoči kako i vrlo jednostavne, financijski nezahtjevne prakse pomažu poboljšanju usluga, ali i zaštiti fizičke građe.

Idući prilog nastao je slučajno, jer sam studentu germanistike Mariju Juriću željela pronaći interdisciplinarnu temu diplomskog rada. Tako je u konačnici nastao tekst pod naslovom *Noć muzeja – usporedba berlinskog i hrvatskog iskustva*

Istraživanje korisnika baštine

Zavod za informacijske studije, Zagreb, kolovoz 2014.

istraživanja sudionika, a u kojem je prikazao nje- mački primjer marketinškog istraživanja spomenu- tog popularnog događanja te ga prisposodio onom skromnijem domaćem.

Krajem 2012. i početkom 2013. u Galeriji Klo- vičevi dvori održala se zanimljiva izložba pod na- slovom *Refleksije vremena 1945.-1955.* Autorica koncepcije Jasmina Bavoļjak, potaknuta razradom strateškog plana u Galeriji i suradnicama koje su savjetovale istraživanje stavova posjetitelja te du- gotrajnije vrednovanje pojedinačnih izložbenih projekata, zamolila je, među ostalima, za surad- nju i članove Katedre za muzeologiju Filozofskog fakulteta kako bi se načinilo vrednovanje izložbe. Dogovorili smo da to budu asistentice Željka Mi- klošević i Helena Stublić. Prva se odlučila za pot- punu istraživačku avanturu i za uporabu umnih mapa pri evaluaciji ishoda posjeta ili svojevrsnom mjerenju učenja na spomenutoj izložbi, dok je druga načinila iznimno koristan prilog o uporabi anketnog istraživanja u području muzeja i sličnih baštinskih ustanova, a u kojem donosimo i opis cjelokupnog istraživanja vezanog uz *Refleksije vremena 1945.-1955.* koje su načinile J. Bavoļjak i Katarina Srdarev.

Potom slijedi prilog mr. sc. Željke Sušić iz Tiflo- loškog muzeja u Zagrebu koja je posebno za potre- bu ove knjige preradila dio svog magistarskog rada i osvjetlila čitateljima sve elemente kvantitativnog istraživanja na primjeru istraživanja prilagođenosti zagrebačkih muzeja i to počevši od formuliranja

hipoteze, određivanja uzorka, prikupljanja poda- taka putem upitnika pa sve do njihove analize i grafičkog prikazivanja.

Bliže kraju knjige nalazi se prilog o uporabi kvalitativne istraživačke metode putem fokus-gru- pe, iako njeno iskušavanje na vrednovanju prvog dijela postava Arheološkog muzeja u Osijeku (H. Stublić i Ž. Vujić) nije do kraja provedeno. No, či- nilo se kako i takvo iskustvo može poslužiti našoj baštinskoj zajednici.

Potpuno na kraju, i to samo zbog abecednog niza, a ne zbog zanimljivosti teme, nalazi se oveći prilog dr. sc. Gorana Zlodija o istraživanju korisni- ka baštinskih sadržaja i usluga u *online* okruženju. U njemu autor donosi pregled osnovnih pojmova, tipologija te metoda istraživanja u spomenutom okruženju naglašavajući kako je njihova upora- ba sastavni dio razvoja svakog mrežnog sadržaja i kako ih valja komplementarno koristiti te biti svjestan njihovog stalnog održavanja, razvoja i nadogradnje.

Predgovor i sve sažetke na engleski je jezik pre- vela Ž. Miklošević.

Gledajući na kraju pripremljenu knjižnu cjeli- nu, sa zadovoljstvom mogu napisati kako ona pred- stavlja pravi sinergijski uradak i to ne samo ljudi okupljenih na jednom istraživačkom projektu, nego i profesora i njihovih studenata, a jednako tako i svih članova Katedre za muzeologiju i upravljanje baštinom. Ima li ljepšeg načina da u 2014. godini obilježimo njenu 30. godišnjicu? Prosudite sami!

Heritage User Research

The publication entitled Heritage User Research brings the results of work on a scientific project of the same title (Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb, 2006 – 2001). It contains 11 chapters resulting from various research activities or from

just recording and analyzing the experiences in the most dynamic field of museology. This field deals with visitor research, or more broadly, with user research, as well as with questioning and analyz- ing the contemporary paradigms of museums and similar institutions, particularly in the field of com- munication and education function.

Osvrt na novu knjigu Guida Quiena: *Priče o stvarima*

ULUPUH, Zagreb, 2013.

Nakon dvaju već poznatih naslova (*Približen pogled*, ULUPUH, Zagreb, 2012. i *Razgovori o scenografiji*, Pučko otvoreno učilište Velika Gorica, 2013.) povjesničar umjetnosti, likovni kritičar i muzejski savjetnik Guido Quien obradovao nas je i trećom knjigom u nizu svojih odabranih radova s područja primijenjene umjetnosti. Knjiga je objavljena u prosincu 2013., a promovirana u Muzeju za umjetnost i obrt 11. ožujka 2014. godine.

Ako promatramo ovu knjigu s aspekta čitatelja kojega na prvi pogled zanima o čemu je riječ, naslov knjige *Priče o stvarima* i podnaslov *Stvari pričaju* upravo idealno posreduju namjeru autora, jer Guido Quien u svojim tekstovima čini upravo to što sugeriraju ova dva naslova: on u prvom dijelu knjige pripovijeda o stvarima tj. muzejskim predmetima kao što su: ura, stolac, pribor za jelo, svjetiljka, čaša, škrinja, naočale, zvono, trivijalni predmeti iz zbirke Vladimira Dodiga Trokuta, ogledalo, džepni nožić, automatofoni, šivaći stroj, streljački ciljevi, nakit, cehovske tablice, a u drugom dijelu osluškuje što stvari pričaju kroz djela likovnih umjetnika Nebojše Uglješića, Ratka Petrića, Dragutina Trumbetaša, Francine Dolenece, Roberta Šimraka, Matka Mijića, Gordane Jurčić, Vladimira Meglića, Ivana Lovrenčića i Vasilija Josipa Jordana.

Ako pak pokušamo definirati tematsko područje kojemu knjiga pripada, sve nam govori njen vanjski izgled (na ovitku je fotografija srebrne lopatice za kolače iz muzejskog fundusa) i podatak o nakladniku (ULUPUH – Udruženje likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti Hrvatske). Kao urednik, kolega Quien je napisao uvod, odabrane tekstove bogato opremio ilustracijama te na kraju dodao bibliografiju i životopis autora. Quienovu domišljenu koncepciju knjige vrlo primjereno grafički je oblikovao dizajnerski studio *Kuna zlatica*. Napominjem da su uvod i životopis prevedeni na engleski jezik, što knjizi daje dodatnu vrijednost.

Kad je riječ o odnosu sadržaja i forme, ne samo da je autor zaokupljen predmetnim svijetom i motivskim repertoarom u umjetnosti, on i piše takvim stilom da bismo ove majstorske esejističke minijature slobodno mogli odrediti sintagmom PRIMIJENJENA KNJIŽEVNOST. Poblize određenje bilo bi: ogleđi i osvrti. Izuzetak predstavlja jedan posve literarni dodatak na kraju – autobiografska crtica pod naslovom *Glinena ptica*, izuzetna i po tome što je prvi put objavljena u ovoj knjizi. Rekla bih da

je to mogući putokaz kamo smjera pisac Guido Quien u budućnosti!

Priče o stvarima svojedobno su bile objavljivane u tjedniku *Fokus* gdje je urednik Mario Bošnjak njegovao vrlo visoku razinu kvalitete publicističkih radova. Tako nas i svaki pročitani redak eseja Guida Quiena vrlo sugestivno i na osvježavajući način uvjerava da je u tim jednostavnim rečenicama zgusnuto široko društveno-humanističko obrazovanje, kao i bogato profesionalno iskustvo muzealca i likovnog kritičara. Pritom autor osobenim pristupom odabranim temama očituje umijeće poučavanja bez eksplicitne didaktičnosti.

Međutim, uza sve spomenuto, što krasi i neke druge pisce koji pripadaju istom kulturnom krugu, specifične su značajke stila Guida Quiena lakoća i lepršavost izričaja koju duguje svojim mediteranskim korijenima i literarni dar koji je baštiniio od oca pjesnika. Značajke književnog diskursa očituju se već u samim naslovima pojedinih tekstova koji su sročeni poetski, koristeći stilske figure (npr. *Stolica stolica*, *Oružje za mir*, *Osam stoljeća iza leća*, *Sjetni zvon zvona*, *Ukosnice*, *ulaznice* i slične trice,

Od *carevih ptica do kutija sviralica*, *Djelce za strijelce*, str. 3); potom uočavamo kako se autor povremeno odmiče od objektivnog prikazivanja činjenica i znanstvenih spoznaja te uvodi subjektivni pristup temi obilježen vlastitim sjećanjima, doživljajima, osjećajima... (primjeri: o vlastitom dječjem stolcu, *Stolac*, str. 14; osobno sjećanje iz koje se čaše najslade napio, *Čaša*, str. 26). Na taj način autor približava predmete primijenjenih umjetnosti čitatelju, obraća se njegovu osobnom iskustvu i emocijama, čime ujedno potiče zanimanje potencijalnih posjetitelja za muzejske zbirke. Ni danas, s velike vremenske distance u odnosu na vrijeme pisanja, eseji Guida Quiena nisu izgubili ništa od svoje svježine i zanimljivosti: „Oslíkani ciljevi naknadno zadobivaju šira značenja, postaju likovni i još više društvenopovijesni dokumenti. Pitamo se jedino, čemu djelce za strijelce, kako to da su se izrađivale slike namijenjene oštećivanju? Čini se, čovjek ima veće zadovoljstvo ciljati u nekakvu stvarnost, pa makar i ta stvarnost bila iluzija.“ (*Djelce za strijelce*, str. 63).

U svojim dvjema knjigama – *Približen pogled i Priče o stvarima* – Guido Quien kao bivši kustos Muzeja za umjetnost i obrt, među ostalim, promiče ulogu Muzeja u društvenom okruženju i predstavlja njegov fundus najširem krugu čitatelja. Iz knjižničarskog iskustva mogu reći da su to knjige koje bih rado preporučila svima, jer sam sigurna da će svaki čitatelj naći u njima nešto zanimljivo, duhovito, poučno i poticajno, kako u stručnom i literarnom smislu, tako i u onom najdubljem, ljudskom. Pritom, naravno, imam na umu činjenicu da autor svojim pričama o stvarima u najboljoj maniri stručnog vodiča nastoji svakom čitatelju na zanimljiv i prijateljski način približiti teme iz područja

primijenjenih umjetnosti: „I na kraju, sjećam se, kada sam vodio posjetitelje kroz stalni postav Muzeja za umjetnost i obrt te kada bismo nakon tumačenja stilskih epoha od 14. do 20. stoljeća stigli do početka 20. stoljeća, ja bih redovito navinuo gramofon s početka 20. stoljeća. Još je radio i imao je metalnu izbušenu ploču, te kada bi drhtavo počeo svoju svirku, svima bi se, neizostavno, otelo jedno blago *ah*. Za mene je to bio predah.“ (*Automatofoni*, str. 55).

Posebno bih naglasila jednu specifičnu karakteristiku Guida Quiena kao likovnog kritičara. Naime, kada prosuđuje neko umjetničko djelo, čini to u dijaloškoj formi, s razumijevanjem i poštovanjem, idući usporedo sa stvaralačkim činom umjetnika, osluškajući njegov likovni govor, uvažavajući mišljenja drugih i propitujući vlastite argumente. Nikada ne primjenjuje nadmoćni pogled odozgo ili iz suprotnog ugla. Tako čak niti jasna i razložna negativna kritika ne dobiva neugodan prizvuk konačne ili nepravedne ocjene. Tko je imao priliku osobno upoznati Guida Quiena, zacijelo je primijetio da se njegova visoka kultura komunikacije očituje kroz umijeće govorništa, ali isto tako i kroz umijeće slušanja i razumijevanja drugih, u spontanoj radosti druženja.

I na kraju, da sumiram sve što sam do sada istaknula. Visoka vrijednost ove knjige očituje se u profinjenom skladu forme i sadržaja, u suglasju osobnosti autora i osobitosti tekstova koje donosi, u prilagodljivosti potrebama i interesima najšireg kruga čitatelja. Stoga smatram da bi trebala biti uvrštena u sve knjižnice za širu javnost i u sve bolje opskrbljene knjižare, a u muzejskim knjižnicama svakako joj pripada istaknuto i počasno mjesto.

Review of a new book by Guido Quien: *Stories About Objects*

ULUPUH, Zagreb, 2013

After two already well established titles from the field of applied arts (*A Closer Look*, ULUPUH, Zagreb, 2012, and *Talks about Scenography*, People's Open University Veliika Gorica, 2013), art historian, art critic and museum adviser Guido Quien published

a third book in a series of his selected works. In the first part of the book *Stories about Objects* (ULUPUH, Zagreb, 2013) the author talks about objects (that is, museum items) in the best tradition of a professional guide, while in the second part he listens to what the objects are telling us through the works of painters. The conversations in a dialogue form show deep understanding and respect and follow the creative act of an artist.